

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

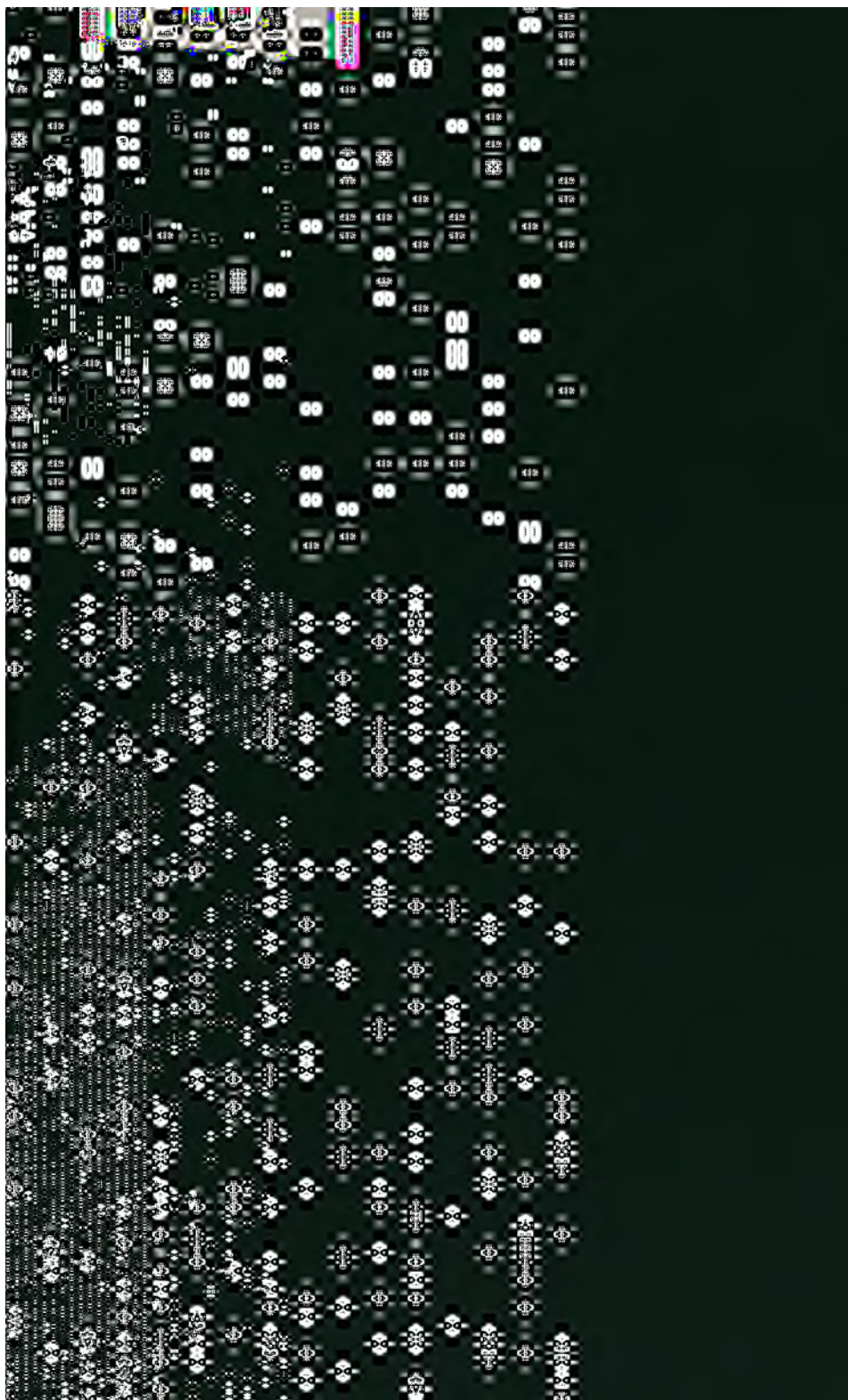
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

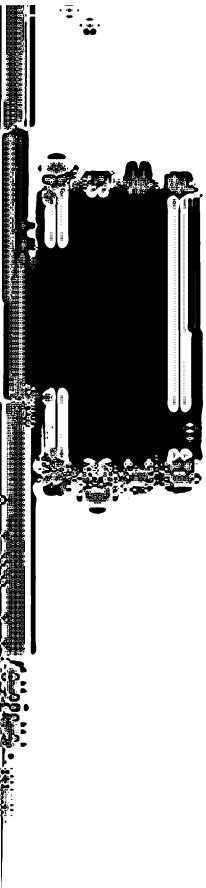
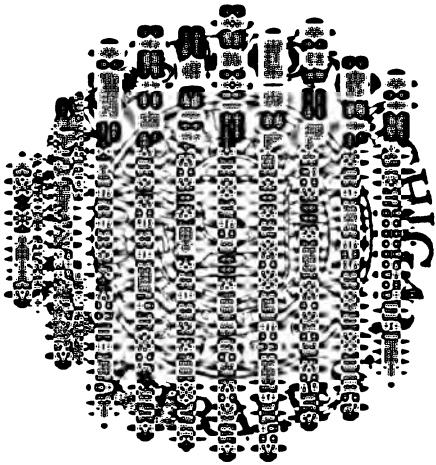
We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

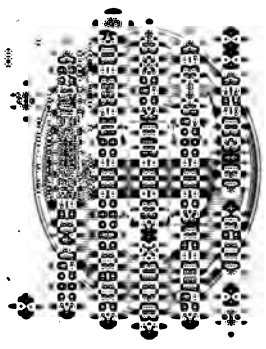
1871

L I ^{us} (I)

T ^{us} D

N I A.

D U S.

EXCUDEBANT

I
M M E L L S

1871

1871

1871

878

T

H77

v.2

John S. Lawrence Estate

gt

4-18-1926

4-16-28 MRS

B R E V I A R I U M

LIBRI UNDECIMI.

I. *VALERIUS Asiaticus, Vitellii; Pop-
pæa, Messalinæ artibus evertuntur.* IV. *Equi-
tibus Romanis perniciem adfert insomnium.*
V. *In advocatorum perfidiam lex Cincia fla-
gitatur: pecuniis, quas caperent, positus mo-
dus.* VIII. *Parthi discordant: Bardanes
ceditur: regnat Gotarzes.* XI. *Ludi sæcu-
lares.* XII. *Insana Messalinæ & Siliï libido.*
XIII. *Claudius, matrimonii sui ignarus, mu-
nia censoria usurpat: tres novas literas addit.*
XV. *Senatusconsultum de haruspicum disciplinâ.*
XVI. *Cberuscôrum gens regem Româ petit.*
XVIII. *Corbulo Chaucos reprimit: alia moli-
turus, cæso Gannasco, ni Claudius, ducis vir-
tutem veritus, novam in Germanias vim probi-
buisset.* XXI. *Curtii Rufi obscuritas & in-
crementa.* XXII. *Cn. Novius cum ferro in
Frincipem deprehensus. Quæsturæ origo ac*

B

vices. XXIII. *De supplendo senatu agitur. Galli, civitate Romanâ pridem donati, jus adipiscendorum in Urbe honorum, causam eorum orante Principe, adsequuntur.* XXV. *Lustrum conditum.* XXVI. *Messalina, Silio palam nubit. Claudius trepidat: libertorum tamen impulsu in uxorem & libidinum ministros animadvertit.* XXXVIII. *Decreta Narcisso quæstoria insignia.*

Hæc gesta annis fere duobus.

A. U. C.	J. C.		
DCCC.	47.	Coff.	{ TI. CLAUDIO Cæsare IV, L. VITELLIO III.
DCCCI,	48,	Coff,	{ AULO VITELLIO, L. VIPSANIO Publicolâ.

C. C O R N E L I I

T A C I T I

A N N A L E S.

LIBER UNDECIMUS.

. . . . .
. . . . .
NAM VALERIUM Asiaticum, bis consullem, fuisse quondam adulterum ejus credidit: pariterque hortis inhians, quos ille a Lucullo cœptos insigni magnificentiâ extollebat, Suilium accusandis utrisque immittit. Adjungitur Sosibius, Britannici educator, qui per speciem benevolentiae moneret Claudium, “ cavere vim atque
“ opes Principibus infensas: præcipuum auctorem
“ Asiaticum interficiendi Cæfaris, non extimuisse
“ in concione populi Romani fateri, gloriamque
“ facinoris ultro petere: clarum ex eo in Urbe,
“ diditâ per provincias famâ, parare iter ad Germanicos exercitus; quando genitus Viennæ,
“ multisque & validis propinquitatibus subnixus,
“ turbare gentiles nationes promptum haberet.”
At Claudius, nihil ultrâ scrutatus, citis cum mi-

litibus, tamquam opprimendo bello, Crispinum prætorii præfectum misit: a quo repertus est apud Baias, vinculisque inditus, in Urbem raptus.

II. NEQUE data senatûs copia: intra cubiculum auditur, Messalinâ coram, & Suilio “ corruptionem militum, quos pecuniâ & stupro in omni flagitio obstrictos” arguebat, exin “ adulterium Poppææ,” ac postremùm “ mollitiam corporis” objectante. Ad quod victo silentio, prorupit reus, & “ Interroga,” inquit, “ Suili, “ filios tuos, virum me esse fatebuntur:” ingressusque defensionem, commoto majorem in modum Claudio, Messalinæ quoque lacrimas excivit: quibus abluendis cubiculo egrediens, monet Vitellium, ne elabi reum sineret. Ipsa ad perniciem Poppææ festinat, subditis, qui terrore carceris ad voluntariam mortem propellerent: adeò ignaro Cæsare, ut, paucos post dies, epulantem apud se maritum ejus Scipionem percunctaretur, “ cur sine uxore discubisset?” atque ille “ functam fato” responderet.

III. SED CONSULTANTI super absoluteione Asiatici, flens Vitellius commemoratâ vetustate amicitiae, utque Antoniam, Principis matrem, pariter observassent, dein percursis Asiatici in rempublicam officiis recentique adversus Britanniam militiâ, quæque alia conciliandæ misericordiæ videbantur: liberum ei mortis arbitrium permisit: &

fecuta sunt Claudii verba, in eamdem clementiam. Hortantibus dehinc quibusdam inedia & lenem exitum, “remittere beneficium” Asiaticus ait: & usurpatis quibus infueverat exercitationibus, lauto corpore, hilarè epulatus, cùm se honestiùs calliditate Tiberii, vel impetu C. Cæsaris periturum dixisset, quàm quòd fraude muliebri & impudico Vitellii ore caderet, venas exsolvit: visp̄ tamen antè rogo, jussoque transferri partem in aliam, ne opacitas arborum vapore ignis minueretur. Tantum illi securitatis novissimæ fuit.

IV. VOCANTUR post hæc patres, pergitque Sui- lius addere reos equites Romanos inlustres, qui- bus *Petra* cognomentum; ac causa necis, quòd domum suam Valerii & Poppææ congressibus præbuisset. Verùm “nocturnæ quietis species” alteri objecta, “tamquam vidisset Claudium spi- “cæâ coronâ evinctum, spicis retro converfis: “eâque imagine gravitatem annonæ dixisset.” Quidam “pampineam coronam albertibus foliis “visam,” atque “ita interpretatum” tradidère, “vergente autumnno mortem Principis ostendi.” Illud haud ambigitur, qualicumque infomnio, ipsi fratrique perniciem adlatam. Sestertiùm quindecies, & insignia præturæ Crispino decreta. Ad- jecit Vitellius sestertiùm decies Sosibio: “quòd “Britannicum præceptis, Claudium consiliis ju- “varet.” Rogatus sententiam & Scipio: “cùm

“idem,” inquit, “de admiffis Poppææ, fentiam, quod omnes, putate me idem dicere, quod omnes.” Eleganti temperamento inter conjugalem amorem, & fenatoriam neceffitatem.

V. CONTINUUS inde & sævus accusandis reis Suilius, multique audaciæ ejus æmuli. Nam cuncta legum & magistratuum munia in fe trahens Princeps, materiam prædandi patefecerat: nec quidquam publicæ mercis tam venale fuit, quàm advocatorum perfidia: adeò ut Samius insignis eques Romanus, quadringentis nummorum millibus Suilio datis, & cognitâ prævaricatione, ferro in domo ejus incubuerit. Igitur incipiente C. Silio, confule designato, cujus de potentiâ & exitio in tempore memorabo, confurgunt patres, legemque Cinciam flagitant; quâ cavetur antiquitus, ne quis ob causam orandam pecuniam donumve accipiat.

VI. DEINDE obftrepentibus his quibus ea contumelia parabatur, difcors Suilio Silius acriter incubuit, “veterum oratorum” exempla referens, “qui famam in pofteros, præmia eloquentiæ cogitaviffent pulcherrima. Alioquin & bonarum artium principem fordidis ministeriis fœdari: ne fidem quidem integram manere, ubi magnitudo quæftuum fpectetur. Quòd fi in nullis mercedem negotia fint, pauciora fore: nunc inimicitias, accusationes, odia, & injurias fo-

“ veri; ut, quomodo vis morborum pretia me-
 “ dentibus, sic fori tabes pecuniam advocatis
 “ ferat. Meminissent C. Afinii, & Messalæ, ac
 “ recentiorum Arruntii & Æternini: ad summa
 “ provectos incorruptâ vitâ & facundiâ.” Talia
 dicente consule designato, consentientibus aliis,
 parabatur sententia, quâ lege “ repetundarum te-
 “ nerentur:” cùm Suilius, & Cossutianus, & ce-
 teri, qui non iudicium (quippe in manifestos) sed
 pœnam statui videbant, circumstant Cæsarem,
 antè acta deprecantes. Et postquam annuit,
 agere incipiunt.

VII. “ QUEM ILLUM tantâ superbiâ esse, ut
 “ æternitatem famæ spe præsumat? usui & rebus
 “ subsidium præparari, ne quis inopiâ advoca-
 “ torum potentioribus obnoxius sit. Neque ta-
 “ men eloquentiam gratuitò contingere: omitti
 “ curas familiares, ut quis se alienis negotiis in-
 “ tendat: multos militiâ, quosdam exercendo
 “ agros tolerare vitam: nihil a quoquam expeti,
 “ nisi cujus fructus antè providerit. Facile Af-
 “ nium, & Messalam, inter Antonium & Au-
 “ gustum bellorum præmiis refertos, aut ditium
 “ familiarum heredes Æterninos & Arruntios,
 “ magnum animum induisse. Prompta sibi ex-
 “ empla, quantis mercedibus P. Clodius, aut C.
 “ Curio, concionari soliti sint: se, modicos sena-
 “ tores, quietâ republicâ, nulla, nisi pacis, emo-

“lumenta petere: cogitaret plebem, quæ togâ
 “enitesceret: sublatis studiorum pretiis, etiam
 “studiâ peritura.” Ut minùs decora hæc, ita
 haud frustra dicta Princeps ratus, capiendis pecuniis posuit modum, usque ad dena sestertia, quem egressi repetundarum tenerentur.

VIII. SUB idem tempus Mithridates, quem imperitasse Armeniis, & ad præsentiam Cæsaris vectum memoravi, monente Claudio, in regnum remeavit, filius Pharasmanis opibus. Is rex Iberis, idemque Mithridatis frater, nuntiabat “discor-
 “dare Parthos: summaque imperii ambigua,
 “minora sine curâ haberi.” Nam inter Gotarzis pleraque sæva (qui necem fratri Artabano, conjugique ac filio ejus properaverat, unde metus ejus in ceteros) accivère Bardanen. Ille, ut erat magnis ausis promptus, biduo tria millia stadiorum invadit, ignarumque & exterritum Gotarzen proturbat: neque cunctatur, quin proximas præfecturas corripiat, solis Seleucensibus dominationem ejus abnuentibus: in quos, ut patris sui quoque defectores, irâ magis, quàm ex usu præsentis accensus, implicatur obsidione urbis validæ, & munimentis objecti amnis, muroque & com meatibus firmatæ. Interim Gotarzes, Daharum Hyrcanorumque opibus auctus, bellum renovat: coactusque Bardanes ommittere Seleuciam, Bactrianos apud campos castra contulit.

IX. TUNC, distractis Orientis viribus, & quónam inclinarent incertis, casus Mithridati datus est occupandi Armeniam, vi militis Romani ad excidenda castellorum ardua, simulque Ibero exercitu campos perfultante. Nec enim resistere Armenii, fuso, qui proelium ausus erat, Demonacte præfecto. Paullulum cunctationis attulit rex minoris Armeniæ Cotys, versis illuc quibusdam procerum; dein literis Cæsaris coercitus: & cuncta in Mithridaten fluxere, atrociolem, quàm novo regno conduceret. At Parthi imperatores, cum pugnam pararent, fœdus repente faciunt, cognitis popularium infidiis, quas Gotarzes fratri patefecit: congressique, primò cunctantur; deinde complexi dextras, apud altaria deum pepigere, “ fraudem
“ inimicorum ulcisci, atque ipsi inter se concedere.” Potior Bardanes visus retinendo regno. At Gotarzes, ne quid æmulationis existeret, penitus in Hyrcaniam abiit: regressoque Bardani deditur Seleucia, septimo post defectionem anno; non sine dedecore Parthorum, quos una civitas tamdiu eluserat.

X. EXIN validissimas præfecturas invasit: & recipere Armeniam parabat, ni a Vibio Marso, Syriæ legato, bellum minitante, cohibitus foret. Atque interim Gotarzes pœnitentiâ concessi regni, & revocante nobilitate, cui in pace durius servitium est, contrahit copias: & huic contra itum

ad amnem Erinden: in cuius transgressu multum certato, pervicit Bardanes, prosperisque proeliis medias nationes subegit ad flumen Sinden, quod Dahas Ariosque determinat. Ibi modus rebus secundis positus: nam Parthi, quamquam victores, longinquam militiam aspernabantur. Igitur, exstructis monumentis, quibus opes suas testabatur, nec cuiquam antè Arfacidarum tributa illis de gentibus parta, regreditur: ingens gloriâ, atque eò ferocior, & subjectis intolerantior: qui dolo antè composito, incautum venationique intentum interfecere, primam intra juventam, sed claritudine paucos inter senum regum, si perinde amorem inter populares, quàm metum apud hostes, quævisisset. Nece Bardanis turbatæ Parthorum res, inter ambiguos, quis in regnum acciperetur. Multi ad Gotarzen inclinabant; quidam ad Meherdaten, prolem Phraatis, obsidio nobis datum. Deinde prævaluit Gotarzes: potitusque regiam, per sævitiem ac luxum adegit Parthos mittere ad Principem Romanum occultas preces, quibus "permittere Meherdaten patrium ad fastigium" orabant.

XI. IISDEM consulibus ludi sæculares octingentesimo post Romam conditam, quarto & sexagesimo quàm Augustus ediderat, spectati sunt. Utriusque Principis rationes prætermitto, satis narratas libris quibus res imperatoris Domitiani

composui: nam is quoque edidit ludos sæculares, iisque intentius adfui, sacerdotio quindecimvirali præditus, ac tum prætor: quod non jactantiâ refero, sed quia collegio quindecimvirum antiquitus ea cura, & magistratus potissimum exsequebantur officia cærimoniarum. Sedente Claudio Circensibus ludis, cùm pueri nobiles equis ludicrum Trojæ inirent, interque eos Britannicus, imperatore genitus, & L. Domitius adoptione mox in imperium & cognomentum Neronis adscitus, favor plebis acrior in Domitium, loco præfagii acceptus est: vulgabaturque “ adfuisse in-
“ fantiæ ejus dracones in modum custodum;” fabulosa & externis miraculis adsimulata: nam ipse, haudquaquam suî detractor, “ unam omnino an-
“ guem in cubiculo visam” narrare solitus est.

XII. VERUM inclinatio populi supererat ex memoriâ Germanici, cujus illa reliqua suboles virilis: & matri Agrippinæ miseratio augebatur, ob sævitiam Messalinæ: quæ semper infesta, & tunc commotior, quominus strueret crimina & accusatores, novo & furori proximo amore detinebatur. Nam in C. Silium, juventutis Romanæ pulcherrimum, ita exarferat, ut Juniam Silanam nobilem feminam; matrimonio ejus exturbaret, vacuoque adultero potiretur. Neque Silius flagitii, aut periculi, nescius erat; sed certo, s; ab-
[nueret, exitio, & nonnullâ fallendi spe, simul

magnis præmiis, opperiri futura, & præsentibus frui, pro solatio habebat. Illa non furtim, sed multo comitatu ventitare domum; egressibus adhærescere; largiri opes, honores: postremò, velut translatâ jam fortunâ, servi, liberti, paratus Principis apud adulterum visabantur.

XIII. AT CLAUDIUS matrimonii sui ignarus, & munia censoria usurpans, "theatralem populi lasciviam" severis edictis increpuit, "quòd in P. Pomponium consularem" (is carmina scenæ dabat) "inque feminas inlustres probra jecerat." Et lege latâ, sævitiam creditorum coercuit, ne in mortem parentum pecunias filiis familiarum fenori darent: fontesque aquarum, ab Simbruinis collibus deductos, Urbi intulit. Ac novas literarum formas addidit, vulgavitque: comperto Græcam quoque literaturam non simul cœptam, absolutamque.

XIV. PRIMI per figuras animalium Ægyptii sensus mentis effingebant (ea antiquissima monumenta memoriæ humanæ impressa saxi cernuntur) & "literarum semet inventores" perhibent. "Inde Phœnicas, quia mari præpollebant, intulisse Græciæ, gloriamque adeptos, tamquam repererint, quæ acceperant." Quippe fama est "Cadmum, classe Phœnicum vectum, rudibus adhuc Græcorum populis artis ejus auctorem fuisse." Quidam "Cecropem Atheniensem, vel

“Linum Thebanum, & temporibus Trojanis Palamedem Argivum” memorant, “sexdecim literarum formas; mox alios, ac præcipuum Simonidem ceteras reperisse.” At in Italiâ Etrusci ab Corinthio Demarato, Aborigines Arcade ab Evandro didicerunt: & formæ literis Latinis, quæ veterimis Græcorum. Sed nobis quoque pauca primùm fuere: deinde additæ sunt. Quo exemplo Claudius tres literas adjecit, quæ usui imperitante eo, post oblitteratæ, aspiciuntur etiam nunc in ære publicandis plebiscitis per fora ac templa fixo.

XV. RETULIT deinde ad senatum super collegio haruspicum, ne “vetustissima Italiæ disciplina per desidiam exolesceret: sæpe adversis reipublicæ temporibus accitos, quorum monitu reintegratas cærimonias, & in posterum retius habitas: primoresque Etruriæ sponte, aut patrum Romanorum impulsu, retinuisse scientiam, & in familias propagasse: quod nunc segnius fieri, publicâ circa bonas artes socordiâ, & quia externæ superstitiones valescant. Et læta quidem in præsens omnia; sed benignitati deum gratiam referendam, ne ritus sacrorum inter ambigua culti, per prospera oblitterentur.” Factum ex eo senatusconsultum: “viderent pontifices, quæ retinenda firmandaque haruspicum.”

XVI. EODEM anno Cheruscorum gens regem Româ petivit, amissis per interna bella nobilibus, & uno reliquo stirpis regiæ, qui apud Urbem habebatur, nomine *Italicus*. Paternum huic genus e Flavio, fratre Arminii; mater ex Catumero, principe Cattorum, erat. Ipse formâ decorus, & armis' equisque in patrium nostrumque morem exercitus. Igitur Cæsar, auctum pecuniâ, additis stipulatoribus, hortatur "gentile decus magno
 "animo capeffere. Illum primum Romæ ortum,
 "nec obsidem, sed civem, ire externum ad imperium." Ac primò lætus Germanis adventus, atque eò magis, quòd nullis discordiis imbutus, pari in omnes studio ageret; celebrari, coli, modò comitatem & temperantiam nulli invisam, sæpius vinolentiam ac libidines, grata barbaris, usurpans. Jamque ad proximos, jam longiùs clarescere; cùm potentiam ejus suspectantes, qui factionibus flourerant, discedunt ad conterminos populos, ac testificantur, "Adimi veterem Germaniæ libertatem, & Romanas opes insurgere: adeò neminem iisdem in terris ortum, qui Principis locum impleat: nisi exploratoris Flavii progenies supra cunctos attollatur? Frustra Arminium præscribi: cujus si filius hostili in solo adultus, in regnum venisset, posse extimesci, infectum alimonio, servitio, cultu, omnibus externis.
 "Ac, si paterna Italico mens esset, non alium

“ infensius arma contra patriam ac deos penates,
 “ quàm parentem ejus, exercuisse.”

XVII. HIS ATQUE talibus, magnas copias coë-
 gère: nec pauciores Italicum sequebantur. “ Non
 “ enim inrupisse ad invitos, sed accitum” memo-
 rabant: “ quando nobilitate ceteros anteiret, vir-
 “ tutem experirentur, an dignum se patruo Ar-
 “ minio, avo Catumero, præberet. Nec patrem
 “ rubori, quòd fidem adversus Romanos, volen-
 “ tibus Germanis, sumptam, numquam omisisset-
 “ falsò libertatis vocabulum obtèndi ab iis, qui
 “ privatim degeneres, in publicum exitiosi, nihil
 “ spei, nisi per discordias habeant.” Adstrepebat
 huic alacre vulgus; & magno inter barbaros præ-
 lio victor rex; dein secundâ fortunâ ad superbiam
 prolapsus, pulsusque, ac rursus Langobardorum
 opibus relictus, per læta, per adversa, res Che-
 rufcas afflictabat.

XVIII. PER idem tempus Chauci, nullâ dissen-
 sione domi, & morte Sanquini alacres, dum Cor-
 bulo adventat, inferiorem Germaniam incurfavère,
 duce Gannasco: qui natione Canninesas auxiliaris,
 & diu meritis, pòst transfuga, levibus navigiis
 prædabundus, Gallorum maximè oram vastabat,
 non ignarus dites & imbelles esse. At Corbulo
 provinciam ingressus, magnâ cum curâ, & mox
 gloriâ, cui principium illa militia fuit, triremes
 alveo Rheni, ceteras navium, ut quæque habiles,

per æstuaria & fossas adegit: lintribusque hostium depreffis, & exturbato Gannasco, ubi præsentia fatis composita sunt, legiones operum & laboris ignavas, populationibus lætantes, veterem ad morem reduxit: ne quis agmine decederet, nec pugnam, nisi iustus, iniret: stationes, vigiliæ, diurna nocturnaque munia, in armis agitabantur. Feruntque "militem, quia vallum non accinctus, "atque alium, quia pugione tantum accinctus "foderet, morte punitos." Quæ nimia, & incertum an falsò jacta, originem tamen e severitate ducis traxere: intentumque & magnis delictis inexorabilem scias, cui tantum asperitatis etiam adversus lævia credebatur.

XIX. CETERUM is terror milites hostesque in diversum adfecit: nos virtutem auximus; barbari ferociam infregere. Et natio Frisiorum, post rebellionem, clade L. Apronii cœptam, infensa, aut malè fida, datis obsidibus, confedit apud agros a Corbulone, descriptos. Idem senatum, magistratus, leges imposuit. Ac ne iustà exuerent, præsidium immunivit; missis, qui majores Chaucos ad deditionem pellicerent, simul Gannascum dolo adgrederentur. Nec inritæ, aut degeneres insidiæ fuere adversus transfugam, & violatorem fidei. Sed cæde ejus motæ Chaucorum mentes, & Corbulo femina rebellionis præbebat; ut lætâ apud plerosque, ita apud quosdam sinistra famâ: "Cur

“ hostem conciret? adversa in rempublicam ca-
 “ sura : cum prospere egisset, formidolosum paci
 “ virum insignem, & ignavo Principi prægra-
 “ vem.” Igitur Claudius adedò novam in Ger-
 manias vim prohibuit, ut referri præfidia cis
 Rhenum juberet.

XX. JAM castra in hostili solo molienti Cor-
 buloni, hæ literæ redduntur. Ille re subitâ, quam-
 quam multa simul offunderentur, metus ex Impê-
 ratore, contemptio ex barbaris, ludibrium apud
 socios, nihil aliud prolocutus, quàm “ Beatos
 “ quondam duces Romanos,” signum receptui
 dedit. Ut tamen miles otium exueret, inter Mo-
 sam Rhenumque, trium & viginti millium spatio,
 fossam perduxit, quâ incerta Oceani vetarentur :
 insignia tamen triumphi indulsit Cæsar, quamvis
 bellum negavisset. Nec multò pòst Curtius Ru-
 fus eundem honorem adipiscitur, qui in agrò
 Mattiaco recluserat specus, quærendis venis ar-
 genti : unde tenuis fructus, nec in longum fuit.
 At legionibus cum damno labor, effodere rivos,
 quæque in aperto gravia, humum infrâ moliri :
 quâ subactus miles, & quia plures per provincias
 familia tolerabantur, componit occultas literas no-
 mine exercituum, precantium Imperatorem, “ ut,
 “ quibus permissurus esset exercitus, triumphalia
 “ antè tribueret.”

XXI. DE ORIGINE Curtii Rufi, quem gladiatore genitum quidam prodidère, neque falsa promiserim, & vera exsequi pudet. Postquam adolevit, sectator quæstoris, cui Africa obtigerat, dum in oppido Adrumeto vacuis per medium diei porticibus secretus agitatur, oblata ei species muliebris ultra modum humanum, & audita est vox: “Tu es, Rufe, qui in hanc provinciam pro con-
“sule venies.” Tali omine in spem sublatum, digressusque in Urbem, & largitione amicorum, simul acri ingenio, quæsturam, & mox nobiles inter candidatos præturam Principis suffragio adsequitur: cum hisce verbis Tiberius dedecus natalium ejus velavisset, “Curtius Rufus videtur
“mihi ex se natus.” Longâ post hæc senectâ, & adversus superiores tristi adulatione, arrogans minoribus, inter pares difficilis, consulare imperium, triumphæ insignia, ac postremò Africam obtinuit: atque ibi defunctus, fatale præfagium implevit.

XXII. INTEREA Romæ, nullis palam, neque cognitis mox causis, Cn. Novius, insignis eques Romanus, ferro accinctus reperitur in cœtu salutantium Principem: nam postquam tormentis dilaniabatur, de se Novius: confcios non edidit, incertum an occultans. Iisdem consulibus P. Dolabella censuit “spectaculum gladiatorum per om-
“nes annos celebrandum, pecuniâ eorum, qui
“quæsturam adipiscerentur.” Apud majores vir-

tutis id præmium fuerat, cunctisque civium, si bonis artibus fiderent, licitum petere magistratus: ac ne ætas quidem distinguebatur, quin primâ juventâ consulatum ac dictaturas inirent. Sed quæsttores, regibus etiam tum imperantibus, instituti sunt: quod lex curiata ostendit, ab L. Bruto repetita. Mansitque consulibus potestas deligendi, donec eum quoque honorem populus mandaret: creatique primùm Valerius Potitus, Æmilius Mamerkus, LXIII anno post Tarquinius exactos, ut rem militarem comitarentur. Dein gliscentibus negotiis, duo additi, qui Romæ curarent. Mox duplicatus numerus, stipendiariâ jam Italiâ, & accedentibus provinciarum vectigalibus. Post lege Sullæ viginti creati supplendo senatui, cui judicia tradiderat: &, quamquam equites judicia recipavissent, quæsttura tamen ex dignitate candidatorum, aut facilitate tribuentium, gratuito concedebatur, donec sententiâ Dolabellæ velut venum daretur.

XXIII. A. VITELLIO, L. Vipfano consulibus, cùm de supplendo senatu agitaretur, primoresque Galliæ, quæ *Comata* appellatur, fœdera & civitatem Romanam pridem adsecuti, jus adipiscendorum in Urbe honorum expeterent: multus eâ super re variusque rumor, & studiis diversis apud Principem certabatur, adseverantium, "Non adeò
" ægram Italiam, ut senatum suppeditare Urbi

“ fuæ nequiret : fuffeciffe olim indigenas confan-
 “ guineis populis, nec pænitere veteris reipub-
 “ licæ. Quin adhuc memorari exempla, quæ
 “ præcis moribus ad virtutem & gloriam Romana
 “ indoles prodiderit. An parum, quòd Veneti
 “ & Insubres curiam intruperint, nifi cœtus alieni-
 “ genarum, velut captivitas, inferatur? quem
 “ ultrà honorem residuis nobilium? aut fi quis
 “ pauper e Latio fenator foret? Oppleturos om-
 “ nia divites illos, quorum avi proavique, hosti-
 “ lium nationum duces, exercitus nostros ferro
 “ vique ceciderint; divum Julium apud Alefiam
 “ obfederint. Recentia hæc: quid fi memoria
 “ eorum inoriretur, qui Capitolio & arce Romanâ
 “ manibus eorundem prostratis (*). Frueren-
 “ tur fanè vocabulo civitatis: insignia patrum,
 “ decora magistratuum, ne vulgarent.”

XXIV. HIS ATQUE talibus haud permotus
 Princeps, & statim contrà differuit; & vocato se-
 natu, ita exorsus est. “ Majores mei (quorum
 “ antiquissimus Clausus, origine Sabinâ, simul in
 “ civitatem Romanam, & in familias patriciorum
 “ adscitus est) hortantur, uti paribus consiliis rem-
 “ publicam capeffam, transferendo huc, quod
 “ usquam egregium fuerit. Neque enim ignoro
 “ Julios Albâ, Coruncanios Camerio, Porcios
 “ Tusculo; &, ne vetera scrutemur, Etruriâ Lu-
 “ caniaque, & omni Italiâ, in senatum accitos.

“ Postremò ipsam ad Alpes promotam, ut non
“ modò singuli viritim, sed terræ gentesque in
“ nomen nostrum coalescerent. Tunc solida domi
“ quies, & adversùs externa floruimus, cùm
“ Transpadani in civitatem recepti, cùm spe-
“ cie deductarum per orbem terræ legionum,
“ additis provincialium validissimis, fesso imperio
“ subventum est. Num pænitet Balbos ex Hispa-
“ niâ, nec minùs insignes viros e Galliâ Narbo-
“ nensi transivisse? Manent posterì eorum, nec
“ amore in hanc patriam nobis concedunt. Quid
“ aliud exitio Lacedæmoniiis & Atheniensibus fuit,
“ quamquam armis pollerent, nisi quòd victos pro
“ alienigenis arcebant? At conditor noster Ro-
“ mulus tantùm sapientiâ valuit, ut plerosque po-
“ pulos eodem die hostes, dein cives habuerit:
“ Advenæ in nos regnaverunt. Libertinorum
“ filiis magistratus mandari, non, ut plerique
“ falluntur, repens, sed priori populo factitatum
“ est. At cum Senonibus pugnavimus: scilicet
“ Volscî & Æqui, numquam adversam nobis
“ aciem struxère? Capti a Gallis sumus: Sed
“ & Tuscis obsides dedimus, & Samnitium jugum
“ subivimus. Attamen si cuncta bella recenscas,
“ nullum breviorè spatio, quàm adversùs Gallos,
“ confectum. Continua inde ac fida pax. Jam
“ moribus, artibus, adfinitatibus nostris mixti,
“ aurum & opes suas inferant potiùs, quàm sepa-

“ rati habeant. Omnia, patres conscripti, quæ
 “ nunc vetustissima creduntur, nova fuere : plebei
 “ magistratus post patricios ; Latini post plebeios ;
 “ ceterarum Italiæ gentium post Latinos. Inve-
 “ terascet hoc quoque : & quod hodie exemplis
 “ tuemur, inter exempla erit.”

XXV. ORATIONEM Principis secuto patrum
 consulto, primi Æduli senatorum in Urbe jus
 adepti sunt : datum id fœderi antiquo, & quia
 soli Gallorum fraternitatis nomen cum populo Ro-
 mano usurpant. Iisdem diebus in numerum pa-
 triciorum adscivit Cæsar vetustissimum quemque e
 senatu, aut quibus clari parentes fuerant : paucis
 jam reliquis familiarum, quas Romulus *majorum*,
 & L. Brutus *minorum gentium* appellaverant ; ex-
 haustis etiam, quas dictator Cæsar lege Cassiâ, &
 Princeps Augustus lege Sæniâ sublegere. Læ-
 taque hæc in rempublicam munia, multo gaudio
 censoris inibantur. Famosos probris quonam
 modo senatu depelleret anxius, mitem & recens
 repertam, quàm ex severitate prisca, rationem
 adhibuit : monendo, “ secum quisque de se con-
 “ sultaret, peteretque jus exuendi ordinis ; faci-
 “ lem ejus rei veniam : & motos senatu, & excu-
 “ atos simul propositurum : ut judicium censo-
 “ rum, ac pudor sponte cedentium permixti, ig-
 “ nominiam mollirent.” Ob ea Vipsanius consul
 retulit, “ *patrem senatus* appellandum esse Clau-

“dium: quippe promiscuum *patris patriæ* cog-
 “nomentum: nova in rempublicam merita, non
 “usitatis vocabulis honoranda.” Sed ipse cohi-
 buit consulem, ut nimiùm assentantem: condi-
 ditque lustrum, quo censa sunt civium LVIII.
 LXXXIII. LXXII. Isque illi finis incitiæ erga
 domum suam fuit: haud multò post, flagitia ux-
 ris noscere ac punire adactus, ut deinde ardesceret
 in nuptias incestas.

XXVI. JAM MESSALINA, facilitate adultero-
 rum in fastidium versa, ad incognitas libidines
 profuebat; cùm “abrumpi dissimulationem”
 etiam Silius, sive fatali vecordiâ, an imminentium
 periculorum remedium ipsa pericula ratus, ur-
 gebat. “Quippe non eò ventum, ut senectam
 “Principis opperirentur: infontibus innoxia con-
 “filiâ; flagitiis manifestis, subsidium ab audaciâ
 “petendum: adesse conscios paria metuentes.
 “Se cælibem, orbem, nuptiis & adoptando Britan-
 “nico paratum: mansuram eandem Messalinæ
 “potentiam, additâ securitate, si prævenirent
 “Claudium, ut insidiis incautum, ita iræ pro-
 “perum.” Segniter hæ voces acceptæ, non
 amore in maritum, sed ne Silius, summa adeptus,
 sperneret adulteram; scelusque inter ancipitia pro-
 batum, veris mox pretiis æstimaret: nomen tamen
 matrimonii concupivit; ob magnitudinem infam-
 iæ, cujus apud prodigos novissima voluptas est.

Nec ultrà exspectato, quàm dum sacrificii gratiâ Claudius Ostiam proficisceretur, cuncta nuptiarum sollempnia celebrat.

XXVII. HAUD sum ignarus fabulosum visum iri, tantum ullis mortalium securitatis fuisse, in civitate omnium gnarâ & nihil reticente, nedum consulem designatum, cum uxore Principis, prædictâ die, adhibitis, qui obsignarent, velut suscipiendorum liberorum causâ, convenisse: atque illam audisse auspicum verba, fuisse, sacrificasse apud deos, discubitum inter convivas, oscula, complexus, noctem denique actam licentiâ conjugali. Sed nihil compositum miraculi causâ, verum audita scriptaque senioribus tradam.

XXVIII. IGITUR domus Principis inhorruerat; maximèque, quos penes potentia, & si res vertent, formido, non jam secretis colloquiis, sed apertè fremere. “Dum histrio cubiculum Principis perfultaverit, dedecus quidem inlatum; sed excidium procul abfuisse: nunc juvenem nobilem, dignitate formæ, vi mentis, ac pro-
“ pinquo consulatu, majorem ad spem accingi:
“ nec enim occultum, quid post tale matrimo-
“ nium superesset.” Subibat sine dubio metus, reputantes “hebetem Claudium, & uxori de-
“ vincum, multasque mortes jussu Messalinæ
“ patratas.” Rursus ipsa facilitas Imperatoris fiduciam dabat, “si atrocitate criminis præva-

“luisſent, poſſe opprimi damnatam antequam
 “ream. Sed in eo diſcrimen verti, ſi deſenſio
 “audiretur, utque clauſæ aures etiam conſitenti
 “forent.”

XXIX. AC PRIMÒ Calliſtus jam mihi circa
 necem Cæſaris narratus, & Appianæ cædis moli-
 tor Narciffus, flagrantiffimâque, eo in tempore,
 gratiâ Pallas, agitavêre, “num Meſſalinam ſecre-
 “tis minis depellerent amore Siliï, cuncta alia diſ-
 “ſimulantes:” deinde metu, ne ad perniciem ul-
 tro traherentur, deſiſtunt, Pallas per ignaviam,
 Calliſtus prioris quoque regiæ peritus, & poten-
 tiam cautis, quàm acribus conſiliis, tutiùs haberi.
 Perſiſtit Narciffus, & ſolum id immutans, ne quo
 ſermone præſciam criminis & accuſatoris faceret,
 ipſe ad occaſiones intentus, longâ apud Oſtiam
 Cæſaris morâ, duas pellices, quarum is corpori
 maximè infueverat, largitione ac promiſſis, &
 uxore dejectâ, plus potentiæ oſtentando, perpulit
 delationem ſubire.

XXX. EXIN CALPURNIA (id pellici nomen)
 ubi datum ſecretum, Cæſaris genibus provoluta,
 “nupſiſſe Meſſalinam Siliio” exclamat. Simul
 Cleopatram, quæ idem opperiens adſtabat, “an
 “comperiffet?” interrogat: atque illâ annuente,
 “cierï Narciffum” poſtulat. Is “veniam in
 “præteritum petens, quòd ei Titios, Vectios,
 “Plautios diſſimulaviſſet, nec nunc Siliio adul-

“*teria objecturum*” ait, “*ne domum, fervitia, & ceteros fortunæ paratus reposceret : frueretur immo. At is redderet uxorem, rumperetque tabulas nuptiales.*” “*An discidium,*” inquit, “*tuum nosti ? nam matrimonium Siliï vidit populus, & sënatus, & miles : ac ni properè agis, tenet Urbem maritus.*”

XXXI. Tum potissimum amicorum vocat; primùmque rei frumentariæ præfectum Turranium, post Lusium Getam, prætorianis impositum, percunctatur. Quibus fatentibus, certatim ceteri circumstrepunt, “*iret in castra, firmaret prætorias cohortes, securitati antè, quàm vindictæ, confuleret.*” Satis constat eo pavore offusum Claudium, ut identidem interrogaret, “*an ipse imperii potens ? an Silius privatus esset ?*” At Messalina non aliàs solutior luxu, adulto autumnno, simulacrum vindemiæ per domum celebrabat: urgeri præla, fluere lacus, & feminae pellibus accinctæ adfultabant, ut sacrificantes, vel insanientes, Bacchæ: ipsa crine fluxo, thyrsum quatiens; juxtâque Silius, hederâ vinctus, gerere cothurnos, jacere caput, strepente circùm procaci choro. Ferunt Vectium Valentem, lasciviâ in præaltam arborem connisum, interrogantibus “*quid aspiceret,*” respondisse, “*tempestatem ab Ostiâ atrocem:*” sive ceperat ea species, seu fortè lapsa vox in præfagium vertit.

XXXII. NON RUMOR interea, sed undique nuntii incedunt, qui “ gnara Claudio cuncta, “ & venire promptum ultioni” afferrent. Igitur Messalina Lucullianos in hortos, Silius, diffimulando metu, ad munia fori digrediuntur. Ceteris passim dilabentibus, adfuere centuriones, inditaque sunt vincula, ut quis reperiebatur in publico, aut per latebras. Messalina tamen, quamquam res adversæ consilium adimerent, ire obviam, & aspici a marito, quod sæpe subsidium habuerat, haud segniter intendit: jussitque “ ut Britannicus “ & Octavia in complexum patris pergerent.” Et Vibidiam, virginum Vestalium vetustissimam, oravit, “ Pontificis maximi aures adire, clementiam expetere.” Atque interim tribus omnino comitantibus (id repente solitudinis erat) spatium Urbis pedibus emensa, vehiculo, quo purgamenta hortorum eripiuntur, Ostiensem viam intrat: nullâ cujusquam misericordiâ, quia flagitiorum deformitas prævalebat.

XXXIII. TREPIDABATUR nihilominus a Cæsare: quippe Getæ, prætorii præfecto, haud satis fidebat, ad honesta, seu prava, juxtâ levi. Ergo Narcissus, adsumptis quibus idem metus, “ non “ aliam spem incolumitatis Cæsaris” affirmat, “ quàm si jus militum uno illo die in aliquem “ libertorum transferret:” “ seque” offert “ fufcepturum.” Ac ne, dum in Urbem vehitur, ad

pænitentiam a L. Vitellio & P. Largo Cæcinâ mutaretur; in eodem gestamine sedem poscit, sumitque.

XXXIV. CREBRA post hæc fama fuit, inter diversas Principis voces, cùm modò incusaret flagitia uxoris, aliquando ad memoriam conjugii, & infantiam liberorum revolveretur, non aliud prolocutum Vitellium, quàm “ô facinus! ô scelus!” Instabat quidem Narcissus “aperire amages, & veri copiam facere:” sed non ideo pervicit, quin suspensa, &, quò ducerentur, inclinatura responderet; exemploque ejus Largus Cæcina uteretur. Et jam erat in aspectu Messalina, clamitabatque “audiret Octaviæ & Britannici matrem:” cùm obstreperet accusator, “Silium & nuptias” referens. Simul codicillos, libidinum indices, tradidit, quibus visus Cæsaris averteret. Nec multò post Urbem ingredienti offerebantur communes liberi, nisi Narcissus “amoveri eos” jussisset. Vibidiam depellere nequivit, quin multâ cum invidiâ flagitaret, “ne indefensa conjunx exitio daretur.” Igitur “aditurum Principem, & fore diluendi criminis facultatem” respondit: “iret interim virgo & sacra capefferet.”

XXXV. MIRUM inter hæc silentium Claudii: Vitellius ignaro propior: omnia liberto obediebant. “Patefieri domum adulteri, atque illuc deduci Imperatorem” jubet. Ac primùm in

vestibulo, effigiem patris Siliï consulto fenatûs abolitam, demonstrat : tum quidquid habitum Nerone & Drufis, in pretium probri cefsisse : incensumque & ad minas erumpentem, castris infert, paratâ concione militum; apud quos, præmonentē Narciffo, pauca verba fecit. Nam etfi iustum dolorem, pudor impediēbat. Cohortium clamor dehinc continuus, “ nomina reorum & pœnas” flagitantium : admotusque Silius tribunali, non defensionem, non moras tentavit, precatus “ ut mors “ adceleraretur.” Eadem constantia & inlustres equites Romanos cupidos maturæ necis fecit. Titium Proculum custodem a Silio Messalinæ datum, & indicium offerentem Vectium Valentem, & confessum, & Pompeium Urbicum, ac Saufellum Trogum ex consciiis trahi ad supplicium jubet. Decius quoque Calpurnianus, vigilum præfectus, Sulpicius Rufus, ludi procurator, Juncus Virgilianus, senator, eâdam pœnâ adfecti.

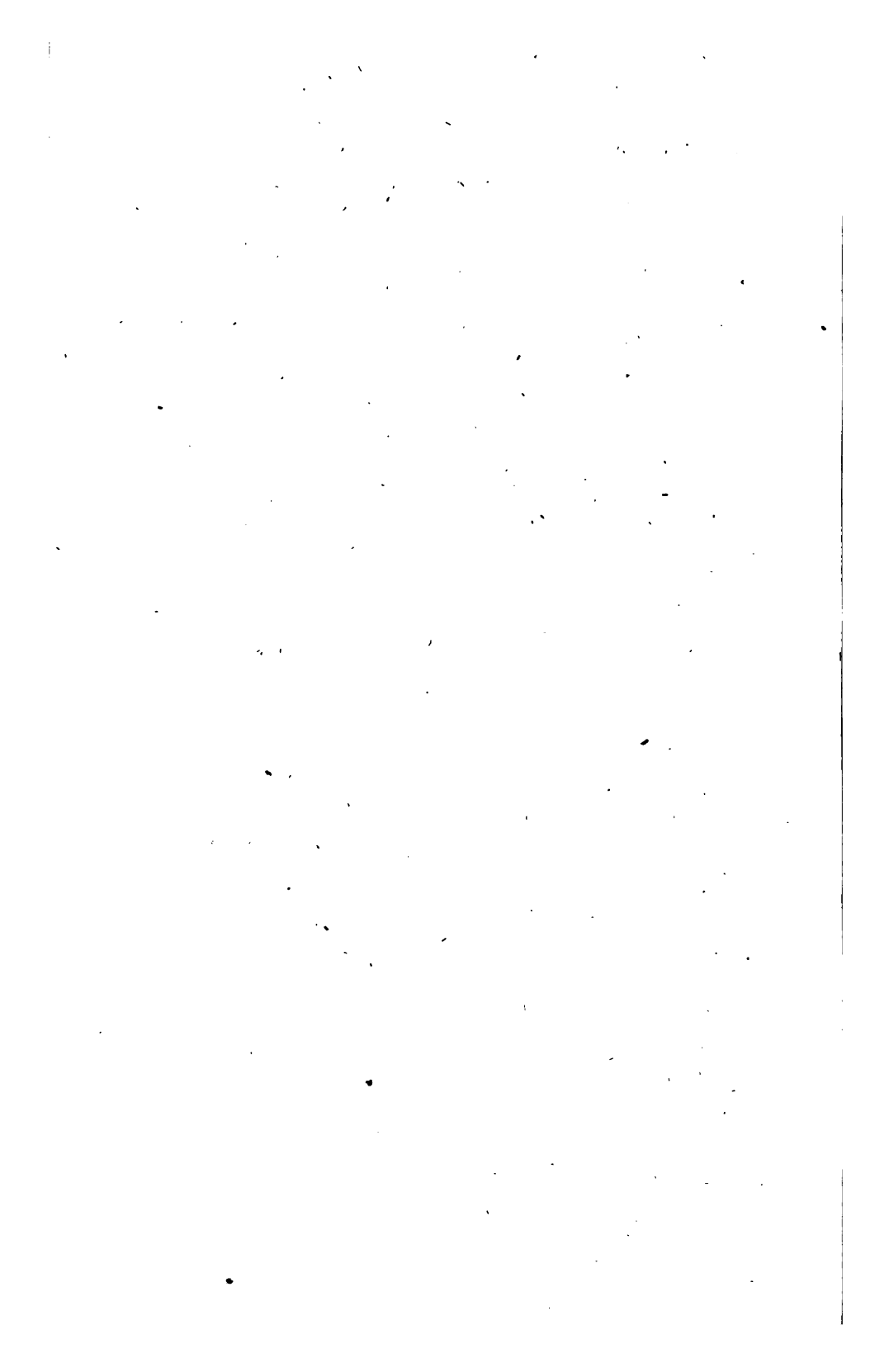
XXXVI. SOLUS MNESTER cunctationem attulit, dilaniatâ veste, clamitans “ aspiceret verberum notas, reminisceretur vocis, quâ se obnoxium iussis Messalinæ dedisset. Aliis largitione, aut spei magnitudine, sibi ex necessitate culpam : nec cuiquam antè pereundum fuisse, “ si Silius rerum potiretur.” Commotum his, & pronum ad misericordiam Cæsarem perpulere liberti, “ ne, tot inlustribus viris interfectis, histri-

“oni confuleretur: sponte an coactus tam magnâ
 “peccaviffet, nihil referre.” Ne Trauli quidem
 Montani, equitis Romani, defenfio recepta est: is
 modestâ juventâ, fed corpore infigni, accitus
 ultro, noctemque intra unam a Meffalinâ protur-
 batus erat, paribus lasciviis ad cupidinem & fasti-
 dia. Suilio Cæfoninò, & Plautio Laterano mors
 remittitur: huic ob patruî egregium meritum; Cæfoninus
 vitiis protectus est, tamquam in illo fœ-
 diffimo cœtu paffus muliebria.

XXXVII. INTERIM Meffalina Luculianis in
 hortis prolatare vitam, componere preces, non-
 nullâ spe, & aliquando irâ: tantâ inter extremâ
 superbîâ agebat. Ac ni cædem ejus Narciffus
 properaviffet, verterat pernicies in accusatorem.
 Nam Claudius domum regressus, & tempeftivis
 epulis delinitus, ubi vino incaluiſſet, “iri” jubet
 “nuntiarique miseræ” (hoc enim verbo ufum fe-
 runt) “dicendam ad causam poſterâ diè adeffet.”
 Quod ubi auditum, & languescere ira, redire amor,
 ac si cunctarentur, propinqua nox, & uxorii cubi-
 culi memoria timebantur; prorumpit Narciffus,
 denuntiatque centurionibus & tribuno qui ade-
 rant, “exsequi cædem: ita Imperatorem jubere.”
 Custos & exactor e libertis, Evodus datus. Ifque
 raptim in hortos prægressus, reperit fusam humi,
 adfidente matre Lepidâ: quæ florenti filiæ haud
 concors, fupremis ejus neceſſitatibus ad misera-

tionem evicta erat; suadebatque "ne percussio-
" rem opperiretur: transisse vitam, neque aliud,
" quàm morti, decus quærendum." Sed animo
per libidines corrupto, nihil honestum inerat: la-
crimæque & questus inriti ducebantur; cùm im-
petu venientium pulsæ fôres, adstitit tribunus per
silentium, ac libertus increpans multis ac fervili-
bus probris.

XXXVIII. Tunc primùm fortunam suam in-
trospexit, ferrumque accepit, quod frustra jugulo
ac pectori per trepidationem admovens, ietu tri-
buni transfigitur: corpus matri concessum. Nun-
tiatumque Claudio epulanti "perisse Messali-
" nam," non distincto, suâ, an alienâ, manu:
nec ille quæsit; poposcitque poculum, & so-
lita convivio celebravit. Ne secutis quidem die-
bus, odii, gaudii, iræ, tristitiæ, ullius denique
humani affectûs signa dedit; non cùm lætantes
accusatores aspiceret, non cùm filios mærentes.
Jovitque oblivionem ejus senatus, censendo "no-
" men & effigies privatis ac publicis locis de-
" movendas:" decreta Narcisso "quæstoria in-
" signia;" levissimum fastigii ejus, cùm supra
Pallantem & Callistum ageret. Honestæ quidem,
sed ex quibus deterrima orientur, tristitiis multis.

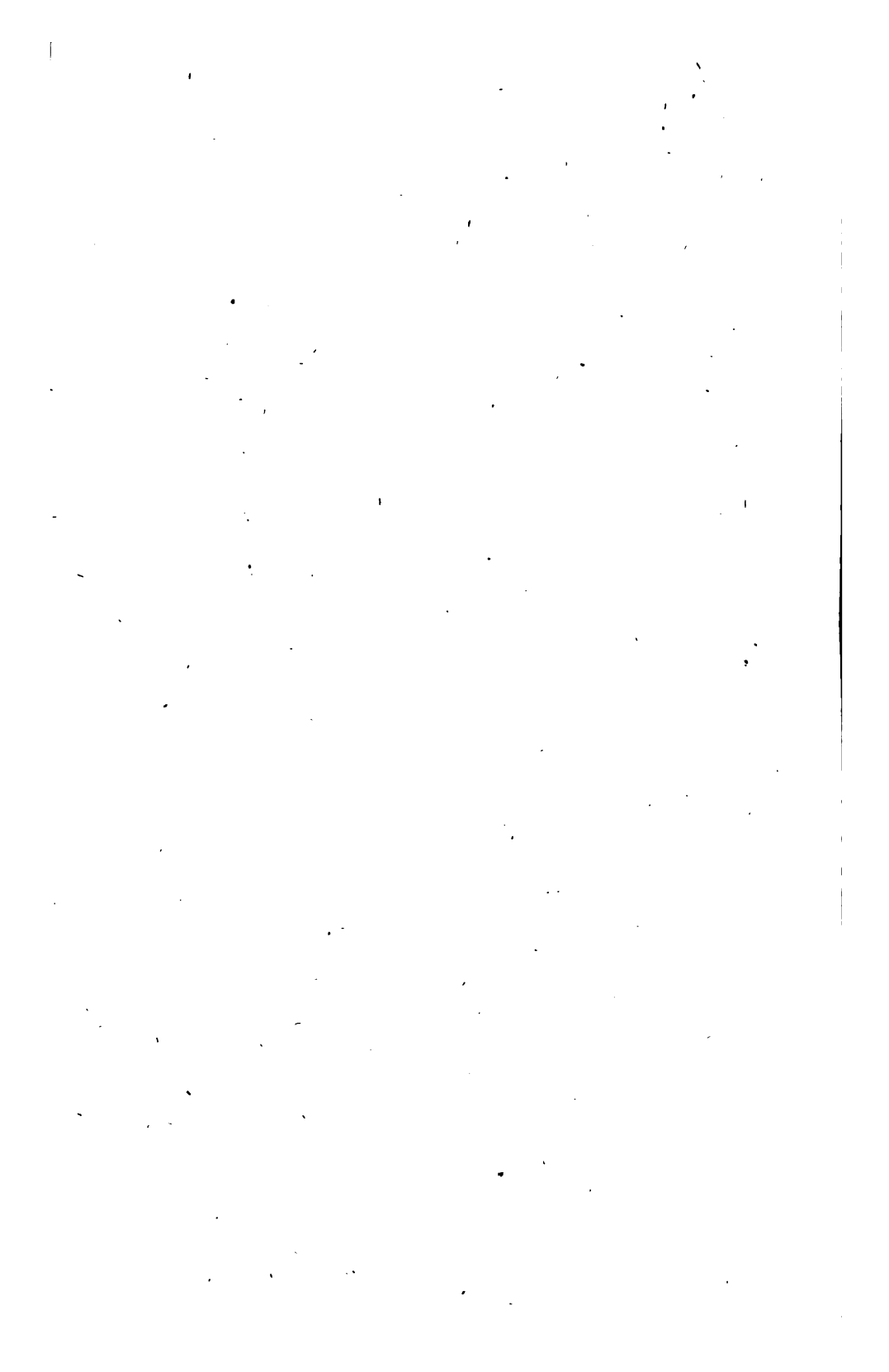

B R E V I A R I U M

LIBRI DUODECIMI.

I. **C**LAUDIUS *de matrimonio deliberat. Inter Lolliam Paullinam, Juliam Agrippinam & Æliam Petinam certatur. III. Pallantis studio, suisque inlecebris, Agrippina prævalet: justæ inter patruos & fratrum filias nuptiæ decreto senatûs statuuntur. VIII. Mortem sibi consciscit Silanus: Calvina, soror ejus, Italiâ pellitur. Annæus Seneca ab exilio revocatus. IX. Octavia, Claudii filia, Neroni desponsa. X. Parthi regem Româ petunt Meberdaten; qui, prælio congressus, a Gotarze vincitur. Mors Gotarzis: Vonones succedit: mox Vologeses. XV. Mitbridates Ponti regnum recipere tentat: victus, Romam ducitur. XXII. Lollia & Calpurnia Agrippinæ odiis pervertuntur. XXIII. Repetitum Salutis augurium. Pomerium Urbis prolatum: veteres ejus fines. XXV. Nero a Claudio adoptatur. XXVII.*

C. C O R N E L I I
T A C I T I
A N N A L E S.
LIBER DUODECIMUS.

CÆDE MESSALINÆ convulsa Principis domus, orto apud libertos certamine, quis deligeret uxorem Claudio cælibis vitæ intoleranti, & conjugum imperiis obnoxio. Nec minore ambitu feminæ exarserant, suam quæque nobilitatem, formam, opes, contendere, ac digna tanto matrimonio ostentare. Sed maximè ambigebatur inter Lolliam Paullinam, M. Lollii consularis filiam, & Juliam Agrippinam, Germanico genitam: huic Pallas, illi Callistus, fautores aderant: at Ælia Petina e familiâ Tuberonum, Narcisso fovebatur. Ipse modò huc, modò illuc, ut quemque suadentium audierat, promptus, discordantes in consilium vocat, ac “promere sententiam, & adjicere rationes” jubet.

II. NARCISSUS “vetus matrimonium, familiam communem” (nam Antonia ex Petinâ

erat) "nihil in penetibus ejus novum" differ-
 bat, "si sueta conjunx rediret, haudquaquam
 "novercalibus odiis ufura in Britannicum & Oc-
 "tavianam, proxima suis pignora." Callistus "im-
 "probatam longo discidio, ac si rursus adfume-
 "retur, eo ipso superbam, longéque rectiùs Lol-
 "liam induci, quando nullos liberos genuisset,
 "vacuam æmulatione, & privignis parentis loco
 "futuram." At Pallas id maximè in Agrippinâ
 laudare, quòd "Germanici nepotem secum tra-
 "heret, dignum profus imperatoriâ fortunâ;
 "stirpem nobilem, & familiæ Claudie quæ po-
 "steros conjungeret; nec femina, expertæ fecun-
 "ditatis, integrâ juventâ, claritudinem Cæsarum
 "aliam in domum ferret."

III. PRÆVALUERE hæc, adjuta Agrippinæ
 inlecebris; quæ ad eum per speciem necessitudi-
 nis crebrò ventitando, pellicit patrum, ut præla-
 ta ceteris, & nondum uxor, potentiâ uxoriâ jam
 uteretur. Nam ubi sui matrimonii certa fuit,
 struere majora, nuptiasque Domitii, quem ex Cn.
 Ahenobarbo genuerat, & Octaviæ, Cæsaris filiæ,
 moliri: quod sine scelere perpetrari non poterat,
 quia L. Silano desponderat Octavianam Cæsar; ju-
 venemque & alia clarum, insigni triumphalium,
 & gladiatorii muneris magnificentiâ, protulerat
 ad studia vulgi. Sed nihil arduum videbatur in

animo Principis, cui non iudicium, non odium erat, nisi indita & iussa.

IV. Igitur Vitellius, nomine cenforis ferviles fallacias obtegens, ingruentiumque dominationum provisor, quò gratiam Agrippinæ pararet, consiliis ejus implicari, serere crimina in Silanum, cui sanè decora & procax soror, Junia Calvina, haud multum antè Vitellii nurus fuerat : hinc initium accusationis, fratrumque non incestum, sed incustoditum amorem ad infamiam traxit : & præbebat Cæsar aures, accipiendis adversum generum suspicionibus caritate filiae promptior. At Silanus, insidiarum nescius, ac fortè eo anno prætor, repente per edictum Vitellii ordine senatorio movetur, quamquam lecto pridem senatu, lustroque condito, simul adfinitatem Claudius dirimit, adactusque Silanus ejurare magistratum, & reliquus præturæ dies in Eprium Marcellum conlatus est.

V. C. POMPEIO, Q. Veranio consulibus, pactum inter Claudium & Agrippinam matrimonium. Jam famâ, jam amore illicito firmabatur, nec dum celebrare sollempnia nuptiarum audebant, nullo exemplo deductæ in domum patris fratris filiae. Quin & incestum, ac, si sperneretur, ne in malum publicum erumperet, metuebatur. Nec antè omissa cunctatio, quàm Vitellius suis artibus id perpetrandum sumpsit. Percunctatusque Cæ-

farem, “ an iussis populi, an auctoritati senatûs
 “ cederet ?” ubi ille “ unum se civium, & con-
 “ sensui imparem” respondit, “ opperiri intra
 “ palatium” jubet : ipse curiam ingreditur, sum-
 mamque rempublicam agi obtestans, veniam di-
 cendi ante alios exposcit, orditurque : “ Gravissi-
 “ mos Principis labores, quîs orbem terræ ca-
 “ pessat, egere adminiculis, ut, domesticâ curâ
 “ vacuus, in commune consulat : quod porro
 “ honestius censoriæ mentis levamen, quàm adfu-
 “ mere conjugem prosperis dubiisque sociam ?
 “ cui cogitationes intimas, cui parvos liberos tra-
 “ dat ; non luxui, aut voluptatibus adfuefactus,
 “ sed qui primâ ab juventâ legibus obtempera-
 “ visset.”

VI. POSTQUAM hæc favorabili oratione præ-
 misit, multaue patrum assentatio sequebatur ;
 capto rursus initio, “ Quando maritandum Prin-
 “ cipem cuncti suaderent, deligi oportere femi-
 “ nam nobilitate, puerperiis, sanctimoniâ infig-
 “ nem. Nec diu anquirendum, quin Agrippina
 “ claritudine generis anteiret : datum ab eâ fe-
 “ cunditatis experimentum ; & congruere artes
 “ honestas. Id verò egregium, quod, provisu
 “ deum, vidua jungeretur Principi, sua tantum
 “ matrimonia experto : audivisse a parentibus,
 “ vidisse ipsos, arripi conjuges ad libita Cæsarum :
 “ procul id a præsentî modestiâ : statueretur immo

“ documentum, quo uxorem Imperator acciperet. At enim nova nobis in fratrum filias conjugia, sed aliis gentibus sollempnia, neque lege ullâ prohibita. Et sobrinarum diu ignorata, tempore addito percubuisse: morem accomodari prout conducatur; & fore hoc quoque in his, quæ mox usurpentur.”

VII. HAUD defuere qui certatim, “ si cuncta retur Cæsar, vi acturos” testificantes, erumperent curiâ. Conglobatur promiscua multitudo, “ populumque Rômanum eadem rogare” clamitat. Nec Claudius ultrâ expectato, obvium apud forum præbet se gratantibus; senatumque ingressus “ decretum postulat, quo justæ inter patruos fratrumque filias nuptiæ etiam in posterum statuerentur.” Neque tamen repertus est, nisi unus talis matrimonii cupitor, T. Alledius Severus, eques Romanus, quem plerique Agrippinæ gratiâ impulsus ferebant. Versa ex eo civitas, & cuncta feminæ obediebant, non per lasciviam, ut Messalinæ, rebus Romanis inludenti. Adductum, & quasi virile, servitium. Palam severitas, ac sæpius superbia: nihil domi impudicum, nisi dominationi expediret: cupido auri immensa obtentum habebat, quasi subsidium regno pararetur.

VIII. DIE NUPTIARUM Silanus sibi mortem conscivit: five eò usque spem vitæ produxerat; seu delecto die, augendam ad invidiam. Calvina,

“gentibus quietem velit.” Datum post hæc C. Cassio, qui Syriæ præerat, deducere juvenem ripam ad Euphratis.

XII. EA TEMPESTATE Cassius ceteros præminabat peritiâ legum: nam militares artes per otium ignotæ, industriosque aut ignavos pax in æquo tenet. Attamen, quantum sine bello dabatur, revocare priscum morem, exercitare legiones, curâ, provisu, perinde agere, ac si hostis ingrueret. Ita dignum majoribus suis, & familiâ Cassiâ ratus, per illas quoque gentes celebratâ. Igitur excitis quorum de sententiâ petitus rex, positisque castris apud Zeugma, unde maximè pervius amnis, postquam inlustres Parthi rexque Arabum Abgarus advenerat; monet Meherdaten, “barbarorum impetus acres, cunctatione languescere, aut in perfidiam mutari: itaque urget cœpta.” Quod spretum fraude Abgari, qui juvenem ignarum, & summam fortunam in luxu ratum, multos per dies attinuit apud oppidum Edeffam. Et vocante Carrhene, “promptaque res” ostentante “si citi advenissent,” non cominus Mesopotamiam, sed flexu Armeniam petunt, id temporis importunam, quia hiems occipiebat.

XIII. EXIN nivibus & montibus fessi, postquam campos propinquabant, copiis Carrhenis adjunguntur. Transmissoque amne Tigri, permeant

Adiabenos, quorum rex Izates societatem Meherdatis palam induerat: in Gotarzen per occulta & magis fida inclinabat. Sed capta in transitu urbs Ninus, vetustissima sedes Assyriæ, & Arbela, castellum inigne famâ, quòd postremò intèr Darium atque Alexandrum prælio Persarum illic opes conciderant. Interea Gotarzes apud montem, cui nomen *Sambulos*, vota diis locifuscipiebat, præcipuâ religione Herculi; qui, tempore statò, per quietem monet sacerdotes, “ ut, templum juxta, “ equos venatui adornatos sistant.” Equi, ubi pharetras telis onustas accepère, per saltus vagi, nocte demum vacuis pharetris, multo cum anhelitu redeunt. Rursus deus, quâ silvas pererraverit, nocturno visu demonstrat: reperiunturque fusæ passim feræ.

XIV. CETERUM Gotarzes, nondum satis aucto exercitu, flumine Cormâ pro munimento uti; & quamquam per insectationes & nuntios ad prælium vocaretur, nectere moras, locos mutare, & missis corruptoribus, exuendam ad fidem hostes emercari. Ex quibus Izates Adiabenus, mox Abgarus Arabum cum exercitu abscedunt; levitate gentili, & quia experimentis cognitum est, barbaros malle Româ petere reges, quàm habere. At Meherdates, validis auxiliis nudatus, ceterorum proditione suspectâ, quod unum reliquum, rem in casum dare, prælioque experiri statuit.

Nec detrectavit pugnam Gotarzes, deminutis hostibus ferox. Concursumque magnâ cæde, & ambiguo eventu: donec Carrhenem, profligatis obversis, longiùs evectum integer a tergo globus circumveniret. Tum omni spe perditâ, Meherdates promissâ Parrhacis, paterni clientis, secutus, dolo ejus vincitur; traditurque victori. Atque ille “ non propinquum, neque Arfacis de gente, sed “ alienigenam & Romanum” increpans, auribus decisis vivere jubet, ostentui clementiæ suæ, & in nos dehonestamento. Dein Gotarzes morbo obiit, accitusque in regnum Vonones, Medis tum præsidens. Nulla huic prospera, aut adversa, quis memoraretur. Brevi & inglorio imperio perfunctus est: resque Parthorum in filium ejus Vologesen translata.

XV. AT MITHRIDATES Bosporanus, amissis opibus vagus, posteaquam Didium ducem Romanum, roburque exercitûs abisse cognoverat, relictos in novo regno Cotyn juventâ rudem, & paucas cohortium cum Julio Aquilâ, equite Romano; spreis utrisque, concire nationes, inlicere perfugas, postremò exercitu coacto, regem Dandaridarum exturbat, imperioque ejus potitur. Quæ ubi cognita, & jam jamque Bosporum invasurus habebatur, diffisi propriis viribus Aquila & Cotys, quia Zorines, Siracorum rex, hostilia resumpserat, externas & ipsi gratias quæservere, missis legatis ad Eu-

nonen, qui Aorforum genti præcallebat. Nec fuit in arduo societas, potentiam Romanam adversus rebellem Mithridaten ostendantibus. Igitur pepigère, “equestribus præliis Eunones certaret; obfidia urbium Romani capefferent.”

XVI. Tum composito agmine incedunt: cujus frontem & terga, Aorfi; media cohortes, & Bosporani, tutabantur, nostris in armis. Sic pulsus hostis, ventumque Sozam oppidum Dandaricæ, quod desertum a Mithridate, ob ambiguos popularium animos obtineri, relicto ibi præsidio, visum. Exin in Siracos pergunt. Et transgressi amnem Pandam, circumveniunt urbem Uspen, editam loco, & mœnibus ac fossis munitam, nisi quod mœnia non saxo, sed cratibus revinctis, ac mediâ humo, adversum irumpentes invalida erant: eductæque altiùs turres, facibus atque hastis turbabant obsessos: ac ni prælium nox diremisset, coepta patrataque expugnatio eundem intrâ diem foret.

XVII. POSTERO misère legatos, “veniam liberis corporibus” orantes: “servitii decem millia” offerebant: quod aspernati sunt victores, quia trucidare deditos sævum, tantam multitudinem custodiâ cingere arduum: ut belli potiùs jure caderent. Datumque militibus, qui scalis evaserant, signum cædis. Excidio Uspensium metus ceteris injectus, nihil tutum ratis, cum ar-

ma, munimenta, impediti, vel eminentes, loci, amnesque & urbes juxtà perrumperentur. Igitur Zorines, diu pensitato Mithridatisne rebus extremis, an patrio regno confuleret; postquam prævaluit gentilis utilitas, datis obsidibus, apud effigiem Cæsaris procubuit, magnâ gloriâ exercitûs Romani, quem incruentum & victorem, tridui itinere abuisse ab amne Tanai constitit. Sed in regressu dispar fortuna fuit; quia navium quædam, quæ mari remeabant, in litora Taurorum delatas circumvenère barbari, præfecto cohortis, & plerisque centurionum interfectis.

XVIII. INTEREA Mithridates, nullo in armis subsidio, consultat cujus misericordiam experiretur. Frater Cotys, proditor olim, deinde hostis, metuebatur. Romanorum nemo id auctoritatis aderat, ut promissa ejus magni penderentur. Ad Eunonen convertit, propriis odiis non infensum, & recens conjunctâ nobiscum amicitia, validum. Igitur cultu, vultuque quàm maximè ad præsentem fortunam comparato, regiam ingreditur, genibusque ejus provolutus, "Mithridates," inquit, "terrâ marique Romanis per tot annos quæsitus, sponte adsum. Utere, ut voles, prole magni Achæmenis, quod mihi solum hostes non abstulerunt."

XIX. AT EUNONES claritudine viri, mutatione rerum, & prece haud degenerare permotus, adlevat

supplicem; laudatque “quòd gentem Aorforum,
 “quòd suam dexteram petendæ veniæ delegerit.”
 Simul legatos literasque ad Cæsarem in hunc modum mittit: “Populi Romani imperatoribus magnarumque nationum regibus, primam ex similitudine fortunæ amicitiam: sibi & Claudio, etiam communionem victoriæ esse. Bellorum egregios fines, quotiens ignoscendo transigatur. Sic Zorfini victo nihil ereptum. Pro Mithridate quando gravius mereretur, non potentiam, non regnum precari; sed ne triumpharetur, neve pœnas capite expenderet.”

XX. AT CLAUDIUS, quamquam nobilitatibus externis mitis, dubitavit tamen, accipere captivum pacto salutis, an repetere armis; rectius foret. Huc dolor injuriarum, & libidò vindictæ adigebat. Sed differebatur contra: “Suscipi bellum avio itinere, importuoso mari: ad hoc reges feroces; vagos populos; solum frugum egens: tum tædium ex morâ, pericula ex properantiâ; modicam victoribus laudem, ac multum infamiæ, si peccarentur: quin arriperet oblata, & servaret exfulem: cui inopi quantò longiorem vitam, tantò plus supplicii fore.” His permotus, scripsit Eunoni, “meritum quidem novissima exempla Mithridatem, nec sibi vim ad exsequendum deesse: verùm ita majoribus placitum, quantâ pervicaciâ in hostem, tantâ bene-

“ficentiâ adversûs supplices utendum : nam triumphos de populis regnisque integris adquiri.”

XXI. TRADITUS post hoc Mithridates, vestitusque Romam per Junium Cilonem, procuratorem Ponti, ferociùs, quàm pro fortunâ differuisse apud Cæsarem ferebatur. Elataque vox ejus in vulgum hisce verbis : “ Non sum remissus ad te, sed revertere : vel, si non credis, dimitte, & quære :” vultu quoque interrito permansit, cum rostra juxta, custodibus circumdatus, visui populo præberetur. Consularia insignia Ciloni, Aquilæ prætoria decernuntur.

XXII. IISDEM consulibus, atrox odii Agrippina, ac Lollia infensa, quòd secum de matrimonio Principis certavisset, molitur crimina, & accusatorem, qui objiceret “ Chaldæos, magos, interrogatumque Apollinis Clarii simulacrum super nuptiis Imperatoris.” Exin Claudius, inauditâ reâ, multa de claritudine ejus apud senatum præfatus, “ fore L. Volufii genitam, majorem ei patrum Cottam Messalinum esse, Memmio quondam Regulo nuptam ;” (nam de C. Cæsaris nuptiis consultò reticebat) addidit “ perniciosâ in rempublicam consilia, & materiem sceleri detrahendam. Proin, publicatis bonis, cederet Italiâ.” Ita quinquages tertium ex opibus immensis exfuli relictum. Et Calpurnia inlustri femina pervertitur, quia formam ejus

laudaverat Princeps, nullâ libidine, sed fortuito sermone : unde vis Agrippinæ citra ultima stetit. In Lolliam mittitur tribunus, a quo ad mortem adigeretur. Damnatus & lege repetundarum Cadius Rufus, accusantibus Bithynis.

XXIII. GALLIÆ Narbonensi, ob egregiam in patres reverentiam datum, “ ut senatoribus ejus “ provinciæ, non exquisitâ Principis sententiâ, “ jure quo Sicilia haberetur, res suas invisere “ liceret.” Ituræique & Judæi, defunctis regibus Sohemo atque Agrippâ, provinciæ Syriæ additi. Salutis augurium quinque & viginti annis omissum repeti, ac deinde continuari placitum. Et pomerium Urbis auxit Cæsar more prisco ; quo iis qui protulère imperium, etiam terminos Urbis propagare datur. Nec tamen duces Romani, quamquam magnis nationibus subactis, usurpaverant, nisi L. Sulla, & divus Augustus.

XXIV. REGUM in eo ambitio, vel gloria, variè vulgata. Sed initium condendi, & quod pomerium Romulus posuerit, noscere haud absurdum reor. Igitur a foro boario, ubi æreum tauri simulacrum aspicimus, quia id genus animalium aratro subditur, fulcus designandi oppidi cœptus, ut magnam Herculis aram amplecteretur. Inde certis spatiis interjecti lapides, per ima montis Palatini ad aram Consi, mox ad Curias veteres, tum ad facellum Larium forumque Ro-

manum. Capitolium non a Romulo, sed a T. Tatio additum Urbi credidère. Mox pro fortunâ pomerium auctum. Et quos tum Claudius terminos posuerit, facile cognitu, & publicis actis perscriptum.

XXV. C. ANTISTIO, M. Suillio consulibus, adoptio in Domitium, auctoritate Pallantis, festinatur: qui obstrictus Agrippinæ, ut conciliator nuptiarum, & mox stupro ejus inligatus, stimulat Claudium, “ confuleret reipublicæ, Britannici pueritiam robore circumdaret. Sic apud divum Augustum, quamquam nepotibus subnixum, viguisse privignos: a Tiberio, super propriam stirpem, Germanicum adsumptum. Se quoque accingeret juvene, partem curarum capeffituro.” His evictus, biennio majorem natu Domitium filio anteponit, habitâ apud senatum oratione in eundem, quem a liberto acceperat, modum. Adnotabant periti, nullam antehac adoptionem inter patricos Claudios reperiri, eosque ab Atto Claudio continuos duravisse.

XXVI. CETERUM actæ Principi grates, exquisitiore in Domitium adulatione. Rogataque lex, quâ “ in familiam Claudiam & nomen Neronis transfret.” Augetur & Agrippina cognomento *Augustæ*: quibus patris, nemo adeo expers misericordiæ fuit, quem non Britannici

fortunæ mæror adficeret: desolatus paullatim etiam fervilibus ministeriis, intempeſtiva novercæ officia in ludibria vertebat, intelligens falſi. Neque enim ſegnem ei fuiſſe indolem ferunt: ſive verum; ſeu periculis commendatus, retinuit famam ſine experimento.

XXVII. SED Agrippina, quò vim ſuam ſociis quoque nationibus oſtentaret, in oppidum Ubiorum, in quo genita erat, veteranos coloniamque deduci impetrat; cui nomen inditum ex vocabulo ipſius. Ac fortè acciderat, ut eam gentem, Rheno tranſgreſſam, avus Agrippa in fidem acciperet. Iiſdem temporibus in ſuperiore Germaniâ trepidatum, adventu Cattorum, latrocinia agitantium. Deinde L. Pomponius, legatus, auxiliares Vangionas ac Nemetas, addito equite alario, monuit, “ut anteirent populatores, vel “dilapſis improviſi circumfunderentur.” Et ſecuta conſilium ducis induſtria militum, diviſique in duo agmina, qui lævum iter petiverant, recèns reverſos, prædâque per luxum uſos, & ſomno graves circumvenère. Auſta lætitia, quòd quorſdam e clade Varianâ, poſt quadrageſimum annum, ſervitio exemerant.

XXVIII. AT QUI dextris & propioribus compendiis ierant, obvio hoſti & aciem auſo, plus cladis faciunt. Et prædâ famâque onuſti, ad montem Taunum revertuntur, ubi Pomponius

cum legionibus opperiebatur, si Catti cupidine ulciscendi casum pugnae praeberent. Illi metu, ne hinc Romanus, inde Cherusci, cum quibus aeternum discordant, circumgrederentur, legatos in Urbem & obsides misere: decretusque Pomponio triumphalis honos, modica pars famae ejus apud posteros, in quibus carminum gloriam praecellit.

XXIX. PER IDEM tempus Vannius, Suevis a Druso Caesare impositus, pellitur regno, primae imperii aetate clarus, acceptusque popularibus: mox diuturnitate in superbiam mutans, & odio accolarum, simul domesticis discordiis circumventus. Auctores fuere Vibilius, Hermundurorum rex, & Vangio ac Sido, sorore Vannii geniti. Nec Claudius, quamquam saepe oratus, arma certantibus barbaris interposuit, tutum Vannio perfugium promittens, si pelleretur; scripsitque P. Atellio Histro, qui Pannoniam praesidebat, “legionem ipsaque e provinciâ lecta auxilia, “pro ripâ componeret, subsidio victis, & terrorem adversus victores, ne fortunâ elati, nostram quoque pacem turbarent:” nam vis innumera Ligii, aliaeque gentes adventabant, famam ditis regni, quod Vannius xxx. per annos praedationibus & vectigalibus auxerat. Ipsi manus propria pedites, eques e Sarmatis Jazygibus erat, impar multitudini hostium: eoque castellis sese defensare, bellumque ducere statuerat.

XXX. SED JAZYGES, obfidionis impatientes, & proximos per campos vagi, necessitudinem pugnae attulere, quia Ligius Hermundurufque illic ingruerant. Igitur degressus castellis Vannius, funditur proelio: quamquam rebus adversis laudatus, “quod & pugnam manu cepisset, & corpore adverso vulnera excepit.” Ceterum ad classem, in Danubio opperientem, perfugit. Secuti mox clientes, & acceptis agris, in Pannonia locati sunt. Regnum Vangio ac Sido inter se partivere, egregia adversus nos fide: subjectis, suone, an servitii ingenio, dum adipiscerentur dominationes, multa caritate, & majore odio, postquam adepti sunt.

XXXI. AT IN Britannia P. Ostorium, praetorem, turbida res excepere, effusis in agrum sociorum hostibus, eò violentius, quod novum ducem, exercitu ignoto, & cepta hieme, iturum obviam non rebantur. Ille gnarus primis eventibus metum aut fiduciam gigni, citas cohortes rapit: & caesis qui restiterant, disiectos confectatus, ne rursus conglobarentur, infensaque & infida pax non duci, non militi, requiem permetteret, detrahere arma suspectis, cinctosque castris Antonam & Sabrinam, fluvios, cohibere parat. Quod primi Icenii abnuere, valida gens, nec proeliis contusi, quia societatem nostram volentes accefferant: hisque auctoribus, circumjectae nationes locum pug-

næ delegere, septum agresti aggere, & aditu angusto, ne pervius equiti foret. Ea munimenta dux Romanus, quamquam sine robore legionum sociales copias ducebat, perumpere adgreditur, & distributis cohortibus, turmas quoque, peditum ad munia accingit. Tunc dato signo perfringunt aggerem, suisque claustris impeditos turbant. Atque illi conscientiam rebellionis, & obseptis effugiis, multa & clara facinora fecere. Quam pugnam filius legati, M. Ostorius, servati civis decus meruit.

XXXII. CETERUM clade Icenorum compositi, qui bellum inter & pacem dubitabant; & ductus in Cangos exercitus. Vastati agri, praeclae passim actae: non ausis aciem hostibus, vel si ex occulto carpere agmen tentarent, punito dolo. Jam ventum haud procul mari, quod Hiberniam insulam aspeclat; cum ortae apud Brigantas discordiae retrahere ducem, destinationis certum, ne nova moliretur, nisi prioribus firmatis. Et Brigantes quidem, paucis, qui arma coeptabant, interfectis, in reliquos data venia, resedere. Silurum gens, non atrocitate, non clementiam mutabatur, quin bellum exerceret, castrisque legionum premenda foret. Id quod promptius veniret, colonia Camulodunum validam veteranorum manu deducitur in agros captivos, subsidium adversus rebelles, & imbuendis focis ad officia legum.

XXXIII. ITUM inde in Siluras, super propriam ferociam, Caractaci viribus confisos: quem multa ambigua, multa prospera extulerant, ut ceteros Britannorum imperatores præmineret. Sed tum astu, tum locorum fraude prior, vi militum inferior, transfert bellum in Ordovicas, additisque, qui pacem nostram metuebant, novissimum casum experitur: sumpto ad prælium loco, ut aditus, abscessus, cuncta nobis importuna, & suis in melius essent. Tunc montibus arduis, & si qua clementer accedi poterant, in modum valli faxa præstruit: & præfluebat amnis vado incerto, catervaque majorum pro munimentis confiterant.

XXXIV. AD HOC gentium ductores circumire, hortari, firmare animos, minuendo metu, accendendâ spe, aliisque belli incitamentis. Enimverò Caractacus huc illuc volitans, “illum diem, illam aciem” testabatur, “aut recipiendæ libertatis, aut servitutis æternæ initium fore: vocabatque nomina majorum, qui dictatorem Cæsarem pepulissent: quorum virtute vacui a securibus & tributis, intemerata conjugum & liberorum corpora retinerent.” Hæc atque talia dicenti, adstrepere vulgus; gentili quisque religione obstringi, “non telis, non vulneribus cessuros.”

XXXV. OBSTUPEFECIT ea alacritas ducem Romanum: simul objectus amnis, additum val-

lum, imminetia juga, nihil nisi atrox & propugnatoribus frequens, terreat. Sed miles prœlium poscere, “cuncta virtute expugnabilia” clamitare, præfectique ac tribuni paria differentes, ardorem exercitûs intendebant. Tum Ostorius, circumspectis, quæ impenetrabilia, quæque pervia, ducit infensos, amnemque haud difficulter evadit. Ubi ventum ad aggerem, dum missilibus certabatur, plus vulnere in nos, & pleræque cædes oriebantur. Posteaquam, factâ testudine, rudes & informes saxorum compages distractæ, parque cominus acies, decedere barbari in juga montium. Sed eò quoque inrupere ferentarius gravisque miles: illi, telis adfultantes, hi, conferto gradu; turbatis contra Britannorum ordinibus, apud quos nulla lorice galearumve tegmina: & si auxiliariis resisterent, gladiis ac pilis legionariorum; si huc verterent, spathis & hastis auxiliarium sternebantur: clara ea victoria fuit, captæque uxore & filiâ Caractaci, fratres quoque in deditionem accepti.

XXXVI. IPSE (ut ferme intuta sunt adversa) cum fidem Cartimandue, regine Brigantum, petivisset, victus ac victoribus traditus est, nono post anno, quam bellum in Britannia coeptum. Unde fama ejus evecta insulas, & proximas provincias pervagata, per Italiam quoque celebrabatur: auebantque visere, quis ille, tot per annos, opes

nostras sprevisset. Ne Romæ quidem ignobile Caractaci nomen erat. Et Cæsar, dum suum decus extollit, addidit gloriam victo. Vocatus quippe, ut ad insigne spectaculum, populus. Stetere in armis prætoris cohortes, campo qui castra præjacet. Tum, incedentibus regis clientelis, phaleræ torquesque, quæque externis bellis quæsierat, traducta; mox fratres, & conjunx, & filia: postremò ipse ostentatus. Ceterorum preces degeneres fuere, ex metu. At non Caractacus, aut vultu demisso, aut verbis, misericordiam requirens, ubi tribunali adstitit, in hunc modum locutus est.

XXXVII. “ SI QUANTA nobilitas & fortuna
 “ mihi fuit, tanta rerum prosperarum moderatio
 “ fuisset, amicus potius in hanc Urbem, quam
 “ captus venissem: neque dedignatus esses claris
 “ majoribus ortum, pluribus gentibus imperitan-
 “ tem, fœdere pacis accipere. Præfens fors mea,
 “ ut mihi informis, sic tibi magnifica est: habui
 “ equos, viros, arma, opes: quid mirum, si hæc
 “ invitus amisi? Non, si vos omnibus imperitare
 “ vultis, sequitur ut omnes servitutem accipiant. Si
 “ statim deditus traderer; neque mea fortuna, ne-
 “ que tua gloria inclaruisset. Supplicium meum
 “ oblivio sequetur: at si incolumem servaveris,
 “ æternum exemplar clementiæ ero.” Ad ea

Cæsar veniam ipsique, & conjugibus, & fratribus, tribuit. Atque illi, vinclis exfoluti, Agrippinam quoque haud procul aliò suggestu conspicuam, iisdem, quibus Principem, laudibus gratibusque venerati sunt. Novum fanè, & moribus veterum insolitum, feminam signis Românis præsidere. Ipsa semet parti a majoribus suis imperii sociam ferebat.

XXXVIII. VOCATI posthac patres, multa & magnifica super captivitate Caractaci differuere: "Neque minùs id clarum, quàm cum Siphacem
" P. Scipio, Perfen L. Paullus, & si qui alii vinc-
" tos reges populo Romano ostendere." Censentur "Ostorio triumphis insignia," prosperis ad id rebus ejus, mox ambiguis: sive, quòd, amotò Caractaco, quasi debellatum foret, minùs intenta apud nos militia fuit; sive hostes, miseratione tanti regis, acriùs ad ultionem exarsere. Præfectum castrorum, & legionarias cohortes extruendis apud Siluras præfidiis relictas, circumfundunt. Ac nitò vicis & castellis proximis subventum foret, copiæ tum occidione occubuissent. Præfectus tamen & octo centuriones, ac promptissimus quisque manipulus cecidere: nec multò post pabulantes nostros, missasque ad subsidium turmas profligant.

XXXIX. Tum Ostorius cohortes expeditas exposuit: nec ideo fugam sistebat, ni legiones

proelium exceperunt. Earum robore æquata pugna, dein nobis pro meliore fuit. Effugere hostes tenui damno, quia inclinabat dies. Crebra hinc proelia, & sæpius in modum atrocitatis: per saltus, per paludes; ut cuique fors, aut virtus: temere, provisò; ob iram, ob prædam; jussu, & aliquando ignaris ducibus: ac præcipuâ Silurum pervicaciâ, quos accendebat vulgata imperatoris Romani vox: “ ut quondam Sugambri excisi, & “ in Gallias trajecti forent, ita Silurum nomen “ penitus extinguendum.” Igitur duas auxiliares cohortes, avaritiâ præfectorum incautiùs populantes, intercepte. Spoliaque & captivos largiendo, ceteras quoque nationes ad defectionem trahebant, cum tædio curarum fessus Ostorius, concessit vitâ, lætis hostibus, tamquam ducem haud spernendum, etsi non proelium, at certè bellum, absumpsisset.

XL. AT CÆSAR, cognitâ morte legati, ne provincia sine rectore foret, A. Didium suffecit. Is properè vectus, non tamen integras res invênit, adversâ interim legionis pugnâ, cui Manlius Valens præerat: auctaque & apud hostes ejus rei fama, quò venientem ducem exterrere; atque illo augente audita, ut major laus compositis, vel si duravissent, venia justior tribueretur. Silures id quoque damnum intulerant, latèque perfultabant, donec accursu Didii pellerentur. Sed post cap-

tum Caractacum, præcipuus scientiâ rei militaris Venusius, e Jugantum civitate, ut supra memoravi, fidusque diu, & Romanis armis defensus, cùm Cartismanduam reginam matrimonio teneret, mox orto discidio, & statim bello, etiam adversus nos hostilia induerat. Sed primò tantùm inter ipsos certabatur, callidisque Cartismandua artibus, fratrem ac propinquos Venusii interceptit. Inde accensi hostes, stimulante ignominia, ne feminæ imperio subderentur: valida & lecta armis juvenus regnum ejus invadunt: quod nobis prævisum, & missæ auxilio cohortes acre prælium fecere, cujus initio ambiguo, finis lætior fuit. Neque dispari eventu pugnatum a legione, cui Cesium Nasica præerat. Nam Didius, senectute gravis, & multâ copiâ honorum, per ministros agere, & arcere hostem satis habebat. Hæc, quamquam a duobus Ostorio Didioque prætoribus plures per annos gesta, conjunxi, ne divisa haud perinde ad memoriam suâ valerent. Ad temporum ordinem redeo.

XLI. TI. CLAUDIO quintum, Ser. Cornelio Orphito consulibus, virilis toga Neroni maturata, quò capeffendæ reipublicæ habilis videretur. Et Cæsar adulationibus senatûs libens cessit, “ ut vicesimo ætatis anno consulatum Nero iniret: atque interim designatus, proconsulare imperium extra Urbem haberet, ac princeps juventutis

“appellaretur.” Additum nomine ejus donativum militi, congiarium plebi. Et ludicro Circensium, quod acquirendis vulgi studiis edebatur, Britannicus in prætextâ, Nero triumphalium veste transvecti sunt, Spectaret populus hunc decore imperatorio, illum puerili habitu; ac perinde fortunam utriusque præsumeret. Simul, qui centurionum tribunorumque sortem Britannici miserbantur, remoti fictis causis, & alii per speciem honoris: etiam libertorum si quis incorruptâ fide, depellitur, tali occasione. Obvii inter se, Nero *Britannicum* nomine, ille *Domitium*, salutavere. Quod, ut discordiæ initium, Agrippina multo questu, ad maritum defert: “sperni” quippe “adoptionem; quæque censuerint patres, jussit rit populus, intra penates abrogari: ac nisi “pravitas tam infensa docentium arceatur, eruptura in publicam perniciem.” Commotus his, quasi criminibus, Claudius, optimum quemque educatorem filii exilio ac morte adficit: datoque a novercâ, custodiæ ejus imponit.

XLII. NONDUM tamen summa moliri Agrippina audebat, nisi prætoriarum cohortium curâ exsolverentur Lufius Geta, & Rufius Crispinus, quos Messalinæ memores, & liberis ejus devinctos credebatur. Igitur “distrahi cohortes ambitu duorum, “&, si ab uno regerentur, intentiorem fore disciplinam” adseverante uxore, transfertur regimen

cohortium ad Burrum Afranium, egregiæ militaris famæ, gnarum tamen cujus sponte præficeretur. Suum quoque fastigium Agrippina extollere altius, carpento Capitolium ingredi, qui mos sacerdotibus, & sacris antiquitus concessus, venerationem augebat feminæ, quam imperatore genitam, sororem ejus qui rerum potitus sit, & conjugem, & matrem fuisse; unicum ad hunc diem exemplum est. Inter quæ præcipuus propugnator ejus Vitellius, validissimâ gratiâ, ætate extremâ (adeò incertæ sunt potentium res) accusatione corripitur, deferente Junio Lupo fenatore. Is crimina majestatis, & cupidinem imperii objectabat. Præbuiissetque aures Cæsar, nisi Agrippinæ minis magis, quàm precibus mutatus esset, ut accusatori aquâ atque igne interdiceret: hætenus Vitellius voluerat.

XLIII. MULTA, eo anno prodigia evenêre. Inseffum diris avibus Capitolium: crebris terræ motibus prorutæ domus: ac dum latiùs metuitur, trepidatione vulgi, invalidus quisque obtriti. Frugum quoque egestas, & orta ex eo fames, in prodigium accipiebatur. Nec occulti tantùm questus; sed jura reddentem Claudium circumvasêre clamoribus turbidis, pulsumque in extremam fori partem vi urgebant, donec militum globo infensos perrupit. Quindecim dierum alimenta Urbi non ampliùs superfuiffe constitit: magnâque deùm

benignitate, & modestiâ hiemis, rebus extremis subventum. At herculè olim ex Italiæ regionibus longinquas in provincias commeatus portabant: nec nunc infecunditate laboratur, sed Africam potiùs & Ægyptum exercemus, navibusque & ca- fibus vita populi Romani permiffa est.

XLIV. EODEM anno bellum inter Armenios Iberosque exortum, Parthis quoque ac Romanis graviffimorum inter fe motuum causa fuit. Genti Parthorum Vologeses imperitabat, maternâ origine ex pellice Græcâ, concessu fratrum regnum adeptus. Iberos Pharasmanes vetustâ possessione, Armenios frater ejus Mithridates obtinebat opibus nostris. Erat Pharasmani filius nomine Rhadamistus, decorâ proceritate, vi corporis insignis, & patrias artes edoctus, clarâque inter accolæ famâ. Is “modicum Iberiæ regnum senectâ pa- tris detineri” ferociùs crebriùsque jactabat, quàm ut cupidinem occultaret. Igitur Pharasmanes juvenem potentiæ promptæ, & studio popularium accinctum, vergentibus jam annis suis metuens, aliam ad spem trahere, & “Armeniam” ostentare, “pulsis Parthis, datam Mithridati a semet” memorando: sed “vim differendam, & potiorem dolum, quò incautum “opprimerent.” Ita Rhadamistus, simulatâ adversus patrem discordiâ, tamquam novercæ odiis impar, pergit ad patruum: multâque ab eo comi-

tate in speciem liberum cultus, primores Armeniorum ad res novas inlicit, ignaro & ornante in super Mithridate.

XLV. RECONCILIATIONIS specie adsumptâ, regressus ad patrem, "quæ fraude confici potuerint, prompta" nuntiat, "cetera armis exsequenda." Interim Pharasmanes belli causas confingit: "prælianti sibi adversus Regem Albanorum, & Romanos auxilio vocanti fratrem adversatum; eamque injuriam excidio ipsius ultum iturum." Simul magnas copias filio tradidit. Ille inruptione subitâ territum, exutumque campis Mithridaten, compulit in castellum Gorneas, tutum loco, ac præsidio militum, quibus Cælius Pollio præfectus, centurio Casperius præerat. Nihil tam ignarum barbaris, quam machinamenta & astus oppugnationum. At nobis ea pars militiæ maximè gnara est. Ita Rhadamistus frustra, vel cum damno, tentatis munitionibus, obsidium incipit. Et cum vis negligèretur, avaritiam præfecti emercatur, obtestante Casperio, ne focius rex, ne Armenia, donum populi Romani, scelere & pecuniâ verterentur. Postremò, quia multitudinem hostium Pollio, jussa patris Rhadamistus, obtendebant, pactus inducias, abscedit; ut nisi Pharasmanen bello absterruisset, C. Ummidium Quadratum præfidem Syriæ doceret, quo in statu Armeniæ forent.

XLVI. DIGRESSU centurionis, velut custode exsolutus præfectus, hortari Mithridaten ad sanc-
 tiendum foedus; “ conjunctionem fratrum, ac
 “ priorem ætate Pharasmanen, & cetera necessi-
 “ tudinum nomina” referens, “ quòd filiam ejus
 “ in matrimonio haberet; quòd ipse Rhadamisto
 “ socer esset. Non abnuere pacem Iberos, quam-
 “ quam in tempore validiores; & fatis cognitam
 “ Armeniorum perfidiam: nec aliud præsidii,
 “ quàm castellum commeatu egenum: ne dubi-
 “ taret armis incruentas condiciones malle.”
 Cunctante ad ea Mithridate, & suspectis præfecti
 consiliis, quòd pellicem regiam polluerat, inque
 omnem libidinem venalis habebatur, Casperius
 interim ad Pharasmanen pervadit: “ utque Iberi
 “ obsidio decedant,” exoptulat. Ille propalam
 incerta, & sæpius molliora respondens, secretis
 nuntiis monet Rhadamistum, “ oppugnationem
 “ quoquo modo celerare.” Augetur flagitii mer-
 ces, & Pollio occultâ corruptione impellit mi-
 lites, ut “ pacem” flagitarent, “ seque præsidio
 “ abituros” minitarentur. Quâ necessitate, Mi-
 thridates diem locumque foederi accepit, castel-
 loque egreditur.

XLVII. AC PRIMO Rhadamistus in amplexus
 ejus effusus, simulare obsequium, “ socerum” ac
 “ parentem” appellare. Adjicit jusjurandum,
 “ non ferro, non veneno vim adlaturum:” simul

in lucum propinquum trahit, “provisum illic
“sacrificium imperatum” dictitans, “ut diis tes-
“tibus pax firmaretur.” Mos est regibus, quo-
tians in societatem coëant, implicare dextras,
pollicesque inter se vincire, nodoque præstrin-
gere: mox ubi sanguis in artus extremos se effu-
derit, levi ictu cruorem eliciunt, atque invicem
lambunt: id fœdus arcanum habetur, quasi mu-
tuo cruore sacratum. Sed tunc, qui ea vincula
admovebat, decidisse simulans, genua Mithridatis
invadit, ipsumque prosternit: simulque concursu
plurium injiciuntur catenæ; ac compede, quod
dedecorum barbaris, trahebatur. Moxque vul-
gus, duro imperio habitum, probra ac verbera
intentabat. Et erant contrâ, qui tantam fortunæ
commutationem miserarentur. Secutaque cum
parvis liberis conjunx, cuncta lamentatione com-
plebat. Diversis & contectis vehiculis abduntur,
dum Pharasmanis jussa exquirentur. Illi cupido
regni fratre & filiâ potior, animusque sceleribus
paratus: visui tamen consuluit, ne coram inter-
ficerentur. Et Rhadamistus, quasi jurisjurandi
memor, non ferrum, non venenum in forem &
patrum expromit; sed projectos in humum, &
veste multâ gravique opertos necat. Filii quoque
Mithridatis, quod cædibus parentum inlacrima-
verant, trucidati sunt.

XLVIII. AT QUADRATUS cognoscens proditum Mithridaten, & regnum ab interfecto-
 ribus obtineri, vocat consilium, docet acta, & an ulcif-
 ceretur consultat. Paucis decus publicum curæ:
 plures tuta differunt. “Omne scelus externum
 “cum lætitiâ habendum. Semina etiam odiorum
 “jacienda, ut sæpe Principes Romani eandem
 “Armeniam specie largitionis, turbandis barba-
 “rorum animis præbuerint. Potiretur Rhada-
 “mistus male partis, dum invisus, infâmis;
 “quando id magis ex usu, quàm si cum gloria
 “adeptus foret.” In hanc sententiam itum. Ne
 tamen annuisse facinori viderentur, & diversa Cæ-
 sar præciperet, missi ad Pharasmanen nuntii, ut ab-
 scederet a finibus Armeniis, filiumque abstraheret.

XLIX. ERAT Cappadociæ procurator Julius
 Pelignus, ignavi animi, & deridiculo corporis
 juxtâ despiciendus; sed Claudio perquam fami-
 liaris, cùm privatus olim conversatione scurrarum
 iners otium oblectaret. Is Pelignus, auxiliis Pro-
 vincialium contractis, tamquam recuperaturus Ar-
 meniam, dum focios magis, quàm hostes, præ-
 datur, abscessu suorum, & incurfantibus barbaris,
 præsidii egens, ad Rhadamistum venit: donisque
 ejus evictus, ultro “regium insigne sumere” co-
 hortatur; fumentique adest auctor & fatelles.
 Quod ubi turpi famâ divulgatum, ne ceteri quo-
 que ex Peligno conjectarentur, Helvidius Priscus

legatus cum legione mittitur, rebus turbidis pro tempore ut consuleret. Igitur properè montem Taurum transgressus, moderatione plura, quàm vi, composuerat; cùm “redire in Syriam” iubetur, “ne initium belli adversùs Parthos existere.”

L. NAM VOLOGESES casum invadendæ Armeniæ obvenisse ratus, quam a majoribus suis possessam, externus rex flagitio obtineret, contrahit copias, fratremque Tiridaten deducere in regnum parat; ne qua pars domûs sine imperio ageret. Incessu Parthorum, sine acie pulsi Iberi: urbesque Armeniorum Artaxata & Tigranocerta jugum accepere. Deinde atrox hiems, seu parum provisi com meatus, & orta ex utroque tabes, perpelunt Vologesen omittere præsentia: vacuamque rursus Armeniam Rhadamistus invasit, truculentior quàm antea, tamquam adversùs defectores & in tempore rebellaturos. Atque illi quamvis servitio sucti, patientiam abrumpunt, armisque regiam circumveniunt.

LI. NEC aliud Rhadamisto subsidium fuit, quàm pernitas equorum, quîs seque & conjugem abstulit. Sed conjunx gravida, primam utcumque fugam ob metum hostilem, & mariti caritatem, toleravit. Post festinatione continuâ, ubi quati uterus, & viscera vibrantur, orare “ut morte honestâ contumeliis captivitatis exime-

“retur.” Ille primò amplecti, adlevare, adhortari, modò virtutem admirans, modò timore æger, ne quis relictâ potiretur. Postremò, violentiâ amoris, & facinorum non rudis, destringit acinacem, vulneratamque ripam ad Araxis trahit, flumini tradit, ne corpus etiam auferretur. Ipse præceps Iberos ad patrium regnum pervadit. Interim Zenobiam (id mulieri nomen) placidâ illuvie, spirantem, ac vitæ manifestam, advertère pastores; & dignitate formæ haud degenerem reputantes, obligant vulnus, agrestia medicamina adhibent; cognitoque nomine & casu, in urbem Artaxata ferunt: unde publicâ curâ deducta ad Tiritaten, comiterque excepta, cultu regio habita est.

LII. FAUSTO Sullâ, Salvio Othone consulibus, Furius Scribonianus in exsilium agitur, quasi “finem Principis per Chaldæos scrutaretur:” adnectebatur crimini “Junia mater ejus,” ut “cassus prioris” (nam relegata erat) “impatiens.” Pater Scriboniani Camillus arma per Dalmatiam moverat. Idque ad clementiam trahebat Cæsar, quòd stirpem hostilem iterum conservaret. Neque tamen exfuli longa posthac vita fuit: morte fortuitâ, an per venenum extinctus esset, ut quisque credidit, vulgavère. “De mathematicis Italia pellendis” factum senatusconsultum, atrox & irritum. Laudati dehinc oratione Principis, “qui ob angustias familiares ordine senatorio

“sponte cederent,” motique “qui remanendo
 “impudentiam paupertati adjicerent.”

LIII. INTER quæ refertur ad patres “de poenâ
 “feminarum, quæ servis jungerentur.” Sta-
 tuiturque “ut, ignaro domino, ad id prolapsa, in
 “servitute: sin consensisset, pro libertâ habe-
 “retur.” Pallanti, quem “repertorem ejus re-
 “lationis” ediderat Cæsar, “prætoria insignia,
 “& centies quinquagies festertium” censuit con-
 sul designatus Barea Soranus: additum a Scipione
 Cornelio, “grates publicè agendas, quòd regi-
 “bus Arcadiæ ortus, veterrimam nobilitatem usui
 “publico postponeret, seque inter ministros Prin-
 “cipis haberi sineret.” Adseveravit Claudius,
 “contentum honore Pallantem, intra priorem
 “paupertatem subsistere.” Et fixum est ære pub-
 lico senatusconsultum, quo libertinus festertii ter
 millies possessor, antiquæ parcimonie laudibus
 cumulabatur.

LIV. AT NON frater ejus, cognomento *Felix*,
 pari moderatione agebat, jam pridem Judææ im-
 positus, & cuncta malefacta sibi impunè ratus,
 tantâ potentiâ subnixo. Sanè præbuerant Judæi
 speciem motûs, ortâ seditione, (*) postquam,
 cognitâ cæde ejus, haud obtemperatum esset:
 manebat metus, ne quis Principum eadem impe-
 ritaret. Atque interim Felix intempestivis reme-
 diis delicta accendebat, æmulo ad deterrima Ven-

fidio Cumano, cui pars provinciæ habebatur: ita divisus, ut huic Galilæorum natio, Felici Samaritæ parerent, discordes olim, & tum contemptu regentium minùs coërcitis odiis. Igitur raptare inter se, immittere latronum globos, componere insidias, & aliquando præliis congregari, spoliaque & prædas ad procuratores referre. Hi que primò lætari, mox gliscente pernicie, cum arma militum interjecissent, cæsi milites. Arsissetque bello provincia, ni Quadratus, Syriæ rector, subvenisset. Nec diu adversus Judæos, qui in necem militum proruperant, dubitatum, quin capite pœnas luerent: Cumanus & Felix cunctationem adferebant, quia Claudius, causis rebellionis auditis, jus statuendi etiam de procuratoribus dederat. Sed Quadratus Felicem inter iudices ostentavit, receptum in tribunal, quò studia accusantium deterrerentur. Damnatusque flagitiorum, quæ duo deliquerant, Cumanus; & quies provinciæ reddita.

LV. NEC multò post agrestium Cilicum nationes, quibus *Clitarum* cognomentum, sæpe & aliàs commotæ, tunc Trofobore duce, montes asperos castris cepere. Atque inde decursu in litora, aut urbes, vim cultoribus & oppidanis, ac plerumque in mercatores & navicularios audebant. Obfessaque civitas Anemuriensis, & missi e Syriâ in subsidium equites, cum præfecto Curtio Severo, tur-

bantur : quòd duri circùm loci, peditibusque ad pugnam idonei, equestre prælium haud patiebantur. Dein rex ejus oræ Antiochus, blandimentis adversùs plebem, fraude in ducem, cùm barbarorum copias dissociasset, Trofobore paucisque primoribus interfectis, ceteros clementiâ composuit.

LVI. SUB idem tempus, inter lacum Fucinum annemque Lirin, perrupto monte, quò magnificentia operis a pluribus viseretur, lacu in ipso navale prælium adornatur; ut quondam Augustus, structo cis Tiberim stagno, sed levibus navigiis, & minore copiâ ediderat. Claudius triremes quadriremesque & undeviginti hominum millia armavit; cincto ratibus ambitu, ne vaga effugia forent: ac tamen spatium amplexus, ad vim remigii, gubernantium artes, impetusque navium, & prælio solita. In ratibus prætoriarum cohortium manipuli turmæque adstiterant, antepositis propugnaculis, ex quibus catapultæ balistæque tenderentur. Reliqua lacus, classarii tectis navibus optinebant. Ripas & colles, ac montium edita in modum theatri, multitudo innumera complevit, proximis e municipiis, & alii Urbe ex ipsâ, visendi cupidine, aut officio in Principem. Ipse insigni paludamento, neque procul Agrippina chlamyde auratâ præsedere. Pugnatum, quamquam inter fontes, fortium virorum animo: ac post multum vulnerum, occidioni exempti sunt.

LVII. SED perfecto spectaculo, apertum aquarum iter. Incuria operis manifesta fuit, haud satis depressi ad lacûs ima, vel media. Eoque, tempore interjecto, altiùs effossi specus; & contrahendæ rursus multitudini, gladiatorum spectaculum editur, inditis pontibus pedestrem ad pugnam. Quin & convivium effluvio lacûs adpositum magnâ formidine cunctos adfecit, quia vis aquarum prorumpens, proxima trahebat, convulsis ulterioribus, aut fragore & sonitu exterritis. Simul Agrippina trepidatione Principis usa, ministrum operis Narcissum incusat “cupidinis, ac prædæ-
“rum.” Nec ille reticet, “impotentiam muliebrem nimiasque spes ejus” arguens.

LVIII. D. JUNIO, Q. Haterio consulibus, sexdecim annos natus Nero Octaviam, Cæsaris filiam, in matrimonium accepit. Utque studiis honestis, & eloquentiæ gloriâ nitesceret; causâ Iliensium susceptâ, “Romanum Trojâ demissum, & Juliæ
“stirpis auctorem Æneam,” aliaque haud procul fabulis vetera facundè exsecutus, perpetrat “ut
“Ilienses omni publico munere solverentur.” Eodem oratore, Bononiensi coloniz igni haustæ subventum, centies festertii largitione. Redditur Rhodiis libertas, adempta sæpe aut firmata, prout bellis externis meruerant, aut domi seditione deliquerant: tributumque Apamensibus, terræ motu convulsis, in quinquennium remissum.

LIX. AT CLAUDIUS sævissima quæque promere adigebatur ejusdem Agrippinæ artibus, quæ Statilium Taurum opibus inlustrem, hortis ejus inhians, pervertit, accusante Tarquutio Prisco. Legatus is Tauri, Africam imperio proconsulari regentis, postquam revererant, pauca “repetundarum crimina,” ceterum “magicas superstitiones” objectabat. Nec ille diutiùs falsum accusatorem, indignasque sordes perpeffus, vim vitæ suæ attulit, ante sententiam fenatûs. Tarquitiùs tamen curiâ exactus est: quod patres odio delatoris, contra ambitum Agrippinæ pervicere.

LX. EODEM anno sæpius audita vox Principis, “parem vim rerum habendam a procuratoribus suis judicatarum, ac si ipse statuisset.” Ac ne fortuitò prolapsus videretur, fenatûs quoque consulto cautum pleniùs, quàm antea & uberiùs. Nam divus Augustus, “apud equestres, qui Ægypto præfiderent, lege agi, decretaque eorum proinde haberi” jufferat, “ac si magistratus Romani constituissent:” mox alias per provincias, & in Urbe pleraque concessa sunt, quæ olim a prætoribus noscebantur. Claudius omne jus tradidit, de quo totiens seditione, aut armis, certatum, cùm Sempronius rogationibus equester ordo in possessione judiciorum locaretur; aut rursus Serviliæ leges fenatui judicia redderent: Mariusque & Sulla olim de eo vel præcipuè

bellarent. Sed tunc ordinum diversa studia : & quæ vicerant, publicè valebant. C. Oppius & Cornelius Balbus primi Cæsaris opibus potuere conditiones pacis & arbitria belli tractare. Matios posthac & Vedios, & cetera equitum Romanorum prævalida nomina, referre nihil attinuerit ; cùm Claudius libertos, quos rei familiari præfererat, sibi que & legibus adæquaverit.

LXI. RETULIT dein “ de immunitate Cois “ tribuendâ.” Multaque “ super antiquitate eorum” memoravit : “ Argivos, vel Cœum Latonæ parentem, vetustissimos insulæ cultores : “ mox adventu Æsculapii artem medendi inlatam, maximèque inter posteros ejus celebrem “ fuisse,” nomina singulorum referens, & quibus quisque ætatibus viguissent. Quin etiam dixit “ Xenophontem, cujus scientiâ ipse uteretur, eadem familiâ ortum : precibusque ejus dandum, “ ut omni tributo vacui in posterum Coi, sacram “ & tantùm dei ministram insulam colerent.” Neque dubium habetur, multa eorundem in populum Romanum merita, socialque victorias potuisse tradi. Sed Claudius facilitate solitâ, quod uni concefferat, nullis extrinsecus adjumentis velavit.

LXII. AT BYZANTII, datâ dicendi copiâ, cùm “ magnitudinem onerum” apud senatum deprecarentur, cuncta repetivere ; orsi “ a foedere,

“ quod nobiscum icerant, quâ tempestate bella-
 “ vimus adversus regem Macedonium, cui ut de-
 “ generi, Pseudophilippi vocabulum impositum.”
 “ Missas” posthac “ copias in Antiochum, Per-
 “ sen, Aristonicum, & piratico bello adjutum An-
 “ tonium;” memorabant “ quæque Sullæ, aut
 “ Lucullo, aut Pompeio obtulissent.” Mox “ re-
 “ centia in Cæsares merita, quando ea loca infi-
 “ derent, quæ transmeantibus terrâ marique duci-
 “ bus, exercitibusque, simul vehendo commeatu
 “ opportuna forent.”

LXIII. NAMQUE artificio inter Europam
 Asiamque divortio, Byzantium in extremâ Euro-
 pâ posuere Græci, quibus Pythium Apollinem
 consulentibus, “ ubi conderent urbem,” reddi-
 tum oraculum est: “ quærent sedem, cæcorum
 “ terris adversam.” Eâ ambage Chalcedonii
 monstrabantur, quod priores illuc advecti, præ-
 visâ locorum utilitate, pejora legissent. Quippe
 Byzantium fertili solo, secundoque mari, quia
 vis piscium innumera Ponto erumpens, & obli-
 quis subter undas faxis exterrita, omisso alterius
 litoris flexu, hos ad portus defertur. Unde primò
 quæstuosi & opulenti; post magnitudine onerum
 urgente, “ finem aut modum” orabant, adni-
 tente Principe, qui “ Thracio Bosporanoque bello
 “ recens fessos, juvandosque” retulit. Ita tributa
 in quinquennium remissa.

LXIV. M. ASINIO, Manio Acilio consulibus, mutationem rerum in deterius portendi, cognitum est crebris prodigiis. Signa ac tentoria militum igne cælesti arsere. Fastigio Capitolii examen apium infedit. Biformes hominum partus: & suis fetum editum, cui accipitrum unguis ineffent. Numerabatur inter ostenta, deminutus omnium magistratuum numerus, quæstore, ædili, tribuno, ac prætore, & consule, paucos intra menses defunctis. Sed in præcipuo pavore Agrippina vocem Claudii, quam temulentus jecerat, "fatale sibi, ut conjugum flagitia ferret, dein "puniret," metuens, agere & celerare statuit, perditâ priùs Domitiâ Lepidâ, muliebribus causis: quia Lepida minore Antoniâ genita, avunculo Augusto, Agrippinæ sobrina prior, ac Cneii, mariti ejus, soror, partem sibi claritudinem credebat: nec forma, ætas, opes multùm distabant; & utraque impudica, infamis, violenta, haud minùs vitiis æmulabantur, quàm si qua ex fortunâ prospera acceperant. Enimvero certamen acerrimum, amita potiùs, an mater, apud Neronem prævaleret. Nam Lepida blandimentis ac largitionibus juvenilem animum devinciebat; truci contra ac minaci Agrippinâ, quæ filio dare imperium, tollerare imperitantem nequibat.

LXV. CETERUM objecta sunt "quòd conjugium Principis devotionibus petivisset, quòd-

“ que parum coërcitis per Calabriam fervorunt
 “ agminibus pacem Italiae turbaret.” Ob hæc
 mors indicta, multum adversante Narcisso, qui,
 Agrippinam magis magisque suspectans, promp-
 sisse inter proximos ferebatur, “ certam sibi per-
 “ niciem, seu Britannicus rerum, seu Nero po-
 “ tiretur. Verum ita de se meritum Cæsarem,
 “ ut vitam usui ejus, impenderet. Convictam
 “ Messalinam & Silium. Pares iterum accusandi
 “ causas esse, si Nero imperitaret. Britannico
 “ successore, nullum Principi meritum : ac no-
 “ veræ infidiis domum omnem convelli, majore
 “ flagitio, quam si impudicitiam prioris conjugis
 “ reticuisset : quamquam ne impudicitiam qui-
 “ dem nunc abesse, Pallante adultero : ne quis
 “ ambigat, decus, pudorem, corpus, cuncta reg-
 “ no viliora habere.” Hæc atque talia dictitans,
 amplecti Britannicum, “ robur ætatis quam ma-
 “ turimum” precari : modò ad deos, modò ad
 ipsum tendere manus, “ adolesceret, patris ini-
 “ micos depelleret : matris etiam interfectores
 “ ulcisceretur.”

LXVI. IN TANTA mole curarum, Claudius va-
 letudine adversa corripitur, refovendisque viribus
 mollitie cæli, & salubritate aquarum, Sinuessam
 pergit. Tum Agrippina, sceleris olim certa, &
 oblatae occasionis propera, nec ministrorum egens,
 de genere veneni consultavit : “ ne repentino &

“ præcipiti facinus proderetur; si lentum & ta-
 “ bidum delegiffet, ne admotus supremis Clau-
 “ dius, & dolo intellecto, ad amorem filii redi-
 “ ret.” “ Exquisitum aliquid” placebat, “ quod
 “ turbaret mentem, & mortem differret.” Deli-
 gitur artifex talium, vocabulo *Locusta*, nuper vene-
 ficii damnata, & diu inter instrumenta regni ha-
 bita. Ejus mulieris ingenio paratum virus, cujus
 minister e spadonibus fuit Halotus, inferre epulas,
 & explorare gustu solitus.

LXVII. ADEOQUE cuncta mox pernotuere,
 ut temporum illorum scriptores prodiderint, “ in-
 “ fufum delectabili cibo boletorum venenum;
 “ nec vim medicaminis statim intellectam, focr-
 “ diâne Claudii, an vinolentiâ.” Simul soluta
 alvus subveniffe videbatur. Igitur exterrita Agrip-
 pina, & quando ultima timebantur, fpretâ præ-
 sentium invidiâ, provifam jam sibi Xenophontis
 medici confcientiam adhibet. Ille tamquam nifus
 evomentis adjuvaret, pinnam rapido veneno inli-
 tam faucibus ejus demiffiffe creditur: hæud igna-
 rus fumma scelera incipi cum periculo, peragi
 cum præmio.

LXVIII. VOCABATUR interim fenatus; vota-
 que pro incolumitate Principis confules & sacer-
 dotes nuncupabant, cum jam exanimis vestibus
 & fomentis obtegeretur, dum res firmando Nero-
 nis imperio componuntur. Jam primùm Agrip-

pina, velut dolore victa & solatia conquirens, tenere amplexu Britannicum, “veram paterni oris effigiem” appellare, ac variis artibus demorari, ne cubiculo egrederetur. Antoniam quoque, & Octaviam, sorores ejus, attinuit, & cunctos aditus custodiis clauferat; crebróque vulgabat, “ire in melius valetudinem Principis,” quò miles bonâ in spe ageret, tempusque prosperum ex monitis Chaldæorum adventaret.

LXIX. Tunc medio diçi, tertium ante Idus Octobris foribus palatii repente diductis, comitante Burro, Nero egreditur ad cohortem, quæ more militiæ excubiis adest. Ibi, monente Præfecto, festis vocibus exceptus, inditur lecticæ. Dubitavisse quosdam ferunt, respectantes, rogantesque “ubi Britannicus esset?” mox, nullo in diversum auctore, quæ offerebantur secuti sunt. Inlatumque castris Nero, & congruentia tempori præfatus, promisso donativo, ad exemplum paternæ largitionis, *Imperator* consalutatur. Sententiam militum secuta patrum consulta: nec dubitatum est apud provincias. Cælestesque honores Claudio decernuntur, & funeris sollempne perinde ac divo Augusto celebratur: æmulante Agrippinâ proaviæ Livæ magnificentiam. Testamentum tamen haud recitatum, ne antepositus filio privignus, injuriâ & invidiâ animos vulgi turbaret.

B R E V I A R I U M

LIBRI TERTIIDECIMI.

I. **SILANUS** per dolum *Agrippinæ* veneno interemptus. *Narcissus* ad mortem agitur. II. *Burri* & *Senecæ* laus. *Censorium Claudii* funus: laudatur a Principe. IV. *Bona Neronis* initia; multaque arbitrio senatus constituta. VI. *Parti Armeniam* adfectant: quibus *Domitius Corbulo* opponitur. XII. *Delapso Nerone* in amorem *Actes* libertæ, *Agrippina* infremit; simulque *infracta* ejus potentia. XIV. *Pallas* curâ rerum demovetur. XV. Mox venenum *Britannico* properatum: festinum ejus funus, proviso antè paratu & modico. XVIII. *Agrippina*, *Neroni* offensior, visa res novas moliri: accusata eo nomine, ultionem in delatores, & præmia amicis obtinet. XXII. *Silana* in exsilium acta. *Deferuntur* a *Pæto Pallas* ac *Burrus*: exsilium accusatori inrogatum. XXIV. *Urbs* lustrata. XXV.

Neronis luxus, & lascivi per noctem discursus. Histriones Italiâ pulsi. XXVI. Actum in senatu de fraudibus libertorum, iisque in servitutem revocandis: nihil tamen in commune derogatum. XXVIII. Jus tribunorum & ædilium cohibitum. Ærarii cura variè habita. XXX. Damnatur Vipsanius Lenas. Mors L. Volufii. XXXI. Magistratus, qui provincias obtinerent, ludos edere prohibiti. XXXII. Dominorum securitati consultum. Pomponia Græcina mariti iudicio permessa, & insons absoluta. XXXIII. De repetundis postulatur P. Celer, Cossutianus Capito, Eprius Marcellus. XXXIV. Neronis liberalitas. Prolatatum de obtinendâ Armeniâ bellum, acriter sumitur. Priscâ severitate & disciplinâ firmato milite, Corbulo Armeniam ingreditur: urbem Artaxata capit & incendit. XLII. P. Sullius Romæ damnatur. XLIV. Octavius Sagitta, amore vecors, Pontiam ferro transverberat: mira liberti fides. XLV. Sabinam Poppæam amare incipit Nero. XLVII. Cornelius Sulla Massiliam amovetur. XLVIII. Puteolanorum seditio. XLIX. Pætus Thrasea leviori senatusconsulto contradicit, ut Patrum bonos cresceret. L. Publicanorum

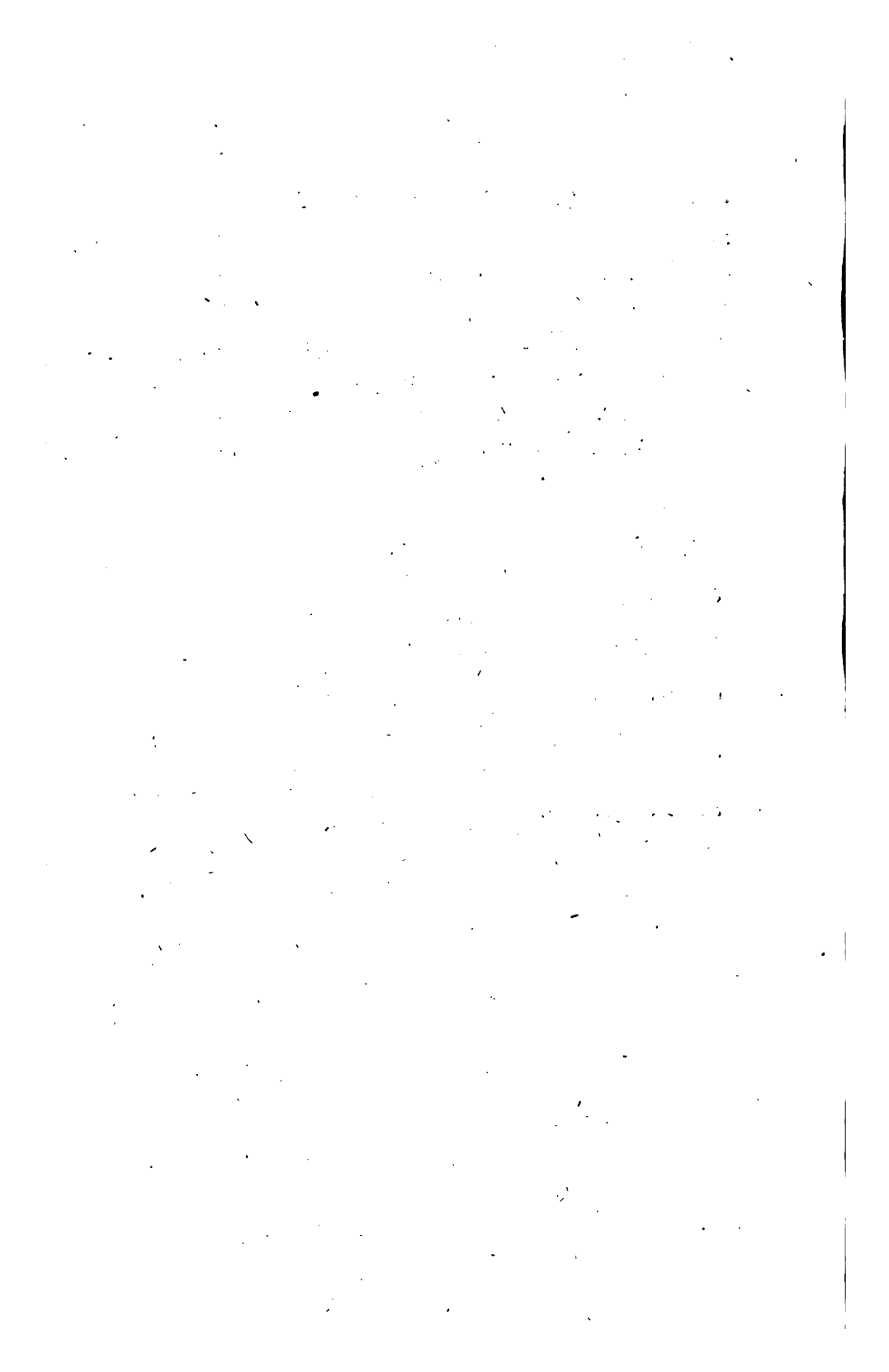
immodestia. Veſtigalia contra Neronis impetum retenta. Leges cujuſque publici, occultæ ad id tempus, proſcribuntur. LIII. In Germaniâ Friſi res movent: inſeſſis juxta Rbenum agris, mox juſſi decedere: capti cæſive, qui reſtitere. Eoſdem agros, pari fato, occupant Anſibarii. LVII. Inter Hermunduros Cattoſque bellum, Cattis exitioſum. LVIII. Ruminalis arbor revireſcit.

Gēſta hæc annis quatuor.

A. U. C. J. C.

DCCCVIII.	55.	Coff.	{	NERONE CLAUDIO Cæſare, L. ANTISTIO Vetere.
DCCCIX.	56.	Coff.	{	Q. VOLUSIO Saturnino, P. CORNELIO Scipione.
DCCCX.	57.	Coff.	{	NERONE CLAUDIO Cæſare II, L. CALPURNIO Piſone.
DCCCXI.	58.	Coff.	{	NERONE CLAUDIO Cæſare III, VALERIO MESSALA.

C. C O R N E L I I
T A C I T I

A N N A L E S.

LIBER TERTIUSDECIMUS.

P R I M A novo principatu mors Junii Silani, proconsulis Asiæ, ignaro Nerone, per dolum Agrippinæ paratur: non quia ingenii violentiâ exitium inritaverat, segnis & dominationibus aliis fastiditus, adè ut C. Cæsar *pecudem auream* eum appellare solitus sit: verùm Agrippina, fratri ejus L. Silano necem molita, ultorem metuebat, crebrâ vulgi famâ, “ anteponendum esse vix dum pueritiam “ egresso Neroni, & imperium per scelus adepto, “ virum ætate compositâ, infontem, nobilem, & “ quod tunc spectaretur, e Cæsarum posteris.” Quippe & Silanus divi Augusti abnepos erat: hæc causâ necis: ministri fuere P. Celer, eques Romanus, & Helius libertus, rei familiari Principis in Asiâ impositi. Ab his proconsuli venenum inter epulas datum est, apertius quàm ut fallerent. Nec minùs properatò Narcissus, Clau-

dii libertus, de cujus jurgis adversus Agrippinam retuli, asperâ custodiâ, & necessitate extremâ, ad mortem agitur; -invito Principe, cujus abditis adhuc vitiis per avaritiam ac prodigentiam mirè congruebat.

II. IBATURQUE in cædes, nisi Afranius Burrus, & Annæus Seneca obviam issent. Hi rectores imperatoriæ juventæ, &, rarum in societate potentiae, concordēs, diversâ arte ex æquo pollebant. Burrus militaribus curis, & severitate morum; Seneca præceptis eloquentiæ, & comitate honestâ: juvantes invicem, quò faciliùs lubricam Principis ætatem, si virtutem aspernaretur, voluptatibus concessis retinerent. Certamen utriusque unum erat contra ferociam Agrippinæ, quæ, cunctis malæ dominationis cupidinibus flagrans, habebat in partibus Pallantem; quo auctore, Claudius nuptiis incestis, & adoptione exitiosâ, semet perverterat. Sed neque Neroni infra fervos ingenium; & Pallas, tristi adrogantiâ modum liberti egressus, tædium suû moverat. Propalam tamen omnes in eam honores cumulabantur, fignumque more militiæ petenti tribuno dedit, *optime matris*. Decreti & a senatu "duo lictores, "flaminium Claudiale," simul Claudio "cenforium funus," & mox "consecratio."

III. DIE funeris, laudationem ejus Princeps exorsus est. Dum "antiquitatem generis, con-

“fulatus, ac triumphos majorum” enumerabat, intentus ipse & ceteri. “Liberalium” quoque “artium” commemoratio, “& nihil, regente eo, “reipublicæ triste ab externis accidisse,” pronis animis audita. Postquam ad “providentiam sapientiamque” flexit, nemo risui temperare, quamquam oratio a Senecâ composita, multum cultûs præferret; ut fuit illi viro ingenium amœnum, & temporis ejus auribus accommodatum. Adnotabant seniores, quibus otiosum est vetera & præsentia contendere, “primum ex iis, qui rerum “potiti essent, Neronem alienæ facundiæ eguisse.” Nam dictator Cæsar summis oratoribus æmulus; & Augusto prompta ac profluens, quæ deceret Principem, eloquentia fuit. Tiberius artem quoque callebat, quâ verba expenderet, tum validus sensibus, aut consultò ambiguus. Etiam C. Cæsaris turbata mens vim dicendi non corrumpit. Nec in Claudio, quotiens meditata differeret, elegantiam requireres. Nero puerilibus statim annis, vividum animum in alia detorsit. Cælare, pingere, cantus aut regimen equorum exercere: & aliquando carminibus pangendis, inesse sibi elementa doctrinæ ostendebat.

IV. CETERUM peractis tristitiæ imitamentis, curiam ingressus, & “de auctoritate patrum, & consensu militum” præfatus, “consilia sibi & exemplâ capeffendi egregiè imperii” memoravit:

“ nec juventam armis civilibus, aut domesticis
 “ discordiis imbutam : nulla odia, nullas injurias,
 “ nec cupidinem ultionis adferre.” Tum for-
 mam futuri principatûs præscripsit, ea maximè
 declinans, quorum recens flagrabat invidia. “ Non
 “ enim se negotiorum omnium judicem fore, ut,
 “ clavis unam intra domum accusatoribus & reis;
 “ paucorum potentia grassaretur. Nihil in pe-
 “ natibus suis venale, aut ambitioni pervium :
 “ discretam domum & rempublicam. Teneret
 “ antiqua munia senatus. Consulium tribunali-
 “ bus Italia & publicæ provinciæ adfisterent.
 “ Illi patrum aditum præberent : se mandatis
 “ exercitibus consulturum.”

V. NĒC defuit fides. Multaque arbitrio se-
 natûs constituta sunt : “ Ne quis ad causam
 “ orandam mercede aut donis emeretur. Ne de-
 “ signatis quidem quæstoribus edendi gladiatores
 “ necessitas esset.” Quod quidem, adversante
 Agrippinâ, “ tamquam acta Claudii subverte-
 “ rentur,” obtinuère patres : qui in palatium ob
 id vocabantur, ut adstaret abditis a tergo fo-
 ribus velo discreta, quod visum arceret, auditus
 non adimeret. Quin & legatis Armeniorum cau-
 sam gentis apud Neronem orantibus, escendere
 suggestum Imperatoris, & præfidere simul para-
 bat ; nisi, ceteris pavore defixis, Seneca admo-

nisset, "venienti matri occurreret." Ita specie pietatis, obviam itum dedecori,

VI. FINE anni, turbidis rumoribus, "pro-
 "rupisse rursus Parthos, & raptam Armeniam,"
 adlatum est, "pulsus Rhadamistus," qui sæpe
 regni ejus potitus, dein profugus, tum quoque
 bellum deseruerat. Igitur in Urbe sermonum
 avidâ, "quemadmodum Princeps, vix septem-
 "decim annos egressus, suscipere eam molem,
 "aut propulsare posset? quod subsidium in eo,
 "qui a femina regeretur? num prælia quoque
 "& oppugnationes urbium, & cetera belli, per
 "magistros administrari possent," anquirebant.
 Contra alii, "melius evenisse" differunt, "quàm
 "si invalidus senectâ & ignaviâ Claudius, militiæ
 "ad labores vocaretur, servilibus jussis obtem-
 "peraturus. Burrum tamen & Senecam mul-
 "tarum rerum experientiâ cognitos: & Impera-
 "tori quantum ad robur deesse? cùm octavo-
 "decimo ætatis anno Cn. Pompeius, nono-
 "decimo Cæsar Octavianus, civilia bella susti-
 "nuerint. Pleraque in summâ fortunâ auspiciis
 "& consiliis, quàm telis & manibus geri. Da-
 "turum planè documentum, honestis, an secus
 "amicis uteretur, si ducem amotâ invidiâ egre-
 "gium, quàm si pecuniosum & gratiâ subnixum
 "per ambitum deligeret."

VII. HÆC atque talia vulgantibus, Nero & “juventutem proximas per provincias quæsitam “supplendis Orientis legionibus admovere, legio- “nesque ipsas propiùs Armeniam conlocari” jubet. “Duosque veteres reges Agrippam & “Antiochum expedire copias, quibus Parthorum “fines ultro intrarent, simul pontes per amnem “Euphraten jungi. Et minorem Armeniam “Aristobulo, regionem Sophenen Sohemo cum “insignibus regiis” mandat. Exortusque in tem- pore æmulus Vologeso, filius Vardanes. Et ab- scesseere Armeniâ Parthi, tamquam differrent bel- lum.

VIII. SED apud fenatum omnia in majus cele- brata sunt, sententiis eorum, qui “supplicationes, “& diebus supplicationum vestem Principi’ tri- “umphalem, utque ovans Urbem iniret, effigi- “esque ejus pari magnitudine ac Martis Ultoris, “eodem in templo,” censuere: præter fuetam adulationem læti, quòd Domitium Corbulonem retinendæ Armeniæ præposuerat: videbaturque locus virtutibus patefactus. Copiæ Orientis ita dividuntur, ut pars auxiliarium cum duabus le- gionibus apud provinciam Syriam, & legatum ejus Quadratum Ummidium, remaneret; par- civium fociorumque numerus Corbuloni esset, additis cohortibus alisque, quæ apud Cappado- ciam hiemabant. Socii reges, prout bello con-

duceret, parère iussi. Sed studia eorum in Corbulonem promptiora erant : qui, ut famæ inserviret, quæ in novis cœptis validissima est, itinere properè confecto, apud Ægæas, civitatem Ciliciæ, obvium Quadratum habuit, illuc progressum, ne, si ad accipiendas copias Syriam intravisset Corbulo, omnium ora in se verteret, corpore ingens, verbis magnificus, & super experientiam sapientiamque, etiam specie inanum validus.

IX. CETERUM uterque Vologesen regem nuntiis monebant, “ pacem quàm bellum mallet ; datisque obsidibus, solitam prioribus reverentiam in populum Romanum continuaret.” Et Vologeses, quò bellum ex commodo pararet, an ut æmulationis suspectos per nomen obsidum amoveret, tradit nobilissimos ex familiâ Arsacidarum. Accepitque eos centurio Histeiis, ab Ummidio missus fortè prior, eâ de causâ adito rege. Quod postquam Corbuloni cognitum est ; “ ire” præfectum cohortis Arrium Varum, “ & recipere “ obsides” jubet. Hinc ortum inter præfectum & centurionem jurgium, ne diutiùs externis spectaculo esset, arbitrium rei obsidibus legatisque, qui eos ducebant, permissum. Atque illi ob recentem gloriam, & inclinatione quadam etiam hostium, Corbulonem prætulère. Unde discordia inter duces : querente Ummidio, “ prærepta,

“quæ suis consiliis patravisset;” testante contra Corbulone, “non prius conversum regem ad offerendos obfides, quàm ipse dux bello delectus, spes ejus ad metum mutaret.” Nero, quò componeret diversos, sic evulgari jussit: “Ob res a Quadrato & Corbulone prosperè gestas, laurum fascibus Imperatoriis addi.” Quæ in alios consules egressa, conjunxi.

X. EODEM aîno Cæsar “effigiem Cn. Domitio patri, consularia insignia Asconio Labroni,” quo tutore usus erat petivit a senatu: fibique “statuas argento vel auro solidas,” adversus offerentes prohibuit. Et quamquam censuissent patres, “ut principium anni inciperet mense Decembri,” quo ortus erat Nero, veterem religionem Kalendarum Januariarum inchoando anno retinuit. Neque recepti sunt inter reos Carinas Celer, senator, servo accusante; aut Julius Densus, equester, cui favor in Britannicum crimini dabatur.

XI. CLAUDIO Nerone, L. Antistio consulibus, cùm in acta Principum jurarent magistratus, “in sua acta collegam Antistium jurare” prohibuit: magnis patrum laudibus, ut juvenilis animus, levium quoque rerum gloriâ sublatus, majores continuaret. Secutaque lenitas in Plautium Lateranum, quem ob adulterium Messalinæ ordine remotum, reddidit senatui, “clementiam suam!”

obstringens crebris orationibus; quas Seneca, testificando quàm honesta præciperet, vel jactandi ingenii, voce Principis vulgabat.

XII. CETERUM infracta paullatim potentia matris, delapso Nerone in amorem libertæ, cui vocabulum *Aste* fuit: simul adsumptis in conscientiam Othone & Claudio Senecione, adolescentulis decoris: quorum Otho, familiâ consulari, Senecio, liberto Cæsaris patre genitus, ignarâ matre, dein frustra obnitente, penitus inreperant per luxum & ambigua secreta: ne severioribus quidem Principis amicis adversantibus, mulierculâ, nullâ cujusquam injuriâ, cupidines Principis explente: quando uxore ab Octaviâ, nobili quidem & probitatis spectatæ, fato quodam, an quia prævalent inlicita, abhorrebat: metuebaturque ne in supra feminarum inlustrium prorumperet, si illâ libidine prohiberetur.

XIII. SED Agrippina “libertam æmulam, “norum ancillam,” aliaque eundem in modum muliebriter fremere. Neque pænitentiam filii, aut fatietatem opperiri: quantoque fœdiora exprobrabat, acriùs accendere: donec vi amoris subactus, exueret obsequium in matrem, feque Senecæ permetteret. Ex cujus familiaribus Annæus Serenus, simulatione amoris adversus eandem libertam, primas adolescentis cupidines velaverat, præbueratque nomen, ut quæ

Princeps furtim mulierculæ tribuebat, ille palarti largiretur. Tum Agrippina, versis artibus, per blandimenta juvenem adgredi, “ suum potiùs “ cubiculum ac finum ” offerre “ contegendis, “ quæ prima ætas, & summa fortuna expeterent.” Quin & fatebatur “ intempestivam severitatem,” & suarum opum quæ haud procul Imperatoriis aberant, copias tradebat : ut nimia nuper coërendo filio, ita rursum intemperanter demissa. Quæ mutatio neque Neronem fefellit, & proximi amicorum metuebant, orabantque “ cavere infidias mulieris semper atrocis, tum & falsæ.” Fortè illis diebus Cæsar, inspecto ornatu, quo Principum conjuges ac parentes effulserant, deligit vestem & gemmas, misitque donum matri : nullâ parcimoniâ, cùm præcipua & cupita aliis, prior deferret. Sed Agrippina “ non his instrui “ cultus suos, sed ceteris arceri ” proclamat, “ & “ dividere filium, quæ cuncta ex ipsâ haberet.” Nec defuère qui in deterius referrent.

XIV. ET NERO, infensus iis, quibus superbia muliebris innitebatur, demovet Pallantem curâ rerum, quâ a Claudio impositus, velut arbitrum regni agebat. Ferebaturque, degrediente eo, magnâ prosequentium multitudine, non absurdè dixisse : “ Ire Pallantem, ut ejuraret.” Sanè pepigerat Pallas, “ ne cujus facti in præteritum in- “ terrogaretur, paresque rationes cum republicâ

“haberet.” Præceps post hæc Agrippina, ruere in terrorem & minas, neque Principis auribus abstinere, quominus testaretur, “adultum jam
 “esse Britannicum, veram dignamque stirpem
 “fufcipiendo patris imperiò, quod inſitus & adop-
 “tivus, per injurias matris exerceret. Non ab-
 “nuere ſe, quin cuncta infelicis domûs mala pa-
 “teſerent, ſuæ in primis nuptiæ, ſuum venefici-
 “um. Id ſolum diis & ſibi proviſum, quòd vi-
 “veret privignus: Ituram cum illo in caſtra.
 “Audiretur hinc Germanici filia, inde debilis
 “rurfus Burrus & exful Seneca, truncâ ſcilicet
 “manu, & profeſſoriâ linguâ, generis humani
 “regimen expoſtulantes.” Simul intendere ma-
 nus, adgerere probra: “conſecratum Claudium,
 “infernos Silanorum manes” invocare, “& tot
 “irrita facinora.”

XV. TURBATUS his Nero, & propinquo die, quo quartumdecimum ætatis annum Britannicus explebat, volutare ſecum, modò matris violentiam, modò ipſius indolem, ut quidem experimento nuper cognitam, quo tamen favorem latè quæſiviſſet. Feſtis Saturno diebus inter alia æqualium ludicra, regnum luſu ſortientium, evenerat ea ſors Neroni. Igitur ceteris diverſa, nec ruborem adlatura: ubi Britannico juſſit, “exſurgeret, progreſſuſque in
 “medium cantum aliquem inciperet,” inriſum ex eo ſperans pueri, ſobrios quoque conviſtus,

nedum temulentos, ignorantis; ille constanter exorsus est carmen, quo “evolutum eum sede patriâ rebusque summis,” significabatur. Unde orta miseratio manifestior, quia dissimulationem nox & lascivia exemerat. Nero, intellectâ invidiâ, odium intendit. Urgentibusque Agrippinæ minis, quia nullum crimen, neque jubere cædem fratris palam audebat, occulta molitur; “pararique venenum” jubet, ministro Pollione Julio, prætoris cohortis tribuno, cujus curâ attinebatur damnata veneficii, nomine *Locusta*, multâ scelerum famâ. Nam ut proximus quisque Britannico neque fas, neque fidem pensi haberet, olim provisum erat. Primum venenum ab ipsis educatoribus accepit, transmisitque, exsolutâ alvo, parum validum, sive temperamentum inerat, ne statim sæviret. Sed Nero, lenti sceleris impatiens, minitari tribuno, jubere “supplicium veneficæ, quòd, dum rumorem respiciunt, dum parant defensiones, securitate morarentur.” Promittentibus dein “tam præcipitem necem, quàm si ferro urgeretur,” cubiculum Cæsaris juxta decoquitur virus, cognitio antea venenis rapidum.

XVI. Mos habebatur, Principum liberos, cum ceteris idem ætatis nobilibus, sedentes vesci in aspectu propinquorum, propriâ & parcior mensâ. Illic epulante Britannico, quia cibos potusque ejus delectus ex ministris gustu explorabat, ne omitte-

retur institutum, aut utriusque morte proderetur scelus, talis dolus repertus est. Innoxia adhuc, ac præcalida, & libata gustu potio traditur Britannico. Dein, postquam fervore aspernabatur, frigidâ in aquâ adfunditur venenum; quod ita cunctos ejus artus pervasit, ut vox pariter & spiritus raperentur. Trepidatur a circumfidentibus, diffugiunt imprudentes. At quibus altior intellectus, resistunt defixi, & Neronem intuentes. Ille, ut erat reclinis, & nescio similis, “solitum ita,” ait, “per comitalem morbum, quo pri-
mùm ab infantiâ adflictaretur Britannicus, & “redituros paulatim visus sensusque.” At Agrippinæ is pavor, ea confternatio mentis, quamvis vultu premeretur, emicuit, ut perinde ignaram fuisse, ac sororem Britannici Octaviam, constiterit: quippe sibi supremum auxilium ereptum, & parricidii exemplum intelligebat. Octavia quoque, quamvis rudibus annis, dolorem, caritatem, omnes affectus abscondere didicerat. Ita post breve silentium, repetita convivii lætitia.

XVII. Nox eadem necem Britannici & rogum conjunxit, provisò antè funebri paratu, qui modicus fuit. In campo tamen Martis sepultus est, adèò turbidis imbribus, ut vulgus iram deùm portendi crediderit adversùs facinus, cui plerique etiam hominum ignoscebant, antiquas fratrum discordias, & infociabile regnum æstimantes. Tra-

dunt plerique eorum temporum scriptores, “ crebris ante exitium diebus, inlusum isse pueritiæ Britannici Neronem :” ut jam non præmatura, neque sæva mors videri queat, quamvis inter sacramensæ, ne tempore quidem ad complexum forori dato, ante oculos inimici properata sit, in illum supremum Claudiorum sanguinem, stupro prius, quam veneno, pollutum. Festinationem exsequiarum edicto Cæsar defendit, id a majoribus institutum referens, “ subtrahere oculis acerba funera, neque laudationibus, aut pompâ detinere. Ceterum & sibi amisso fratris auxilio, reliquas spes in republicâ fitas : & tantò magis fovendum patribus populoque Principem, qui unus superesset e familiâ, summum ad fastigium genitâ.” Exin largitione potissimos amicorum auxit.

XVIII. Nec desuere, qui arguerent viros gravitatem adseverantes, “ quòd domos, villas, id temporis, quasi prædam divisissent.” Alii necessitatem adhibitam credebant a Principe, sceleris sibi conscio, & veniam sperante, si largitionibus validissimum quemque obstrinxisset. At matris ira nullâ munificentiam leniri; sed amplecti Octaviam, crebra cum amicis secreta habere; super ingenitam avaritiam, undique pecunias, quasi in subsidium, corripens, tribunos & centuriones comiter excipere : nomina & virtutes

nobilium, qui etiam tum supererant, in honore habere; quasi quæreret ducem & partes. Cognitum id Neroni, "excubiasque militares," quæ, ut conjugii Imperatoris solitum, & matri servabantur, " & Germanos" super eundem honorem custodes additos "degređi" jubet. Ac ne cœtu salutantium frequentaretur, separat domum, matremque transfert in eam, quæ Antoniæ fuerat: quòtiens ipse illuc ventitaret, septus turbâ centurionum, & post breve osculum digrediens.

XIX. NIHIL rerum mortalium tam instabile ac fluxum est, quàm fama potentia, non suâ vix nixæ. Statim relictum Agrippinæ limen. Nemo solari, nemo adire, præter paucas feminas, amore an odio, incertum. Ex quibus erat Junia Silana, quam matrimonio C. Sillii a Messalinâ depulsam, suprâ retuli, insignis genere, formâ, lasciviâ, & Agrippinæ diu percara: mox occultis inter eas offensionibus, quia Sextium Africanum, nobilem juvenem, a nuptiis Silanæ deterruerat Agrippina, "impudicam & vergentem annis" dictitans; non ut Africanum sibi seponeret, sed ne opibus & orbitate Silanæ maritus potiretur. Illa, spe ultionis oblatâ, parat accusatores ex clientibus suis, Iturium & Calvisium, non vetera, & sæpius jam audita deferens, "quòd Britannici mortem lugeret," aut "Octaviæ injurias evulgaret:" sed "destinasse eam, Rubellium Plautum, per mater-

“ nam originem pari ac Nero gradu a divo Augusto, ad res novas extollere; conjugioque eius potiri, ac rempublicam rursus invadere:” hæc Iturius & Calvisius Atimetus, Domitiæ, Neronis amitæ, liberto, aperiunt. Qui lætus oblati (quippe inter Agrippinam & Domitiam infensa æmulatio exercebatur) Paridem histrionem, libertum & ipsum Domitiæ, impulit “ ire properè, crimenque atrociter deferre.”

XX. PROVECTA NOX ERAT, & Neroni per violentiam trahebatur; cùm ingreditur Paris, solitus alioquin id temporis lus Principis intendere. Sed tunc compositus ad mæstitiam, expositoque indicii ordine, ita audientem exterrèt, ut non tantùm matrem Plautumque interficere, sed Burrum etiam demovere præfecturâ destinaret, tamquam Agrippinæ gratiâ provectum, & vicem reddentem. Fabius Rusticus auctor est, “ scriptos esse ad Cæcinam Tuscum codicillos, mandatâ ei prætoriarum cohortium curâ: sed opere Senecæ dignationem Burro retentam.” Plinius & Cluvius nihil dubitatum de fide præfecti referunt: sanè Fabius inclinât ad laudes Senecæ, cuius amicitia floruit. Nos consensum auctorum secuti, quæ diversa prodiderint, sub nominibus ipsorum trademus. Nero trepidus, & interficiendæ matris avidus, non priùs differri potuit, quàm Burrus necem ejus promitteret, si facinoris coar-

gueretur : “ Sed cuicumque, nedum parenti, de-
“ fensionem tribuendam : nec accusatores adesse,
“ sed vocem unius ex inimicâ domo adferri.
“ Refutare tenebras, & vigilatam convivio noc-
“ tem, omniaque temeritati & incitiâ propiora.”

XXI. Sic lenito Principis metu, & luce ortâ,
itur ad Agrippinam, ut nosceret objecta, dissol-
veretque, vel poenâ lueret. Burrus iis mandatis,
Senecâ coram, fungebatur. Aderant & ex liber-
tis, arbitri sermonis. Deinde a Burro, postquam
crimina & auctores exposuit, minaciter actum.
Agrippina, ferociâ memor, “ Non miror,” in-
quit, “ Silanam numquam edito partu, matrum
“ affectus ignotos habere. Neque enim perinde
“ a parentibus liberi, quàm ab impudicâ adul-
“ teri, mutantur. Nec, si Iturius & Calvisius,
“ adefis omnibus fortunis, novissimam suscipien-
“ dæ accusationis operam anui rependunt, ideo
“ aut mihi infamia parricidii, aut Cæsari consci-
“ entia subeunda est. Nam Domitiâ inimicitiis
“ gratias agerem, si benevolentia mecum in Ne-
“ ronem meum certaret. Nunc per concubinum
“ Atimetum, & histrionem Paridem, quasi scenæ
“ fabulas componit. Baiarum suarum piscinas
“ extollebat, cum meis consiliis adoptio, & pro-
“ consulare jus, & designatio consulatûs, & cetera
“ adipiscendo imperio præpararentur. Aut ex-
“ sistat, qui cohortes in Urbe tentatas, qui pro-

“vinciarum fidem labefactatam, denique servos,
 “vel liberos, ad scelus corruptos arguat. Vivere
 “ego, Britannico potiente rerum, poteram : at si
 “Plautus, aut quis alius, rempublicam judicatu-
 “rus obtinuerit, defunt scilicet mihi accusatores,
 “qui non verba, impatientiâ caritatis aliquando
 “incauta, sed ea crimina objiciant, quibus, nisi
 “a filio, absolvi non possim.” Commotis qui
 aderant, ultroque spiritus ejus mitigantibus, “con-
 “loquium filii” exposcit : ubi nihil pro innocen-
 tiâ, quasi diffideret; nec beneficiis, quasi expro-
 braret, differuit; sed ultionem in delatores, &
 præmia amicis obtinuit.

XXII. PRÆFECTURA annonæ Fenio Rufo, cura ludorum, qui a Cæsare parabantur, Arruntio Stel-
 læ; Ægyptus C. Balbillo permittuntur. Syria P. Anteo destinata : & variis mox artibus elusus, ad postremum in Urbe retentus est. At Silana in exsilium acta. Calvisius quoque & Iturius relegantur. De Atimeto supplicium sumptum, validiore, apud libidines Principis Paride, quàm ut poenâ adficeretur. Plautus ad præsens silentio transmissus est.

XXIII. DEFERUNTUR dehinc “consensisse
 “Pallas, ac Burrus, ut Cornelius Sulla claritudine
 “generis, & adfinitate Claudii,” cui per nuptias Antoniaë, gener erat, “ad imperium vocaretur.”
 Ejus accusationis auctor existit Pætus quidam,

exercendis apud ærarium sectionibus famosus, & tum vanitatis manifestus. Nec tam grata Pallantis innocentia, quàm gravis superbia fuit: quippe nominatis libertis ejus, quos conscios haberet, respondit; " nihil umquam se domi, nisi " nutu, aut manu significasse, vel si plura demon- " stranda essent scripto usum, ne vocem conso- " ciaret." Burrus, quamvis reus, inter judices sententiam dixit. Exsiliumque accusatori inrogatum, & tabulæ exustæ sunt, quibus obliterated ærarii monumenta retrahebat.

XXIV. FINE anni, statio cohortis, adsidere ludis solita, demovetur, quò major species libertatis esset; utque miles, theatri licentiæ non permixtus, incorruptior ageret, & plebes daret experimentum, an, amotis custodibus, modestiam retineret. Urbem Princeps lustravit e responso haruspicum, quòd Jovis ac Minervæ ædes de cælo tactæ erant.

XXV. Q. VOLUSIO, P. Scipione consulibus, otium foris, fœda domi lascivia, quâ Nero itinera Urbis, & lupanaria, & diverticula, veste servili in diffimulationem suâ compositus, pererrabat, comitantibus, qui raperent ad venditionem exposita, & obviis vulnera inferrent: adversùs ignaros adeò, ut ipse quoque exciperet ictus, & ore præferret. Deinde, ubi " Cæsarem esse, qui grassaretur," pernotuit, augebantur injuriæ adversùs viros fe-

minasque insignes, & quidam, permisâ semel licentiâ sub nomine Neronis, inulti, propriis cum globis, eadem exercebant, & in modum captivitatis nox agebatur. Julius quidem Montanus, fenatorii ordinis, sed qui nondum honorem capessisset, congressus fortè per tenebras cum Principe, quia vi attentantem acriter repulerat, deinde agnitum oraverat, quasi exprobrasset, mori adactus est. Nero autem metuentior in posterum, milites sibi, & plerosque gladiatores circumdedit, qui rixarum initia modica, & quasi privata sinerent: si a læsis validiùs ageretur, arma inferebant. Ludicram quoque licentiam, & fautores histrionum velut in prælia convertit, impunitate & præmiis, atque ipse occultus, & plerumque coram prospectans: donec discordi populo, & gravioris motûs terrore, non aliud remedium repertum est, quàm, ut histriones Italiâ pellerentur, milesque theatro rursus adfideret.

XXVI. PER idem tempus actum in senatu “de fraudibus libertorum,” efflagitatumque “ut adversùs malè meritos, revocandæ libertatis jus patronis daretur.” Nec deerant qui censerent. Sed consules relationem incipere non ausi, ignaro Principe, perscripsère tamen consensum senatûs, “Ille jam auctor constitutionis fieret, ut inter paucos & sententiæ adversos:” quibusdam coalitam libertate irreverentiam eò prorupisse fremen-

tibus, “ ut æquo cum patronis jure agerent, sen-
 “ tentiam eorum consultarent, ac verberibus ma-
 “ nus ultro intenderent, impudenter vel pœnam
 “ suam diffuadentes. Quid enim aliud læso pa-
 “ trono concessum, quàm ut vicesimum ultra la-
 “ pidem, in oram Campaniæ libertum releget ?
 “ Ceteras actiones promiscuas & pares esse. Tri-
 “ buendum aliquod telum, quod sperni nequeat.
 “ Nec grave manumissis, per idem obsequium re-
 “ tinendi libertatem, per quod adsecuti sint. At
 “ criminum manifestos, meritò ad servitutem re-
 “ trahi ; ut metu coërceantur, quos beneficia non
 “ mutavissent.”

XXVII. DISSEREBATUR contrà ; “ Paucorum
 “ culpam ipsis exitiosam esse debere : nihil uni-
 “ verforum juri derogandum : quippe latè fufum
 “ id corpus. Hinc plerumque tribus, decurias,
 “ ministeria magistratibus & sacerdotibus, co-
 “ hortas etiam in Urbe conscriptas : & plurimis
 “ equitum, plerisque senatoribus, non aliunde
 “ originem trahi. Si separarentur libertini, mani-
 “ festam fore penuriam ingenuorum : non frustra
 “ majores, cùm dignitatem ordinum dividerent,
 “ libertatem in communi posuisse. Quin &
 “ manumittendi duas species institutas, ut relin-
 “ queretur pœnitentiæ, aut novo beneficio locus.
 “ Quos vindictâ patronus non liberaverit, velut
 “ vinculo servitutis attineri. Dispiceret quisque

“merita, tardéque concederet, quod datum non
 “adimeretur.” Hæc sententia valuit. Scripsit-
 que Cæsar fenatui, “privatim expenderent cau-
 “sam libertorum, quotiens a patronis argueren-
 “tur: in commune nihil derogarent.” Nec
 multò post, ereptus amitæ libertus Paris, quasi
 jure civili; non sine infamiâ Principis, cujus jussu
 perpetratum ingenuitatis iudicium erat.

XXVIII. MANEBAT nihilominus quædam
 imago reipublicæ. Nam inter Vibullium præto-
 rem & plebei tribunum Antistium ortum certa-
 men, quòd immodestos fautores histrionum, & a
 prætore in vincula ductos, tribunus “omitti”
 jussisset: comprobavêre patres, incusatâ “Antif-
 “tîi licentiâ.” Simul prohibiti tribuni “jus
 “prætorum & consulum præripere, aut vocare
 “ex Italiâ cum quibus lege agi posset.” Addidit
 L. Piso, designatus consul, “ne quid intra do-
 “mum pro potestate animadverterent: neve mul-
 “tam ab iis dictam, quæstores ærarii in publicas
 “tabulas, ante quatuor menses, referrent; medio
 “temporis contradicere liceret: deque eo con-
 “sules statuerent.” Cohibita arctiùs & ædilium
 potestas, statutumque “quantum curules, quan-
 “tum plebei pignoris caperent, vel pænæ inro-
 “gant.” Eò Helvidius Priscus, tribunus plebis,
 adversùs Obultronium Sabinum, ærarii quæsto-
 rem, contentiones proprias exercuit, “tamquam

“jus hastæ adversùs inopes inclementer augetet.” Dein Princeps curam tabularum publicarum a quæstoribus ad præfectos transtulit.

XXIX. VARIE habita, ac sæpe immutata ejus rei forma. Nam Augustus permisit senatui deligere præfectos: dein, ambitu suffragiorum suspecto, sorte ducebantur ex numero prætorum, qui præessent. Neque id diu mansit, quia fors deerabat ad parum idoneos. Tunc Claudius quæstores rursus imposuit; iisque, ne metu offensionum segnitiùs consulere, extra ordinem honores promisit. Sed deerat robur ætatis eum primum magistratum capeffentibus. Igitur Nero præturâ perfunctos, & experientiâ probatos delegit.

XXX. DAMNATUS iisdem consulibus Vipsanius Lænas, “ob Sardiniam provinciam avarè habitam.” Absolutus Cestius Proculus repetundarum, cedentibus accusatoribus. Clodius Quirinalis, “quòd præfectus remigum, qui Ravennæ haberentur, velut infimam nationum, Italianam luxuriâ sævitiâque adflîctavisset,” veneno damnationem antevertit. C. Aminius Rebius, ex primoribus peritiâ legum, & pecuniæ magnitudine, cruciatus ægræ senectæ, missò per venas sanguine, effugit: haud creditus sufficere ad constantiam sumendæ mortis, ob libidines muliebriter infamis. At L. Volusius egregiâ famâ concessit; cui tres & nonaginta anni spatium vivendi, præci-

puæque opes bonis artibus, inoffensa tot Imperatorum malitia fuit.

XXXI. NERONE secundum, L. Pifone confu-
libus, pauca memoriâ digna evenere: nisi cui
libeat, laudandis fundamentis & trabibus, quibus
molem amphitheatri apud campum Martis Cæsar
exstruxerat, volumina implere: cum ex dignitate
populi Romani repertum sit, res inlustres anna-
libus, talia diurnis Urbis actis mandare. Ceterum
coloniarum Capua atque Nuceria, additis veteranis,
firmatae sunt: plebeique congiarium quadringeni
nummi viritim dati, & festerium quadringentis
aerario inlatum est ad retinendam populi fidem.
Vectigal quoque quintae & vicesimae venalium
mancipiorum remissum, specie magis quam re:
quia cum venditor pendere juberetur, in partem
pretii emptoribus adcrefcebat. Edixit Cæsar, “ ne
“ quis magistratus, aut procurator, qui provin-
“ ciam obtineret, spectaculum gladiatorum, aut
“ ferarum, aut quod aliud ludicrum ederet.”
Nam antè non minus tali largitione, quam corri-
piendis pecuniis, subjectos adfligebant; dum quæ
libidine deliquerant, ambitu propugnant.

XXXII. FACTUM & senatusconsultum ultioni
juxta & securitati, “ ut si quis a suis servis inter-
“ fectus esset, ii quoque, qui testamento manumissi
“ sub eodem tecto mansissent, inter servos suppli-
“ cia penderent.” Redditur ordini Lurij Va-

rius, consularis, avaritiæ criminibus olim percussus. Et Pomponia Græcina, insignis femina, Plautio, qui ovans se de Britanniiis retulit, nupta, ac “superstitionis externæ” rea, mariti iudicio permissa. Isque prisco instituto, propinquis coram, de capite famâque conjugis cognovit, & infontem nuntiavit. Longa huic Pomponiæ ætas, & continua tristitia fuit. Nam post Juliam, Drusi filiam, dolo Messalinæ interfectam, per quadraginta annos, non cultu nisi lugubri, non animo nisi mæsto egit. Idque illi, imperitante Claudio, impune, mox ad gloriam vertit.

XXXIII. IDEM annus plures reos habuit: quorum P. Celerem, accusante Asiâ, quia absolvere nequibat Cæsar, traxit, senectâ donec mortem obiret. Nam Celer, interfecto, ut memoravi, Silano proconsule, magnitudine sceleris cetera flagitia obtegebat. Cossutianum Capitonem Cilices detulerant, “maculosum fœdumque, & idem jus auctoritatis in provinciâ ratum, quod in Urbe exercuerat.” Sed pervicaci accusatione conflictatus, postremò defensionem omisit, ac lege repetundarum damnatus est. Pro Eprio Marcello, a quo Lycii res repetebant, eò usque ambitus prævaluit, ut quidam accusatorum ejus exilio multarentur, “tamquam infonti periculum fecissent.”

XXXIV. NERONE tertium consule, simul iniit consulatum Valerius Messala, cujus proavum,

oratorem Corvinum, divo Augusto, abavo Neronis, collegam in, eo magistratu fuisse, pauci jam senum meminerant: sed nobili familiæ honor auctus est, oblati in singulos annos quingenis sestertiis, quibus Messala paupertatem innociam sustentaret. Aurelio quoque Cottæ, & Haterio Antonino, annuam pecuniam statuit Princeps, quamvis per luxum avitas opes dissipassent. Ejus anni principio, mollibus adhuc initiis prolatum inter Parthos Romanosque de obtinendâ Armeniâ bellum, acriter sumitur: quia nec Vologeses sinebat fratrem Tiridaten dati a se regni expertem esse, aut alienæ id potentiæ donum habere: & Corbulo dignum magnitudine populi Romani rebatur, parta olim a Lucullo Pompeioque recipere. Ad hæc Armenii ambigûâ fidē utraque arma invitabant, situ terrarum, similitudine morum Parthis propiores, connubiisque permixti, ac libertate ignotâ, illuc magis ad servitium inclinantes.

XXXV. SED Corbuloni plus molis adversus ignaviam militum, quàm contra perfidiam hostium erat. Quippe Syriâ transmotæ legiones, pace longâ segnes, munia Romanorum ægerrimè tolerabant. Satis constitit fuisse in eo exercitu veteranos, qui non stationem, non vigiliis insistent; vallum fossamque quasi nova & mira viderent: sine galeis, sine loriceis, nitidi & quæstuosi,

militiâ per oppida expletâ. Igitur dimissis, quibus senectâ, aut valetudô adversa erat, supplementum petivit. Et habitî per Galatiam ac Cappadociam delectus. Adjectaque ex Germaniâ legio, cum equitibus alariis, & peditatu cohortium: retentusque omnis exercitus sub pellibus, quamvis hieme sævâ adeò, ut obducta glacie, nisi effossa humus, tentoriis locum non præberet. Ambusti multorum artus vi frigoris, & quidam inter excubias exanimati sunt. Adnotatusque miles, qui fascem lignorum gestabat, ita præriguisse manus, ut oneri adhærentes, truncis brachiis deciderent. Ipse cultu levi, capite intecto, in agmine, in laboribus, frequens adesse: laudem strenuis, solatium invalidis, exemplum omnibus ostendere. Dehinc quia duritiam cæli militiæque multi abnuebant, deserebantque, remedium severitate quæsitum est. Nec enim, ut in aliis exercitiis, primum alterumque delictum venia prosequeretur, sed qui signa reliquerat, statim capite pœnas luebat: idque usu salubre, & misericordiâ melius apparuit. Quippe pauciores illa castra deseruere, quàm ea in quibus ignoscebatur.

XXXVI. INTERIM Corbulo, legionibus intra castra habitis, donec ver adolesceret, dispositisque per idoneos locos cohortibus auxiliariis, ne pugnam priores auderent, prædicit. Curam præsi-

diorum Pactio Orphito, primipili honore perfuncto, mandat. Is quamquam incautos barbaros, & bene gerendæ rei casum offerri scripserat, “tenere se munimentis, & majores copias opperi” jubetur. Sed rupto imperio, postquam pauca e proximis castellis turmæ advenerant, pugnamque imperitiâ poscebant, congressus cum hoste funditur. Et damno ejus exterriti qui subsidium ferre debuerant, sua quisque in castra trepidâ fugâ rediére. Quod graviter Corbulo accepit: increpitumque Pactium, & præfectos, militesque, “dere omnes extra vallum” jussit: inque eâ contumeliâ detenti, nec nisi precibus universi exercitûs exsoluti sunt.

XXXVII. AT TIRIDATES super proprias clientelas, ope Vologesi fratris adjutus, non furtim jam, sed palam bello infensare Armeniam, quosque fidos nobis rebatur depopulari; & si copiæ contrâ ducerentur, eludere; huc quoque & illuc volitans, plura famâ, quàm pugnâ exterrere. Igitur Corbulo, quæsito diu prælio, frustra habitus, & exemplo hostium circumferre bellum coactus, dispartit vires, ut legati præfectique diversos locos pariter invaderent: simul regem Antiochum monet, “proximas sibi præfecturas petere.” Nam Pharasmanes, interfecto filio Rhadamisto, “quasi proditore suû,” quò fidem in nos testaretur, vultus adversùs Armenios odium promptiùs exer-

cebat. Tuncque primùm inleſti Iſſichi, gens haud aliàs ſocia Romanis, avia Armeniæ incurſavit. Ita conſilia Tiridati in contrarium vertebant. Mittedatque oratores, qui ſuo Parthorumque nomine expoſtularent, “ cur datis nuper obſidibus, “ redintegratâque amicitîâ, quæ novis quoque “ beneficiis locum aperiret, vetere Armeniæ poſſeſſione depelleretur? Ideo nondum ipſum Vologeſen commotum, quia cauſâ, quàm vi agere “ mallent. Sin perſtaretur in bello; non deſore “ Arſacidis virtutem fortunamque, ſæpius jam “ clade Romanâ expertam.” Ad ea Corbulo, fatiſ comperto, Vologeſen defectione Hyrcaniæ attineri, ſuadet Tiridati “ precibus Cæſarem ad- “ gredi: poſſe illi regnum ſtabile, & res incruen- “ tas contingere, ſi omiſſâ ſpe longinquâ & ſerâ, “ præſentem potioremque ſequeretur.”

XXXVIII. PLACITUM dehinc, “ quia com- “ meatibus invicem nuntiis, nihil in ſummam “ pacis proficiebatur, conloquio ipſorum tempus “ locumque deſtinari.” “ Mille equitum præſi- “ dium” Tiridates “ affore ſibi” dicebat: “ quan- “ tum Corbuloni cujuſque generis militum adſi- “ teret, non ſtatueret, dum, poſitis loriciſ & galeiſ, “ in faciem pacis, veniretur.” Cuicumque mor- talium, nedum veteri & provido duci, barbaræ aſtutiæ patuiſſent. “ Ideo arctum inde numerum “ finiri, & hinc majorem offerri, ut dolus para-

“ retur. Nam equiti, sagittarum usu exercito,
 “ si detecta corpora objicerentur, nihil profutu-
 “ ram multitudinem.” Diffimulato tamen intel-
 lectu, “ rectiùs de his, quæ in publicum consu-
 “ lerentur, totis exercitibus coram differtaturos”
 respondit. Locumque delegit, cujus pars altera
 colles erant clementer adsurgentes, accipiendis pe-
 ditum ordinibus; pars in planitiem porrigebatur,
 ad explicandas equitum turmas. Dieque pacto,
 prior Corbulo socias cohortes & auxilia regum pro
 cornibus, medio sextam legionem constituit; cui
 accita per noctem aliis ex castris, tria millia tertia-
 norum permiscuerat, unâ cum aquilâ, quasi eadem
 legio spectaretur. Tiridates, vergente jam die,
 procul adstitit, unde videri magis, quàm audiri
 posset. Ita sine congressu dux Romanus absce-
 dere militem sua quemque in castra jubet.

XXXIX. REX, sive fraudem suspectans, quia
 plura simul in loca ibatur, sive ut comneatus nos-
 tros Pontico mari, & Trapezunte oppido adven-
 tantes interciperet, properè discedit. Sed neque
 comneatibus vim facerè potuit, quia per montes
 ducebantur præfidiis nostris infessos: & Corbulo,
 ne irritum bellum traheretur, utque Armenios ad
 sua defendenda cogeret, excindere parat castella.
 Sibique, quod validissimum in eâ præfecturâ, cog-
 nomento *Volandum*, sumit; minora Cornelio Flacco
 legato, & Insteio Capitoni, castrorum præfecto,

mandat. Tum circumspēctis munimentis, & quæ expugnationi idonea, provisīs, hortatur milites, “ ut hostem vagum, neque paci aut prælio paratū, sed perfidiam & ignaviam fugā confitentem, exuerent sedibus, gloriæque pariter & prædæ confulerent.” Tum quadripartito exercitu, hos in testudinem conglobatos, subruendo vallo inducit; alios scalas mœnibus admovere, multos tormentis faces & hastas incutere jubet. Libratoribus funditoribusque attributus locus, unde eminus glandes torquerent; ne qua pars subsidium laborantibus ferret, pari undique motu. Tantus inde ardor certantis exercitûs fuit, ut intra tertiam diei partem, nudati propugnatoribus muri, obices portarum subversi, capta escensu munimenta, omnesque puberes trucidati sint, nullo milite amisso, paucis admodum vulneratis: & imbelles vulgus sub coronâ venum datum: reliqua præda victoribus cessit. Pari fortunâ legatus ac præfectus usi sunt, tribusque unâ die castellis expugnatis, cetera terrore, & alia sponte incolarum, in deditionem veniebant: unde orta fiducia caput gentis Artaxata adgrediendi. Nec tamen proximo itinere ductæ legiones, quæ si amnem Araxen, qui mœnia adluit, ponte transgrederentur, sub ictum dabantur: procul, & latioribus vadis transire.

XL. AT TIRIDATES, pudore & metu, ne, si concessisset obsidioni, nihil opis in ipso videretur; si prohiberet, impeditis locis, seque & equestres copias inligaret: statuit postremò ostendere aciem, & dato die prælium incipere, vel simulatione fugæ, locum fraudi parare. Igitur repente agmen Romanum circumfundit, non ignaro duce nostro, qui viæ pariter & pugnæ composuerat exercitum. Latere dextro tertia legio, sinistro sexta incedebat, mediis decumanorum delectis: recepta inter ordines impedimenta, & tergum mille equites tuebantur: quibus iusserat, “ ut instantibus cominus “ resisterent, refugos non sequerentur.” In cornibus pedites sagittariique, & cetera manus equitum ibat, productior cornu in sinistro per ima collium, ut si hostis intravisset, fronte simul & sinu exciperetur. Adfultare ex diverso Tiridates, non usque ad jactum teli, sed tum minitans, tum specie trepidantis, si laxare ordines & diversos confectari posset. Ubi nihil temeritate solutum, nec ampliùs, quàm decurio equitum audentiùs progressus, & sagittis confixus, ceteros ad obsequium exemplo firmaverat, propinquis jam tenebris abscessit.

XLI. ET CORBULO, castra in loco metatus, an expeditis legionibus nocte Artaxata pergeret, obsidioque circumdaret, agitavit, concessisse illuc Tiridaten ratus. Dein postquam exploratores attu-

lère “ longinquum regis iter, & Medi an Albani
 “ peterentur, incertum,” lucem opperitur : præ-
 missaque levis armatura, quæ muros interim am-
 biret, oppugnationemque eminus inciperet. Sed
 oppidani, portis sponte patefactis, se suaque Ro-
 manis permisère : quod salutem ipsis tulit. Ar-
 taxatis ignis immissus, deletaque & solo adæquata
 sunt : quia nec teneri sine valido præsidio, ob
 magnitudinem mœnium, nec id nobis virium erat,
 quod firmando præsidio, & capeffendo bello di-
 videretur : vel si integra & incustodita relinque-
 rentur, nulla in eo utilitas aut gloria, quòd capta
 essent. Adjicitur miraculum, velut numine obla-
 tum. Nam cuncta extrà, tectis tenus sole inlustria
 fuère ; quod mœnibus cingebatur, ita repente
 atrà nube coopertum, fulguribusque discretum est,
 ut, quasi infensantibus deis, exitio tradi crederetur.
 Ob hæc consalutatus *imperator* Nero : ex
 senatusconsulto “ supplicationes” habitæ : “ sta-
 “ tuæque & arcus, & continui consulatus Princi-
 “ pi : utque inter festos referretur dies, quo pa-
 “ trata victoria, quo nuntiata, quo relatum de
 “ eâ esset,” aliaque in eandem formam decer-
 nuntur, adeò modum egressa, ut C. Cassius de
 ceteris honoribus adensus, “ si pro benignitate
 “ fortunæ diis grates agerentur, ne totum quidem
 “ annum supplicationibus sufficere” differuerit :
 “ eoque oportere dividi sacros & negotiosos dies,

“ quis divina colerent, & humana non impedi-
 “ rent.”

XLII. VARIIS deinde casibus jactatus, & multorum odia meritis reus, haud tamen sine invidiâ Senecæ damnatur. Is fuit P. Suilius, impetitante Claudio, terribilis ac venalis, & mutatione temporum, non, quantum inimici cuperent, demissus: quique se nocentem videri, quam supplicem mallet. Ejus opprimendi gratiâ repetitum credebatur senatusconsultum, pœnaque Cinciae legis, adversus eos, qui pretio causas oravissent: nec Suilius questu aut exprobratione abstinebat, præter ferociam animi, extremâ senectâ liber, & Senecam increpans, “ infensum amicis Claudii,
 “ sub quo justissimum exilium pertulisset. Simul
 “ studiis inertibus, & juvenum imperitiæ suetum,
 “ vivere his, qui vividam & incorruptam eloquentiam tuendis civibus exercerent. Se quæstorem
 “ Germanici; illum domûs ejus adulterum fuisse.
 “ An gravius existimandum, sponte litigatoris,
 “ præmium honestæ operæ adsequi, quam corrumpere cubicula Principum feminarum? Quâ
 “ sapientiâ, quibus philosophorum præceptis, intra quadriennium regiæ amicitiae, ter millies
 “ sestertiûm paravisset? Romæ testamenta & orbos, velut indagine ejus capi. Italiam & provincias, immenso fenore hauriri. At sibi labore
 “ quæsitam, & modicam pecuniam esse. Crimen,

“periculum, omnia potiùs toleraturum, quàm
 “veterem, ac diu partam dignationem subitæ
 “felicitati submitteret.”

XLIII. NEC deerant, qui hæc iisdem verbis, aut verfa in deterius, Senecæ deferrent. Repertique accusatores, “direptos focios, cùm Suilius
 “provinciam Afiam regeret, ac publicæ pecuniæ
 “peculatum” detulêre. Mox, quia inquisitionem annuam impetraverant, brevius vifum, suburbana crimina incipi, quorum obvii testes erant. Ii, “acerbitate accusationis Q. Pomponium ad
 “necessitatem belli civilis detrusum: Juliam Drusi
 “filiam, Sabinamque Poppæam ad mortem actas;
 “& Valerium Asiaticum, Lufium Saturninum,
 “Cornelium Lupum circumventos; jam equitum Romanorum agmina damnata, omnemque
 “Claudii sævitiam” Suilio objectabant. Ille,
 “nihil ex his sponte fufceptum, fed Principi paruisse” defendebat, donec eam orationem Cæfar cohibuit, “compertum sibi” referens “ex
 “commentariis patris fui, nullam cujufquam accusationem ab eo coactam.” Tum “iuffa
 “Meffalinæ” prætendi, & labare defenfio. “Cur
 “enim neminem alium delectum, qui sævienti
 “impudicæ vocem præberet? Puniendos rerum
 “atrocium ministros, ubi pretia fclerum adepti,
 “fclera ipfa aliis delegent.” Igitur ademptâ bonorum parte (nam filio & nepti pars concede-

batur, eximebanturque etiam quæ testamento matris, aut aviæ acceperant) in insulas Baleares pelitur: non in ipso discrimine, non post damnationem fractus animo. Ferebaturque copiosâ & molli vitâ secretum illud toleravisse. Filium ejus Nerulinum adgressis accusatoribus per invidiam patris, & crimina repetundarum, intercessit Princeps, tamquam fatis expletâ ultione.

XLIV. PER IDEM tempus Octavius Sagitta, plebei tribunus, Pontia, mulieris nuptæ, amore vecors, ingentibus donis adulterium, & mox ut omitteret maritum, emercatur; suum matrimonium promittens, ac nuptias ejus pactus. Sed ubi mulier vacua fuit, necere moras, “adversam patris voluntatem” causari, repertæque spe ditionis conjugis, promissa exuere. Octavius contra modò conqueri, modò minitari, “famam perditam, pecuniam exhaustam” obtestans: denique salutem, quæ sola reliqua esset, arbitrio ejus permittens. Ac postquam spernebatur, “noctem unam ad solatium” poscit, “quâ delinitus, modum in posterum adhiberet.” Statuitur nox. Et Pontia conscia ancillæ custodiam cubiculi mandat. Ille, uno cum liberto, ferrum veste occultum infert. Tum, ut affolet in amore & irâ, jurgia, preces, exprobratio, satisfactio, & pars tenebrarum libidine seposita. Et questu incensus, nihil metuentem ferro transverberat, & adcurrentem

ancillam vulnere absterret, cubiculoque prorumpit. Posterâ die manifesta cædes, haud ambiguus percussor: quippe mansisse unâ convincebatur. Sed libertus "suum illud facinus" profiteri, "se patroni injurias ultum esse." Commoveratque quosdam magnitudine exempli: donec ancilla, ex vulnere resecta, verum aperuit: postulatufque apud consules a patre interfectæ, postquam tribunatu abierat, sententiâ patrum, & lege de sicariis condemnatur.

XLV. NON MINUS insignis, eo anno, impudicitia, magnorum reipublicæ malorum initium fecit. Erat in civitate Sabina Poppæa, T. Ollio patre genita, sed nomen avi materni sumpterat, illustri memoriâ Poppæi Sabini, consulari & triumphali decore præfulgentis. Nam Ollium, honoribus nondum functum, amicitia Sejani pervertit. Huic mulieri cuncta alia fuere, præter honestum animum. Quippe mater ejus, ætatis suæ feminas pulchritudine supergressa, gloriam pariter & formam dederat. Opes claritudini generis sufficiebant. Sermo comis, nec absurdum ingenium: modestiam præferre, & lasciviâ uti: rarus in publicum egressus; idque velatâ parte oris, ne fatiret aspectum, vel quia sic decebat. Famæ numquam pepercit, maritos & adulteros non distinguens: neque affectui suo, aut alieno obnoxia, unde utilitas ostenderetur, illuc libidinem trans-

ferebat. Igitur agentem eam in matrimonio Ruffi Crispini, equitis Romani, ex quo filium genuerat, Otho pellexit juventâ ac luxu, & quia flagrantissimus in amicitia Neronis habebatur. Nec mora, quin adulterio matrimonium jungeretur.

XLVI. ΟΤΗΟ, five amore incautus, laudare "formam elegantiamque uxoris" apud Principem; five ut accenderet, ac, si eâdem feminâ potirentur, id quoque vinculum potentiam ei adjiceret. Sæpe auditus est confurgens e convivio Cæsaris, "se ire ad illam, sibi concessam" dictitans "nobilitatem, pulchritudinem, vota omnium, & gaudia felicium." His atque talibus iritamentis, non longa cunctatio interponitur. Sed accepto aditu, Poppæa primùm per blandimenta & artes valefcere, "imparem cupidini se, & formâ Neronis captam" simulans: mox, acri jam Principis amore, ad superbiam vertens, si ultra unam alteramque noctem attineretur, "nuptam esse se" dictitans, "nec posse matrimonium amittere, devinctam Othoni per genus vitæ, quod nemo adæquaret. Illum animo & cultu magnificum: ibi se summâ fortunâ digna vivere. At Neronem pellice ancillâ, & adfuetudine Actes devinctum, nil e contubernio servili, nisi abjectum & fordidum traxisse." Dejjicitur familiaritate fuetâ, pòst congressu & comitatu, Otho: & ad postremum, ne in Urbe æmu-

latus ageret, provinciæ Lusitaniæ præficitur: ubi usque ad civilia arma, non ex priore infamiâ, sed integrè sanctæque egit, præcax otii, & potestatis temperantior.

XLVII. HACTENUS Nero flagitiis & sceleribus velamenta quæsiuit. Suspectabat maximè Cornelium Sullam, fœdoris ingenium ejus in contrarium trahens, callidumque & simulatorem interpretando. Quem metum Graptus, ex libertis Cæsaris, usu & senectâ a Tiberio usque domum Principum edoctus, tali mendacio intendit. Pons Milvius in eo tempore, celebris nocturnis inlecebris erat: ventitabatque illuc Nero, quò solutiùs Urbem extra lasciviret. Igitur “regredienti per
“viam Flaminiam compositas insidias, fatoque
“evitatas, quoniam diverso itinere Sallustianos
“in hortos remeaverit, auctoremque ejus doli
“Sullam,” ementitur: quia fortè, redeuntibus ministris Principis, quidam, per juvenilem licentiam, quæ tunc passim exercebatur, inanem metum fecerant. Neque fervorum quisquam, neque clientium Sullæ agnitus: maximèque despecta, & nullius ausi capax natura ejus, a crimine abhorrebat: perinde tamen, quasi convictus esset, cedere patriâ, & Massiliensium mœnibus coërceri jubetur.

XLVIII. IISDEM consulibus auditæ Puteolanorum legationes, quas diversas ordo plebesque

ad senatum miserant : illi “ vim multitudinis,” hi “ magistratum & primi cujusque avaritiam” increpantes. Cúmque seditio ad faxa & minas ignium progressa, necem & arma perliceret, C. Cassius adhibendo remedio delectus : quia severitatem ejus non tolerabant, precante ipso, ad Scribonios fratres ea cura transfertur, datâ cohorte prætoriâ : cujus terrore, & paucorum supplicio, rediit oppidanis concordia.

XLIX. NON referrem vulgatissimum senatusconsultum, quo “ civitati Syracusanorum egregi
“ numerum, edendis gladiatoribus finitum, per
“ mittebatur ;” nisi Pætus Thrasea contrâ dixisset, præbuissetque materiem obtrectatombus arguendæ sententiæ. “ Cur enim, si rempublicam
“ egere libertate senatoriâ crederet, tam levia
“ confectaretur? quin de bello aut pace, de vectigalibus & legibus quibusque aliis res Romana
“ continetur, suaderet dissuaderetve? Licere patribus, quotiens jus dicendæ sententiæ accepissent, quæ vellent, expromere, relationemque
“ in ea postulare. An solum emendatione dignum, ne Syracusis spectacula largiùs ederentur? Cetera per omnes imperii partes perinde
“ egregia, quàm si non Nero, sed Thrasea regimen eorum teneret? Quòd si summa diffinitione transmitterentur, quantò magis inanibus
“ abstinendum?” Thrasea contrâ, rationem pos-

centibus amicis, “ non præsentium ignarum,” respondebat, “ ejusmodi consulta corrigere: sed
 “ patrum honori dare, ut manifestum fieret, mag-
 “ narum rerum curam non diffimulatu-
 “ rum, qui
 “ animum etiam levissimis adverterent.”

L. EODEM anno, crebris populi flagitationibus, immodestiam publicanorum arguentis, dubitavit Nero “ an cuncta vectigalia omitti juberet; idque
 “ pulcherrimum donum generi mortalium daret.” Sed impetum ejus, multum prius laudatâ “ mag-
 “ nitudine animi,” attinuere senatores, “ dissolu-
 “ tionem imperii” docendo, “ si fructus, quibus
 “ respublica sustineretur, deminuerentur. Quippe,
 “ sublatis portoriis, sequens, ut tributorum abo-
 “ litio exoptularetur. Plerasque vectigalium so-
 “ cietates, a consulibus & tribunis plebis consti-
 “ tutas, acri etiam populi Romani tum libertate.
 “ Reliqua mox ita provisâ, ut ratio quæstum &
 “ necessitas erogationum inter se congruerent.
 “ Temperandas planè publicanorum cupidines,
 “ ne per tot annos sine querelâ tolerata, novis
 “ acerbitatibus ad invidiam verterent.”

LI. ERGO edixit Princeps, “ ut leges cujusque
 “ publici, occultæ ad id tempus, proscriberentur:
 “ omiffas petitiones, non ultra annum resumerent.
 “ Romæ prætor, per provincias, qui pro prætore,
 “ aut consule essent, jura adversus publicanos
 “ extra ordinem redderent: militibus immunitas

“fervaretur, nisi in iis, quæ veno exercerent:”
 Aliaque admodum æqua, quæ brevè servata, dein frustra habita sunt. Manet tamen abolitio quadagesimæ quinquagesimæque, & quæ alia exactionibus illicitis nomina publicani invenerant. Temperata apud transmarinas provincias frumenti subvectio. Et “ne censibus negotiatorum naves “adscriberentur, tributumque pro illis penderent,” constitutum.

LII. REOS ex provinciâ Africâ, qui proconsulare imperium illic habuerant, Sulpicium Camerinum, & Pomponium Silvanum, absolvit Cæsar: Camerinum adversus privatos & paucos, sævitiae magis quàm captarum pecuniarum crimina objicientes. Silvanum magna vis accusatorum circumsteterat, pœscebatque “tempus evocandorum “testium:” reus “illico defendi” postulabat. Valuitque pecuniosâ orbitate & fenectâ, quam ultra vitam eorum produxit, quorum ambitu evaserat.

LIII. QUIETÆ ad id tempus res in Germaniâ fuerant, ingenio ducum, qui, pervulgatis triumphis insignibus, majus ex eo decus sperabant, si pacem continuavissent. Paullinus Pompeius, & L. Vetus, eâ tempestate exercitui præerant. Ne tamen segnem militem attinerent, ille inchoatum ante tres & sexaginta annos a Druso aggerem coercendo Rheno, absolvit: Vetus Mosellam atque Ara-

rim, factâ inter utrumque fossâ, connectere parabat, ut copiæ per mare, dein Rhodano & Arare subvectæ, per eam fossam, mox fluvio Mosellâ, in Rhenum, exin Oceanum decurrerent; sublatisque itinerum difficultatibus, navigabilia inter se Occidentis Septentrionisque litora fierent. Invidit operi Ælius Gracilis, Belgicæ legatus, deterrendo Veterem, “ ne legiones alienæ provinciæ inferret, studiaque Galliarum adfectaret: “ formidolosum id Imperatori” dictitans; quo plerumque prohibentur conatus honesti.

LIV. CETERUM continuo exercituum otio, fama incescit, ereptum jus legatis ducendi in hostem. Eoque Frisii juventutem saltibus aut paludibus, imbellem ætatem per lacus admovêre ripæ, agrosque vacuos, & militum usui sepositos, infedêre, auctore Verrito & Malorige, qui nationem eam regebant, in quantum Germani regnantur. Jamque fixerant domos, semina arvis intulerant, utque patrium solum exercebant; cùm Vibius Avitus, acceptâ a Paullino provinciâ, minitendo “ vim Romanam, nisi abscederent Frisii veteres “ in locos, aut novam sedem a Cæsare impetrarent,” perpulit Verritum & Malorigem preces suscipere. Profectique Romam, dum aliis curis intentum Neronem opperiantur, inter ea, quæ barbaris ostentantur, intravêre Pompeii theatrum, quò magnitudinem populi viserent. Illic per oti-

um (neque enim ludicris ignari oblectabantur) dum “confessum cavæ, discrimina ordinum, “quis eques, ubi senatus” percunctantur, advertère quosdam cultu externo in sedibus senatorum: & “quinam forent” rogitantes, postquam audiverant, “earum gentium legatis id honoris “datum, quæ virtute & amicitia Romanâ præcellerent, NULLOS MORTALIUM ARMIS AUT “FIDE ANTE GERMANOS ESSE,” exclamant, degrediunturque, & inter patres confidunt: quod comiter a visentibus exceptum, quasi impetûs antiqui, & bonâ æmulatione. Nero civitate Romanâ ambos donavit. “Frisios decedere agris” jussit. Atque illis aspernantibus, auxiliarius eques repentè immixtus, necessitatē attulit, captis cæsisve, qui pervicaciùs restiterant.

LV. EOSDEM agros Ansibarii occupavère, validior gens, non modò suâ copiâ, sed adjacentium populorum miseratione: quia pulsi a Chaucis, & sedis inopes, tutum exsilium orabant. Aderatque iis clarus per illas gentes, & nobis quoque fidus, nomine Boiocalus, “vinctum se rebellione “Cheruscâ, jussu Arminii,” referens; “mox “Tiberio & Germanico ducibus, stipendia meruisse; & quinquaginta annorum obsequio id “quoque adjungere, quòd gentem suam ditioni “nostræ subjiceret. Quotam partem campi jacere, in quam pecora & armenta militum ali-

“ quando transmitterentur ? Servarent sanè recep-
 “ tos gregibus, inter hominum famam ; modò ne
 “ vastitatem & solitudinem mallent, quàm amicos
 “ populos. Chamavorum quondam ea arva,
 “ mox Tubantum, & pòst Ufipiorum fuisse. Si-
 “ cuti cælum diis, ita terras generi mortalium
 “ datas : quæque vacuæ, eas publicas esse.” So-
 lem deinde respiciens, & cetera sidera vocans,
 quasi coram interrogabat, “ vellentne contueri
 “ inane solum ? potiùs mare superfunderent ad-
 “ versùs terrarum ereptores.”

LVI. Et commorus his Avitus “ patienda
 “ meliorum imperia. Id diis, quos implorarent,
 “ placitum, ut arbitrium penes Romanos mane-
 “ ret, quid darent, quid adimerent ; neque alios
 “ judices, quàm seipfos paterentur.” Hæc in
 publicum Anfibariis respondit ; ipsi Boiocalo,
 “ ob memoriam amicitiae daturum agros :” quod
 ille, ut proditionis pretium, aspernatus addidit :
 “ Deesse nobis terra, in quâ vivamus ; in quâ
 “ moriamur, non potest :” atque ita, infensis
 utrimque animis, discessum. Illi Bructeros, Tenc-
 teros, ultiores etiam nationes socias bello voca-
 bant. Avitus, scripto ad Curtilium Manciam
 superioris exercitus legatum, “ ut Rhenum trans-
 “ gressus, arma a tergo ostenderet ;” ipse legio-
 nes in agrum Tencterum induxit, excidium mi-
 nitans, nisi causam suam diffociarent. Igitur ab-

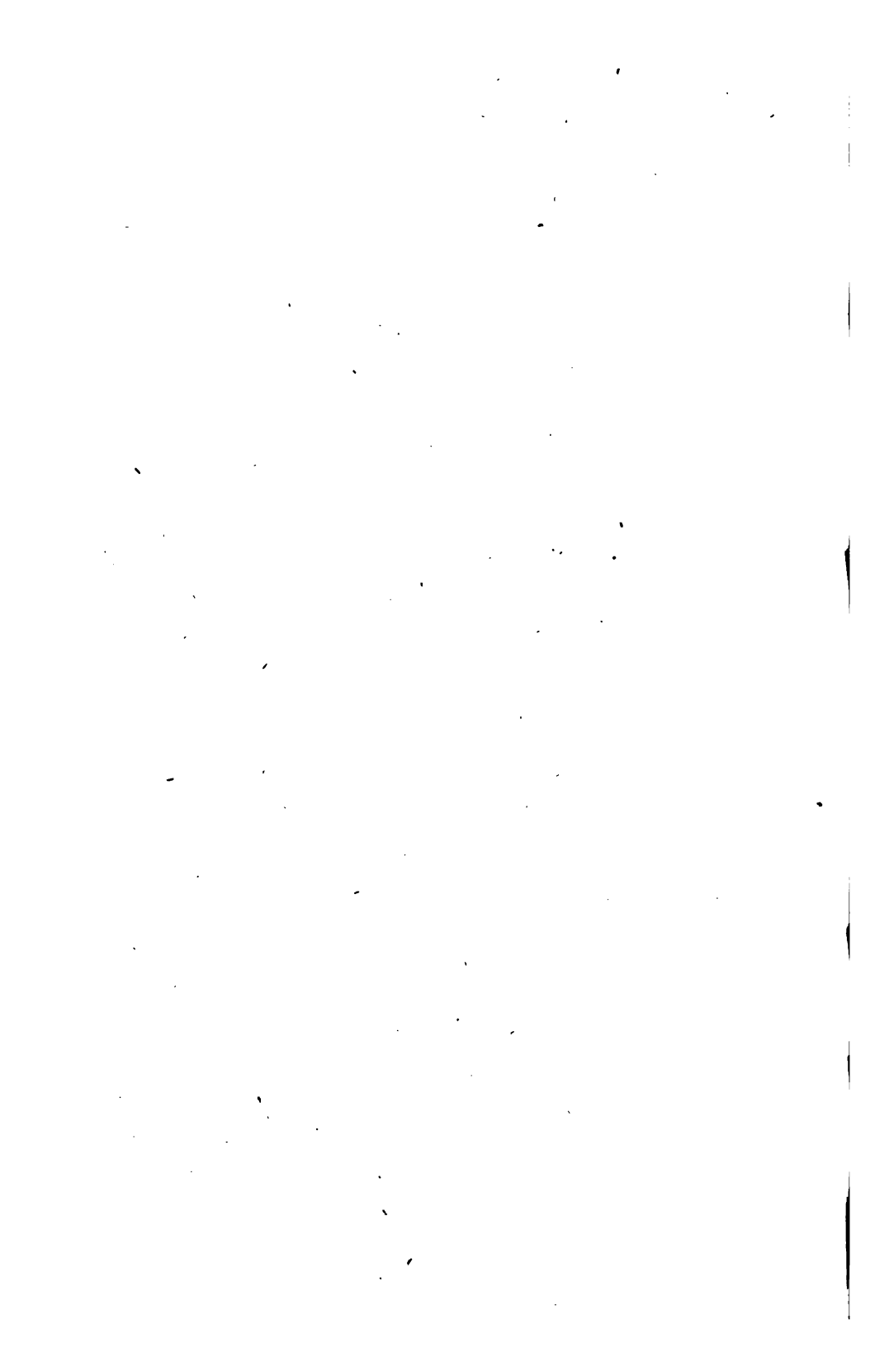
sistentibus his, pari metu exterriti Bruçteri; & ceteris quoque aliena pericula deferentibus, sola Anfibariorum gens retro ad Usipios & Tubantes concessit: quorum terris exacti, cùm Cattos, dein Cherufcos petissent, errore longo, hospites, egeni, hostes, in alieno, quod juventutis erat, cæduntur. Imbellis ætas in prædam divisa est.

LVII. EADEM ætate, inter Hermunduros Catosque certatum magno prælio, dum flumen, gignendo sale fecundum, & conterminum, vi trahunt; super libidinem cuncta armis agendi, religione infitâ, “ eos maximè locos propinquare
 “ cælo, precesque mortalium a deis nusquam
 “ propiùs audiri. Inde indulgentiâ numinum,
 “ illo in amne, illisque silvis, sale provenire,
 “ non, ut alias apud gentes, eluvie maris aref-
 “ cente, sed undâ super ardentem arborum struem
 “ fusâ, ex contrariis inter se elementis, igne at-
 “ que aquis concretum.” Sed bellum Hermunduris prosperum, Cattis exitiosius fuit, quia “ vic-
 “ tores diversam aciem Marti ac Mercurio” sacravêre, quo voto equi, viri, cuncta victa occidioni dantur. Et minæ quidem hostiles in ipsos vertebant. Sed civitas Juhonum, socia nobis, malo improvise afflicta est. Nam ignes terrâ editi, villas, arva, vicos, passim corripiebant, ferebanturque in ipsa conditæ nuper coloniæ mœnia: . neque exstingui poterant; non si imbres

caderent, non fluvialibus aquis, aut quo alio humore : donec inopiâ remedii, & irâ cladis, agrestes quidam eminus saxa jacere, dein, residentibus flammis, propiùs suggesti, ictu fustium, aliisque verberibus, ut feras absterrebant : postremò tegmina corpori derepta injiciunt, quantò magis profana, & usu polluta, tantò magis oppressura ignes.

LVIII. EODEM anno Ruminalem arborem in comitio, quæ octingentos & quadraginta ante annos Remi Romulique infantiam texerat, mortuis ramalibus & arefcente trunco deminutam, prodigii loco habitum est, donec in novos fetus reviresceret.

B R E V I A R I U M

LIBRI QUARTIDECIMI.

I. **N**ERO, *flagrantior in dies amore Pop-pææ, Agrippinam, matrem suam, interficit.*
XI. *Litteras ad senatum mittit, quibus factum excusat.* XII. *Decernuntur supplicationes. Thrasea, fœditatis impatiens, exit senatu.*
XIII. *In omnes libidines se effundit Nero.*
XVII. *Atrox cædes inter colonos Nucerinis & Pompeianos.* XVIII. *Res Cyrenensium. Mortes inlustres.* XX. *Quinquennale ludicrum Romæ institutum.* XXII. *Rubellius Plautus amovetur.* XXIII. *Corbulo in Armeniâ strenuè rem gerit : captis Tigranocertis, regem imponit Tigranen.* XXVII. *Laodicea, tremore terræ prolapsa, propriis opibus revaluit. Coloniarum infrequentiaè malè consultum.* XXVIII. *Comitia prætorum composita.* XXIX. *Gravis clades in Britannia accepta, dum Suetonius Paullinus Monam insulam adgreditur : tota pæne provincia amissa ; quam tamen mirâ constantia & unius prælii successu*

Suetonius retinuit. XL. Insignia scelera. Præfectum Urbis servus ipsius interficit: Supplicium de familiâ sumptum. XLVI. Tarquitiuſ Prifcus damnatur. Cenfus per Gallias acti. XLVII. Mors Memmii Reguli. Gymnafium dedicatum. XLVIII. Lex Majestatis revocata. LI. Gravescentibus publicis malis, vitâ concessit Burrus. LII. Morte Burri infraâta Senecæ potentia: ut criminantium invidiâ occurrat, Neronem adloquitur: subdolè refpondet Princeps. LVII. Validior in dies Tigellinus. LVIII. Plautum & Sullam interfici curat. LX. Nero Octaviam exturbat: Poppææ conjungitur. Seditionem super eâ re populus movet: inde maturatur Octaviæ exitium. In Pandatariâ infulâ interficitur.

Gesta hæc annis circiter quatuor,

A. U. C. J. C.

DCCCXII.	59.	Coff.	{	C. VIPSTANO Aproniano, L. FONTEIO Capitone.
DCCCXIII.	60.	Coff.	{	NERONE CLAUDIO Cæfare IV, COSSO CORNELIO Lentulo.
DCCCXIV.	61.	Coff.	{	CÆSONIO PÆTO, PETRONIO TURPILIANO.
DCCCXV.	62.	Coff.	{	P. MARIO Celſo, L. ASINIO Gallo.

C. C O R N E L I I
T A C I T I

A N N A L E S.

LIBER QUARTUSDECIMUS.

CAIO Vipstano, Fonteio consulibus, diu meditatum scelus non ultrà Nero distulit, vetustate imperii coalitâ audaciâ, & flagrantior in dies amore Poppææ, quæ, sibi matrimonium, & disidium Octaviæ, incolumi Agrippinâ, haud sperans, crebris criminationibus, aliquando per facetias incusaret Principem, & “pupillum” vocaret, “qui jussis alienis obnoxius, non modò imperii, sed libertatis etiam indigeret. Cur enim “differrî nuptias suas? formam scilicet displicentem, & triumphales avos? An fecunditatem, & verum animum? timeri, ne uxor saltem injurias patrum, iram populi adversùs superbiam avaritiamque matris aperiat. Quòd si nurum Agrippina, non nisi filio infestam, ferre posset, reddatur ipsa Othonis conjugio: ituram quoquòd terrarum, ubi audiret potiùs contumelias Impe-

“ratoris, quàm viferet, periculis ejus immixta.”
 Hæc atque talia, lacrimis & arte adulteræ pene-
 trantia, nemo prohibebat; cupientibus cunctis in-
 fringi matris potentiam, & credente nullo, usque
 ad cædem ejus duratura filii odia.

II. TRADIT Cluvius, “ardore retinendæ Agrip-
 pinam potentiaè eò usque provectam, ut medio
 diei, cùm id temporis Nero per vinum & epu-
 las incalesceret, offerret se sæpius temulentò
 comptam, & incesto paratam. Jamque lasciva
 oscula, & prænuntias flagitii blanditias, adno-
 tantibus proximis; Senecam contra muliebres
 inlecebras subsidium a feminâ petivisse: im-
 missamque Acten libertam, quæ, simul suo pe-
 riculo, & infamiâ Neronis anxia, deferret,
 pervulgatum esse incestum, gloriante matre;
 nec toleraturos milites profani Principis im-
 perium.” Fabius Rusticus, “non Agrippinæ,
 sed Neroni cupitum id” memorat, “ejusdem-
 que libertæ astu disjectum.” Sed quæ Cluvi-
 us, eadem ceteri quoque auctores prodidère; &
 fama huc inclinât, seu concepit animo tantum
 immanitatis Agrippina, seu credibilior novæ li-
 bidinis meditatio in eâ visa est, quæ puellaribus
 annis stuprum cum Lepido, spe dominationis,
 admiserat, pari cupidine usque ad libita Pallan-
 tis provoluta, & exercita ad omne flagitium pa-
 trui nuptiis.

III. Igitur Nero vitare secretos ejus congressus: abscedentem in hortos, aut Tusculanum, vel Antiatem in agrum, laudare, “quòd otium lacefferet.” Postremò, ubicumque haberetur, prægravem ratus, interficere constituit: hæcenus consultans, “veneno, an ferro, vel quâ aliâ vi.” Placuitque primò venenum. Sed inter epulas Principis si daretur, referri ad casum non poterat, tali jam Britannici exitio; & ministros tentare arduum videbatur mulieris, usu scelerum adversus infidias intentæ: atque ipsa præsumendo remedia munierat corpus. Ferrum & cædes quonam modo occultaretur, nemo reperiebat; &, ne quis, illi tanto facinori delectus, jussa sperneret, metuebat. Obtulit ingenium Anicetus libertus, classi apud Misenum præfectus, & pueritiæ Neronis educator, ac mutuis odiis Agrippinæ invisus. Ergo “navem posse componi” docet, “cujus pars, ipso in mari per artem soluta, effunderet ignaram. Nihil tam capax fortuitorum, quàm mare; & si naufragio intercepta sit, quem adeò iniquum, ut sceleri adsignet, quod venti & fluctus deliquerint? Additurum Principem defunctæ templum, & aras, & cetera ostentandæ pietati.”

IV. PLACUIT solertia, tempore etiam jura, quando Quinquatruum festos dies apud Baias frequentabat. Illuc matrem elicit, “ferendas

“parentum iracundias, & placandum animum” dicitans, quò rumorem reconciliationis efficèret, acciperetque Agrippina, facili feminarum credulitate ad gaudia. Venientem dehinc, obuius in litora (nam Antio aduentabat) excipit manu & complexu, ducitque Baulos: id villæ nomen est, quæ promontorium Misenum inter & Baianum lacum flexo mari adluitur. Stabat inter alias navis ornatio, tamquam id quoque honori matris daretur. Quippe fueverat triremi, & classiariorum remigio vehi. Ac tum invitata ad epulas erat, ut occultando facinori nox adhiberetur. Satis cõstitit exstitisse proditorem, & Agrippinam, auditis infidiis, an crederet ambiguam, gestamine fellæ Baias pervectam. Ibi blandimentum sublevavit metum, comiter excepta, superque ipsum conlocata. Nam pluribus sermonibus, modò familiaritate juvenili Nero, & rursus adductus quasi feria confociaret, tracto in longum convictu, profequitur abeuntem arctiùs oculis & pectori hærens; sive explendâ simulatione, seu perituræ matris supremus aspectus, quamvis ferum animum retinebat.

V. NOCTEM fideribus inlustrem, & placido mari quietam, quasi convincendum ad scelus, dii præbuère. Nec multùm erat progressa navis, duobus e numero familiarium Agrippinam comitantibus: ex quibus Crepèrius Gallus haud procul

gubernaculis adstabat; Acerronia, super pedes cubitantis reclinis, “pænitentiam filii, & recipiatam matris gratiam,” per gaudium memorabat: cùm dato signo, ruere tectum loci multo plumbo grave; pressusque Crepereius, & statim exanimatus. Agrippina & Acerronia eminentibus lecti parietibus, ac fortè validioribus, quàm ut oneri cederent, protectæ sunt: nec dissolutio navigii sequebatur, turbatis omnibus, & quòd plerique ignari, etiam conscios impediabant. Visum dehinc remigibus, “unum in latus inclinare, atque ita navem submergere.” Sed neque ipsis promptus in rem subitam consensus; & alii, contrà nitentes, dedere facultatem lenioris in mare jactûs. Verum Acerronia imprudens, dum “se Agrippinam esse, utque subveniretur “matri Principis,” clamitat, contis & remis, & quæ fors obtulerat, navalibus telis conficitur. Agrippina filens, eoque minùs agnita, unum tamen vulnus humero excepit. Nando, deinde occursum lenunciorum, Lucrinum in lacum vecta, villæ suæ infertur.

VI. ILLIC reputans, ideo se fallacibus literis accitam, & honore præcipuo habitam; quòdque litus juxta, non ventis acta, non faxis impulsâ navis, summâ suâ parte, veluti terrestre machinamentum concidisset; observans etiam Acerroniæ necem; simul suum vulnus aspiciens: solum in-

fidiarum remedium esse, si non intelligerentur : misit libertum Agerinum, qui nuntiaret filio, “ benignitate deum, & fortunâ ejus evasisse gravem casum : orare, ut quamvis periculo matris exterritus, vivendi curam differret : sibi “ ad præsens quiete opus.” Atque interim, securitate simulatâ, medicamina vulneri, & fomenta corpori adhibet. “ Testamentum Aceroniae requiri, bonaque obsignari” jubet : id tantum non per simulationem.

VII. AT NERONI, nuntios patrati facinoris opperienti, adfertur “ evasisse ictu levi fauciam ; “ & hæcenus adito discrimine, ne auctor dubitaretur.” Tum pavore exanimis, & “ jam jamque adfore” obtestans, “ vindictæ properam, “ five servitia armaret, vel militem accenderet, “ five ad senatum & populum pervaderet, naufragium, & vulnus, & interfectos amicos obijciendo : quod contra subsidium sibi ? nisi “ quid Burrus & Seneca expromerent :” quos statim acciverat, incertum an & antè ignaros. Igitur longum utriusque silentium, ne irriti disfuaderent ; an eò descensum credebant, ut nisi præveniretur Agrippina, pereundum Neroni esset. Post Seneca hæcenus promptior, respicere Burrum, ac sciscitari, “ an militi imperanda cædes “ esset ?” Ille “ prætorianos toti Cæsarum domui obstrictos, memoresque Germanicæ, nihil

“adversùs progeniem ejus atrox aufuros,” respondit: “perpetraret Anicetus promissâ.” Qui nihil cunctatus, poscit summam sceleris. Ad eam vocem Nero, “illo tibi die dari imperium, auctoremque tanti muneris libertum” profitetur. “Iret properè, duceretque promptissimos ad justâ.” Ipse, audito, “venisse missu Agrippinæ nuntium Agerinum,” scenam ultro criminis parat: gladiumque, dum mandata perfert, abjicit inter pedes ejus: tum quasi deprehensò, “vincula injici” jubet, ut, exitium Principis molitam matrem, & pudore deprehensi sceleris sponte mortem fumpsisse, confingeret.

VIII. INTERIM vulgato Agrippinæ periculo, quasi casu evenisset, ut quisque acceperat, decurrere ad litus. Hi molium objectus, hi proximas scaphas scandere: alii, quantum corpus sinebat, vadere in mare; quidam manus protendere. Questibus, votis, clamore diversa rogitantium, aut incerta respondentium, omnis ora compleri: adfluere ingens multitudo cum luminibus, atque ubi incolumem esse pernotuit, ut ad gratandum, sese expedire, donec aspectu armati & minitantis agminis disjecti sunt. Anicetus villam statione circumdat, refractâque januâ, obvios servorum arripit, donec ad fores cubiculi veniret: cui pauci adstant, ceteris terrore inrumpentium exterritis. Cubiculo modicum lumen inerat, & ancillarum

una : magis ac magis anxîâ Agrippinâ, quòd nemo a filio, ac ne Agerinus quidem. Aliam fere litore faciem nunc, solitudinem ac repentinos strepitus, & extremi mali indicia. Abeunte dehinc ancillâ, “ Tu quoque me deferis,” prolocuta, respicit Anicetum, trierarcho Herculeo, & Oloarito, centurione classario, comitatum. Ac, “ si ad visendum venisset, refotam” nuntiaret : “ si facinus patraturus, nihil se de filio credere ; non imperatum parricidium.” Circumsistunt lectum percussores, & prior trierarchus fusti caput ejus adflixit. Nam in mortem centurioni ferrum destringenti, protendens uterum, “ Ventrem feri,” exclamavit : multisque vulneribus confecta est.

IX. HÆc consensu produntur. Aspexeritne matrem exanimem Nero, & formam corporis ejus laudaverit, sunt qui tradiderint, sunt qui abnuant. Cremata est nocte eâdem, convivali lecto, & exsequiis vilibus. Neque, dum Nero rerum potiebatur, congesta & clausa humus ; mox domesticorum curâ, levem tumulum accepit, viam Miseni propter, & villam Cæsaris dictatoris, quæ subjectos finis editissima prospectat. Accenso rogo, libertus ejus, cognomento Mnestes, ipse ferro se transegit : incertum caritate in patronam, an metu exitii. Hunc suî finem multos ante annos crediderat Agrippina, contempseratque. Nam consulenti super Nerone, responderunt Chaldæi, “ fore

“ ut imperaret, matremque occideret :” atque illa,
 “ Occidat,” inquit, “ dum imperet.”

X. SED a Cæsare perfecto demum scelere, magnitudo ejus intellecta est : reliquo noctis, modò per silentium defixus, sæpius pavore exurgens, & mentis inops lucem opperiebatur, tamquam exitium adlaturam. Atque eum, auctore Burro, prima centurionum tribunorumque adulatio ad spem firmavit, prensantium manu, gratantiumque, “ quòd
 “ discrimen improvisum, & matris facinus eva-
 “ sisset.” Amici dehinc adire templa : & , cœpto exemplo, proxima Campaniæ municipia victimis & legionibus lætitiâ testari. Ipse, diversâ simulatione, mæstus, & quasi incolumitati suæ infensus, ac morti parentis inlacrimans. Quia tamen non ut hominum vultus, ita locorum facies mutantur, obversabaturque maris illius & litorum gravis aspectus (& erant, qui crederent, sonitum tubæ collibus circùm editis, planctusque tumulo matris audiri) Neapolim concessit, literasque ad senatum misit, quarum summa erat.

XI. “ REPERTUM cum ferro percussorem Aggerinum, ex intimis Agrippinæ libertis, & luisse
 “ eam pœnam conscientiam, quâ scelus paravisset.” Adjiciebat crimina longiùs repetita ; “ quòd cõ-
 “ sortium imperii, juraturasque in feminæ verba
 “ prætorias cohortes, idemque dedecus fenatûs &
 “ populi speravisset : ac posteaquam frustra op-

"tata sint, infensa militibus patribusque & plebi,
 "dissuasisset donativum & congiarium, pericula-
 "que viris inlustribus instruxisset. Quanto suo
 "labore perpetratum, ne inrumperet curiam, ne
 "gentibus externis responsa daret?" Temporum
 quoque Claudianorum obliquâ infectione, cuncta
 ejus dominationis flagitia in matrem transtulit,
 "publicâ fortunâ extinctam" referens: namque
 & naufragium narrabat. Quod fortuitum fuisse,
 quis ad eò hebes inveniretur, ut crederet? aut a
 muliere naufragâ missum cum telo unum, qui
 cohortes, & classes Imperatoris perfringeret? Ergo
 non jam Nero, cujus immanitas omnium questus
 anteibat, sed adverso rumore Seneca erat, "quod
 "oratione tali confessionem scripsisset."

XII. MIRO tamen certamine procerum decernuntur
 "supplicationes apud omnia pulvinaria,
 "utque Quinquatrus, quibus apertæ essent infi-
 "diæ, ludis annuis celebrarentur: aureum Mi-
 "nervæ simulacrum in curiâ, & juxtâ Principis
 "imago statueretur: dies natalis Agrippinæ inter
 "nefastos esset." Thrasea Pætus, silentio, vel
 brevi adfensu priores adulationes transmittere so-
 litus, exiit tum senatu, ac sibi causam periculi fe-
 cit, ceteris libertatis initium non præbuit. Pro-
 digia quoque crebra & irrita intercessere. An-
 guem enixa mulier; & alia in concubitu mariti
 fulmine exanimata: jam sol repente obscuratus,

& tactas de cælo quatuordecim Urbis regiones : quæ ad eam sine curâ deum eveniebant, ut multos post annos Nero imperium & scelera continuaverit. Ceterum, quò gravaret invidiam matris, eaque demotâ, auctam lenitatem suam testificaretur, feminas illustres Juniam & Calpurniam, præfecturâ functos Valerium Capitonem & Licinium Gabolum, sedibus patriis reddidit, ab Agrippinâ olim pulsos. Etiam Lollia Paulinæ cineres reportari; sepulcrumque exstrui permisit : quosque ipse nuper relegaverat, Ittrium & Calvisium, poenâ exsolvit. Nam Silana fato functa erat, longinquo ab exilio Tarentum regressa, labante jam Agrippinâ, ejus inimicitis conciderat, vel tum mitigatâ.

XIII. CUNCTANTI in oppidis Campaniæ, “ quoniam nam modo Urbem ingrederetur ; an obsequium senatus, an studia plebis reperiret ” anxio, contrâ deterrimus quisque, quorum non alia regia fecundior existit, “ invisum Agrippinæ nomen, & morte ejus accensum populi favorem ” differunt. “ Iret intrepidus, & venerationem suâ coram experiretur. ” Simul “ prægredi ” exposcunt, & promptiora, quàm promiserant, inveniunt : obvias tribus, festo cultu senatum : conjugum ac liberorum agmina per sexum & ætatem disposita : exstructos, quâ incederet, spectaculorum gradus, quo modo triumphî visuntur. Hinc fu-

perbus, ac publici servitii victor, Capitolium adiit, grates exsolvit; seque in omnes libidines effudit, quas malè coërcitas qualiscumque matris reverentia tardaverat.

XIV. VETUS illi copia erat, curriculo quadrigarum insistere; nec minùs foëdum studium citharâ ludicrum in modum canere, cùm cœnaret: quod “regibus & antiquis ducibus factitatum” memorabat; “idque vatium laudibus celebre, & deorum honori datum. Enimvero cantus Apollini sacros, talique ornatu adstare, non modò Græcis in urbibus, sed Romana apud templa, numen præcipuum, & præscium.” Nec jam fisci poterat, cùm Senecæ ac Burro visum, ne utraque pervinceret, alterum concedere. Clausumque valle Vaticanâ spatium, in quo equos regeret, haud promiscuo spectaculo: mox ultro vocari populus Romanus, laudibusque extollere, ut est vulgus cupiens voluptatum, & si eodem Princeps trahat, lætum. Ceterùm evulgatus pudor non satietatem, ut rebantur, sed incitamentum attulit. Ratusque dedecus molliri, si plures foëdasset, nobilium familiarum posteros, egestate venales, in scenam deduxit: quos fato perfunctos, ne nominatim tradam, majoribus eorum tribuendum puto. Nam & ejus flagitium est, qui pecuniam ob delicta potiùs dedit, quàm ne delinquerent. Notos quoque equites Romanos operas arenæ promit-

tere subegit, donis ingentibus: nisi quòd merces ab eo, qui jubere potest, vim necessitatis affert.

XV. NE TAMEN adhuc publico theatro dehonefaretur, instituit ludos, *Juvenalium* vocabulo, in quos passim nomina data: non nobilitas cuiquam, non ætas, aut acti honores impedimento, quominus Græci Latinive histrionis artem exercerent, usque ad gestus modosque haud viriles. Quin & feminæ inlustres deformia meditari: extractaque apud nemus, quod navali stagno circumposuit Augustus, conventicula, & cauponæ, & posita veno inritamenta luxûs: dabanturque stipes, quas boni necessitate, intemperantes gloriâ, confumerent. Inde gliscere flagitia & infamia: nec ulla moribus olim corruptis plus libidinum circumdedit, quàm illa colluvies. Vix artibus honestis pudor retinetur; nedum, inter certamina vitiorum, pudicitia, aut modestia, aut quidquam probi moris reservaretur. Postremò ipse scenam incedit, multâ curâ tentans citharam & præmeditans, adfidentibus familiaribus: accefferat cohors militum, centuriones tribunique; & mærens Burrus, ac laudans. Tuncque primùm conscripti sunt equites Romani, cognomento *Augustanorum*, ætate ac robore conspicui, & pars ingenio procaces, alii in spe potentiæ. Hi dies ac noctes plausibus personare; formam Principis vocemque

deum vocabulis appellantes: quasi per virtutem clari honoratique agere.

XVI. NE TAMEN ludicræ tantum Imperatoris artes notescerent, carminum quoque studium adfectavit, contractis quibus aliqua pangendi facultas. Nec dum insignis ætatis nati, considere simul, & adlatos, vel ibidem repertos versus connectere; atque ipsius verba, quoquo modo prolata, supplere: quod species ipsa carminum docet, non impetu & instinctu, nec ore uno fluens. Etiam sapientiæ doctoribus tempus impertiebat post epulas, utque contraria adseverantium discordiæ ererentur: nec deerant, qui ore vultuque tristi inter oblectamenta regia spectari cuperent.

XVII. SUB idem tempus, levi contentione atrox cædes orta inter colonos Nuceros Pompeianosque, gladiatorio spectaculo, quod Livineius Regulus, quem motum senatu retuli, edebat: quippe oppidanâ lasciviâ invicem incessentes, probra, deinde saxa, postremò ferrum sumpsere, validiore Pompeianorum plebe, apud quos spectaculum edebatur. Ergo reportati sunt in urbem multi e Nucerinis trunco per vulnera corpore, ac plerique liberorum ac parentum mortes deslebant. Cujus rei iudicium Princeps senatui, senatus consulibus permisit. Et rursus re ad patres relatâ, prohibiti publicè in decem annos ejusmodi cætu Pompeiani, collegiæque, quæ contra leges instituerant,

diffoluta. Livineius, & qui alii feditionem conciverant, exilio multati sunt.

XVIII. MOTUS senatu & Peditus Blæsus, accusantibus Cyrenensibus, “violatum ab eo thesaurum Æsculapii, delectumque militare pretio & ambitione corruptum.” Idem Cyrenenses reum agebant Acilium Strabonem, prætoriâ potestate usum, & missum disceptatorem a Claudio agrorum, quos regis Apionis quondam habitos, & populo Romano cum regno relictos, proximus quisque possessor invaserant, diutinâque licentiâ & injuriâ, quasi jure & æquo, nitebantur. Igitur abjudicatis agris, orta adversus judicem invidia : & senatus, “ignota sibi esse mandata Claudii, & consulendum Principem” respondit. Nero, probatâ Strabonis sententiâ, “se nihilominus subvenire sociis, & usurpata concedere,” scripsit.

XIX. SEQUUNTUR virorum inlustrium mortes, Domitii Afri, & M. Servilii, qui summis honoribus, & multâ eloquentiâ viguerant. Ille orando causas, Servilius diu foro, mox tradendis rebus Romanis celebris, & elegantîâ vitæ, quam clariorrem effecit, ut par ingenio, ita morum diversus.

XX. NERONE quartum, Cornelio Cossio consulibus, quinquennale ludicrum Romæ institutum est, ad morem Græci certaminis, variâ famâ, ut cuncta ferme nova. Quippe erant, qui “Cn. quoque Pompeium incusatum a senioribus” fer-

rent, “ quòd manfuram theatri fedem pofuiffet :
 “ nam antea fubitariis gradibus, & fcená in tem-
 “ pus ftructâ, ludos edi folitos : vel fi vetuftiora
 “ repetas, ftantem populum fpectaviffè : ne fi
 “ confideret, theatro dies totos ignaviâ conti-
 “ nuaret. Spectaculorum quidem antiquitas fer-
 “ varetur, quotiens prætores ederent, nullâ cui-
 “ quam civium neceffitate certandi. Ceterùm abo-
 “ litos paullatim patrios mores, funditus everti per
 “ accitam lafciviam, ut, quod ufquam corrumpi
 “ & corrumpere queat, in Urbe vifatur, degeneret-
 “ que ftudiis externis juventus, gymnafia & otia,
 “ & turpes amores exercendo, Principe & fenatu
 “ auctoribus : qui non modò licentiam vitiis per-
 “ miferint, fed vim adhibeant : proceres Romani,
 “ fpecie orationum & carminum, fcená polluan-
 “ tur. Quid fupereffe, nifi ut corpora quoque
 “ nudent, & cæftus adfumant, eafque pugnas pro
 “ militiâ & armis meditentur ? An juftitiam
 “ augurii, & decurias equitum, egregium judi-
 “ candi munus expleturos, fi fractos fonos & dul-
 “ cedinem vocum peritè audiffent ? Noctes quo-
 “ que dedecori adjectas, ne quod tempus pudori
 “ relinquatur, fed, cœtu promifcuo, quod perdi-
 “ tiffimus quisque per diem concupiverit, per te-
 “ nebras audeat.”

XXI. PLURIBUS ipfa licentia placebat, ac ta-
 men honefta nomina prætendebant : “ Majores

“ quoque non abhorruisse spectaculorum oblec-
 “ tamentis, pro fortunâ, quæ tum erat; eoque a
 “ Tuscis accitos histriones, a Thuriis equorum
 “ certamina; & possessâ Achaiâ Asiâque, ludos
 “ curatiùs editos: neque quemquam, Romæ ho-
 “ nesto loco ortum, ad theatrales artes degenera-
 “ visse, ducentis jam annis a L. Mummi trium-
 “ pho, qui primus id genus spectaculi in Urbe
 “ præbuerit. Sed & consultum parcimoniæ, quòd
 “ perpetua sedes teatro locata sit, potiùs quàm
 “ immenso sumptu, singulos per annos confurge-
 “ ret ac strueretur. Nec perinde magistratus
 “ rem familiarem exhausturos, aut populo effla-
 “ gitandi Græca certamina a magistratibus causam
 “ fore, cùm eo sumptu respublica fungatur.
 “ Oratorum ac vatum victorias incitamentum in-
 “ geniis adlaturas: nec cuiquam iudici grave,
 “ aures studiis honestis, & voluptatibus concessis
 “ impartire: lætitiæ magis, quàm lasciviæ dari
 “ paucas totius quinquennii noctes, quibus, tantâ
 “ luce ignium, nihil illicitum occultari queat.”
 Sanè nullo insigni dehonestamento id spectaculum
 transiit. Ac ne modica quidem studia plebis
 exarsère, quia redditi quamquam scenæ panto-
 mimi, certaminibus sacris prohibebantur. Elo-
 quentiæ primas nemo tulit, sed “ victorem esse
 “ Cæsarem” pronuntiatum. Græci amictus, quos
 per eos dies plerique incefferant, tum exoleverant.

terum impetu captum; qui primam vim depulerant, obsidione coguntur. Unde in regionem Taurannitium transgressus, improvisum periculum vitavit. Nam haud procul tentorio ejus, non ignobilis barbarus cum telo repertus, ordinem infidiarum, seque auctorem, & socios per tormenta edidit: convictique & puniti sunt, qui specie amicitiae dolum parabant. Nec multò post legati Tigranocertâ missi, “patere moenia” afferunt, “intentos populares ad iussa;” simul hospitale donum, coronam auream, tradebant. Accipitque cum honore, nec quidquam urbi detractum, quò promptius obsequium integri retinerent.

XXV. AT PRÆSIDIUM regium, quod ferox juvenus clauserat, non sine certamine expugnatum est: nam & prælium pro muris ausi erant; & pulsi intra munimenta aggeris, demum & irrumpentium armis cessere: quæ faciliùs proveniebant, quia Parthi Hyrcano bello distinebantur. Miserantque Hyrcani ad Principem Romanum, societatem oratum, “attineri a se Vologesen pro “pignore amicitiae” ostentantes: eos regredientes Corbulo, ne Euphraten transgressi, hostium custodiis circumvenirentur, dato præsidio, ad litora maris Rubri deduxit: unde vitatis Parthorum finibus, patrias in sedes remeavere.

XXVI. **QUIN** & Tiridaten, per Medos extrema Armeniæ intransentem, præmissis cum auxiliis Verulano legato, atque ipse legionibus citis, abire procul, ac spem belli amittere subegit: quosque nobis, ob regem, averfos animis cognoverat, cædibus & incendiis, perpopulatus, possessionem Armeniæ usurpabat: cum advenit Tigranes, a Nerone ad capeffendum imperium delectus, Cappadocum ex nobilitate, regis Archelai nepos; sed quod diu obses apud Urbem fuerat, usque ad servilem patientiam demissus. Nec consensu acceptus, durante apud quosdam favore Arfacidarum: at plerique superbiam Parthorum perosi, datum a Romanis regem malebant. Additum & præsidium, mille legionarii, tres sociorum cohortes, duæque equitum alæ: & quod facilius novum regnum tueretur, pars Armeniæ, ut cuique finitima, Pharasmani Polemonique Aristobulo atque Antiocho parère iussæ sunt. Corbulo in Syriam abscessit, morte Ummidii legati vacuum, ac sibi permissam:

XXVII. **EODEM** anno, ex inlustribus Asiæ urbibus, Laodicea tremore terræ prolapsa, nullo a nobis remedio, propriis opibus revaluit. At in Italiâ, vetus oppidum Puteoli, jus coloniæ, & cognomentum a Nerone adipiscuntur. Veterani Tarentum & Antium adscripti, non tamen infrequentia locorum subvenère, dilapsis pluribus in provincias, in quibus stipendia expleverant.

Neque conjugis fuscipiendis, neque alendis liberis fueti, orbas sine posteris domos relinquebant. Non enim, ut olim, univerfa legiones deducebantur, cum tribunis & centurionibus, & fui cujusque ordinis militibus, ut confensu & caritate rempublicam efficerent; fed ignoti inter fe, diverfis manipulis, sine rectore, sine affectibus mutuis, quasi ex alio genere mortalium repente in unum collecti; numerus magis, quam colonia.

XXVIII. COMPTIA pratorum, arbitrio sententis haberi solita, quod acriore ambitu exarserant, Princeps composuit, tres, qui supra numerum petebant, legioni praeficiendo. Auxitque patrum honorem, statuendo, "ut, qui a privatis iudiciis ad senatum provocassent, ejusdem pecuniae periculum facerent, cujus ii, qui Imperatorem appellavere:" nam antea vacuum id, solutumque poenam fuerat. Fine anni Vibius Secundus, eques Romanus, accusantibus Mauris, repetundarum damnatur, atque Italia exigitur, ne graviore poenam adficeretur, Vibii Crispi fratris opibus enisus.

XXIX. CAESONIO Pato, Petronio Turpiliano consulibus, gravis clades in Britannia accepta. In qua neque A. Didius legatus, ut memoravi, nisi parta retinuerat; & successor Veranius, modicis excursibus Siluras populatus, quin ultra bellum

proferret, morte prohibitus est: magnâ, dum vixit, severitatis famâ, supremis testamenti verbis ambitionis manifestus: quippe, multâ in Nerone adulatione, addidit, "subjecturum ei pro-
"vinciam fuisse, si biennio proximo vixisset." Sed tum Paullinus Suetonius obtinebat Britannos, scientiâ militiæ, & rumore populi, qui neminem sine æmulo finit, Corbulonis concertator: receptæque Armeniæ decus æquare domitis perduellibus cupiens. Igitur Monam insulam, incolis validam, & receptaculum perfugarum, adgredi parat, navæque fabricatur plano alveo, adversus breve & incertum. Sic pedes: equites, vado secuti, aut altiores inter undas, adnantes equis, transmisère.

XXX. STABAT pro litore diversa acies, densâ armis virisque, intercurfantibus feminis in modum Furiarum, quæ veste ferali, crinibus dejectis, faces præferebant. Druidæque circùm, preces diras, sublatis ad cælum manibus, fundentes, novitate aspectûs perculère milites; ut quasi hærentibus membris, immobile corpus vulneribus præberent. Dein, cohortationibus ducis, & se ipsi stimulantes ne muliebri & fanaticum agmen pavescerent, inferunt signa, sternuntque obvios, & igni suo involvunt. Præsidium posthac impositum victis, excisique luci, sævis superstitionibus sacri: nam cruore captivo adolere aras, & hominum

fibris consulere deos fas habebant. Hæc agentis Suetonio, repentina defectio provinciæ nuntiatur.

XXXI. REX Icenorum Prasutagus, longâ opulentiâ clarus, Cæsarem heredem duasque filias scripserat, tali obsequio ratus regnumque & domum suam procul injuriâ fore: quod contrâ vertit: adeò ut regnum, per centuriones, domus per feros, velut capta, vastarentur. Jam primùm uxor ejus Boudicea verberibus affecta, & filiarum stupro violatæ sunt. Præcipui quique Icenorum, quasi cunctam regionem muneri accepissent, avitis bonis exuuntur: & propinqui regis inter mancipia habebantur. Quâ contumeliâ, & metus graviorum (quando in formam provinciæ cesserant) rapiunt arma, commotis ad rebellionem Trinobantibus, & qui alii nondum servitio facti, resumere libertatem occultis conjurationibus pepigerant, acerrimo in veteranos odio. Quippe in coloniam Camulodunum recens deducti, pellebant domibus, exturbabant agris, “captivos, “feros” appellando: foventibus impotentiam veteranorum militibus, similitudine vitæ, & spe ejusdem licentiæ. Ad hæc templum, divo Claudio constitutum, quasi arx æternæ dominationis aspiciebatur; delictique sacerdotes, specie religionis, omnes fortunas effundebant. Nec arduum videbatur, excindere coloniam, nullis munitis septam: quòd ducibus nostris parum

provisum erat, dum amoenitati priùs, quàm usui consulitur.

XXXII. INTER quæ, nullâ palam causâ, delapsum Camuloduni simulacrum Victoriæ, ac retro conversum, quasi cederet hostibus. Et femina, in furore turbata, “adesse exitium” canebant. Externosque fremitus in curiâ eorum auditos; consonuisse ululatus theatrum, visamque speciem in æstuario Tamesæ subversæ coloniæ; jam Oceanum cruento aspectu: dilabente æstu, humanorum corporum effigies relictas, ut Britanni ad spem, ita veterani ad metum trahebant. Sed quia procul Suetonius aberat, petivêre a Cato Deciano procuratore auxilium. Ille haud ampliùs, quàm ducentos, sine justis armis misit: & inerat modica militum manus. Tutelâ templi freti, & impredientibus, qui, occultè rebellionis conscii, consilia turbabant, neque fossam aut vallum prædixerunt, neque motis senibus & feminis, juventus sola restitit: quasi mediâ pace incauti, multitudine barbarorum circumveniuntur. Et cetera quidem impetu direpta, aut incensa sunt: templum, in quo se miles conglobaverat, biduo obfessum, expugnatumque. Et victor Britannus, Petilio Ceriali, legato legionis nonæ, in subsidium adventanti obvius, fudit legionem, &, quod perditum, interfecit: Cerialis cum equitibus evasit in castra, & munimentis defensus est. Quâ clade,

& odiis provinciæ, quam avaritiâ in bellum egerat, trepidus procurator Catus in Galliam transit.

XXXIII. AT SÜETONIUS mirâ constantiâ medios inter hostes Londinium perrexit, cognomento quidem coloniæ non infigne, sed copiâ negotiatorum & commeatum maximè celebre: ibi ambiguus, an illam sedem bello deligeret, circumspectâ infrequentiâ militis, satisque magnis documentis temeritatem Petiliî coërcitam, unius oppidi damno fervare univërsa statuit. Neque fletu & lacrimis auxilium ejus orantium flexus est, quin daret profectiois signum, & comitantes in partem agminis acciperet. Si quos imbellis sexus, aut fessa ætas, vel loci dulcedo attinuerat, ab hoste oppressi sunt. Eadem clades municipio Verulamio fuit; quia barbari, omiffis castellis præfidiisque militarium, quod uberrimum spoliandi, & defendentibus intutum, læti prædâ, & aliorum segnes petebant. Ad septuaginta millia civium & sociorum, iis quæ memoravi locis, cecidisse constitit. Neque enim capere, aut venundare, aliudve quod belli commercium, sed cædes, patibula, ignes, cruces, tamquam reddiduri supplicium, ac præreptâ interim ultione, festinabant.

XXXIV. JAM Suetonio quartadecima legio cum vexillariis vicesimanis, & e proximis auxiliaries, decem ferme millia armatorum erant: cùm

omittere cunctationem, & congregari acie parat: deligitque locum arctis faucibus, & a tergo silvâ clausum; satis cognito, nihil hostium, nisi in fronte, & apertam planitiem esse, sine metu insidiarum. Igitur legionarius frequens ordinibus; levis circum armatura, conglobatus pro cornibus eques adstitit. At Britannorum copiarum passim per cæteras & turmas exultabant, quanta non aliâ multitudo; & animo adeò fero, ut conjuges quoque testes victoriæ secum traherent, plaustrisque imponerent, quæ super extremum ambitum campi posuerant.

XXXV. BOUDICÆ, curru filias præ se vehens, ut quamque nationem acceperat, “solitum quidem Britannis feminarum ductu bellare” testabatur; “sed tunc non, ut tantis majoribus ornam, regnum & opes; verum, ut unam e vulgo, libertatem amissam, confectum verberibus corpus, contrectatam filiarum pudicitiam ulcisci. Eò proventus Romanorum cupides, ut non corpora, ne senectam quidem, aut virginitatem impollutam relinquunt. Adeffe tamen deos justæ vindictæ: cecidisse legionem, quæ proelium ausa sit: ceteros castris occultari, aut fugam circumspicere. Ne strepitum quidem & clamorem tot millium, nedum impetus & manus perluros. Si copias armatorum, si causas belli secum expenderent, vincendum illâ

“ acie, vel cadendum esse. Id muliéri destina-
 “ tum ; viverent viri, & fervirent.”

XXXVI. NE SÜETONIUS quidem in tanto discrimine filebat : qui, quamquam confideret virtuti, tamen exhortationes & preces miscebat :
 “ Ut spernerent sonores barbarorum, & inanes
 “ minas : plus illic feminarum, quàm juventutis
 “ aspici : imbelles, inermes, cessuros statim, ubi
 “ ferrum virtutemque vincientium, totiens fusi,
 “ agnovissent : etiam in multis legionibus pau-
 “ cos esse, qui prælia profligarent : gloriæque
 “ eorum accessurum, quòd modica manus, uni-
 “ versi exercitüs famam adipiscerentur. Conferti
 “ tantum, & pilis emissis, post umbonibus & gla-
 “ diis stragem cædemque continuarent, prædæ
 “ immemores : partâ victoriâ, cuncta ipsis ces-
 “ sura.” Is ardor verba ducis sequebatur, ita se
 ad intorquenda pilâ expedierat vetus miles & multâ præliorum experientiâ, ut certus eventüs Suetonius, daret pugnæ signum.

XXXVII. AC PRIMUM legio gradu immota, & angustias loci pro munimento retinens, postquam propiüs suggestus hostis certo jactu tela exhausserat, velut cuneo erupit. Idem auxiliarium impetus : & eques, protentis hastis, perfringit quod obvium & validum erat. Ceteri terga præbuère, difficili effugio, quia circumjecta vehicula sepsèrant abitus. Et miles ne mulierum quidem

neci temperabat : confixaque telis etiam jumenta, corporum cumulum auxerant. Clara, & antiquis victoriis par, eâ die laus parta : quippe sunt qui paullo minus, quàm octoginta millia Britannorum cecidisse tradant, militum quadringentis ferme interfectis, nec multò ampliùs vulneratis. Boudicea vitam veneno finivit. Et Pœnius Postumus, præfectus castrorum secundæ legionis, cognitis quartadecimanorum vicefimanorumque prosperis rebus, quia pari gloriâ legionem suam fraudaverat, abnueratque, contra ritum militiæ, iussa ducis, se ipsum gladio transegit.

XXXVIII. CONTRACTUS. deinde omnis exercitus, sub pellibus habitus est, ad reliqua belli perpetranda. Auxitque copias Cæsar, missis e Germaniâ duobus legionariorum millibus, octo auxiliarium cohortibus, ac mille equitibus : quorum adventu, nonani legionario milite suppleti sunt. Cohortes alæque novis hibernaculis locatæ, quodque nationum ambiguum, aut adversum fuerat, igni atque ferro vastatur. Sed nihil æquè, quàm fames adfligebat ferendis frugibus incuriosos, & omni ætate ad bellum versâ, dum nostros commeatus sibi destinant ; gentesque præferoces tardiùs ad pacem inclinant ; quia Julius Classicianus, successor Cato missus, & Suetonio discors, bonum publicum privatis simultatibus impedi-

bat: disperferatque, “ novum legatum oppert-
 “ endum esse, sine hostili irâ & superbîâ victoris,
 “ clementer deditis consulturum.” Simul in Ur-
 bera mandabat, “ nullum proelio finem expecta-
 “ rent, nisi succederetur Suetonio:” cujus ad-
 versa, pravitati ipsius; prospera, ad fortunam
 referebat.

XXXIX. IGIUR ad spectandum Britannîæ sta-
 tum missus est ex libertis Polycletus, magnâ Ne-
 ronî spe, posse auctoritate ejus, non modò inter
 legatum procuratoremque concordiam gigni; sed
 & rebelles barbarorum animos pace componi.
 Nec defuit Polycletus, quominus, ingenti agmine
 Italiæ Galliæque gravis, postquam Oceanum trans-
 miserat, militibus quoque nostris terribilis incede-
 ret. Sed hostibus inrisui fuit, apud quos flagrante
 etiam tum libertate, nondum cognita libertorum
 potentia erat: mirabanturque, quòd dux, &
 exercitus tanti belli confector, servitiis obedirent.
 Cuncta tamen ad Imperatorem in mollius relata.
 Detentusque rebus gerendis Suetonius, quòd post
 paucas naves in litore, remigiumque in iis ami-
 ferat; tamquam durante bello, “ tradere exer-
 “ citum Petronio Turpiliano,” qui jam consulatu
 abierat, jubetur. Is non irritato hoste, neque
 laceffitus, honestum pacis nomen segni otio im-
 posuit.

XL. EODEM anno Romæ insignia scelera, alterum senatoris, fervili alterum audaciâ, admiffa sunt. Domitius Balbus erat prætorius, simul longâ senectâ, simul orbitate & pecuniâ infidiis obnoxius: ei propinquus Valerius Fabianus, capeffendis honoribus destinatus, subdidit testamentum, adfcitis Vincio Rufino & Terentio Lentino, equitibus Romanis. Illi Antonium Primum, & Afinium Marcellum sociaverant. Antonius, audaciâ promptus; Marcellus, Afinio Pollione proavo clarus, neque morum fperendus habebatur, nifi quòd paupertatem præcipuum malorum credebatur. Igitur Fabianus tabulas iis, quos memoravi, & aliis minùs inluftribus, obfignat. Quod apud patres conviçtum. Et Fabianus Antoniusque cum Rufino & Terentio lege Corneliâ damnantur. Marcellum memoria majorum, & preces Cæfaris, poenæ magis, quàm infamiæ exemere.

XLI. PERCULIT is dies Pompeium quoque Ælianum, juvenem quæftorium, tamquam flagitiorum Fabiani gnarum: eique Italiâ, & Hispaniâ, in quâ ortus erat, interdictum est. Pari ignominiâ Valerius Ponticus adfcitur, quòd reos, ne apud præfectum Urbis arguerentur, ad prætorem detuliffet; interim, specie legum, mox prævaricando, ultionem elufurus. Additur fenatusconfulto: “ Qui talem operam emptiffet,

“ vendidissetve, perinde poenâ teneretur, ac publico iudicio calumniæ condemnatus.”

XLII. HAUD multò post, præfectum Urbis, Pedanium Secundum, servus ipse interfecit: seu negatâ libertate, cui pretium pepigerat; sive amore exoleti infensus, & dominum æmulum non tolerans. Ceterùm cùm, vetere ex more, familiam omnem, quæ sub eodem tecto mansiverat, ad supplicium agi oporteret, concursu plebis, quæ tot innocuos protegebat, usque ad seditionem ventum est: fenatuque in ipso erant studia nimiam severitatem aspernantium, pluribus nihil mutandum censentibus. Ex quibus C. Cassius, sententiæ loco, in hunc modum disseruit.

XLIII. “ SÆPENUMERO, patres conscripti, in hoc ordine interfui, cùm contra instituta & leges majorum nova fenatûs decreta postularentur; neque sum adversatus: non quia dubitarem super omnibus negotiis meliùs atque rectiùs olim provisum, &, quæ converterentur, in deterius mutari; sed ne, nimio amore antiqui moris, studium meum extollere viderer. Simul, quidquid hoc in nobis auctoritatis est, crebris contradictionibus destruendum non existimabam, ut maneret integrum, si quando res publica consiliis eguisset: quod hodie evenit, consulari viro domi suæ interfecto per insidias serviles, quas nemo prohibuit, aut prodidit,

“quamvis nondum concusso senatusconsulto,
 “quod supplicium toti familiæ minitabatur. De-
 “cernite herculè impunitatem. At quem dignitas
 “sua defendet, cùm præfectura Urbis non pro-
 “fuerit? Quem numerus fervorum tuebitur,
 “cùm Pedanium Secundum quadringenti non.
 “protexerint? Cui familia opem feret, quæ ne
 “in metu quidem pericula nostra avertit? An,
 “ut quidam fingere non erubescunt, injurias suas
 “ultus est interfector? quia de paternâ pecuniâ
 “transgèrat, aut avitum mancipium detraheba-
 “tur? Pronuntiemus ultro, dominum jure cæsum
 “videri.

XLIV. “LIBET argumenta conquirere in eo,
 “quod sapientioribus deliberatum est? Sed & si
 “nunc primum statuendum haberemus, creditisne
 “servum interficiendi domini animum insumpsisse,
 “ut non vox minax excideret? nihil per temerita-
 “tem proloqueretur? Sanè consilium occuluit,
 “telum inter ignaros paravit: num excubias
 “transiret, cubiculi fores recluderet, lumen in-
 “ferret, cædem patraret, omnibus nesciis? Multa
 “sceleris indicia præveniunt. Servi si prodant,
 “possumus finguli inter plures, tuti inter anxios;
 “postremò, si pereundum sit, non inulti inter no-
 “centes, agere. Suspecta majoribus nostris fuêre
 “ingenia fervorum, etiam cùm in agris, aut do-
 “mibus iisdem, nascerentur, caritatemque domi-

“ norum statim acciperent. Postquam verò na-
 “ tiones in familiis habemus, quibus diversi ritus,
 “ externa sacra, aut nulla sunt, colluviem istam
 “ non nisi metu coërcueris. At quidam insontes
 “ peribunt. Nam & ex fuso exercitu, cùm de-
 “ cimus quisque fusti feritur, etiam strenui forti-
 “ untur. Habet aliquid ex iniquo omne mag-
 “ num exemplum, quod contra singulos utilitate
 “ publicâ rependitur.”

XLV. SENTENTIÆ Cassii, ut nemo unus con-
 trà ire ausus est, ita dissonæ voces respondebant,
 “ numerum, aut ætatem, aut sexum, ac plurimo-
 “ rum indubiam innocentiam” miserantium. Præ-
 valuit tamen pars, quæ supplicium decernebat:
 sed obtemperari non poterat, conglobatâ mul-
 titudine “ saxa ac faces” minitante. Tum Cæ-
 sar populum edicto increpuit; atque omne iter,
 quo damnati ad pœnam ducebantur, militari-
 bus præfidiis sepfit. Censuerat Cingonius Var-
 ro, ut liberti quoque, qui sub eodem tecto
 fuissent, Italiâ deportarentur. Id a Principe pro-
 hibitum est, “ ne mos antiquus, quem miseri-
 “ cordia non minuerat, per sævitiam intende-
 “ retur.”

XLVI. DAMNATUS iisdem consulibus Tarqui-
 tius Priscus repetundarum, Bithynis interroganti-
 bus, magno patrum gaudio, qui accusatum ab eo
 Statilium Taurum, proconsulem ipsius, memi-

nerant. Censuræ per Gallias a Q. Volusio, & Sextio Africano, Trebellioque Maximo actæ sunt, æmulis inter se per nobilitatem Volusio atque Africano: Trebellium dum uterque dedignatur, supra tulere.

XLVII. EO ANNO mortem obiit Memmius Regulus, auctoritate, constantiâ, famâ, in quantum, præumbrante Imperatoris fastigio, datur, clarus: adeò ut Nero æger valetudine, & adulantibus circum, qui "finem imperio adesse" dicebant, "si quid fato pateretur," responderit, "habere subsidium rempublicam." Rogantibus dehinc, in quo potissimum? addiderat, "in Memmio Regulo." Vixit tamen post hæc Regulus, quiete defensus; & quia novâ generis claritudine, neque invidiosis opibus erat. Gymnasium eo anno dedicatum a Nerone, præbitumque oleum equiti ac senatui, Græcâ facilitate.

XLVIII. P. MARIO, L. Afinio consulibus, Antistius prætor, quem in tribunatu plebis licenter egisse memoravi, probrosâ adversus Principem carmina factitavit, vulgavitque celebri convivio, dum apud Ostorium Scapulam epulatur. Exin a Cossutiano Capitone, qui nuper senatorium ordinem precibus Tigellini socii sui receperat, majestatis delatus est. Tum primùm revocata ea lex; credebaturque haud perinde exitium Antistio, quàm Imperatori gloriam quæri, ut condemnatus

a senatu, intercessione tribunicia morti eximeretur. Et cum Ostorius "nihil audivisse" pro testimonio dixisset, adversis testibus creditum. Censuitque Junius Marullus, consul designatus, "adimendam reo præturam, necandumque more majorum." Ceteris inde adsentientibus, Pætus Thrasea, multo cum honore Cæsaris, acerrimè increpito Antistio, "non, quidquid nocens reus pati mereretur, id, egregio sub Principe, & nullâ necessitate obstructo senatu, statuendum" differuit; "carnificem & laqueum pridem abolita: & esse pœnas legibus constitutas, quibus sine judicum sævitiâ, & temporum infamiâ, supplicia decernerentur. Quin in insulâ, publicatis bonis, quò longiùs fontem vitam traxisset, eò privatim miseriorem, & publicæ clementiæ maximum exemplum futurum."

XLIX. LIBERTAS Thraseæ servitium aliorum rupit: & postquam discessionem consul permisit, pedibus in sententiam ejus ière, paucis exemptis: in quibus adulatione promptissimus fuit A. Vitellius, optimum quemque jurgio laceffens, & respondenti reticens, ut pavida ingenia solent. At consules perficere senatûs decretum non ausi, de consensu scripsère Cæsari. Ille inter pudorem & iram cunctatus, postremò rescripsit, "nullâ injuriâ provocatum Antistium gravissimas in Principem contumelias dixisse: earum ultionem a

“ patribus postulatam. Et pro magnitudine delicti, pœnam statui par fuisse : ceterum se, qui severitatem decernentium impediturus fuerit, moderationem non prohibere : statuerent ut vellent : datam etiam absolvendi licentiam.” His atque talibus recitatis, & offensione manifestâ, non ideo aut consules mutavere relationem, aut Thrasea decessit sententiâ, ceterive, quæ probaverant, deseruere : pars, ne Principem objecisse invidiæ viderentur ; plures numero tuti ; Thrasea fuetâ firmitudine animi, & ne gloria intercideret.

L. HAUD dispari crimine Fabricius Veiento conflictatus est, “ quòd multa & probrosa in patres & sacerdotes composuisset, iis libris quibus nomen *codicillorum* dederat.” Adjiciebat Talius Geminus, accusator, “ venditata ab eo munera Principis, & adipiscendorum honorum jus :” quæ causa Neroni fuit suscipiendi iudicii : convictumque Veintonem Italiâ depulit, & libros exuri iussit, conquistos lectitatosque, donec cum periculo parabantur : mox licentia habendi, oblivionem attulit.

LI. SED gravescentibus in dies publicis malis, subsidia minuebantur : concessitque vitâ Burrus, incertum valetudine, an veneno. Valetudo ex eo conjectabatur, quòd in se tumescentibus paullatim faucibus & impedito meatu, spiritum finiebat. Plures jussu Neronis, quasi remedium adhiberetur,

inlitum palatum ejus noxio medicamine, adfeverabant: & Burrum, intellecto scelere, cum ad videndum eum Princeps venisset, aspectum ejus averſatum, ſciſcitant, “hactenus,” reſponſiſſe, “ego me bene habeo.” Civitati grande deſiderium ejus manſit, per memoriam virtutis, & ſucceſſorum alterius ſegnem innocentiam, alterius flagrantiffima flagitia & adulteria: quippe Cæſar duos prætoriis cohortibus impoſuerat: Fenium Rufum, ex vulgi favore, quia rem frumentariam ſine quæſtu tractabat: Sophonium Tigellinum, veterem impudicitiam atque infamiam in eo ſecutus. Atque illi pro cognitis moribus fuere: validior Tigellinus in animo Principis, & intimis libidinibus adſumptus: proſperâ populi & militum famâ Rufus, quod apud Neronem adverſum experiebatur.

LII. MORS. Burri infregit Senecæ potentiam, quia nec bonis artibus idem virium erat, altero velut duce amoto, & Nero ad deteriores inclinabat. Hi variis criminationibus Senecam adoriuntur, “tamquam ingentes & privatum ſupra modum evectas opes adhuc auget; quodque ſtudium civium in ſe verteret: hortorum quoque amœnitatē & villarum magnificentiam quaſi Principem ſupergrederetur.” Objiciebant “etiam eloquentiæ laudem unum ſibi adſciſcere, & carmina crebrius factitare, poſtquam Neroni amor

“ eorum venisset. Nam oblectamentis Principis
 “ palam iniquum, detrectare vim ejus equos re-
 “ gentis; inludere voces, quotiens caneret. Quem
 “ ad finem nihil in republicâ clarum fore, quod
 “ non ab illo reperiri credatur. Certè finitam
 “ Neronis pueritiam, & robur juventæ adesse:
 “ exueret magistrum, satis amplis doctoribus in-
 “ structus, majoribus suis.”

LIII. AT SENECA criminantium non ignarus,
 prodentibus iis, quibus aliqua honesti cura, & fa-
 miliaritatem ejus magis aspernante Cæsare, tem-
 pus fermoni orat: & accepto, ita incipit. “ Quar-
 “ tusdecimus annus est, Cæsar, ex quo spei tuæ
 “ admotus sum: octavus, ut imperium obtines.
 “ Medio temporis tantum honorum atque opum
 “ in me cumulasti, ut nihil felicitati meæ desit,
 “ nisi moderatio ejus. Utar magnis exemplis, nec
 “ meæ fortunæ, sed tuæ. Abavus tuus Augustus,
 “ M. Agrippæ Mitylenense secretum; C. Mæce-
 “ nati Urbe in ipsâ velut peregrinum otium per-
 “ misit: quorum alter bellorum socius, alter Ro-
 “ mæ pluribus laboribus jactatus, ampla quidem,
 “ sed pro ingentibus meritis præmia acceperant.
 “ Ego quid aliud munificentiae tuæ adhibere po-
 “ tui, quàm studia, ut sic dixerim, in umbrâ
 “ educata: & quibus claritudo venit, quod ju-
 “ ventæ tuæ rudimentis adfuisse videor? grande
 “ hujus rei pretium. At tu gratiam immensam,

“ innumeram pecuniam circumdedisti, adeò ut
 “ plerumque intra me ipse volvam : Egone eques-
 “ tri & provinciali loco ortus, proceribus civi-
 “ tatis adnumeror? Inter nobiles, & longa de-
 “ cora præferentes, novitas mea enituit? Ubi est
 “ animus ille modicis contentus? Tales hortos
 “ instruit, & per hæc suburbana incedit, & tantis
 “ agrorum spatiis, tam lato fenore exuberat? Una
 “ defensio occurrit, quòd muneribus tuis obniti
 “ non debui.

LIV. “ SED UTERQUE mensuram implevimus,
 “ & tu, quantum Princeps tribuere amico posset,
 “ & ego, quantum amicus a Principe accipere.
 “ Cetera invidiam augent: quæ quidem, ut om-
 “ nia mortalia, infra tuam magnitudinem jacent;
 “ sed mihi incumbunt: mihi subveniendum est.
 “ Quo modo in militiâ, aut viâ, fessus adminicu-
 “ lum orarem; ita in hoc itinere vitæ, senex, &
 “ levissimis quoque curis impar, cùm opes meas
 “ ultrâ sustinere non possim, præsidium peto.
 “ Jube eas per procuratores tuos administrari, in
 “ tuam fortunam recipi. Nec me in paupertate
 “ ipse detrudam; sed traditis, quorum ful-
 “ gore perstringor, quod temporis hortorum, aut
 “ villarum, curæ seponitur, in animum revocabo.
 “ Superest tibi robur, & tot per annos nixum fas-
 “ tigii regimen: possumus seniores amici, quiete
 “ respondere. Hoc quoque in tuam gloriam ce-

“ det, eos ad summa vexisse, qui & modica to-
 “ lerarent.”

L.V. AD QUÆ Nero sic ferme respondit :

“ Quòd meditatæ orationi tuæ statim occurram,
 “ id primum tui muneris habeo, qui me non tan-
 “ tùm prævisa, sed subita expedire docuisti. Aba-
 “ vus meus Augustus Agrippæ & Mæcenati usur-
 “ pare otium post labores concessit ; sed in eâ ipsâ
 “ ætate, cujus auctoritas tueretur, quidquid illud
 “ & qualecumque tribuisset : attamen neutrum
 “ datis a se præmiis exiit. Bello & periculis me-
 “ ruerant. In his enim juvena Augusti versata
 “ est. Nec mihi tela & manus tuæ defuissent, in
 “ armis agenti. Sed quod præfens conditio pos-
 “ cebat, ratione, consilio, præceptis pueritiam,
 “ dein juventam meam, fovisti. Et tua quidem
 “ erga me munera, dum vita suppetet, æterna
 “ erunt. Quæ a me habes, horti, & fenus, &
 “ villæ, casibus obnoxia sunt : ac licet multa vi-
 “ deantur, plerique, haud quaquam artibus tuis
 “ pares, plura tenuerunt. Pudet referre liberti-
 “ nos, qui ditiores spectantur. Unde etiam ru-
 “ bori mihi est, quòd præcipuus caritate, nondum
 “ omnes fortunâ antecellis.

L.VI. “ VERUM & tibi valida ætas, rebusque
 “ & fructui rerum sufficiens ; & nos prima impe-
 “ rii spatia ingredimur : nisi fortè aut te Vitellio-
 “ ter consuli, aut me Claudio postponis. Sed

“ quantum Volusio longa parcimonia quæsitur,
 “ tantum in te mea liberalitas explere non potest.
 “ Quin, si quâ in parte lubricum adolescentiæ
 “ nostræ declinat, revocas, ornatumque robur
 “ subsidio impensûs regis. Non tua moderatio,
 “ si reddideris pecuniam; nec quies, si reliqueris
 “ Principem; sed mea avaritia, meæ crudelitatis
 “ metus in ore omnium versabitur. Quòd si max-
 “ imè continentia tua laudetur, non tamen sapi-
 “ enti viro decorum fuerit, unde amico infamiam
 “ paret, inde gloriam sibi recipere.” His adjicit
 complexum & oscula, factus naturâ, & consuetu-
 dine exercitus, velare odium fallacibus blanditiis.
 Seneca (qui finis omnium cum dominante sermo-
 num) grates agit: sed instituta prioris potentiæ
 commutat: prohibet cœtus salutantium: vitat co-
 mitantes: rarus per Urbem; quasi valetudine in-
 sensâ, aut sapientiæ studiis domi attineretur.

LVII. PERCUSO Senecâ, promptum fuit Ru-
 fum Fœnium imminuere, Agrippinæ amicitiam in
 eo crinantibus. Validiorque in dies Tigellinus;
 & malas artes, quibus solis pollebat, gratiores ra-
 tus, si Principem societate scelerum obstringeret,
 metus ejus rimatur: compertoque Plautum &
 Sullam maximè timeri, Plautum in Asiam, Sullam
 in Galliam Narbonensem nuper amotos: “ nobi-
 “ litatem eorum, & propinquos huic Orientis, illi
 “ Germaniæ exercitus” commemorat. “ Non

“ se, ut Burrum, diversas spes, sed solam incolu-
 “ mitatem Neronis spectare : cui caveri utcum-
 “ que ab Urbanis infidiis præsentia ; longinquos
 “ motus quonam modo comprimî posse ? Erectas
 “ Gallias ad nomen dictatorium, nec minùs sus-
 “ pectos Asiæ populos, claritudine avi Drusi.
 “ Sullam inopem, unde præcipuam audaciam ; &
 “ simulatorem segnitia, dum temeritati locum re-
 “ periret. Plautum magnis opibus, ne fingere
 “ quidem cupidinem otii, sed veterum Romano-
 “ rum imitamenta præferre, adsumptâ etiam Stoi-
 “ corum adrogantiâ, sectâque, quæ turbidos, &
 “ negotiorum adpetentes faciat.” Nec ultra mora.
 Sulla, sexto die pervectis Massiliam percussoribus,
 ante metum & rumorem interficitur, cum epulan-
 di causâ discumberet. Relatum caput ejus inludit
 Nero, tamquam præmaturâ canitie deforme.

LVIII. PLAUTO parari necem, non perinde
 occultum fuit, quia pluribus salus ejus curabatur,
 & spatium itineris ac maris tempusque interjectum
 moverat famam : vulgôque fingeant, “ petitum
 “ ab eo Corbulonem,” magnis tum exercitibus
 præfidentem, si clari atque insontes interficeren-
 tur, præcipuum ad pericula : “ quin & Asiam
 “ favore juvenis arma cepisse, nec milites, ad
 “ scelus missos, aut numero validos, aut animo
 “ promptos : postquam jussâ efficere nequiverint,
 “ ad spes novas transisse.” Una hæc more famæ,

credentium otio augebantur. Ceterum libertus Plauti, celeritate ventorum prævenit centurionem, & mandata L. Antistii, foceri, attulit: “ effugeret segnem mortem, otium, suffugium, & “ magni nominis miserationem: reperturum bonos “ nos, confociaturum audaces: nullum interim “ subsidium aspernandum: si sexaginta milites “ (tot enim adveniebant) propulisset; dum referretur nuntius Neroni, dum manus alia permeat, “ multa secutura, quæ ad usque bellum evalescerent: denique aut salutem tali consilio quæri, aut “ nihil gravius audenti, quam ignavo, patiendum “ esse.”

LIX. SED Plautum ea non movère: sive nullam opem providebat inermis atque exsul; seu tædio ambigæ spei; an amore conjugis & liberorum, quibus placabiliorem fore Principem rebatur, nullâ sollicitudine turbatum. Sunt, qui “ alios a focero nuntios venisse” ferant, “ tamquam nihil atrox immineret; doctoresque sapientiarum, Cæranum Græci, Musonium Tusci generis, constantiam opperendæ mortis, pro incertâ & irrepidâ vitâ suavissime.” Repertus est certè, per medium diei, nudus, exercitando corpori. Talem eum centurio trucidavit, coram Pelagone, spadone, quem Nero centurioni & manipulo, quasi satellitibus ministrum regium, præposuerat. Caput interfecti relatum: cujus as-

pectu (ipsa Principis verba referam) “Quin,” inquit, “Nero, deposito metu, nuptias Poppææ, ob ejusmodi terrores dilatas, maturare parat, Octaviamque conjugem amoliri, quamvis modo destè agat, & nomine patris, & studiis populi gravem?” Sed ad senatum literas misit, de cæde Sullæ Plautique haud confessus; verùm utriusque turbidum ingenium esse, & sibi incolumitatem reipublicæ magnâ curâ haberi.” Decretæ eo nomine “supplicationes, utque Sulla & Plautus senatu moverentur,” gravioribus tamen ludibriis, quàm malis.

LX. IGITUR accepto patrum consulto, postquam cuncta scelerum suorum pro egregiis accipi videt, exturbat Octaviam, “sterilem” dictitans. Exin Poppææ conjungitur. Ea diu pellex, & adulteri Neronis, mox mariti potens, quemdam ex ministris Octaviæ impulit, “servilem ei amorem” objicere: destinaturque reus cognomento *Eucerus*, natione Alexandrinus, canere tibiis doctus. Actæ ob id de ancillis quæstiones, & vi tormentorum victis quibusdam, ut falsa annuerent, plures perfitère sanctitatem dominæ tueri. Ex quibus una instanti Tigellino, “castiora esse muliebria Octaviæ” respondit, “quàm os ejus.” Movetur tamen primò civilis discidii specie: domumque Burri, & prædia Plauti, infausta dona, accipit. Mox in Campaniam pulsa est, additâ

militari custodiâ. Inde crebri quæstus, nec occulti per vulgum, cui minor sapientia, & ex mediocritate fortunæ, pauciora pericula sunt. His motus Nero, haud quaquam pœnitentiâ flagitii, conjugem revocavit Octaviam.

LXI. EXIN læti Capitolium scandunt, deosque tandem venerantur. Effigies Poppæe prœruunt; Octaviæ imagines gestant humeris, spargunt floribus, foroque ac templis statuunt. Itur etiam in Principis laudes, expetitur venerantibus. Jamque & palatium multitudine & clamoribus complebant, cùm emissi militum globi verberibus & intento ferro turbatos disjecere. Mutataque, quæ per seditionem verterant, & Poppæe honos repositus est. Quæ semper odio, tum & metu atrox, ne aut vulgi acrior vis ingrueret, aut Nero inclinatione populi mutaretur, provoluta genibus ejus: “ Non eò loci res suas agi, ut de matrimonio certet (quamquam id sibi vitâ potius), sed
 “ vitam ipsam in extremum adductam a clientelis
 “ & servitiis Octaviæ, quæ plebis sibi nomen in-
 “ diderint, eam in pace ausi, quæ vix bello evenirent. Arma illa adversus Principem sumpta: ducem tantùm defuisse, qui, motis rebus,
 “ facillè reperiretur. Omitteret modò Campaniam, & in Urbem ipsam pergeret, ad cujus
 “ nutum absentis tumultus cicerentur. Quod alioquin suum delictum? quam cujusquam offen-

“fionem? An, quia veram progeniem pena-
 “tibus Cæſarum datura fit, malle populum Ro-
 “manum tibicinis Ægyptii ſubolem Imperatorio
 “faſtigio induci? Denique, ſi id rebus condu-
 “cat, libens, quàm coactus, acciret dominam,
 “vel confuleret ſecuritati juſtâ ultione. Et modi-
 “cis remediis, primos motus confediſſe: at, ſi
 “deſperent uxorem Neronis fore Octaviam, illi
 “maritum daturus.”

LXII. VARIUS ſermo, & ad metum atque
 iram accommodatus, terruit ſimul audientem, &
 accendit. Sed parum valebat ſuſpicio in ſervo,
 & quæſtionibus ancillarum eluſa erat. Ergo con-
 feſſionem alicujus quæri placet, cui rerum quoque
 novarum crimen adfingeretur. Et viſus idoneus
 maternæ necis patrator, Anicetus, claſſi apud Mi-
 ſenum, ut memoravi, præfectus, levi poſt admis-
 ſum ſcelus gratiâ, dein graviore odio: quia ma-
 lorum facinorum miniſtri quaſi exprobrantes aſpi-
 ciuntur. Igitur accitum eum Cæſar “operæ
 “prioris” admonet. “Solum incolumitati Prin-
 “cipis adverſus infidiantem matrem ſubveniſſe:
 “locum haud minoris gratiæ inſtare, ſi conjugem
 “inſenſam depelleret: nec manu aut telo opus.
 “Fateretur Octaviæ adulterium. Occulta quidem
 “ad præſens, ſed magna ei præmia, & ſeceſſus
 “amœnos” promittit: “vel ſi negaviſſet, necem”
 intentat. Ille inſitâ vecordiâ, & facilitate prio-

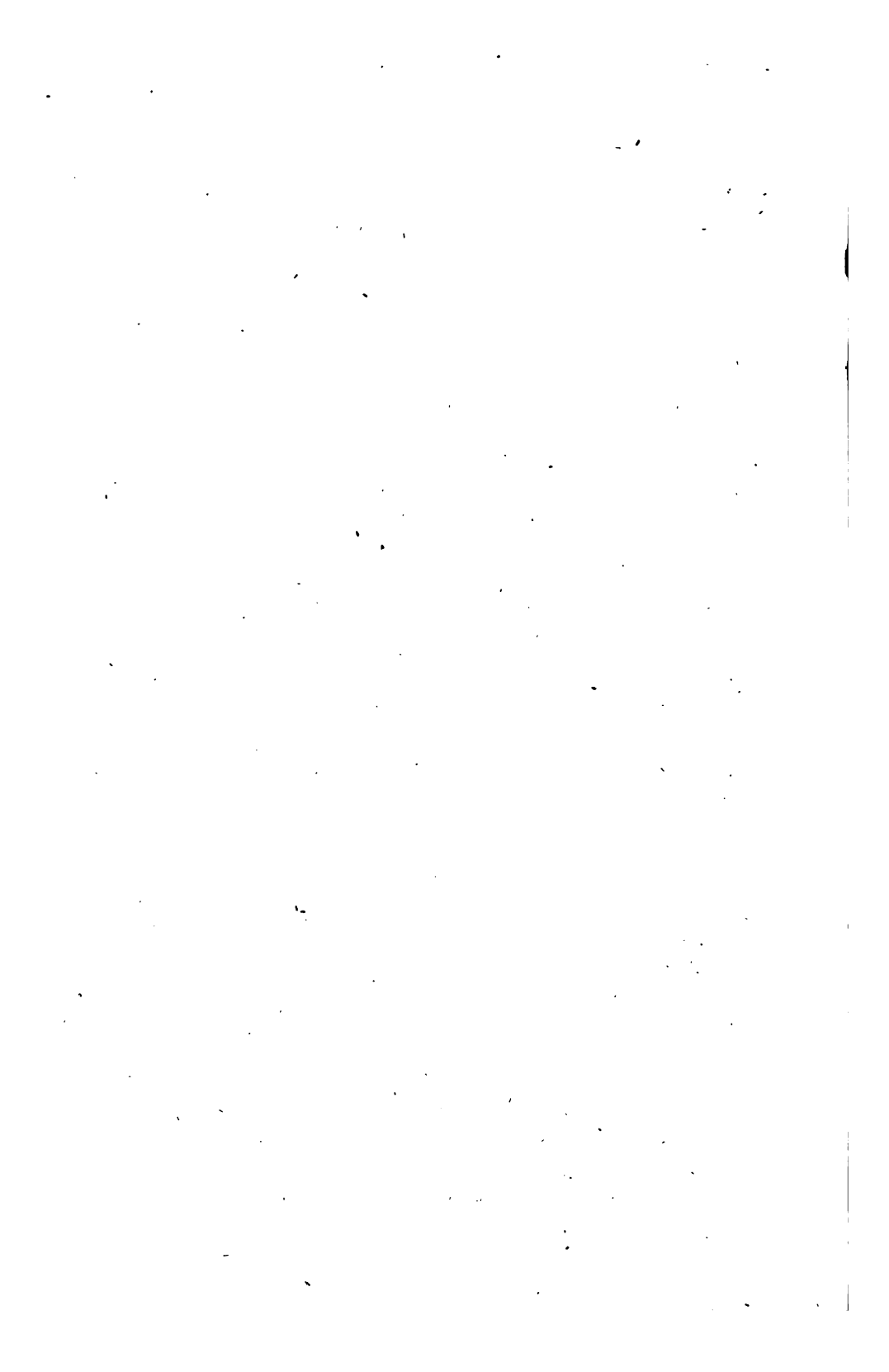
rum flagitiorum, plura etiam, quàm iustum erat, fingit, fateturque apud amicos, quos velut confilio adhibuerat Princeps. Tum in Sardiniam pel- litur, ubi non inops exilium toleravit, & fato obiit.

LXIII. AT NERO, “præfectum in spem fo-
“ciandæ classis corruptum,” & incusatæ paullo
antè “sterilitatis” oblitus, “abactos partus con-
“scientiâ libidinum, eaque sibi comperta,” edicto
memorat : insulâque Pandatariâ Octaviâ claudit.
Non alia exful visentium oculos majore miseri-
cordiâ adfecit. Meminerant adhuc quidam Agrip-
pinæ a Tiberio; recentior Juliæ memoria obver-
sabat, a Claudio pulsæ. Sed illis robur ætatis
adfuerat. Læta aliqua viderant, & præsentem
sævitiâ melioris olim fortunæ recordatione alle-
vabant. Huic primùm nuptiarum dies loco fu-
neris fuit, deductæ in domum, in quâ nihil nisi
luctuosum haberet, erepto per venenum patre, &
statim fratre : tum ancilla dominâ validior : &
Poppæa non nisi in perniciem uxoris nupta : pos-
tremò crimen omni exitio gravius.

LXIV. AC PUELLA, vicesimo ætatis anno, in-
ter centuriones & milites, præfagio malorum jam
vitâ exempta, nondum tamen morte acquiesce-
bat. Paucis dehinc interjectis diebus, mori ju-
betur : cùm jam “viduam se, & tantùm foro-
“rem” testaretur, communesque “Germanicos,”

& postremò “ Agrippinæ” nomen cieret, “ quâ
“ incolumi, infelix quidem matrimonium, sed
“ sine exitio pertulisset.” Restringitur vinculis,
venæque ejus per omnes artus exsolvuntur; &
quia pressus pavore sanguis tardiùs labebatur,
præfervidi balnei vapore enecatur. Additurque
atrocior sævitia, quòd caput amputatum latum-
que in Urbem Poppæa vidit. Dona ob hæc tem-
plis decreta. Quod ad eum finem memoravimus,
ut, quicumque casus temporum illorum, nobis vel
aliis auctoribus, noscent, præsumptum habeant,
quotiens fugas & cædes jussit Princeps, totiens
grates deis actas; quæque rerum secundarum
olim, tum publicæ cladis insignia fuisse. Neque
tamen filebimus, si quod senatusconsultum, adu-
latione novum, aut patientiâ postremum fuit.

LXV. EODEM anno libertorum potissimos ve-
neno interfecisse creditus est, Doryphorum, quasi
adversatum nuptiis Poppææ; Pallantem, quòd
immesam pecuniam longâ senectâ detineret.
Romanus secretis criminationibus incusaverat Se-
necam, ut C. Pisonis socium, sed validiùs a Senecâ
eodem crimine percussus est. Unde Pisoni timor,
& orta insidiarum in Neronem magna moles, sed
improspera.

B R E V I A R I U M

LIBRI QUINTIDECIMI.

I. *ARMENIAM* invadit *Vologeses*, *Parthorum* rex, quem *Corbulo* cautè, fortiter tamen, repressit. VI. *Cæsennius Pætus* adventat, proprius *Armeniae* tuendæ dux: imperitiâ & temeritate rem perdit: *Corbulo* ei, sed serò, succurrit. XVIII. *Romæ* tropæa de *Parthis* decreta, integro adhuc bello. XIX. *Senatus* consultum de fictis adoptionibus. XXIII. *Neroni* filiâ ex *Poppæâ* nascitur, Ingens, sed fluxa, lætitia. Infans, quartum intra mensem defuncta, honorem divæ obtinet. XXIV. *Parthorum* legati *Romam* veniunt, super retinendâ *Armeniam*: irriti remittuntur; & bellum *Corbuloni* permissum. *Armeniam* iterum invadit, metuque *Parthis* injecto, ad colloquium ventum est. Placuit arma poni, & *Tiridaten* diadema statûe *Neronis* submittere, nec nisi sponte ejus resumere. XXXII. *Nationes Alpium maritimarum* in jus *Latii* translatae.

XXXIII. *Nero Neapoli canit in publico: Romæ luxu & libidine omnia polluit.* XXXV. *Torquatus Silanus mori adigitur.* XXXVIII. *Urbs ardet, fortè incertum, an dolo Principis; qui, patriæ ruinis usus, auream domum exstruit.* XLIV. *Christiani quæstissimis pænis adfecti, falso crimine incendii.* Ad-dita suppliciis ludibria. XLVII. *Prodigia.* XLVIII. *Conjuratio in Neronem inita & prodita, duce ejus C. Pisone. Multi inlustrium interempti, quos inter Lucanus & Seneca.* LXXIV. *Decreta dona & grates diis. Mensis Aprilis Neronis cognomentum accipit.*

Gesta hæc annis paullo amplius tribus,

A. U. C.	J. C.	
DCCCXVI.	63.	Coff. { C. MEMMIO Regulo, L. VERGINIO Rufo.
DCCCXVII.	64.	Coff. { C. LÆCANIO Basso, M. LICINIO Craffo.
DCCCXVIII.	65.	Coff. { A. LICINIO Nervâ Siliano, M. VESTINO Attico.

C. C O R N E L I I
T A C I T I
A N N A L E S.

LIBER QUINTUSDECIMUS.

INTEREA rex Parthorum Vologeses, cognitis Corbulonis rebus, regemque alienigenam Tigranea Armeniæ impositum : simul, fratre Tiridate pulso, spretum Arsacidarum fastigium ire ultum volens ; magnitudine rursus Romanâ & continui fœderis reverentiâ, diversas ad curas trahebatur : cunctator ingenio, & defectione Hyrcanorum, gentis validæ, multisque ex eo bellis inligatus. Atque illum ambiguum novus insuper nuntius contumeliæ extimulat : quippe egressus Armeniâ Tigranes, Adiabenos, conterminam nationem, latius ac diutius, quàm per latrocinia, vastaverat. Idque primores gentium ægrè tolerabant : “ eò
“ contemptiois descensum, ut ne duce quidem
“ Romano incurfarentur, sed temeritate obsidis,
“ tot per annos inter mancipia habiti.” Accendebat dolorem eorum Monobazus, quem penes

Adiabenum regimen, “quod præsidium, aut unde
 “peteret,” rogans. “Jam de Armeniâ con-
 “cessum; & proxima trahi, nisi defendant Par-
 “thi: levius servitium apud Romanos deditis,
 “quàm captis esse.” Tiridates quoque regni pro-
 fugus, per silentium, aut modicè querendo, gra-
 vior erat. “Non enim ignaviâ, magna imperia
 “contineri: virorum armorumque faciendum cer-
 “tamen. Id in summâ fortunâ æquius, quod va-
 “lidius. Et sua retinere, privatæ domûs: de
 “alienis certare, regiam laudem esse.”

IL IGITUR commotus his Vologeses concilium
 vocat, & proximum sibi Tiridaten constituit, at-
 que ita orditur: “Hunc ego, eodem mecum
 “patre genitum, cùm mihi, per ætatem, summo
 “nomine concessisset, in possessionem Armeniæ
 “deduxi, qui tertius potentiæ gradus habetur:
 “nam Medos Pacorus anteceperat: videbarque
 “contra vetera fratrum odia & certamina, familiæ
 “nostræ penates rite composuisse: prohibent Ro-
 “mani, & pacem ipsis numquam prosperè lacef-
 “sitam, nunc quoque in exitium suum abrum-
 “punt. Non ibo inficias: æquitate quàm san-
 “guine, causâ quàm armis, retinere parta ma-
 “joribus malueram: si cunctatione deliqui, vir-
 “tute corrigam. Vestra quidem vis & gloria in
 “integrali est, additâ modestiæ famâ; quæ neque
 “summis mortalium spernenda est, & a diis æsti-

“matur.” Simul diademate caput Tiridatis evinxit; promptam equitum manum, quæ regem ex more sectatur, Monefi, nobili viro, tradidit, adjectis Adiabenorum auxiliis: mandavitque “Tigranen Armeniâ exturbari,” dum ipse, positus adversus Hyrcanos discordiis, vires intimas, mollemque belli ciet, provinciis Romanis minitans.

III. QUÆ UBI Corbuloni certis nuntiis audita sunt, legiones duas cum Verulano Severo, & Vettio Bolano, subsidium Tigrani mittit, occulto præcepto, “compositiùs cuncta, quàm festinantiùs, agerent:” quippe bellum habere, quàm gerere, malebat. Scripseratque Cæsari, “proprio duce opus esse, qui Armeniam defenderet: Syriam, “ingruente Vologese, acriore in discrimine esse.” Atque interim reliquas legiones pro ripâ Euphratis locat: tumultuariam provincialium manum armat: hostiles ingressus præfidiis intercipit. Et quia egena aquarum regio est, castella fontibus imposita: quosdam rivos congestu arenæ abdidit.

IV. EA DUM a Corbulone tuendæ Syriæ parantur, acto raptim agmine Monefes, ut famam suam præiret, non ideo nescium, aut incautum, Tigranen offendit. Occupaverat Tigranocerta, urbem copiâ defensorum & magnitudine mœnium validam. Ad hæc Nicephorius, amnis haud spernendam latitudine, partem murorum ambit: & ducta ingens fossa, quæ fluvio diffidebatur. In-

rantque milites; & provisi antè, commeatus: quorum subvectu pauci avidiùs progressi, & repentinis hostibus circumventi, irâ magis, quàm metu, ceteros accenderant. Sed Partho ad exsequendas obfisiones nulla cominus audacia: raris sagittis, neque clausos exterret, & semet frustratur. Adiabeni, cùm promovere scalas & machinamenta inciperent, facilè detrufi, mox, erumpentibus nostris, cæduntur.

V. CORBULO tamen, quamvis secundis rebus suis, moderandum fortunæ ratus, misit ad Vologesen, qui expostularent “ vim provinciæ inlatam: socium amicumque regem, cohortes Romanas circumfideri: omitteret potiùs obfidionem, aut se quoque in agro hostili castra positurum.” Casperius centurio, in eam legationem delectus, apud oppidum Nisibin, septem & triginta millibus passuum a Tigranocertâ distantem, adiit regem, & mandata ferociter edidit. Vologesi vetus & penitus infixum erat, arma Romana vitandi: nec præsentia prosperè fluebant: irritum obfidium: tutus mantu & copiis Tigranes: fugati, qui expugnationem sumpserant: missæ in Armeniam legiones: & aliæ pro Syriâ, paratæ ultrò inrumpere: sibi imbecillum equitem pabuli inopiâ: nam exorta vis locustarum ambederat quidquid herbidum, aut frondosum. Igitur, metu abstruso, mitiora obtendens, “ missurum

“ ad Imperatorem Romanum legatos, super pe-
 “ tendâ Armeniâ, & firmandâ pace,” respondet.
 Monefen “ omittere Tigranocerta” jubet; ipse
 retro concedit.

VI. HÆC plures, ut “ formidine regis, & Cor-
 “ bulonis minis patrata” ac magnifica extolle-
 bant. Alii “ occultè pepigisse” interpretabantur;
 “ ut omisso utrimque bello, & abeunte Vologese,
 “ Tigranes quoque Armeniâ abscederet. Cur
 “ enim exercitum Romanum a Tigranocertis de-
 “ ductum? Cur deserta per otium, quæ bello
 “ defenderant? An melius hibernavisse in extre-
 “ mâ Cappadociâ, raptim erectis tuguriis, quàm
 “ in sede regni modò retenti? Dilata profus
 “ arma, ut Vologeses cum alio, quàm cum Cor-
 “ bulone, certaret: Corbulo meritæ tot per an-
 “ nos gloriæ non ultrà periculum faceret.” Nam,
 ut retuli, proprium ducem tuendæ Armeniæ po-
 poscerat, & adventare Cæsennius Pætus audieba-
 tur: jamque aderat, copiis ita divisis, ut quarta
 & duodecima legiones, additâ quintâ, quæ recens
 e Mœsis excita erat, simul Pontica, & Galata-
 rum Cappadocumque auxilia Pæto obedirent:
 tertia, & sexta, & decima legiones, priorque Syriæ
 miles apud Corbulonem manerent. Cetera ex
 rerum usu sociarent, partirenturve. Sed neque
 Corbulo æmuli patiens; & Pætus, cui satis ad
 gloriam erat, si proximus haberetur, despiciebat

gesta, “nihil cædis aut prædæ, usurpatas nomine tenus urbium expugnationes” dicitans. “Se tributa ac leges, & pro umbrâ regis, Romanam manum jus victis impositurum.”

VII. SUB IDEM tempus legati Vologesis, quos ad Principem missos memoravi, revertère irriti: bellumque propalam sumptum a Parthis: nec Pætus detrectavit, sed duabus legionibus, quarum quartam Funifulus Vettonianus eo in tempore, duodecimam Calavius Sabinus regebant, Armeniam intrat, tristi omine. Nam in transgressu Euphratis, quem pontem transmittebat, nullam palam causam, turbatus equus, qui consularia insignia gestabat, retro evasit. Hostiaque, quæ muniebantur, hibernaculis adfistens, semifacta opera fugam perripit, seque vallo extulit: & pila militum arsere, magis insigni prodigio, quia Parthus hostis missilibus telis decertat.

VIII. CETERUM Pætus, spretis ominibus, necdum satis firmatis hibernaculis, nullo rei frumentariæ provisu, rapit exercitum trans montem Taurum, “reciperandis,” ut ferebat, “Tigris nocentis, vastandisque regionibus, quas Corbulo integras omisisset.” Et capta quædam castella, gloriæque & prædæ nonnihil partum, si aut gloriam cum modo, aut prædam cum curam habuisset. Longinquis itineribus percurfando, quæ obtineri nequibant, corrupto qui captus erat com-

meatu, & instante jam hieme, reduxit exercitum; composuitque ad Cæsarem literas, quasi confecto bello, verbis magnificis, rerum vacuas.

IX. INTERIM Corbulo numquam neglectam Euphratis ripam crebrioribus præfidiis infedit: & ne ponti injiciendo impedimentum hostiles turmæ afferrent, (jam enim subjectis campis magnâ specie volitabant) naves magnitudine præstantes, & connexas trabibus, ac turribus auctas, agit per amnem, catapultisque & balistis proturbat barbaros, in quos saxa & hastæ longiùs permeabant, quàm ut contrario sagittarum jactu adæquarentur. Dein pons continuatus; collectæque adversi per focias cohortes, post legionum castris occupantur, tantâ celeritate & ostentatione virium, ut Parthi, omisso paratu invadendæ Syriæ, spem omnem in Armeniam verterent.

X. IBI Pætus, imminentium nescius, quintam legionem procul in Ponto habebat. Reliquas promiscuis militum comitatibus infirmaverat; donec, adventare Vologesen magno & infenso agmine, auditum. Accititur legio duodecima, & unde famam aucti exercitûs speraverat, prodita infrequentia: quâ tamen retineri castra, & eludi Parthus tractu belli poterat, si Pæto aut in suis, aut in alienis consiliis constantia fuisset. Verùm ubi a viris militaribus adversus urgentes casus firmatus erat, rursus, ne alienæ sententiæ indigens

videretur, in diversa ac deteriora transibat. Et tunc relictis hibernis, “ non fossam, neque vallum “ sibi, sed corpora & arma in hostem data” clamitans, duxit legiones, quasi prælio certaturus: deinde, amisso centurione & paucis militibus, quos vivendis hostium copiis præmiserat, trepidus remeavit. Et quia minùs acriter Vologeses institerat, vanâ rursus fiducia, tria millia delecti peditis proximo Tauri jugo imposuit, quò transitum regis arcerent. Alares quoque Pannonios, robur equitatus, in parte campi locat. Conjunctus ac filius castello, cui Arsamosata nomen est, abditus, datâ in præsidium cohorte, ac disperso milite, qui in uno habitus, vagum hostem promptiùs sustentavisset: & ægrè compulsus ferunt, ut instantem Corbuloni fateretur: nec a Corbulone properatum, quò, gliscentibus periculis, etiam subsidii laus augetur. Expediri tamen itineri singula millia ex tribus legionibus, & alarios octingentos, parem numerum e cohortibus jussit.

XI. At Vologeses, quamvis “ obfessa a Pæto “ itinera hinc peditatu, inde equite” accepisset, nihil mutato consilio, sed vi ac minis alares exterruit, legionarios obtrivit, uno tantùm centurione Tarquitio Crescente turrim, in quâ præsidium agitabat, defendere auso; factâque sæpius eruptione, & cæsis, qui barbarorum propiùs fug-

grediebantur, donec ignium jactu circumveniretur: peditum si quis integer, longinqua & avia; vulnerati, castra repetivère: “virtutem regis, sæ-
 “vitiam & copias gentium,” cuncta metu extollentes, facili credulitate eorum, qui eadem pavebant. Ne dux quidem obniti adverfis, sed cuncta militiæ munia deseruerat, missis iterum ad Corbulonem precibus, “veniret properè, “figna & aquilas, & nomen reliquum infelicis
 “exercitûs tueretur: se fidem interim, donec
 “vita suppeditet, retenturos.”

XII. ILLE interritus, & parte copiarum apud Syriam relicta, ut munimenta Euphrati imposita retinerentur, quâ proximum & com meatibus non egenum, regionem Commagenam, exin Cappadociam, inde Armenios petivit. Comitabantur exercitum præter alia fueta bello, magna vis camelorum onusta frumenti, ut simul hostem famemque depelleret. Primùm e percussis Pactium, primi pili centurionem, obvium habuit, dein plerosque militum: quos diversas fugæ causas obtendentes, “redire ad figna, & clementiam Pæti experiri” monebat: “se nisi
 “victoribus immitem esse.” Simul suas legiones adire, hortari, priorum admonere, novam gloriam ostendere. “Non vicos aut oppida Armeniorum, sed castra Romana, duasque in iis
 “legiones pretium laboris peti. Si singulis ma-

“ nīpularibus præcipua fervati civis corona im-
 “ peratoriâ manu tribueretur, quod illud &
 “ quantum decus, ubi par eorum numerus adi-
 “ pisceretur, qui attulissent salutem, & qui acce-
 “ pissent ?” His atque talibus in commune ala-
 cres, (& erant quos pericula fratrum, aut propin-
 quorum propriis stimulis incenderent) continuum
 diu noctuque iter properabant.

XIII. EOQUE intentiùs Vologeses premere
 obsessos, modò vallum legionum, modò castel-
 lum, quo imbellis ætas defendebatur, adpugnare,
 propiùs incedens, quàm mos Parthis, si eâ teme-
 ritate hostem in prælium eliceret. At illi vix
 contuberniis extracti; nec aliud quàm munimen-
 ta propugnabant: pars jussu ducis; & alii pro-
 priâ ignaviâ, ut Corbulonem opperientes, ac si
 vis ingrueret, provisis exemplis Caudinæ ac Nu-
 mantinæ cladis: “ Neque eamdem vim Samniti-
 “ bus, Italico populo, aut Pœnis, Romani im-
 “ perii æmulis. Validam quoque & laudatam
 “ antiquitatem, quotiens fortuna contrâ daret,
 “ saluti consuluisse.” Quâ desperatione exercitûs
 dux subactus, primas tamen literas ad Vologesen,
 non supplicēs, sed in modum querentis compo-
 suit, “ quod pro Armeniis semper Romanæ di-
 “ tionis, aut subjectis regi, quem Imperator de-
 “ legisset, hostilia faceret. Pacem ex æquo uti-
 “ lem. Nec præsentia tantùm spectaret. Ipsum

“adversùs duas legiones, totis regni viribus ad-
 “venisse : at Romanis orbem terrarum reliquum,
 “quo bellum juvarent.”

XIV. AD EA Vologeses, nihil pro causâ, sed
 “opperiendos sibi fratres, Pacorum ac Tirida-
 “ten,” rescripsit : “illum locum tempusque
 “consilio destinatum, quo de Armeniâ cernerent :
 “adjecisse deos dignum Arfacidarum, simul &
 “de legionibus Romanis statuerent.” Missi post
 a Pæto nuntii, & regis conloquium petitum, qui
 Vasacen, præfectum equitatûs, ire iussit. Tum
 Pætus, “Lucullos, Pompeios, & si qua Cæsares
 “obtinendæ donandæve Armeniæ egerant :” Va-
 saces, “imaginem retinendi largiendive penes
 “nos, vim penes Parthos” memorat. Et mul-
 tùm invicem disceptato, Monobazus Adiabenus
 in diem posterum testis iis, quæ pepigissent,
 adhibetur. Placuitque “liberari obsidio legio-
 “nes, & decedere omnem militem finibus Ar-
 “meniorum, castellaque & commeatus Parthis
 “tradi. Quibus perpetratis, copia Vologesi fieret,
 “mittendi ad Neronem legatos.”

XV. INTERIM flumini Arfaniæ (is castra
 præfluebat) pontem imposuit, specie sibi illud
 iter expedientis. Sed Parthi, quasi documentum
 victoriæ, jusserant : namque iis usui fuit. Nostri
 per diversum ière. Addidit rumor, “sub jugum
 “missas legiones,” & alia ex rebus infaustis,

quorum simulacrum ab Armeniis ufurpatum est. Namque & munimenta ingressi sunt, antequam agmen Romanum excederet; & circumstetere vias, captiva olim mancipia, aut jumenta agnoscetes, abstrahentesque. Raptæ etiam vestes, retenta arma, pavido milite, & concedente, ne qua prælii causa existeret. Vologeses, armis & corporibus cæforum aggregatis, quò cladem nostram testaretur, visu fugientium legionum abstinuit. Fama moderationis quærebatur, postquam superbiam expleverat. Flumen Arsaniam elephanto infidens, proximus quisque regem, vi equorum perrupere, quia rumor incefferat, “pon-
 “tem cessurum oneri, dolo fabricantium.” Sed qui ingredi ausi sunt, validum & fidum intellexere.

XVI. CETERUM obsessis adeò suppeditavisse, rem frumentariam constitit, ut horreis ignem injicerent: contraque prodiderit Corbulo, “Par-
 “thos inopes copiarum, & pabulo attrito, re-
 “licturos oppugnationem, neque se plus tridui
 “itinere abfuisse.” Adjecit, “jurejurando Pæti
 “cautum apud signa, adstantibus iis, quos testi-
 “ficando rex misisset, neminem Romanum Ar-
 “meniam ingressurum, donec referrentur literæ
 “Neronis, an paci annueret.” Quæ ut augendæ infamiæ composita, sic reliqua non in obscuro habentur: unâ die quadraginta millium spatium

emenſum eſſe Pætum, deſertis paſſim faucibus; neque minùs deformem illam fugientium trepidationem, quàm ſi terga in acie vertiſſent. Corbulo cum ſuis copiis apud ripam Euphratis obuius, non eam ſpeciem inſignium & armorum prætulit, ut diverſitatem exprobraret. Mæſti manipuli, ac vicem commilitonum miſerantes, ne lacrimis quidem temperare: vix præ fletu uſurpata conſalutatio. Deceſſerat certamen virtutis, & ambitio gloriae, felicitium hominum affectus: ſola miſericordia valebat, & apud minores magis.

XVII. DUCUM inter ſe brevis fermo ſecutus eſt, hoc conquerente “irritum laborem: po-
“tuiſſe bellum fugâ Parthorum finiſſi.” Ille
“integra utrique cuncta” reſpondit, “conver-
“terent aquilas, & juncti invaderent Armeniam,
“abſceſſu Vologeſis infirmatam.” “Non ea
“Imperatoris habere mandata,” Corbulo: “pe-
“riculo legionum commotum, e provinciâ egreſ-
“ſum. Quando in incerto habeantur Parthorum
“conatus, Syriam repetiturum: Sic quoque op-
“timam fortunam orandam, ut pedes conſectus
“ſpatiis itinerum, alacrem & facilitate campo-
“rum prævenientem equitem adſequeretur.”
Exin Pætus per Cappadociam hibernavit. At
Vologeſis ad Corbulonem miſſi nuntii, “detra-
“heret caſtella trans Euphraten, amnemque, ut

“olim, medium faceret.” Ille, “Armeniam
 “quoque diversis præfidiis vacuum fieri” ex-
 postulabat. Et postremò concessit rex: diruta-
 que, quæ ultra Euphraten communierat Corbulo;
 & Armenii sine arbitro relictæ sunt.

XVIII. AT ROMÆ tropæa de Parthis, arcusque
 medio Capitolini montis sistebantur, decreta ab
 senatu, integro adhuc bello, neque tum omiſſa,
 dum aspectui consulitur, spretâ conscientiâ. Quin
 & dissimulandis rerum externarum curis, Nero
 frumentum plebis, vetustate corruptum, in Ti-
 berim jecit, quò securitatem annonæ sustentaret:
 cujus pretio nihil additum est, quamvis ducentas
 ferme naves portu in ipso, violentia tempeſtatis,
 & centum alias, Tiberi subvectas, fortuitus ig-
 nis abſumpſiſſet. Tres dein consulares, L. Pi-
 ſonem, Ducennium Geminum, Pompeium Paul-
 linum vectigalibus publicis præpoſuit, cum in-
 ſectatione priorum Principum, “qui gravitate
 “ſumptuum juſtos redditus anteſſent: ſe annum
 “ſexcenties ſeſtertiûm reipublicæ largiri.”

XIX. PERCREBUERAT eâ tempeſtate praviffi-
 mus mos, cùm propinquis comitiis, aut forte
 provinciarum, plerique orbi fictis adoptionibus
 adſciſcerent filios, præturaſque & provincias inter
 patres ſortiti, ſtatim emitterent manu, quos adop-
 taverant. Magnâ cum invidiâ ſenatum adeunt,
 “jus naturæ, labores educandi, adverſus fraudem

“ & artes & brevitatem adoptionis” enumerant :
 “ Satis pretii esse orbis, quòd multâ securitate,
 “ nullis oneribus, gratiam, honores, cuncta
 “ prompta & obvia haberent. Sibi promissa le-
 “ gum diu exspectata in ludibrium verti, quan-
 “ do quis sine sollicitudine parens, sine luctu
 “ orbis, longa patrum vota repente adæquaret.”
 Factum ex eo senatusconsultum, “ ne simulata
 “ adoptio in ullâ parte muneris publici juvaret,
 “ ac ne usurpandis quidem hereditatibus pro-
 “ deffet.”

XX. EXIN Claudius Timarchus, Cretensis,
 reus agitur, ceteris criminibus, ut solent præva-
 lidi provincialium, & opibus nimis ad injurias
 minorum elati: una vox ejus usque ad contu-
 meliam senatûs penetraverat, quòd dictitasset,
 “ in suâ potestate situm, an proconsulibus, qui
 “ Cretam obtinuissent, grates agerentur.” Quam
 occasionem Pætus Thrasea ad bonum publicum
 vertens, postquam de reo censuerat, “ provinciâ
 “ Cretâ depellendum,” hæc addidit: “ Ufu
 “ probatum est, patres conscripti, leges egregias,
 “ exempla honesta, apud bonos ex delictis alio-
 “ rum gigni. Sic oratorum licentia, Cinciam
 “ rogationem; candidatorum ambitus, Julias
 “ leges; magistratuum avaritia, Calpurnia scita,
 “ pepererunt. Nam culpa, quàm pœna, tem-
 “ pore prior: emendari, quàm peccare, poste-

“ rius est. Ergo adversùs novam provincialium
 “ superbiam dignum fide constantiâque Romanâ
 “ capiamus consiliium, quo tutelæ sociorum ni-
 “ hil derogetur, nobis opinio decedat, qualis
 “ quisque habeatur, alibi quàm in civium judi-
 “ cio esse.”

XXI. “ OLIM quidem non modò prætor, aut
 “ consul, sed privati etiam mittebantur, qui pro-
 “ vincias viferent, & quid de cujusque obsequio
 “ videretur, referrent: trepidabantque gentes de
 “ existimatione singulorum. At nunc colimus
 “ externos, & adulamur; & quomodo ad nutum
 “ alicujus grates, ita promptiùs accusatio decerni-
 “ tur. Decernaturque, & maneat provincialibus,
 “ potentiam suam tali modo ostentandi: sed laus
 “ falsa & precibus expressa, perinde cohibeantur,
 “ quàm malitia, quàm crudelitas. Plura sæpe
 “ peccantur, dum demeremur, quàm dum offen-
 “ dimus. Quædam immo virtutes odio sunt, se-
 “ veritas obstinata, invictus adversùm gratiã
 “ animus. Inde initia magistratuum nostrorum
 “ meliora ferme, & finis inclinat, dum, in modum
 “ candidatorum, suffragia conquirimus: quæ si
 “ arceantur, æqualiùs atque constantiùs provinciæ
 “ regentur: nam ut metu repetundarum infracta
 “ avaritia est, ita, vetitâ gratiarum actione, am-
 “ bitio cohibetur.”

XXII. MAGNO adfensu celebrata sententia. Non tamen senatusconsultum perfici potuit, abnudentibus consulibus "eâ de re relatum." Mox, auctore Principe, sanxere, "ne quis ad concilium sociorum referret, agendas apud senatum pro-
"prætoribus proveconsulibus grates, neu quis
"eâ legatione fungeretur." Iisdem consulibus, gymnasium ictu fulminis conflagravit, effigiesque in eo Neronis ad informe æs liquefacta. Et motu terræ, celebre Campaniæ oppidum, Pompeii, magnâ ex parte proruit. Defunctaque virgo Vestalis Lælia, in cuius locum Cornelia ex familiâ Cossorum capta est.

XXIII. MEMMIUS Regulo & Verginio Rufo consulibus, natam sibi ex Poppæâ filiam Nero ultra mortale gaudium accepit, appellavitque *Augustam*, dato & Poppææ eodem cognomento. Locus puerperio colonia Antium fuit, ubi ipse generatus erat. Jam senatus "uterum Poppææ" commendaverat diis, vota que publicè susceperat: quæ multiplicata, exsolutaque. Et additæ "sup-
"plicationes, templumque Fecunditati, & certamen ad exemplar Actiacæ religionis" decretum: "utque Fortunarum effigies aureæ in solio
"Capitolini Jovis locarentur: ludicrum Circense,
"ut Juliæ genti apud Bovillas, ita Claudiæ Domitiaeque apud Antium ederetur:" quæ fluxa fuere, quartum intra mensem defunctâ infante.

Rurfusque exortæ adulationes, censentium “ horem divæ, & pulvinar, ædemque & facer-
 “ dotem.” Atque ipse ut lætitiæ, ita mæroris
 immodicus egit. Adnotatum est, omni senatu
 Antium sub recentem partum effuso, Thraseam
 prohibitum, immoto animo, prænuntiam immi-
 nentis cædis contumeliam excepisse. Secutam
 dehinc vocem Cæsaris ferunt, quâ “ reconcilia-
 “ tum se Thraseæ,” apud Senecam jactaverit,
 ac Senecam Cæsari gratulatum. Unde gloria
 egregiis viris, & pericula gliscebant.

XXIV. INTER quæ, veris principio, legati
 Parthorum mandata regis Vologesis, literasque in
 eandem formam attulère : “ Se priora, & totiens
 “ jactata super obtinendâ Armeniâ, nunc omit-
 “ tere, quoniam dii, quamvis potentium populo-
 “ rum arbitri, possessionem Parthis, non sine ig-
 “ nominiâ Romanâ, tradidissent. Nuper clausum
 “ Tigranen ; pòst Pætum legionesque, cùm op-
 “ primere possent, incolumes dimisisse. Satis ad-
 “ probatam vim : datum & lenitatis experimen-
 “ tum. Nec recusaturum Tiridaten accipiendò
 “ diademati in Urbem venire, nisi sacerdotii reli-
 “ gione attineretur. Iturum ad signa & effigies
 “ Principis, ubi, legionibus coram, regnum au-
 “ spicaretur.”

XXV. TALIBUS Vologesis literis, quia Pætus
 diversa, tamquam rebus integris, scribebat, inter-

rogatus centurio, qui cum legatis advenerat, “quo in statu Armenia esset?” “omnes inde “Romanos excessisse” respondit. Tum intellecto barbarorum irrisu, qui peterent, quod eriperant, consuluit inter primores civitatis Nero, “bellum anceps, an pax inhonesta placeret.” Nec dubitatum de bello. Et Corbulo, tot per annos militum atque hostium gnarus, gerendæ rei præficitur, ne cujus alterius inscitâ rursus peccaretur, quia Pæti piguerat. Igitur irriti remittuntur, cum donis tamen, unde spes fieret, non frustra eadem oraturum Tiridaten, si preces ipse attulisset. Syriæque exsecutio Cestio, copiæ militares Corbuloni permiffæ, & quintadecima legio, ducente Mario Celso, e Pannoniâ adjecta est. Scribitur tetrarchis ac regibus, præfectisque & procuratoribus, & qui prætorum finitimas provincias regebant, “jussis Corbulonis obsequi,” in tantum ferme modum auctâ potestate, quem populus Romanus Cn. Pompeio, bellum Piraticum gesturo, dederat. Regressum Pætum, cùm graviora metueret, facetiis infectari satis habuit Cæsar, his ferme verbis: “Ignoscere se statim, ne tam “promptus in pavorem, longiore sollicitudine “ægresceret.”

XXVI. At Corbulo, quartâ & duodecimâ legionibus, quæ fortissimo quoque amisso, & ceteris exterritis, parum habiles prælio videbantur, in

Syriam translatis, sextam inde ac tertiam legiones, integrum militem, & crebris ac prosperis laboribus exercitum, in Armeniam ducit. Addiditque legionem quintam, quæ per Pontum agens, expertis cladis fuerat. Simul quintadecimanos, recens adductos, & vexilla delectorum ex Illyrico & Ægypto, quòdque alarum cohortiumque, & auxilia regum in unum conducta apud Melitenen, quà transmittere Euphraten parabat. Tum lustratum rite exercitum ad concionem vocat, orditurque magnifica “ de auspiciis Imperatoris, rebusque a se “ gestis,” adversa “ in incertam Pæti” declinans: multâ auctoritate, quæ viro militari pro facundiâ erat.

XXVII. MOX ITER L. Lucullo quondam penetratum, apertis, quæ vetustas obseperat, pergit. Et venientes Tiridatis Vologesisque de pace legatos haud aspernatus, adjungit iis centuriones, cum mandatis non immitibus: “ nec enim “ adhuc eò ventum, ut certamine extremo opus “ effet. Multa Romanis secunda, quædam Par- “ this evenisse, documento adversus superbiam: “ proinde & Tiridati conducere, intactum vastationibus regnum dono accipere; & Vologesen “ meliùs societate Romanâ, quàm damnis mutuis “ genti Parthorum consulturum. Scire quantum “ intus discordiarum, quàmque indomitas & “ præferoces nationes regeret. Contrà Impera-

“ tori suo immotam ubique pacem, & unum id
“ bellum esse.” Simul consilio terrorem adjicere;
& Megistanas Armenios, qui primi a nobis defe-
cerant, pellit sedibus, castella eorum excindit:
plana, edita, validos, invalidosque, pari metu
complet.

XXVIII. NON infensum, nedum hostili odio,
Corbulonis nomen etiam barbaris habebatur, eó-
que consilium ejus fidum credebant. Ergo Volo-
geses neque atrox in summam, & quibusdam præ-
fecturis inducias petit. Tiridates locum diemque
conloquio poscit. Tempus propinquum, locus,
in quo nuper obsessæ cum Pæto legiones erant,
cùm a barbaris delectus esset, ob memoriam læ-
tioris sibi rei, non est a Corbulone vitatus, ut dis-
similitudo fortunæ gloriam augeret. Neque infa-
miâ Pæti angebatur, quod eò maximè patuit,
quia filio ejus, tribuno, ducere manipulos, at-
que operire reliquias malæ pugnæ imperavit. Die
pactâ, Tiberius Alexander, inlustris eques Roma-
nus, minister bello datus, & Vivianus Annius,
gener Corbulonis, nondum sênatoriâ ætate, sed
prò legato quintæ legioni impositus, in castra
Tiridatis venêre, honore ejus, ac ne metueret in-
fidias, tali pignore. Viceni dehinc equites ad-
sumpti. Et viso Corbulone, rex prior equo desiluit:
nec cunctatus Corbulo. Sed pedes uterque dex-
tras miscuêre.

XXIX. EXIN Romanus laudat juvenem, "omissis præcipitibus, tuta & salutaria capefentem." Ille "de nobilitate generis" multum præfatus, cetera temperanter adjungit: "Iturum quippe Romam, laturumque novum Cæsari decus, non adversis Parthorum rebus supplicem Arfaciden." Tum placuit Tiridaten ponere, apud effigiem Cæsaris, insigne regium, nec nisi manu Neronis resumere: & conloquium osculo finitum. Dein paucis diebus interjectis, magnâ utrimque specie, inde eques compositus per turmas, & insignibus patriis, hinc agmina legionum stetere, fulgentibus aquilis, signisque & simulacris deum in modum templi. Medio tribunal sedem curulem, & sedes effigiem Neronis, sustinebat. Ad quam progressus Tiridates, cæsis ex more victimis, sublatum capite diadema imagini subjecit: magnis apud cunctos animorum motibus, quos augebat insita adhuc oculis exercituum Romanorum cædes, aut obsidio. "At nunc versos casus: iturum Tiridaten ostentui gentibus, quantò minùs quàm captivum?"

XXX. ADDIDIT gloriæ Corbulo comitatem, epulasque, & rogitante rege causas, quotiens novum aliquid adverterat: ut, initia vigiliarum per centurionem nuntiari, convivium buccinâ dimitti, & structam ante Augurale aram subditâ face accendi: cuncta in majus attollens, admiratione

prisci moris adfecit. Postero die “ spatium ” oravit, “ quo tantum itineris aditurus, fratres antè, “ matremque videret : ” obsidem interea filiam tradit, literasque supplices ad Neronem.

XXXI. ET DIGRESSUS Pacorum apud Medos, Vologesèn Ecbatanis reperit, non incuriosum fratris: quippe & propriis nuntiis a Corbulone petierat, “ ne quam imaginem servitii Tiridates perferret; neu ferrum traderet, aut complexu provincias obtinentium arceretur, foribusve eorum “ adfisteret: tantusque ei Romæ, quantus consuevit, non inerat notitia nostrî: apud quos vis imperii valet, inania transmittuntur.

XXXII. EODEM anno Cæsar nationes Alpium maritimarum in jus Latii transtulit. Equitum Romanorum locos sedilibus plebis anteposuit, apud Circum: namque ad eam diem indiscreti inibant, quia lex Roscia nihil, nisi de quatuordecim ordinibus, sanxit. Spectacula gladiatorum idem annus habuit, pari magnificentiâ ac priora. Sed feminarum inlustrium senatorumque plures per arenam fœdati sunt.

XXXIII. C. LÆCANIO, M. Licinio consulibus acriore in dies cupidine adigebatur Nero promiscuas scenas frequentandi: nam adhuc per domum, aut hortos cecinerat Juvenalibus ludis, quos, ut parum celebres, & tantæ voci angustos, spernebat.

Non tamen Romæ incipere ausus, Neapolim, quasi Græcam urbem, delegit: “ Inde initium fore, ut transgressus in Achaiam, insignesque, & antiquitus sacras, coronas adeptus, majore famâ studia civium eliceret.” Ergo contractum oppidanorum vulgus, & quos e proximis coloniis & municipiis ejus rei fama civerat, quique Cæsarem per honorem, aut varios usus sectantur, etiam militum manipuli, theatrum Neapolitanorum complent.

XXXIV. ILLIC, plerique ut arbitrabantur, triste, ut ipse, providum potiùs, & secundis numinibus, evênit. Nam egresso, qui adfuerat, populo, vacuum & sine ullius noxâ theatrum collapsum est. Ergo, per compositos cantus grates diis, atque ipsam recentis casûs fortunam celebrans, petiturusque maris Adriæ trajectus, apud Beneventum interim confedit: ubi gladiatorium munus a Vatinius celebre edebatur. Vatinius inter fœdissima ejus aulæ ostenta fuit, futrinæ tabernæ alumnus, corpore detorto, facetiis scurrilibus: primò in contumelias adsumptus, deinde optimi cujusque criminatione eò usque valuit, ut gratiâ, pecuniâ, vi nocendi etiam malos præmineret.

XXXV. Ejus munus frequentanti Neroni, ne inter voluptates quidem a sceleribus cessabatur. Iisdem quippe illis diebus Torquatus Silanus mori adigitur, quia, super Junia familiae clari-

tudinem, divum Augustum abavum ferebat. Jussi accusatores objicere, “ prodigum largitionibus; neque aliam spem, quàm in novis rebus esse: quin nec ignobiles habere, quos ab epistolis, & libellis, & rationibus appellet, nomina summæ curæ & meditamenta.” Tum intimus quisque libertorum vincti abreptique. Et cum damnatio instaret, brachiorum venas Torquatus interfecit, secutaque Neronis oratio ex more: “ Quamvis fontem & defensionem merito diffusum, victurum tamen fuisse, si clementiam judicis expectasset.”

XXXVI. Nec multò post omisâ in præsens Achaiâ (causæ in incerto fuere) Urbem revisit; provincias Orientis, maximè Ægyptum, secretis imaginationibus agitans. Dehinc edicto testificatus, “ non longam suam absentiam, & cuncta in republicâ perinde immota ac prospera fore;” super eâ protectione adiit Capitolium. Illic veneratus deos, cum Vestæ quoque templum inisset, repente cunctos per artus tremens, seu numine exterrente, seu facinorum recordatione numquam timore vacuus, deseruit inceptum, “ cunctas sibi curas amore patriæ leviores” dictitans. “ Virescunt mæstos civium vultus, audire secretas querimonias, quod tantum aditurus esset iter, cujus ne modicos quidem egressus tolerarent, sueti adversum fortuita aspectu Principis refoveri.

“ Ergo, ut in privatis necessitudinibus proxima
 “ pignora prævalerent, ita populum Romanum
 “ vim plurimam habere; parendumque reti-
 “ nenti.” Hæc atque talia plebi volentia fuere,
 voluptatum cupidine, &, quæ præcipua cura est,
 rei frumentariæ angustias, si abesset, metuenti.
 Senatus & primores in incerto erant, procul an
 coràm atrocior haberetur: dehinc, quæ natura
 magnis timoribus, deterius credebant, quod eve-
 nerat.

XXXVII. IPSE quò fidem adquireret, nihil
 usquam perinde lætum sibi; publicis locis struere
 convivia, totâque Urbe quasi domo uti. Et cele-
 berrimæ luxu famâque epulæ fuere, quas a Tigel-
 lino paratas, ut exemplum, referam, ne sæpius
 eadem prodigèntia narranda sit. Igitur in stagno
 Agrippæ fabricatus est ratem, cui superpositum
 convivium aliarum tractu navium moveretur:
 naves auro & ebore distinctæ: remigesque exoleti,
 per ætates & scientiam libidinum componebantur.
 Volucres & feras diversis e terris, & animalia ma-
 ris Oceano abusque petiverat. Crepidinibus stagni
 lupanaria adstabant, inlustribus feminis completa:
 & contrà scorta visabantur, nudis corporibus. Jam
 gestus motusque obsceni; &, postquam tenebræ
 incedebant, quantum juxtà nemoris, & circumjecta
 tecta, consonare cantu & luminibus clarescere.
 Ipse, per licita atque illicita fœdatus, nihil flagiti

reliquerat, quò corruptior ageret ; nisi paucos post dies uni ex illo contaminatorum grege, cui nomen *Pythagoræ* fuit, in modum sollemnium conjugiorum denupfisset. Inditum Imperatori flammæ, visi auspices, dos, & genialis torus, & faces nuptiales : cuncta denique spectata, quæ etiam in feminâ nox operit.

XXXVIII. SEQUITUR clades, fortè, an dolo Principis incertum : nam utrumque auctores prodidère : sed omnibus, quæ huic Urbi per violentiam ignium acciderunt, gravior atque atrocior. Initium in eâ parte Circi ortum, quæ Palatino Cælioque montibus contigua est. Ubi per tabernas, quibus id mercimonium inerat, quo flamma alitur, simul cœptus ignis, & statim validus, ac vento citus, longitudinem Circi corripuit. Neque enim domus munimentis septæ, vel templa muris cincta, aut quid aliud moræ interjacebat. Impetu pervagatum incendium, plana primùm, deinde in edita adfurgens, & rursus inferiora populando anteit remedia velocitate mali, & obnoxiam Urbe arctis itineribus, hucquè & illuc flexis, atque enormibus vicis, qualis vetus Roma fuit. Ad hoc lamenta paventium feminarum, fessa senum aut rudis pueritiæ ætas, quique sibi, quique aliis consulebant, dum trahunt invalidos, aut opperuntur, pars morans, pars festinans, cuncta impediebant : & sæpe, dum in tergum respectant, late-

ribus aut fronte circumveniebantur: vel, si in proxima evaserant, illis quoque igni correptis, etiam, quæ longinqua crediderant, in eodem casu reperiebantur. Postremò, quid vitarent, quid peterent ambigui, complere vias, sterni per agros: quidam amissis omnibus fortunis diurni quoque victus, alii caritate fuorum, quos eripere nequiverant, quamvis patente effugio, interiére. Nec quisquam defendere audebat, crebris multorum minis restinguere prohibentium; & quia alii palam faces jaciebant, atque sibi esse auctorem vociferabantur; sive ut raptus licentiùs exercerent, seu jussu.

XXXIX. Eo in tempore Nero, Antii agens, non antè in Urbem regressus est, quàm domui ejus, quæ palatium & Mæcenatis hortos continuaverat, ignis propinquaret. Neque tamen fisci potuit, quin & palatium & domus, & cuncta circum haurirentur. Sed solatium populo exturbato & profugo, campum Martis, ac monumenta Agrippæ, hortos quin etiam suos, patefecit: & subitaria ædificia extruxit, quæ multitudinem inopem acciperent: Subvectaque utensilia ab Ostiâ, & propinquis municipiis. Pretiumque frumenti minutum, usque ad ternos nummos. Quæ, quamquam popularia, in irritum cadebant, quia pervaserat rumor, " ipsò tempore flagrantis Urbis, " inisse eum domesticam scenam, & cecinisse Tro

“janum excidium, præsentia mala vetustis cladi-
bus adsimulantem.”

XL. SEXTO demum die, apud imas Esquilias, finis incendio factus, prorutis per immensum ædificiis, ut continuæ violentiæ campus, & velut vacuum cælum occurreret. Nec dum posito metu, redibat, haud levis, & rursus grassatus, ignis, patulis magis Urbis locis, eoque strages hominum minor: delubra deum, & porticus amœnitati dicatæ, latius procidere. Plusque infamiæ id incendium habuit, quia prædiis Tigellini Æmilianis proruperat. Videbaturque Nero condendæ Urbis novæ, & cognomento suo appellandæ gloriam quærere. Quippe in regiones quatuordecim Roma dividitur: quarum quatuor integræ manebant, tres solo tenus dejectæ; septem reliquis pauca tectorum vestigia supererant, lacera & semiusta.

XLI. DOMUUM, & insularum, & templorum, quæ amissa sunt, numerum inire haud promptum fuerit: sed vetustissimâ religione, quod Servius Tullius Lunæ, & Magna ara fanumque, quæ præfenti Herculi Arcas Evander sacraverat, ædesque Statoris Jovis vota Romulo, Numæque regia, & delubrum Vestæ cum penatibus populi Romani, exusta, Jam opes tot victoriis quæsitæ, & Græcarum artium decora, exin monumenta ingeniorum antiqua & incorrupta. Quamvis in tantâ resurgentis Urbis pulchritudine, multa seni-

ores meminerant, quæ reparari nequibant. Fuere qui adnotarent, XIV. Kalendas Sextiles principium incendii hujus ortum, quo & Senones captam urbem inflammaverant. Alii eò usque curâ progressi sunt, ut totidem annos mensesque & dies inter utraque incendia numerent.

XLII. CETERUM Nero usus est patriæ ruinis, extruxitque domum, in quâ haud perinde gemmæ & aurum miraculo essent, solita pridem, & luxu vulgata, quàm arva & stagna, & in modum solitudinum hinc silvæ, inde aperta spatia, & prospectus: magistris & machinatoribus Severo & Celere, quibus ingenium & audacia erat, etiam quæ natura denegavisset, per artem tentare, & viribus Principis inludere. Namque “ ab lacu Averno navigabilem fossam usque ad ostia Tiberina “ depresso” promiserant, squalenti litore, aut per montes adversos. Neque enim aliud humidum gignendis aquis occurrit, quàm Pompinæ paludes: cetera abrupta, aut arentia; ac si perumpi possent, intolerandus labor, nec satis causæ. Nero tamen, ut erat incredibilium cupitor, effodere proxima Averno juga connixus est: manentque vestigia irritæ spei.

XLIII. CETERUM, Urbis quæ domui supererant, non, ut post Gallica incendia, nullâ distinctione, nec passim, erecta: sed dimensis vicorum ordinibus, & latis viarum spatiis, cohibitâque ædifi-

ciorum altitudine, ac patefactis areis, additisque porticibus, quæ frontem infularum protegerent. “Eas porticus” Nero “suâ pecuniâ exstructurum, purgatasque areas dominis traditurum,” pollicitus est. Addidit præmia pro cuiusque ordine, & rei familiaris copiis: finivitque tempus, intra quod, effectis domibus, aut insulis, adipiscerentur. “Ruderi accipiendo Ostienses paludes” destinabat, “utique naves, quæ frumentum Tiberi subvectassent, onustæ rudere decurrerent. “Ædificiaque ipsa certâ sui parte, sine trabibus, saxo Gabino Albanove solidarentur (quòd is lapis ignibus impervius est). Jam aqua privatorum licentiâ intercepta, quò largior, & pluribus locis in publicum flueret, custodes: & subsidia reprimendis ignibus, in propatulo quicquæ haberet; nec communione parietum, sed propriis quæque muris ambirentur.” Ea ex utilitate accepta, decorem quoque novæ Urbi attulere. Erant tamen qui crederent, “veterem illam formam salubritati magis conduxisse, quoniam angustiae itinerum, & altitudo tectorum non perinde solis vapore perurperentur.” At nunc patulam latitudinem, & nullâ umbrâ defensam, graviore æstu ardescere.

XLIV. ET HÆC quidem humanis consiliis providebantur. Mox petita diis piacula, aditque Sibyllæ libri, ex quibus supplicatum Vulcano &

Cereri Proserpinæque, ac propitiata Juno per matronas, primùm in Capitolio, deinde apud proximum mare: unde haustâ aquâ, templum & simulacrum deæ prosperum est; & sellisternia ac pervigilia celebravere feminæ, quibus mariti erant. Sed non ope humanâ, non largitionibus Principis, aut deûm placamentis, decedebat infamia, quin jussum incendium crederetur. Ergo abolendo rumori Nero subdidit reos, & quæsitissimis pœnis adfecit, quos per flagitia invisos, vulgus *Christianos* appellabat. Auctor nominis ejus *CHRISTUS*, Tiberio imperitante, per procuratorem Pontium Pilatum supplicio adfectus erat. Repressaque in præsens exitiabilis superstitio rursus erumpebat, non modò per Judæam, originem ejus mali, sed per Urbem etiam, quò cuncta undique atrocitas, aut pudenda, confluent, celebranturque. Igitur primò correpti qui fatebantur, deinde indicio eorum multitudo ingens, haud perinde in crimine incendii, quàm odio humani generis convicti sunt. Et pereuntibus addita ludibria, ut ferarum tergis contacti, laniatu canum interirent, aut crucibus affixi, aut flammandi, atque ubi defecisset dies, in usum nocturni luminis urerentur. Hortos suos ei spectaculo Nero obtulerat, & Circense ludicrum edebat, habitu aurigæ permixtus plebi, vel curriculo insistens. Unde quamquam adversùs fontes & novissima exempla meritos,

miseratio oriebatur, tamquam non utilitate publicâ, sed in sævitiam unius absumerentur.

XLV. INTEREA conferendis pecuniis pervastata Italia, provinciæ everfæ, fociique populi, & quæ civitatum liberæ vocantur. Inque eam prædam etiam dii celsère, spoliatis in Urbe templis, egestoque auro, quod triumphis, quod votis, omnis populi Romani ætas prosperè, aut in metu, sacra verat. Enimvero per Asiam atque Achaiam non dona tantùm, sed simulacra numinum abripiebantur, missis in eas provincias Acrato ac Secundo Carinate. Ille libertus, cuicumque flagitio promptus: hic Græcâ doctrinâ ore tenus exercitus, animum bonis artibus non induerat. Ferebatur “ Seneca, quò invidiam sacrilegii a semet averteret, longinqui ruris secessum oravisse; & postquam non concedebatur, fictâ valetudine, quasi æger nervis, cubiculum non egressus.” Tradidère quidam, “ venenum ei per libertum ipsius, cui nomen *Cleonicus*, paratum, jussu Neronis: vitamque a Senecâ proditione liberti, seu propriâ formidine, dum persimplici victu, & agrestibus pomis, ac, si sitis admoneret, profuente aquâ vitam tolerat.”

XLVI. PER IDEM tempus gladiatores, apud oppidum Præneste, tentatâ eruptione, præsidio militis, qui custos adesset, coërciti sunt: jam “ Spartacum & vetera mala” rumoribus ferente

populo, ut est novarum rerum cupiens pavidusque. Nec multò pòst clades rei navalis accipitur, non bello (quippe haud aliàs tam immota pax) sed certum ad diem in Campaniam redire classem Nero jusserat, non exceptis maris casibus. Ergo gubernatores, quamvis sæviente pelago a Formiis movère, & gravi Africo, dum promontorium Miseni superare contendunt, Cumanis litoribus impacti, triremium pleraque, & minora navigia passim amiserunt.

XLVII. FINE anni vulgantur prodigia imminentium malorum nuntia. Vis fulgurum non aliàs crebrior, & sidus cometes, sanguine illustri semper Neroni expiatum. Bicipites hominum aliorumve animalium partus abjecti in publicum, aut in sacrificiis, quibus gravidas hostias immolare mos est, reperti. Et in agro Placentino, viam propter, natus vitulus, cui caput in crure effet. Secutaque haruspicum interpretatio: “parrari rerum humanarum aliud caput: sed non fore validum, neque occultum; quia non in utero repressum, at iter juxta editum sit.”

XLVIII. INEUNT deinde consulatum Silius Nerva, & Atticus Vestinus, cœptâ simul, & auctâ, conjuratione, in quam certatim nomina dederant, senatores, eques, miles, feminæ etiam, cùm odio Neronis, tum favore in C. Pisonem. Is Calpurnio genere ortus, ac multas insignesque familias pa-

ternâ nobilitate compléxus, claro apud vulgum rumore erat, per virtutem, aut species virtutibus similes. Namque facundiam tuendis civibus exercebat, largitionem adversùs amicos; & ignotis quoque comi fermone & congressu. Aderant etiam fortuita, corpus procerum, decora facies: sed procul gravitas morum, aut voluptatum parcimonia: lenitati ac magnificentiæ, & aliquando luxui indulgebat. Idque pluribus probabatur, qui, in tantâ vitiorum dulcedine, summum imperium non restrictum, nec perseverum volunt.

XLIX. INITIUM conjurationis non a cupidine ipsius fuit: nec tamen facilè memoraverim, quis primus auctor, cujus instinctu concitum sit, quod tam multi sumpserunt. Promptissimos Subrium Flavium, tribunum prætoriæ cohortis, & Sulpicium Asprum, centurionem, exstitisse, constantia exitus docuit. Et Lucanus Annæus, Plautiusque Lateranus, consul designatus, vivida odia intulere. Lucanum propriæ causæ accendebant, quod famam carminum ejus premebat Nero, prohibueratque ostentare, vanus adsimulatione. Lateranum, consulem designatum, nulla injuria, sed amor reipublicæ fociavit. At Flavius Scevinus, & Afranius Quintianus, uterque senatorii ordinis, contra famam suâ, principium tanti facinoris capessivere. Nam Scevino dissoluta luxu mens, & proinde vita somno languida. Quintianus mollitiâ

corporis infamis, & a Nerone probroso carmine diffamatus, contumelias ultum ibat.

L. ERGŌ, dum “scelera Principis, & finem “adeffe imperii, deligendumque qui fessis rebus “succurreret,” inter se aut inter amicos jaciunt, aggregavêre Tullium Senecionem, Cervarium Proculum, Vulcatium Araricum, Julium Tugurinum, Munatium Gratum, Antonium Natalem, Martium Festum, equites Romanos: ex quibus Senecio, e præcipuâ familiaritate Neronis, speciem amicitiae etiam tum retinens, eò pluribus periculis conflictabatur. Natalis particeps ad omne secretum Pisoni erat. Ceteris spes ex novis rebus petebatur. Adscitæ sunt, super Subrium & Sulpicium, de quibus retuli, militares manus, Granius Silvanus & Stadius Proximus, tribuni cohortium prætoriarum, Maximus Scaurus & Venetus Paulus, centuriones. Sed summum robur in Fenio Rufo, præfecto, videbatur: quem vitâ famâque laudatum, per sævitiam impudicitiamque Tigellinus in animo Principis anteibat, fatigabatque criminationibus, ac sæpe in metum adduxerat, quasi “adulterum Agrippinæ, & desiderio ejus ultioni intentum.” Igitur ubi conjuratis, præfectum quoque prætorii in partes descendisse, crebro ipsius fermone facta fides; promptiùs jam de tempore ac loco cædis agitabant. Et “cepisse impetum” Subrius Flavius ferebatur, “in scenâ canentem

“Neronem adgrediendi, aut cùm, ardente domo, “per noctem huc illuc curfaret incustoditus.” Hic occasio solitudinis: ibi ipsa frequentia tanti decoris testis, pulcherrimum animum extimularant: nisi impunitatis cupido retinuisset, magnis semper conatibus adversa.

LI. INTERIM cunctantibus prolatantibusque spem ac metum, Epicharis quædam, incertum quonam modo sciscitata, (neque illi antè ulla rerum honestarum cura fuerat) accendere, & arguere conjuratos: ac postremò lentitudinis eorum pertæsa, & in Campaniâ agens primores classiariorum Misensium labefacere, & conscientiâ inligare connixa est tali initio. Erat Chiliarchus in eâ classe Volusius Proculus, occidendæ matris Neronis inter ministros, non ex magnitudine sceleris provectus, ut rebatur. Is mulieri cognitus, seu recens ortâ amicitia, dum “merita erga Neronem sua, & quàm in irritum cecidissent,” aperit, adjicitque questus, & “destinationem vindictæ, si facultas oriretur,” spem dedit posse impelli & plures conciliare: “nec leve auxilium “in classe; crebras occasiones,” quia Nero multo apud Puteolos & Misenum maris usu lætabatur. Ergo Epicharis plura: & omnia scelera Principis orditur: “Neque senatui quid manere, sed provisum quonam modo pœnas everse reipublicæ “daret: accingeretur modò navare operam, &

“militum acerrimos ducere in partes, ac digna
 “pretia exspectaret.” Nomina tamen conjura-
 torum reticuit. Unde Proculi indicium irritum
 fuit; quamvis ea, quæ audierat, ad Neronem
 detulisset. Accita quippe Epicharis, & cum in-
 dice composita, nullis testibus innixum facilè con-
 futavit. Sed ipsa in custodiâ retenta est, suspec-
 tante Nerone, haud falsa esse, etiam quæ vera
 non probabantur.

LII. CONJURATIS tamen metu proditionis per-
 motis, placitum maturare cædem apud Baias, in
 villâ Pisonis: cujus amœnitate captus Cæsar cre-
 brò ventitabat, balneasque & epulas inibat, omif-
 sis excubiis, & fortunæ suæ mole. Sed abnuit
 Piso “invidiam” prætendens, “si sacra mensæ
 “diique hospitales cæde qualiscumque Principis
 “cruentarentur. Meliùs apud Urbem in illâ
 “invisâ, & spoliis civium exstructâ domo, vel in
 “publico patratos, quod pro republicâ susce-
 “pissent.” Hæc in commune: ceterùm timore
 occulto, ne L. Silanus, eximiâ nobilitate, disci-
 plinâque C. Cassii, apud quem educatus erat, ad
 omnem claritudinem sublatus, imperium invade-
 ret, promptè daturis operam, qui a conjuratione
 integri essent, quique miserarentur Neronem,
 tamquam per scelus interfectum. Plerique “Ves-
 “tini quoque consulis acre ingénium vitavisse
 “Pisonem” crediderunt, “ne ad libertatem

“ moveretur, vel delecto Imperatore alio, sui
 “ muneris rempublicam faceret.” Etenim ex-
 pers conjurationis erat; quamvis super eo cri-
 mine Nero vetus adversus infontem odium exple-
 verit.

LIII. TANDEM statuere, Circensium ludorum
 die, qui Cereri celebratur, exsequi destinata: quia
 Cæsar, rarus egressu, domoque aut hortis clausus,
 ad ludicra Circi ventitabat; promptioresque adi-
 tus erant lætitiâ spectaculi. Ordinem insidiis com-
 posuerant, “ ut Lateranus quasi subsidium rei
 “ familiari oraret, deprecabundus, & genibus
 “ Principis accidens, prosterneret incautum pre-
 “ meretque, animi validus, & corpore ingens.
 “ Tum jacentem & impeditum, tribuni & centu-
 “ riones, & ceterorum ut quisque audentiâ habu-
 “ issêt, adcurrerent, trucidarentque:” “ primas
 “ sibi partes” expostulante Scevino, qui pugio-
 nem, templo Salutis in Etruriâ, sive, ut alii tra-
 didere, Fortunæ Ferentino in oppido detraxerat,
 gestabatque velut magno operi sacrum. “ Inte-
 “ rim Piso apud ædem Cereris opperiretur, unde
 “ eum præfectus Feniis & ceteri accitum ferrent
 “ in castra, comitante Antoniâ, Claudii Cæsaris
 “ filiâ, ad eliciendum vulgi favorem:” quod C.
 Plinius memorat. Nobis quoquo modo traditum
 non occultare in animo fuit, quamvis absurdum
 videretur aut inanem ad spem Antoniam nomen

& periculum commodavisse, aut Pisonem, notum amore uxoris, alii matrimonio se obstrinxisse: nisi si cupido dominandi cunctis affectibus flagrantior est.

LIV. SED mirum quàm inter diversi generis, ordinis, ætatis, sexûs, dites, pauperes, taciturnitate omnia cohibita sint; donec proditio cœpit a domo Scevini: qui pridie insidiarum, multo sermone cum Antonio Natale, dein regressus domum, testamentum obsignavit: promptum vaginâ pugionem, de quo suprâ retuli, “vetustate obtusum” increpans, “asperari saxo, & in mucronem ardescere” iussit. Eamque curam liberto Milicho mandavit. Simul adfluentiùs solito convivium initum: fervorum carissimi libertate, & alii pecuniâ donati: atque ipse mæstus, & magnæ cogitationis manifestus erat, quamvis lætitiâ vagis sermonibus simularet. Postremò “vulneribus ligamenta, quibusque sistitur sanguis, parare” eundem Milichum monet; sive gnarum conjurationis, & illucisque fidum, seu nescium, & tunc primùm arreptis suspicionibus, ut plerique tradidère, de consequentibus. Nam cùm secum servilis animus præmia perfidiæ reputavit, simulque immensa pecunia & potentia obverbantur, cessit fas, & salus patroni, & acceptæ libertatis memoria. Etenim uxoris quoque consilium adsumperat, muliebre ac deterius: quippe

ultra metum intentabat, “ multosque adstitisse
 “ liberos ac servos, qui eadem viderint : nihil
 “ profuturum unius silentium : at præmia penes
 “ unum fore, qui indicio prævenisset.”

LV. Igitur, cœptâ luce, Milichus in hortos
 Sêrvilianos pergit; & cùm foribus arceretur,
 “ magna, & atrocia adferre” dicitans, deductus-
 que ab janitoribus ad libertum Neronis, Epaphro-
 ditum, mox ab eo ad Neronem, urgens periculum,
 graves conjurationes, & cetera quæ audierat, con-
 jectaveratque, docet. Telum quoque in necem
 ejus paratum ostendit, accirique reum jussit. Is
 raptus per milites, & defensionem orsus, “ Fer-
 “ rum, cujus argueretur, olim religione patriâ
 “ cultum, & in cubiculo habitum, ac fraude li-
 “ berti subreptum” respondit. “ Tabulas testa-
 “ menti sæpius a se, & incustoditâ dierum obser-
 “ vatione, signatas. Pecunias & libertates servis
 “ & antè dono datas : sed ideo tunc largiùs, quia
 “ tenui jam re familiari, & instantibus creditori-
 “ bus, testamento diffideret. Enimvero libe-
 “ rales semper epulas struxisse, & vitam amœ-
 “ nam, & duris iudicibus parum probatam. Fo-
 “ menta vulneribus nulla jussu suo; sed quia ce-
 “ tera palam vana objecisset, adjungere crimen,
 “ cujus se pariter indicem & testem faceret.”
 Adjicit dictis constantiam: inculcat ultro “ inter-
 “ tabilem, & consceleratum,” tantâ vocis ac vul-

tus securitate, ut labaret indicium, nisi Milichum uxor admonuisset, “ Antonium Natalem multa cum Scevino, ac secreta conlocutum, & esse utrosque C. Pisonis intimos.”

LVI. ERGO accitur Natalis: & diversi interrogantur, “ quisnam is sermo, quâ de re fuisset?” cum exorta suspicio, quia non congruentia responderant: inditaque vincla. Et tormentorum aspectum ac minas non tulere. Prior tamen Natalis, totius conjurationis magis gnarus, simul arguendi peritior, de Pifone primùm fatetur. Deinde adjicit Annæum Senecam, sive internuntius inter eum Pisonemque fuit, sive ut Neronis gratiam pararet, qui infensus Senecæ, omnes ad eum opprimendum artes conquirebat. Tum, cognito Natalis indicio, Scevinus quoque pari imbecillitate, an cuncta jam patefacta credens, nec ullum silentii emolumentum, edidit ceteros: ex quibus Lucanus, Quintianusque, & Senecio diu abnuere. Post, promissâ impunitate corrupti, quò tarditatem excusarent, Lucanus Aciliam matrem suam, Quintianus Glicium Gallum, Senecio Annium Pollionem, amicorum præcipuos, nominavere.

LVII. Atque interim Nero, recordatus Volusii Proculi indicio Epicharin attineri, ratusque muliebre corpus impar dolori, “ tormentis dilacerari” jubet. At illam non verbera, non ignes, non ira eò acrius torquentium, ne a feminâ sper-

nerentur, pervicere, quin objecta denegaret. Sic primus quaestionis dies contemptus. Postero cum ad eisdem cruciatus retraheretur gestamine fellae (nam dissolutis membris insistere nequibat) vinclo fasciae, quam pectori detraxerat, in modum laquei ad arcum fellae restricto, indidit cervicem, & corporis pondere connisa, tenuem jam spiritum expressit: clariore exemplo libertina mulier, in tanta necessitate, alienos, ac propè ignotos protegendo, cum ingenui, & viri, & equites Romani, senatoresque, intacti tormentis, carissima suorum quisque pignorum proderent. Non enim omittebant Lucanus quoque, & Senecio, & Quintianus passim confcios edere, magis magisque pavido Nerone, quamquam multiplicatis excubiis semet sepfisset.

LVIII. QUIN & Urbem, per manipulos occupatis moenibus, infesso etiam mari & amne, velut in custodiam dedit. Volitabantque per fora, per domos, rura quoque & proxima municipiorum, pedites equitesque, permixti Germanis, quibus fidebat Princeps, quasi externis. Continua hinc & juncta agmina trahi, ac foribus hortorum adjacere. Atque ubi dicendam ad causam introissent, “ lætatum erga conjuratos, si fortuitus sermo, & subiti occurfus, si convivium, si spectaculum simul inissent” pro crimine accipi: cum super Nerone ac Tigellini sævas percunctationes, Fenius

quoque Rufus violenter urgeret, nondum ab indicibus nominatus, sed quò fidem infcitiz pararet, atrox adversùs socios. Idem Subrio Flavio adfidenti, inuentique an inter ipsam cognitionem diffringeret gladium, cædemque patraret, renuit, infregitque impetum jam manum ad capulum referentis.

LIX. FUERE, qui, proditâ conjuratione, dum auditur Milichus, dum dubitat Scevinus, hortarentur Pisonem, “ pergere in castra, aut rostra
 “ escendere, studiaque militum & populi tentare :
 “ si conatibus ejus conficii aggregarentur, securo-
 “ tuos etiam integros ; magnamque motæ rei
 “ famam, quæ plurimùm in novis consiliis valeret. Nihil adversùm hoc Neroni provisum :
 “ etiam fortes viros subitis terreri ; nedum ille
 “ scenicus, Tigellino scilicet cum pellicibus suis
 “ comitante, arma contrà cieret. Multa experiendo confieri, quæ segnibus ardua videantur.
 “ Frustra silentium & fidem in tot conficiorum animis & corporibus sperari. Cruciatu, aut
 “ præmio, cuncta pervia esse. Venturos, qui ipsum quoque vincirent, postremò indignâ necē
 “ adficerent. Quantò laudabiliùs periturum, dum amplectitur rempublicam, dum auxilia libertati
 “ invocat ? Miles potiùs deesset, & plebes desereret, dum ipse majoribus, dum posteris, si
 “ vita præriperetur, mortem adprobaret ?” Im.

motus his, & paullulum in publico versatus, pòst domi secretus, animum adversùm suprema firmabat, donec manus militum adveniret, quos Nero tirones, aut stipendiis recentes, delegerat. Nam vetus miles timebatur, tamquam favore imbutus. Obiit, abruptis brachiorum venis. Testamentum fœdis adversùm Neronem adulationibus, amoris uxoris dedit, quam degenerem, & solâ corporis formâ commendatam, amici matrimonio abstulerat. Nomen mulieris, Arria Galla; priori marito, Domitius Silius: hic patientiâ, illa impudiciâ, Pisonis infamiam propagavêre.

LX. PROXIMAM necem Plautii Laterani, consulis designati, Nero adjungit, ad eò properè, ut non complecti liberos, non illud breve mortis arbitrium permetteret. Raptus in locum servilibus pœnis sepositum, manu Statii, tribuni, trucidatur, plenus constantis silentii, nec tribuno obijciens eandem conscientiam. Sequitur cædes Annæi Senecæ, lætissima Principi, non quia conjurationis manifestum compererat, sed ut ferro grassaretur, quando venenum non processerat. Solus quippe Natalis, & hætenus prompsit: “missum se ad ægrotum Senecam, uti videret, “conquerereturque, cur Pisonem aditu arceret? “melius fore, si amicitiam familiari congressu ex- “ercuissent.” Et respondisse Senecam: “fer- “mones mutuos, & crebra conloquia neutri con-

“ducere: ceterum salutem suam incolumitate
 “Pisonis inniti.” Hæc ferre Granius Silvanus,
 tribunus prætoriz cohortis, & “an dicta Nata-
 “lis, suaque responsa nosceret,” percunctari Se-
 necam jubetur. Is, fortè, an prudens, ad eum
 diem ex Campaniâ remeaverat, quartumque apud
 lapidem, suburbano rure, substiterat. Illò, pro-
 pinquâ vesperâ, tribunus venit, & villam globis
 militum sepfit. Tum ipsi, cum Pompeiâ Paulli-
 nâ uxore & amicis duobus epulanti, mandata Im-
 peratoris edidit.

LXI. SENECA, “missum ad se Natalem, con-
 “questumque nomine Pisonis, quòd a visendo
 “eo prohiberetur, seque rationem valetudinis &
 “amorem quietis excusavisse,” respondit. “Cur
 “salutem privati hominis incolumitati suæ ante-
 “ferret, causam non habuisse: nec sibi promptum
 “in adulationes ingenium. Idque nulli magis
 “gnarum, quàm Neroni, qui sæpius libertatem
 “Senecæ, quàm servitium expertus esset.” Ubi
 hæc a tribuno relatâ sunt, Poppæâ & Tigellino
 coram, quod erat sævienti Principi intimum con-
 filiorum, interrogat, “an Seneca voluntariam
 “mortem pararet?” Tum tribunus, “nulla
 “pavoris signa, nihil triste in verbis ejus, aut
 “vultu, deprehensum” confirmavit. Ergo, “re-
 “gredi, & indicere mortem” jubetur. Tradit
 Fabius Rusticus, “non eo, quo venerat, itinere

“reditum, sed flexisse ad Fenium præfectum, & expositis Cæsaris iussis, an obtemperaret,” interrogavisse: monitumque ab eo, “ut exsequeretur;” fatali omnium ignaviâ. Nam & Silvanus inter conjuratos erat, augebatque scelera, in quorum ultionem consenserat. Voci tamen & aspectui pepercit: intromisitque ad Senecam unum ex centurionibus, qui “necessitatem ultimam” denuntiaret.

LXII. ILLE interritus poscit “testamenti tabulas:” ac denegante centurione, conversus ad amicos, “quando meritis eorum referre gratiam prohibetur, quod unum jam, & tamen pulcherrimum habeat, imaginem vitæ suæ relinquere testatur: cujus si memores essent bonarum artium, famam tam constantis amicitiae laturos.” Simul lacrimas eorum, modò sermone, modò intentior in modum coercentis, ad firmitudinem revocat, rogans: “Ubi præcepta sapientiæ? ubi tot per annos meditata ratio adversum imminentia? Cui enim ignaram fuisse sævitiam Neronis? Neque aliud superesse post matrem, fratremque interfectos, quam ut educatoris præceptorisque necem adjiceret.”

LXIII. UBI hæc atque talia in commune disseruit, complectitur uxorem; & paullulum adversus præsentem formidinem molitus, rogat oratque, “temperaret dolorem, ne æternum suscipe-

“ret; sed in contemplatione vitæ per virtutem
 “actæ, desiderium mariti solatiis honestis tolera-
 “ret.” Illa contrà, sibi quoque destinatam mor-
 tem adseverat, manumque percussoris exposcit.
 Tum Seneca, gloriæ ejus non adversus, simul
 amore, ne sibi unicè dilectam ad injurias relin-
 queret: “Vitæ,” inquit, “delinimenta mon-
 “straveram tibi, tu mortis decus mavis: non
 “invidebo exemplo. Sit hujus tam fortis exitus
 “constantia penes utrosque par, claritudinis plus
 “in tuo fine.” Post quæ, eodem ictu brachia
 ferro exsolvunt. Seneca, quoniam senile corpus,
 & parco victu tenuatum, lenta effugia sanguini
 præbebat, crurum quoque & poplitum venas ab-
 rumpit. Sævifque cruciatibus defessus, ne dolore
 suo animum uxoris infringeret, atque ipse visendo
 ejus tormenta, ad impatientiam delaberetur, sua-
 det, “in aliud cubiculum abscedere.” Et no-
 vissimo quoque momento suppeditante eloquentiâ,
 advocatis scriptoribus, pleraque tradidit, quæ, in
 vulgus edita ejus verbis, invertere supersedeo.

LXIV. AT NERO, nullo in Paullinam proprio
 odio, ac ne glisceret invidia crudelitatis, “in-
 “hiberi mortem” imperat. Hortantibus militi-
 bus, servi libertique obligant brachia, premunt
 sanguinem, incertum an ignaræ. Nam, ut est
 vulgus ad deteriora promptum, non desuere, qui
 crederent, “donec implacabilem Neronem timu-

“erit, famam sociatæ cum marito mortis peti-
“visse: deinde, oblatâ mitiore spe, blandimentis
“vitæ evictam:” cui addidit paucos postea an-
nos, laudabili in maritum memoriâ, & ore ac
membris in eum pallorem albentibus, ut ostentui
effet, multum vitalis spiritûs egestum. Seneca
interim, durante tractu, & lentitudine mortis,
Statum Annæum, diu sibi amicitiz fide & arte
medicinæ probatum, orat provisum pridem vene-
num, quo damnati publico Atheniensium judicio
extinguerentur, promeret: adlatumque hausit
frustra, frigidus jam artus & cluso corpore ad-
versum vim veneni. Postremò stagnum calidæ
aquæ introiit, respergens proximos servorum, ad-
ditâ voce, “Libare se liquorem illum Jovi LI-
“BERATORI.” Exin balneo inlatus, & vapore
ejus exanimatus, sine ullo funeris sollempni crema-
tur. Ita codicillis præscripserat, cum etiam tum
prædives & præpotens, supremis suis consuleret.

LXV. FAMA fuit, Subrium Flavium cum
centurionibus occulto consilio, neque tamen ig-
norante Senecâ, destinavisse, “ut post occisum
“operâ Pisonis Neronem, Piso quoque interfice-
“retur, tradereturque imperium Senecæ, quasi,
“infanti claritudine virtutum, ad summum fasti-
“gium delecto.” Quin & verba Flavii vulga-
bantur, “Non referre dedecori, si citharœdus

“ demoveretur, & tragœdus succederet :” quia, ut Nero citharâ, ita Piso tragico ornatu canebat.

LXVI. CETERUM militaris quoque conspiratio non ultrâ fefellit, accensis indicibus ad prodendum Fenium Rufum, quem eundem conscium, & inquisitorem, non tolerabant. Ergo instanti, minitanti que renidens Scevinus, “ neminem” ait “ plura scire quàm ipsum.” Hortaturque ultro, “ redderet tam bono Principi vicem.” Non vox adversum ea Fenio, non silentium; sed verba sua præpediens, & pavoris manifestus, ceterisque, ac maximè Cervario Proculo, equite, ad convincendum eum connisis, jussu Imperatoris a Cassio milite, qui ob insigne corporis robur adstabat, corripitur, vinciturque.

LXVII. Mox eorumdem indicio Subrius Flavius, tribunus, pervertitur, primò “ dissimilitudinem morum” ad defensionem trahens, “ neque se armatum cum inermibus & effeminatis tantum facinus consociaturum.” Dein postquam urgebatur, confessionis gloriam amplexus, interrogatusque a Nerone, quibus causis ad oblivionem sacramenti processisset: “ Oderam te” inquit, “ nec quisquam tibi fidelior militum fuit, dum amari meruisti: odisse cœpi, postquam parricida matris & uxoris, & auriga, & histrio, & incendiarius exstitisti.” Ipsa retuli verba, quia non ut Senecæ, vulgata erant: nec minùs

nosci decebat militaris viri sensus incomptos & validos. Nihil in illâ conjuratione gravius auri-
bus Neronis accidisse constitit, qui ut faciendis
sceleribus promptus, ita audiendi, quæ faceret,
insolens erat. Pœnâ Flavii Vejano Nigro, tribu-
no, mandatur. Is proximo in agro scrobem
effodi jussit, quam Flavius ut humilem & angus-
tam increpans, circumstantibus militibus, “ Ne
“ hoc quidem,” inquit, “ ex disciplinâ :” admo-
nitusque fortiter protendere cervicem : “ Utinam,”
ait, “ tu tam fortiter ferias.” Et ille multum
tremens, cum vix duobus ictibus, caput amputa-
visset, sævitiam apud Neronem jactavit, “ sesqui-
“ plagâ interfectum a se” dicendo.

LXVIII. PROXIMUM constantiæ exemplum
Sulpicius Asper, centurio, præbuit : percunctanti
Neroni, “ cur in cædem suam conspiravisset ?”
breviter respondens : “ Non aliter tot flagitiis
“ ejus subveniri potuisse.” Tum justam pœnam
subiit. Nec ceteri centuriones in perpetiendis
suppliciis degeneravêre. At non Fenio Rufo par
animus, sed lamentationes suas etiam in testamen-
tum contulit. Opperiebatur Nero, ut Vestinus
quoque consul in crimen traheretur, violentum
& infensum ratus : sed ex conjuratis consilia cum
Vestino non miscuerant, quidam, vetustis in eum
simulatibus, plures, quia præcipitem & infociabi-
lem credebant. Ceterum Neronis odium adver-

sus Vestinum ex intimâ sodalitate cœperat, dum hic ignaviam Principis penitus cognitam despicit, ille ferociam amici metuit, sæpe asperis facetiis inlusus; quæ ubi multùm ex vero traxêre, acrem suâ memoriam relinquunt. Accesserat repens causa, quòd Vestinus Statiliam Messalinam matrimonio sibi junxerat, haud nescius inter adulteros ejus & Cæsarem esse.

LXIX. IGITUR non crimine, non accusatore existente, quia speciem judicis induere non poterat, ad vim dominationis conversus, Gerellanus, tribunum, cum cohorte militum immittit: jubetque “prævenire conatus consulis, occupare “velut arcem ejus, opprimere delectam juventutem,” quia Vestinus imminentes foro ædes, decoraque servitia, & parâ ætate habebat. Cuncta eo die munia consulis impleverat, conviviumque celebrabat, nihil metuens, an dissimulando metu, cum ingressi milites “vocari eum a tribuno” dixêre. Ille, nihil demoratus, exurgit: & omnia simul properantur; clauditur cubiculo; præsto est medicus; abscinduntur venæ; vicens adhuc balneo infertur; calidâ aquâ mersatur, nullâ editâ voce, quâ semet miseraretur. Circumdati interim custodiâ, qui simul discubuerant, nec, nisi provectâ nocte, omitti sunt, postquam pavorem eorum, ex mensâ exitium opperientium, & ima-

ginatus, & inridens Nero, “fatis supplicii luisse,” ait “pro epulis consularibus.”

LXX. EXIN M. Annæi Lucani cædem imperat. Is, profluente sanguine, ubi frigescere pedes manusque, & paullatim ab extremis cedere spiritum, fervido adhuc & compote mentis pectore, intelligit, recordatus carmen a se compositum, quo vulneratum militem per ejusmodi mortis imaginem obiisse tradiderat, versus ipsos retulit; eaque illi suprema vox fuit. Senecio posthac & Quintianus, & Scevinus, non ex priore vitæ mollitiâ, mox reliqui conjuratorum periêre, nullo facto dictove memorando.

LXXI. SED compleri interim Urbs funeribus, Capitolium victimis: alius filio, fratre alius, aut propinquo, aut amico interfectis, agere grates deis, ornare lauru domum, genua ipsius advolvi, & dextram osculis fatigare. Atque ille gaudium id credens, Antonii Natalis & Cervarii Proculi festinata indicia impunitate remuneratur: Milichus, præmiis ditatus, *Conservatoris* sibi nomen, Græco ejus rei vocabulo, adsumpsit. E tribunis Granius Silvanus, quamvis absolutus, suâ manu cecidit: Stadius Proximus veniam, quam ab Imperatore acceperat, vanitate exitûs corrupit. Exuti dehinc tribunatu Pompeius, Cornelius Martialis, Flavius Nepos, Stadius Domitius; “quasi Principem non “quidem odissent, sed tamen existimarentur.”

Novio Priscò per amicitiam Senecæ, & Glitio Gallo, atque Annio Pollioni, infamatis magis, quàm convictis, data exsilia. Priscum Antonia Flaccilla conjunx comitata est: Gallum Egnatia Maximilla, magnis primùm & integris opibus, pòst adeptis: quæ utraque gloriam ejus auxère. Pellitur & Rufius Crispinus occasione conjurationis, sed Neroni invisus, quòd Poppæam quondam matrimonio tenuerat. Verginium & Rufum claritudo nominis expulit. Nam Verginius studia juvenum eloquentiâ, Mufonius Præceptis sapientiæ fovebat. Cluvidieno Quieto, Julio Agrippæ, Blitio Catulino, Petronio Prisco, Julio Alino, velut in agmen & numerum, Ægæi maris insulæ permittuntur. At Cadicia, uxor Scevini, & Cæsonius Maximus Italiâ prohibentur, reos fuisse se, tantùm pœnâ experti. Acilia, mater Annæi Lucani, sine absoluteione, sine supplicio, dissimulata.

LXXII. QUIBUS perpetratis Nero, & concione militum habitâ, bina nummùm millia viritim manipularibus divisit; addiditque sine pretio frumentum, quo antè ex modo annonæ utebantur. Tum, quasi gesta bello expositurus, vocat senatum, & triumphale decus Petronio Turpiliano, consulari, Cocceio Nervæ, prætori designato, Tigellino, præfecto prætorii, tribuit; Tigellinum & Nervam ita extollens, ut, super triumphales in foro imagines, apud palatium quoque effigies

eorum sifteret; consularia insignia Nymphidio, de quo, quia nunc primùm oblatuſ eſt, pauca repetam: nam & ipſe pars Romanarum cladium erit. Igitur matre libertinâ ortuſ, quæ corpus decorum inter ſervos libertoſque Principum vulgaverat, ex C. Cæſare ſe genitum ferebat, quoniam, forte quâdam habitu proceruſ, & torvo vultu erat: ſive C. Cæſar ſcortorum quoque cupiens, etiam matri ejus inluſit.

LXXIII. SED NERO, vocato ſenatu, oratione inter patreſ habitâ, edictum apud populuſ, & conlata in libroſ indicia, confeſſioneſque damnatorum adjunxit. Etenim crebro vulgi rumore lacerabatur, “tamquam viroſ inſonteſ, ob invidiâ, aut metuſ, exſtinxiffet.” Ceterum cœptam, adultamque, & revictam, conjurationem neque tunc dubitavere, quibuſ verum noſcendi cura erat, & fatentur, qui poſt interituſ Neroniſ in Urbem regreſſi ſunt. At in ſenatu cunctiſ, ut cuique plurimuſ mæroriſ, in adulationem demiffiſ, Juniuſ Gallionem, Senecæ fratriſ morte paviduſ, & pro ſuâ incolumitate ſupplicem, increpuit Salienuſ Clemeniſ, “hoſtem & parricidam” vocanſ: donec conſenſu patrum deterituſ eſt, “ne publiciſ malis abuti ad occaſionem privati odii videretur, neuſ compoſita, & oblitterata, manuſuetudine Principiſ, novam ad ſævitiâ retraheret.”

LXXIV. Tum decreta “ dona, & grates deis ;” propriusque honos Soli, cui est vetus ædes apud Circum, in quo facinus parabatur, qui occulta conjurationis, numine retexisset : utque Circensium Cerealium ludicrum pluribus equorum curribus celebraretur : mensis quoque Aprilis *Neronis* cognomentum acciperet : templum Saluti exstrueretur, eò loci, ex quo Scevinus ferrum prompserat. Ipse eum pugionem apud Capitolium facravit, inscripsitque JOVI VINDICI. In præfens haud animadversum ; post arma Julii Vindicis ad auspiciam & præfagium futuræ ultionis trahebatur. Reperio in commentariis senatûs, Cerialem Anicium, consulem designatum, pro sententiâ dixisse, “ ut templum divo Neroni quàm maturrimè publicâ pecuniâ poneretur.” Quod quidem ille decernebat tamquam mortale fastigium egresso, & venerationem deûm merito : quod ad omina solum sui exitûs verteretur. Nam deûm honor Principi non antè habetur, quàm agere inter homines desierit.

B R E V I A R I U M

LIBRI SEXTIDECIMI.

I. **NERONI** inludit fortuna per *Cesellium Bassum*, qui thesauros in *Africâ* se reperisse temere jactitat. III. Gliscit luxuria spe inani. IV. *Lustrale* certamen in quo cantat *Nero*, magnâ auditorum molestiâ, & *Vespasiani* periculo. VI. *Poppæa* mortem obit: corpus ejus differtum odoribus conditur: ductæ tamen publicæ exsequiæ. VII. *C. Cassius*, *L. Silanus* in exsilium pulsî. *Lepida* Principis judicio permissa. X. *L. Vetus*, *Sextia* & *Pollutia* necem subiére. XII. Mutata mensum nomina. XIII. *Tempestates* & morbi. XIV. *Antei*us & *Ostorius* ad mortem aguntur. XVII. Eodem agmine *Annæus Mela*, *Cerialis Anicius*, *Rufius Crispinus*, *C. Petronius* cecidére. XX. *Siliæ* exsilium. XXI. *Nerone* virtutis ipsius exscindendæ cupido, gravior criminationum moles in *Thraseam Pætum* & *Baream Soranum* ingruit. *Servilia*, *Sorani* filia, patris discrimini connec-

*titur. Interrita eorum constantia: iis datur
mortis arbitrium. Accusatoribus Eprio, Cof-
sutiano, & Ostorio Sabino tribuuntur præmia.*

Gesta autem hæc.

A. U. C. J. C.

DCCCXIX. 66. Coff, { C. Suetonio Paullino,
C. Lucio Telefino,

C. C O R N E L I I
T A C I T I
A N N A L E S.

LIBER SEXTUSDECIMUS.

INLUSIT dehinc Neroni fortuna, per vanitatem ipsius, & promissa Cefellii Bassi; qui origine Pœnus, mente turbidâ, nocturnæ quietis imaginem ad spem haud dubiam retraxit. Vectusque Romam, Principis aditum emergatus, expromit “re-
“pertum in agro suo specum altitudine immensâ,
“quo magna vis auri contineretur, non in for-
“mam pecuniæ, sed rudi & antiquo pondere:
“lateres quippe prægraves jacere, adstantibus
“parte aliâ columnis: quæ per tantum ævi oc-
“cultâ, augendis præsentibus bonis. Ceterùm,
“ut conjectura demonstraret, Didonem Phœnif-
“sam, Tyro profugam, conditâ Carthagine, illas
“opes abdidisse, ne novus populus nimiâ pecuniâ
“lasciviret: aut reges Numidarum, & aliàs in-
“fensî, cupidine auri ad bellum accenderentur.”

II. Igitur Nero, non auctoris, non ipsius negotii fide satis spectatâ, nec missis per quos nosceret, an vera afferrentur, auget ultro rumorem; mittitque, qui velut partam prædam aveherent. Dantur triremes & delectum navigium, juvandæ festinationi: nec aliud per illos dies, populus credulitate, prudentes diversâ famâ, tulere. Ac fortè quinquennale ludicrum secundo lustro celebrabatur: a vatibus oratoribusque præcipua materia in laudem Principis adsumpta est: “ Non enim tantùm solitas fruges, nec metallis confusum aurum gigni, sed novâ ubertate provenire terram, & obvias opes deferre deos:” quæque alia summâ facundiâ, nec minore adulatione servilia fingeant, securi de facilitate credentis.

III. GLISCERAT interim luxuria spe inani, consumebanturque veteres opes, quasi oblatis, quas multos per annos prodigeret. Quin & inde jam largiebatur: & divitiarum expectatio, inter causas paupertatis publicæ erat. Nam Bassus, effosso agro suo, latifque circum arvis, dum hunc, vel illum locum promissi specûs adseverat, sequunturque non modò milites, sed populus agrestium efficiendo operi adsumptus, tandem positâ vecordiâ, “ non falsâ antè somnia sua, seque tunc primùm “ elusum” admirans, pudorem & metum morte voluntariâ effugit. Quidam “ vinctum, ac mox

“ dimiffum,” tradidère, “ ademptis bonis in lo-
cum regiæ gazæ.”

IV. INTEREA fenatus, propinquo jam lustrali certamine, ut dedecus averteret, offert Imperatori “ victoriam cantûs,” adjicit “ facundiæ coronam,” quâ ludicra deformitas velaretur. Sed Nero, “ nihil ambitu, nec potestate fenatûs opus eſſe” dicitans, “ ſe æquum adverſus æmulos, & religione “ judicum meritam laudem adſecuturum,” primò carmen in ſcenâ recitat: mox flagitante vulgo, “ ut omnia ſtudia ſua publicaret,” (hæc enim verba dixere) ingreditur theatrum, cunctis citharæ legibus obtemperans: ne feſſus reſideret, ne ſudorem, niſi eâ, quam indutui gerebat, veſte detergeret: ut nulla oris, aut narium excrementa viſerentur. Poſtremò flexus genu, & cœtum illum manu veneratus, ſententias judicum opperiebatur ſiſto pavore. Et plebs quidem Urbis, hiſtrionum quoque geſtus juvare ſolita, perſonabat certis modis, plauſuque compoſito. Crederes lætari; ac fortasſe lætabantur, per injuriam publici flagitii.

V. SED qui remotis e municipiis, ſeveramque adhuc, & antiqui moris retinentes Italiam, quique per longas provincias, laſciviæ inexperti, officio legationum, aut privatâ utilitate advenerant, neque aſpectum illum tolerare, neque labori inhoneſto ſufficere: cùm manibus neſciis fatiſcerent, turbarent gnaros, ac sæpe a militibus ver-

berarentur, qui per cuneos stabant, ne quod temporis momentum impari clamore, aut silentio segni præteriret. Constitit plerofque equitum, dum per angustias aditûs & ingruentem multitudinem enituntur, obritos: & alios, dum diem noctemque fedilibus continuant, morbo exitiabili correptos: quippe gravior inerat metus, si spectaculo defuissent, multis palam, & pluribus occultis, ut nomina ac vultus, alacritatem tristitiamque coënitium scrutarentur. Unde tenuioribus statim interrogata supplicia: adversûs inlustres dissimulatum ad præfens, & mox redditum odium. Ferebantque “ Vespasianum, tamquam somno conniveret, “ a Phœbo liberto increpitum, ægréque meliorum “ precibus obtectum: mox imminentem perniciem majore fato effugisse.”

VI. Post finem ludicri, Poppæa mortem obiit, fortuitâ mariti iracundiâ, a quo gravida ictu calcis adflicta est. Neque enim venenum crediderim, quamvis quidam scriptores tradant, odio magis, quàm ex fide. Quippe liberorum cupiens, & amori uxoris obnoxius erat. Corpus non igni abolitum, ut Romanus mos; sed regum externorum consuetudine, differtum odoribus conditur, tumuloque Juliorum infertur. Ductæ tamen publicæ exsequiæ, laudavitque ipse apud rostra “ formam ejus, & quòd divinæ infantis parens fuisset,” aliaque fortunæ munera pro virtutibus,

VII. MORTEM Poppææ, ut palam tristem, ita recordantibus lætam, ob impudicitiam ejus sævitiamque, novâ insuper invidiâ Nero complevit, prohibendo C. Cassium officio exsequiarum : quod primum indicium mali, neque in longum dilatatum est. Sed Silanus additur : nullo crimine, nisi quòd Cassius opibus vetustis, & gravitate morum, Silanus claritudine generis, & modestâ juventâ, præcellebant. Igitur missâ ad senatum oratione, “ re-
 “ mōvendos a republicâ utrosque” differuit. Objectavitque Cassio, “ quòd inter imagines majorum, etiam C. Cassii effigiem coluisset, ita inscriptam : DUCI PARTIUM. Quippe femina
 “ belli civilis, & defectionem a domo Cæsarum quæsitam. Ac ne memoriâ tantùm infensi nominis ad discordias uteretur, adsumpsisse L. Silanum, juvenem genere nobilem, animo præruptum, quem novis rebus ostentaret.”

VIII. IPSUM dehinc Silanum increpuit iisdem, quibus patruum ejus Torquatam, “ tamquam disponeret jam imperii curas, præficeretque rationibus, & libellis, & epistolis liberos ;” inania simul & falsa : nam Silanus intentior metu, & exitio patrum ad præcavendum exterritus erat. Inducit posthac vocabulo indicum, qui in Lepidam, Cassii uxorem, Silani amitam, “ incestum cum
 “ fratris filio & diros sacrorum ritus” confingerent, Trahebantur, ut conscii, Vulcatius Tulli-

nus, ac Marcellus Cornelius, senatores, & Calpurnius Fabatus, eques Romanus: qui, appellato Principe, instantem damnationem frustrati, mox Nerone[m] circa summa scelera distentum, quasi minores, evasere.

IX. Tunc consulto senatus, "Cassio & Silano exilia" decernuntur; "de Lepidâ Cæsar statueret." Deportatusque in insulam Sardiniam Cassius & senectus ejus exspectabatur. Silanus, tamquam Naxum deveheretur, Ostiam amotus; post municipio Apuliæ, cui nomen est Barium, clauditur. Illic indignissimum casum sapienter tolerans, a centurione, ad cædem missus, corripitur: Suadentique "venas abrumpere," "animus quidem morti destinatus" ait, "sed non permittere percussori gloriam ministerii." At centurio, quamvis inermem, prævalidum tamen, & iræ quàm timori propiorem, cernens, premi a militibus jubet. Nec omisit Silanus obniti, & intendere ictus, quantum manibus nudis valebat, donec a centurione vulneribus adversis, tamquam in pugna, caderet.

X. HAUD minùs promptè L. Vetus, focusque ejus Sextia, & Pollutia filia, necem subière: invisi Principi, tamquam vivendo exprobrarent interfectum esse Rubellium Plautum, generum Lucii Veteris. Sed initium detegendæ sævitæ præbuit, interversis patroni rebus, ad accusandum transgre-

diens Fortunatus libertus, adscito Claudio Demiano, quem ob flagitia vinctum a Vetere, Asiæ proconsule, exsolvit Nero in præmium accusationis. Quod ubi cognitum reo, seque, & libertum, pari forte componi, Formianos in agros digreditur. Illic eum milites occultâ custodiâ circumdant. Aderat filia, super ingruens periculum, longo dolore atrox, ex quo percussores Plauti mariti sui viderat: cruentamque cervicem ejus amplexa, fervabat sanguinem, & vestes resperfas; vidua, implexa luctu continuo, nec ullis alimentis, nisi, quæ mortem arcerent. Tum, hortante patre, Neapolim pergit. Et quia aditu Neronis prohibebatur, egressus obsidens, “audiret infontem, neve con-
“sulatûs sui quondam collegam dederet liberto,” modò muliebri ejulatu, aliquando, sexum egressa, voce infensâ, clamitabat; donec Princeps immobilem se precibus & invidiæ, juxtâ ostendit.

XI. ERGO nuntiat patri, “abjicere spem, & “uti necessitate.” Simul adfertur, “parari cognitionem fenatûs, & trucem sententiam.” Nec desuère, qui monerent, “magnâ ex parte heredem Cæsarem nuncupare, atque ita nepotibus “de reliquo consulere:” quod aspernatus, ne vitam, proximè libertatem actam, novissimo fervitio fœdaret, largitur in fervos, quantum aderat pecuniæ: &, “si qua asportari possent, sibi quem-
“que deducere, tres modò lectulos ad suprema

“retineri” jubet. Tunc eodem in cubiculo, eodem ferro abscindunt venas, properique, & singulis vestibus ad verecundiam velati, balneis inferuntur: pater filiam, avia neptem, illa utrosque intuens, & certatim precantes “labenti animæ celerem exitum, “ut relinquerent suos superstites & morituros.” Servavitque ordinem fortuna: “ac senior priùs, “tum cui prima ætas, exstinguuntur. Accusati “post sepulturam; decretumque, ut more majorem punirentur.” Et Nero intercessit, mortem sine arbitro permittens: ea, cædibus peractis, ludibria adjiciebantur.

XII. P. GALLUS, eques Romanus, quòd Fenio Rufo intimus, & Veteri non alienus fuerat, aquâ atque igni prohibitus est. Liberto & accusatori præmium operæ, locus in teatro inter viatores tribunicios datur. Et mensis, qui Aprilem, eundemque *Neroneum* sequebatur, Maius *Claudii*, Junius *Germanici*, vocabulis mutantur: testificante Cornelio Orphito, qui id censuerat, “ideo Junium mensẽm transmissum, quia duo jam Torquati, ob scelera interfecti, infaustum nomen “Junium fecissent.”

XIII. TOT facinoribus fœdum annum etiam dii tempestatibus & morbis insignivère. Vastata Campania turbine ventorum, qui villas, arbuta, fruges passim disjecit; pertulitque violentiam ad vicina Urbi: in quâ omne mortalium genus vis

pestilentiae depopulabatur, nullam caeli intemperie, quae occurreret oculis. Sed domus corporibus exanimis, itinera funeribus complebantur. Non sexus, non aetas periculo vacua. Servitia perinde & ingenua plebes raptim extinguunt, inter conjugum & liberorum lamenta; qui dum adsident, dum desunt, saepe eodem rogo cremabantur. Equitum senatorumque interitus, quamvis promiscui, minus flebiles erant, tamquam communi mortalitate saevitiam Principis praevenerent. Eodem anno delectus per Galliam Narbonensem, Africamque & Asiam habiti sunt, suppleendis Illyrici legionibus, ex quibus aetate aut valetudine fessi, sacramento solvebantur. Cladem Lugdunensem quadragies festerio solatus est Princeps, ut amissa urbi reponeret: quam pecuniam Lugdunenses ante obtulerant turbidis casibus.

XIV. C. SÜETONIO, C. Telefino consulibus, Antistius Soffianus, factitatis in Neronem criminibus probroffis, exfilio, ut dixi, multatus, postquam id honoris indicibus, tamque promptum ad caedes Principem accepit, inquieto animo, & occasionum haud segnis, Pammenem, ejusdem loci exulem, & Chaldæorum arte famosum, eoque multorum amicitias innexum, similitudine fortunæ sibi conciliat. Ventitare ad eum nuntios, & consultationes non frustra ratus, simul annuam pecuniam a P. Anteio ministrari cognoscit. Ne-

que nefcium habebat, Anteium caritate Agrippinæ inuisum Neroni, opesque ejus præcipuas ad elicendam cupidinem, eamque causam multis exitio esse. Igitur interceptis Anteii literis, furatus etiam libellos, quibus dies genitilis ejus, & eventura, secretis Pammenis occultabantur, simul repertis, quæ de ortu vitæque Ostorii Scapulæ composita erant, scribit ad Principem, “ magna se, & quæ “ incolumitati ejus conducerent, adlaturum, si “ brevem exfilii veniam impetravisset: quippe “ Anteium & Ostorium imminere rebus, & sua “ Cæsarisque fata scrutari.” Exin missæ liburnicæ, advehiturque properè Sofianus. Ac vulgato ejus indicio, inter damnatos magis, quàm inter reos, Anteius Ostoriusque habebantur: adeò ut testamentum Anteii nemo obsignaret, nisi Tigellinus auctor exstitisset. Monitus priùs Antei-
ius, “ ne supremas tabulas moraretur.” Atque ille, hausto veneno, tarditatem ejus perosus, inter-
cisis venis, mortem adproperavit.

XV. OSTORIUS longinquis in agris, apud finem Ligurum, id temporis erat: eò missus centurio, qui cædem ejus maturaret. Causa festinandi ex eo oriebatur, quòd Ostorius multâ militari famâ, & civicam coronam apud Britanniam meritis, ingenti corporis robore, armorumque scientiâ, metum Neroni fecerat, ne invaderet pavidum semper, & repertâ nuper conjuratione magis exterritum.

Igitur centurio, ubi effugia villæ clausit, iussa Imperatoris Ostorio aperit. Is fortitudinem adversum hostes sæpe spectatam in se vertit. Et quia venæ, quamquam interruptæ, parum sanguinis effundebant, hætenus manu servi usus ut immotum pugionem extolleret, adpressit dextram ejus, juguloque occurrit.

XVI. ETIAM si bella externa, & obitas pro publicâ mortes tantâ casuum similitudine memorarem, meque ipsum satietas cepisset, aliorumque tædium exspectarem, quamvis honestos civium exitus, tristes tamen & continuos aspernantium. At nunc patientia fervilis, tantumque sanguinis domi perditum, fatigant animum, & mæstitiâ restringunt. Neque aliam defensionem ab iis, quibus ista noscentur, exegerim, quàm, ne oderim tam segniter pereuntes. Ira illa numinum in res Romanas fuit, quam non, ut in cladibus exercituum, aut captivitate urbium, semel editam transire licet. Detur hoc inlustrium virorum posteritati, ut, quomodo exsequiis a promiscuâ sepulturâ separantur, ita, in traditione supremorum, accipiant habeantque propriam memoriam.

XVII. PAUCOS quippe intra dies, eodem agmine Annæus Mela, Cerialis Anicius, Rufius Crispinus, ac Petronius cecidère. Mela & Crispinus, equites Romani, dignitate senatoriâ. Nam hic quondam præfectus prætorii, & consularibus in-

signibus donatus; ac nuper crimine conjurationis in Sardiniam exactus, accepto jussæ mortis nuntio, semet interfecit. Mela, quibus Gallio & Seneca parentibus natus, petitione honorum abstinuerat, per ambitionem præposteram, ut eques Romanus consularibus potentiâ æquaretur: simul adquirendæ pecuniæ brevius iter credebat, per procuraciones administrandis Principis negotiis. Idem Annæum Lucanum genuerat, grande adjumentum claritudinis: quo interfecto, dum rem familiarem ejus acriter requirit, accusatorem concivit Fabium Romanum, ex intimis Lucani amicis. “Mixta inter patrem filiumque conjurationis scientia” fingitur adsimulatis Lucani literis: quas inspectas Nero “ferri ad eum” jussit, opibus ejus inhians. At Mela, quæ tum promptissima mortis via, exsolvit venas: scriptis codicillis, quibus grandem pecuniam in Tigellinum, generumque ejus Cossutianum Capitonem erogabat, quò cetera manerent. Additur codicillis, tamquam de iniquitate exitii querens ita scripisset “se quidem mori nullis supplicii causis, Rufium autem Crispinum & Anicium Cerialem vitâ frui, inensos Principi:” quæ composita credebantur, de Crispino, quia interfectus erat, de Ceriale, ut interficeretur. Neque enim post multò vim sibi attulit, minore quàm ceteri miseratione, quia proditam C. Cæsari conjurationem ab eo meminerant.

XVIII. DE C. Petronio pauca suprâ repetenda sunt. Nam illi dies per somnum, nox officiis & oblectamentis vitæ transigebatur. Utque alios industria, ita hunc ignavia ad famam protulerat; habebaturque non ganeo & profligator, ut plerique sua haurientium, sed erudito luxu. Ac dicta factaque ejus quantò solutiora, & quamdam sui negligentiam præferentia, tantò gratiùs in speciem simplicitatis accipiebantur. Proconsul tamen Bithyniæ, & mox consul, vigentem se, ac parem negotiis ostendit: dein revolutus ad vitia, seu vitiorum imitationem, inter paucos familiarium Neroni adsumptus est, elegantiae arbiter, dum nihil amœnum, & molle affluentiam putat, nisi quod ei Petronius adprobavisset. Unde invidia Tigellini, quasi adversus æmulum, & scientiam voluptatum potiozem. Ergo crudelitatem Principis, cui ceteræ libidines cedebant, adgreditur, amicitiam Scevini Petronio objectans; corrupto ad indicium servo, ademptaque defensione, & majore parte familiæ in vincla raptâ.

XIX. FORTE illis diebus Campaniam petiverat Cæsar, & Cumas usque progressus Petronius illic attinebatur. Nec tulit ultrâ timoris aut spei moras: neque tamèn præceps vitam expulit, sed incisas venas, ut libitum obligatas, aperire rursus, & adloqui amicos, non per seria, aut quibus constantiæ gloriam peteret. Audiebatque referentes,

nihil de immortalitate animæ, & sapientium præcitis, sed levia carmina, & faciles versus. Servorum alios largitione, quosdam verberibus adfecit. Iniit & vias, somno indulfit, ut, quamquam coacta mors, fortuitæ similis effet. Ne codicillis quidem (quod plerique pereuntium) Neronem aut Tigellinum, aut quem alium potentium adulatus est: sed flagitia Principis, sub nominibus exoletorum, feminarumque, & novitate cuiusque stupri, perscripsit, atque obsignata misit Neroni: fregitque anulum, ne mox usui effet ad facienda pericula.

XX. AMBIGENTI Neroni quonam modo nocitium suarum ingenia notescerent, offertur Silia, matrimonio senatoris haud ignota, & ipsi ad omnem libidinem adscita, ac Petronio perquam familiaris: agitur in exilium, tamquam non filiffet quæ viderat pertuleratque, proprio odio. At Numicium Thermum, præturâ functum, Tigellini simulatibus dedit, quia libertus Thermi quædam de Tigellino criminose detulerat, quæ cruciatibus tormentorum ipse, patronus ejus nec immeritâ lueret.

XXI. TRUCIDATIS tot insignibus viris, ad postremum Nero virtutem ipsam excindere concupivit, interfecto Thraseâ Pæto, & Bareâ Sorano olim utrisque infensus, & accedentibus causis in Thraseam: quod senatu egressus est, cum de Agrippinâ referretur, ut memoravi: quodque Ju-

venalium ludicro parum expectabilem operam præbuerat : eaque offensio altiùs penetrabat, quia idem Thrasea Patavii, unde ortus erat, ludis Cæsticis, a Trojano Antenore institutis, habitu tragico cecinerat. Die quoque, quo prætor Antistius, ob probra in Neronem composita, ad mortem damnabatur, mitiora censuit, obtinuitque : & cùm deùm honores Poppææ decernerentur, sponte absens, funeri non interfuit. Quæ obliterari non sinebat Capito Cossutianus, præter animum ad flagitia præcipitem, inimicus Thraseæ, quòd auctoritate ejus concidisset, juvantis Cilicum legatos, dum Capitonem repetundarum interrogant.

XXII. QUIN & illa objectabat : “ principio
 “ anni vitare Thraseam sollemne jusjurandum :
 “ nuncupationibus votorum non adesse, quamvis
 “ quindecimvirali sacerdotio præditum : num-
 “ quam pro salute Principis, aut cælesti voce
 “ immolavisse; adfiduum olim & indefessum, qui
 “ vulgaribus quoque patrum consultis semet fau-
 “ torem, aut adversarium ostenderet, triennio non
 “ introiisse curiam : nuperrimèque, cùm, ad coër-
 “ cendos Silanum & Veterem, certatim concu-
 “ reretur, privatis potiùs clientium negotiis va-
 “ cavisse : secessionem jam id, & partes ; &, si
 “ idem multi audeant, bellum esse.” “ Ut quon-
 “ dam C. Cæsarem,” inquit, “ & M. Catonem ;
 “ ita nunc te, Nero, & Thraseam avida discor-

“diarum civitas loquitur. Et habet sectatores,
 “vel potiùs satellites, qui nondum contumaciam
 “sententiarum, sed habitum vultumque ejus sec-
 “tantur, rigidi & tristes, quò tibi lasciviam ex-
 “probrent. Huic uni incolumitas tua sine arte,
 “sine honore. Prosperas Principis res spernit :
 “etiamne luctibus & doloribus non fatiatur ?
 “Ejusdem animi est, Poppæam divam non cre-
 “dere, cujus in acta divi Augusti & divi Julii
 “non jurare. Spernit religiones, abrogat leges.
 “Diurna populi Romani per provincias, per ex-
 “ercitus, curatiùs leguntur, ut noscatur quid
 “Thrasea non fecerit. Aut transeamus ad illa
 “instituta, si potiora sunt : aut nova cupientibus
 “auferatur dux & auctor. Ista secta Tuberones,
 “& Favonios, veteri quoque reipublicæ ingrata
 “nomina, genuit. Ut imperium evertant, liber-
 “tatem præferunt : si perverterint, libertatem ip-
 “sam adgredientur. Frustra Cassium amovisti, si
 “gliscere & vigere Brutorum æmulos passurus es.
 “Denique nihil ipse de Thraseâ scripseris, discep-
 “torem senatum nobis relinque.” Extollit irâ
 promptum Cossutiani animum Nero : adjicitque
 Marcellum Eprium acri eloquentiâ.

XXIII. At Baream Soranum jam sibi Ostorius
 Sabinus, eques Romanus, poposcerat reum, ex
 proconsulatu Asiæ, in quâ offensiones Principis
 auxit, justitiâ atque industriâ : & quia portui

Ephesiorum aperiendo curam insumperat; vimque civitatis Pergamenæ, prohibentis Acratum, Cæsaris libertum, statuas & picturas avehere, inultam omiserat. Sed crimini dabatur "amicitia Plauti, & ambitio conciliandæ provinciæ ad "spes novas." Tempus damnationi delectum, quo Tiridates, accipiendo Armeniæ regno, adventabat: ut ad externa rumoribus intestinum scelus obscuraretur, an, ut magnitudinem Imperatoriam cæde insignium virorum, quasi regio facinore, ostentaret.

XXIV. IGITUR omni civitate ad excipiendum Principem, spectandumque regem, effusâ, Thraëa, occurfu prohibitus, non demisit animum: sed codicillos ad Neronem composuit, requirens "objecta, & expurgaturum" adseverans, "si notitiam criminum, & copiam diluendi habuisset." Eos codicillos Nero properanter accepit, spe, exterritum Thraëam scripsisse, per quæ claritudinem Principis extolleret, suamque famam dehonestaret. Quod ubi non evênit, vultumque, & spiritus & libertatem infontis ultro extimuit, "vocari patres" jubet. Tum Thraëa inter proximos consultavit, "tentaretne defensionem, an sperneret." Diversa consilia adferebantur.

XXV. QUIBUS intrari curiam placebat, "securos esse de constantiâ ejus" dixerunt; "nihil dicturum, nisi quo gloriam auget. Segnes &

“pavidos supremis suis secretum circumdare,
 “Aspiceret populus virum, morti obvium; au-
 “dret senatus voces, quasi ex aliquo numine,
 “supra humanas: posse ipso miraculo etiam Ne-
 “ronem permoveri: sin crudelitati insisteret,
 “distingui certè apud posteros memoriam honesti
 “exitûs ab ignaviâ per silentium pereuntium.”

XXVI. CONTRA, qui opperiendum domi cen-
 sebant, de ipso Thraseâ eadem. “Sed ludibria &
 “contumelias imminere: subtraheret aures con-
 “viciis & probris. Non solùm Cossutianum, aut
 “Eprium ad scelus promptos, superesse, qui for-
 “sitam manus ictusque per immanitatem Augusti:
 “etiam bonos metu sequi. Detraheret potiùs
 “senatui, quem perornavisset, infamiam tanti fla-
 “giti: & relinqueret incertum, quid, viso Thra-
 “seâ reo, decreturi patres fuerint. Ut Neronem
 “flagitiorum pudor caperet, irritâ spe agitari:
 “multoque magis timendum, ne in conjugem,
 “in familiam, in cetera pignora ejus sæviret,
 “Proinde intemeratus, impollutus, quorum vesti-
 “giis & studiis vitam duxerit, eorum gloriâ pe-
 “teret finem.” Aderat consilio Rusticus Aru-
 lenus, flagrans juvenis, & cupidine laudis offe-
 rebat “se intercessurum senatusconsulto.” nam
 plebis tribunus erat. Cohibuit spiritus ejus Thra-
 seâ; “ne vana, & reo non profutura, intercessori
 “exitiosa inciperet. Sibi actam ætatem, & tot

“ per annos continuum vitæ ordinem non dese-
 “ rendum : illi initium magistratum, & integra,
 “ quæ superfint. Multùm antè secum expende-
 “ ret, quod tali in tempore capeffendæ reipublicæ
 “ iter ingrederetur.” Ceterùm ipse, an venire
 in senatum deceret, meditationi suæ reliquit.

XXVII. AT postera luce, duæ prætoriæ cohortes armatæ, templum genetricis Veneris infedere, Aditum senatûs globus togatorum obsederat, non occultis gladiis : disperfique per fora ac basilicas cunei militares ; inter quorum aspectus & minas ingressi curiam senatores. Et oratio Principis per quæstorem ejus audita est. Nemine nominatim compellato, patres arguebat, “ quòd publica mu-
 “ nia desererent, eorumque exemplo equites Ro-
 “ mani ad segnitiam verterentur. Etenim, quid
 “ mirum e longinquis provinciis haud veniri, cùm
 “ plerique adepti consulatum & sacerdotia, hor-
 “ torum potiùs amcœnitati infervirent ?” quod ve-
 lut telum arripuère accusatores.

XXVIII. ET initium faciente Cossutiano, majore vi Marcellus, “ summam rempublicam agi” clamitabat : “ contumaciâ inferiorum, lenitatem
 “ imperitantis deminui. Nimiùm mites ad eam
 “ diem patres, qui Thraseam desciscentem, qui
 “ generum ejus, Helvidium Priscum, in iisdem
 “ furoribus, simul Paconium Agrippinum, pa-
 “ terni in Principes odii heredem, & Curtium

“ Montanum, detestanda carmina factitantem,
 “ eludere impunè finerent. Requirit se in senatu
 “ consularem, in votis sacerdotem, in jurejurando
 “ civem : nisi, contra instituta & cærimonias ma-
 “ jorum, proditorem palam & hostem Thrasea
 “ induisset. Denique agere fenatorem, & Prin-
 “ cipis obtrectatores protegere solitus, veniret,
 “ cenferet quid corrigi, aut mutari vellet : faci-
 “ liùs perlaturos singula increpantem, quàm nunc
 “ silentium perferrent omnia damnantis. Pacem
 “ illi per orbem terræ, an victorias sine damno
 “ exercituum displicere? Ne hominem bonis
 “ publicis mæstum, & qui fora, theatra, templa
 “ pro solitudine haberet, qui minitaretur exilium
 “ suum, ambitionis pravæ compotem facerent.
 “ Non illi consulta hæc, non magistratus, aut
 “ Romanam urbem videri. Abrumperet vitam
 “ ab eâ civitate, cujus caritatem olim, nunc &
 “ aspectum exuisset.”

XXIX. CUM per hæc atque talia Marcellus, ut
 erat torvus & minax, voce, vultu, oculis ardesce-
 ret; non illa nota, & celebritate periculorum
 fueta jam, senatûs mæstitia, sed novus & altior
 pavor, manus & tela militum cernentibus: simul
 ipsius Thraseæ venerabilis species obverfabatur:
 & erant qui “ Helvidium quoque” miserarentur,
 “ innoxiaæ adfinitatis pœnas daturum. Quid
 “ Agrippino objectum, nisi tristem patris fortu-

“ nam? quando & ille, perinde innocens, Tiberii sævitiâ concidisset. Enimverò Montanum probæ juventæ, neque famosi carminis, quia protulerit ingenium, extorrem agi.”

XXX. ATQUE interim Ostorius Sabinus, Sorani accusator, ingreditur, orditurque “ de amicitia Rubellii Plauti, quòdque proconsulatum Afriæ Soranus pro claritate sibi potiùs accommodatum, quàm ex utilitate communi egisset, alendo seditiones civitatum.” Vetera hæc: sed recens, discrimini patris filiam connectebat, “ quòd pecuniam Magis dilargita esset.” Acciderat fanè pietate Serviliæ (id nomen puellæ fuit) quæ, caritate erga parentem, simul imprudentiâ ætatis, non tamen aliud consultaverat, quàm “ de incolumitate domûs, & an placabilis Nero, an cognitio fenatûs nihil atrox adferret.” Igitur accita est in senatum, steteruntque diversi ante tribunal consulum, grandis ævo parens, contrà filia intra vicefimum ætatis annum, nuper marito Annio Pollione in exilium pulso, viduata desolataque; ac ne patrem quidem intuens, cujus onerassè pericula videbatur.

XXXI. Tum interrogante accusatore, “ an cultus dotales, an detractum cervici monile, venum dedisset, quò pecuniam faciendis magis cis sacris contraheret?” primùm strata humi, longoque fletu & silentio, pòst, altaria & aram

complexa: "Nullos," inquit, "impios deos, nullas devotiones, nec aliud infelicibus precibus invocavi, quàm ut hunc optimum patrem, tu, Cæsar, vos, patres, fervaretis incolumem. Sic gemmas, & vestes, & dignitatis insignia dedi, quomodo, si sanguinem & vitam poposcissent. Viderint isti, antehac mihi ignoti, quò nomine sint, quas artes exercent: nulla mihi Principis mentio, nisi inter numina fuit. Nescit tamen miserrimus pater: & si crimen est, solà deliqui."

XXXII. LOQUENTIS adhuc verba excipit Soranus, proclamatque: "non illam in provinciam secum profectam, non Plauto per ætatem noscì potuisse: non criminibus mariti connexam: nimis tantùm pietatis ream separarent; atque ipse quamcumque sortem subiret." Simul in amplexus occurrentis filie ruebat, nisi interjecti lictores utrisque obstitissent. Mox datus testibus locus: & quantum misericordie sævitia accusationis permoverat, tantum iræ P. Egnatius testis concivit. Cliens hic Sorani, & tunc emptus ad opprimendum amicum, auctoritatem Stoicæ sectæ præferebat, habitu & ore ad exprimendam imaginem honesti exercitus, ceterùm animo perfidiosus, subdolus, avaritiam & libidinem occultans. Quæ postquam pecuniâ reclusa sunt, dedit exemplum præcavendi, quomodo fraudibus involutos, aut

flagitiis commaculatos, sic specie bonarum artium falsos, & amicitiae fallaces.

XXXIII. IDEM tamen dies & honestum exemplum tulit Cassii Asclepiodoti, qui magnitudine opum præcipuus inter Bithynos, quo obsequio florentem Soranum celebraverat, labantem non deseruit. Exutusque omnibus fortunis, & in exilium actus; æquitate deum erga bona malaque documenta. Thraseæ, Soranoque, & Serviliæ datur mortis arbitrium. Helvidius & Paconius Italiâ depelluntur. Montanus patri concessus est, prædicto ne in republicâ haberetur. Accusatoribus Eprio & Cossutiano quinquages festertium singulis, Ostorio duodecies, & quæstoria insignia tribuuntur.

XXXIV. Tum ad Thraseam, in hortis agentem quæstor consulis missus, vesperascente jam die. Inlustrium virorum feminarumque cœtus frequentes egerat, maximè intentus Demetrio, Cynicæ institutionis doctore: cum quo, ut conjectare erat intentione vultus, & auditu, si qua clariùs proloquebantur, de naturâ animæ, & dissociatione spiritus corporisque inquirebat: donec advenit Domitius Cæcilianus, ex intimis amicis, & ei, quid senatus censuisset, exposuit. Igitur flentes queritantesque, qui aderant, “faceffere pro-
“perè” Thrasea, “neu pericula sua miscere cum
“sorte damnati” hortatur. Arriamque tentan-

tem mariti suprema, & exemplum Arriæ matris sequi, monet, “retinere vitam, filiæque communi
“subsidium unicum non adimere.”

XXXV. Tum progressus in porticum, illic a quæstore reperitur, lætitiæ propior, quia Helvidium, generum suum, Italiâ tantùm arceri cognoverat. Accepto dehinc senatusconsulto, Helvidium & Demetrium in cubiculum inducit: porrectisque utriusque brachii venis, postquam cruorem effudit, humum super spargens, propiùs vocato quæstore, “Libemus,” inquit, “Jovi liberatori. Specta, juvenis: & omen quidem
“dii prohibeant; ceterùm in ea tempora natus
“es, quibus firmare animum expediat constantibus exemplis.” Pòst lentitudine exitùs graves cruciatus adferente, obversis in Demetrium . . .

*Ne deformatam paginam Lectori exhiberemus, annotatiunculas
perpaucas Brotierii, quæ infra Textum Edit: suæ minor:
positæ sunt, & ad quas Asterisci, quod aiunt, qui subinde
in hac Editione occurrunt, omnino spectant, separatim impri-
mendas curavimus.*

Vid. Lib. 3. Pag. 148. Lin. 13.

(*) Supplendum videtur: “ & quæ scripserunt ex-
“ postulantes.”

Vid. Lib. 3. Pag. 149. Lin. ult.

(*) Supplendum videtur: “ Apud Senatum indolet:
“ Pisonis libertum appellat; crebrisque interrogationi-
“ bus, &c.”

Vid. Lib. 3. Pag. 172. Lin. 26.

(*) Intelligendum, vel supplendum, “ ire,” aut
“ proficisci.”

Vid. Lib. 6. Pag. 306. Lin. 23.

(*) Hic periit nomen aliquod, fortè prænomen tan-
tùm ut duo sint Aruseii.

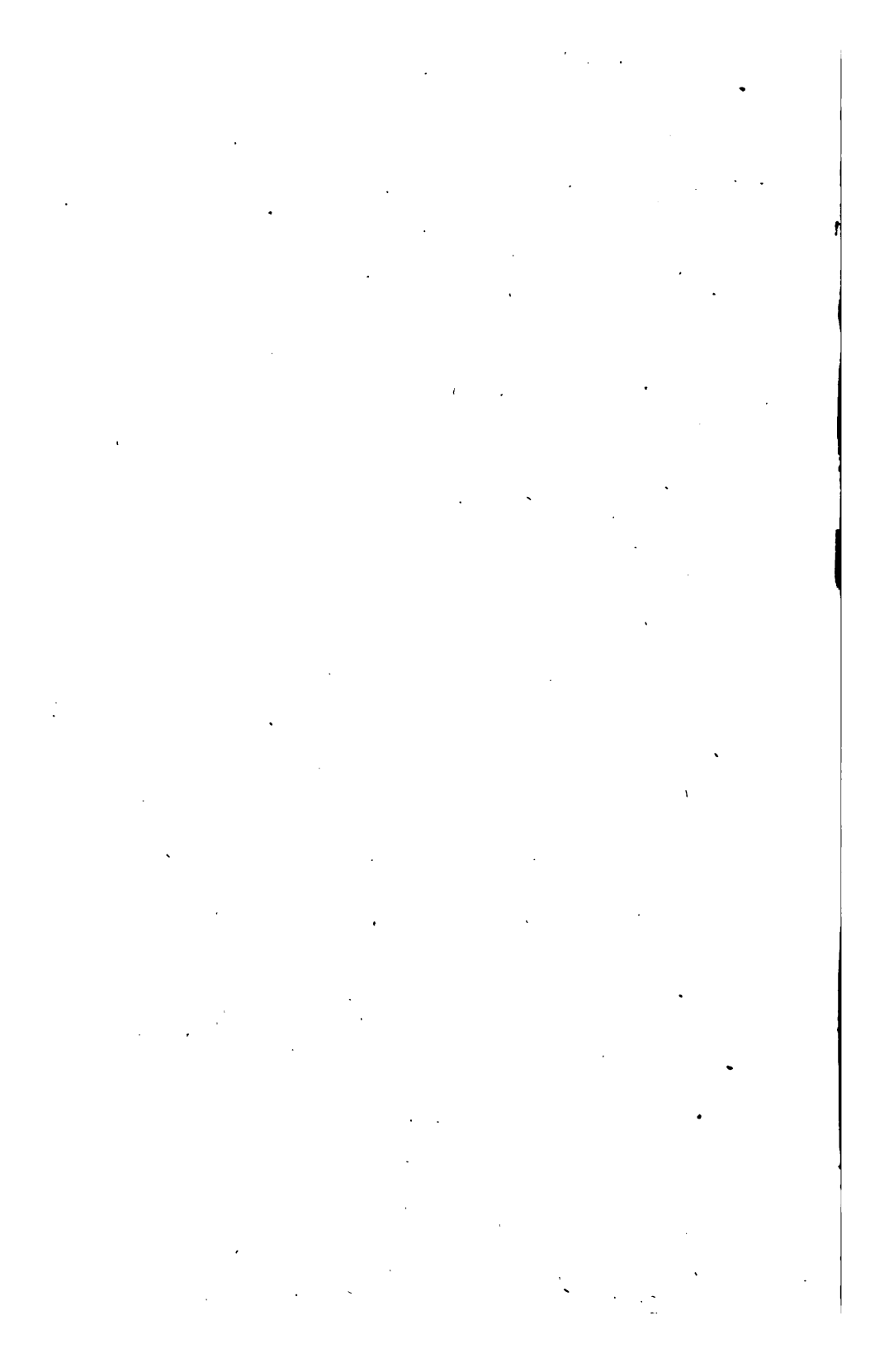
Vid. Lib. 11. Pag. 20. Lin. 15.

(*) Supplendum videtur: “ Quid si memoria eorum
“ renovaretur, qui, Capitolio & arce Romanâ manibus
“ eorundem fere superatis, pretium populi Romani
“ mille pondo auri fecerint ?”

Vid. Lib. 12. Pag. 72. Lin. 24.

(*) Hic aliquid excidit, supplendum videtur: “ Sanè
“ præbuerant Judæi speciem motûs, ortâ seditione ob
“ Caii Cæsaris effigiem in templo locandam; postquam,
“ cognitâ cæde ejus, haud obtemperatum esset, manebat
“ metus ne quis Principum eadem imperitaret.”

C. CORNELIUS

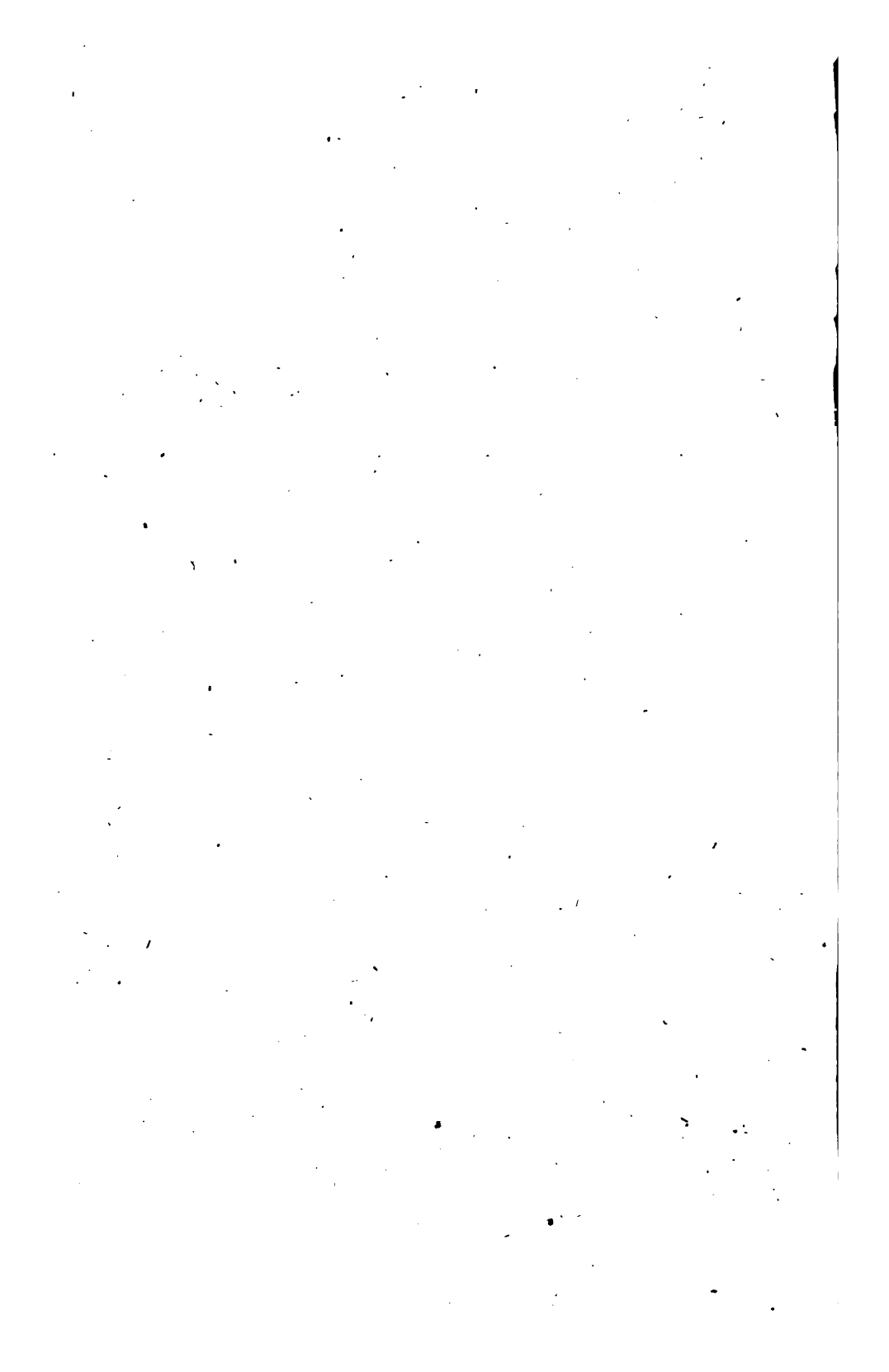
TACITUS

DE MORIBUS GERMANORUM,

ET

DE VITA AGRICOLÆ.

T

B R È V I A R I U M

L I B E L L I

DE SITU, MORIBUS,

ET POPULIS GERMANIÆ.

I. GERMANIÆ *fitus*. II. *Incolæ*. *Nominis origo*. III. *Carmina: barditus: variæque antiquitates*. IV. *Corporum habitus*. V. *Solè natura*. VI. *Germanorum arma*. VII. *Reges, duces, sacerdotes*. VIII. *Feminarum constantia & veneratio*. IX. *Dii, Mercurius, Hercules, Mars, Isis*. *Simulacra nulla*. X. *Auspicia, sortes: ex equis, e captivis præfagia*. XI. *Consultationès publicæ & conventus*. XII. *Pænæ*. *Jus*. XIII. *Scutum, framea juvenibus data*. *Principum comites: eorum virtus & fama*. XIV. *Gentis bellica studia*. XV. *Pacis artès, venatio & otium*. *Conlata principibus munera*. XVI. *Vicorum domorumque forma*. *Specus, suffugium hiemi, & receptaculum*

frugibus. XVII. Hominum, feminarumque vestitus. XVIII. Severa matrimonia. Dos a marito data. XIX. Adulterii pœna, maritis permissa. XX. Liberorum educatio. Successionis leges. XXI. Patris, propinqui amicitiae inimicitiaeque susceptae. Homicidiorum pretia. Hospitalitas. XXII. Victus: ebrietas: rixae: in conviviiis consultationes. XXIII. Potus, cibi. XXIV. Juventae ludicrum. Aleae furor. XXV. Servi, libertini. XXVI. Agrorum cultus & partitio. Anni tempora. XXVII. Funera. Hæc hæctenus in commune. XXVIII. Singularum gentium instituta. Galli, olim validi, in Germaniam transgressi. Helvetii, Boii, Gallica gens. Avarisforum, Oforum incertum genus. Treveri, Nervii, Germanicæ originis populi, ut & Vangiones, Triboci, Nemetes, Ubii. XXIX. Batavi, Cattorum proles. Mattiacorum gens. Decumates agri. XXX. Catti, militari disciplinâ præcipui. XXXII. Uspii, Tencteri, equitatu præstantes. XXXIII. Bructerorum sedes a Chamavis & Angrivariis occupatæ. XXXIV. Dulgibini. Chasuari. Frisii majores & minores. XXXV. Chauci, pacis studiosi. XXXVI. Cberusci & Fosi, a Cattis victi. XXXVII. Cim-

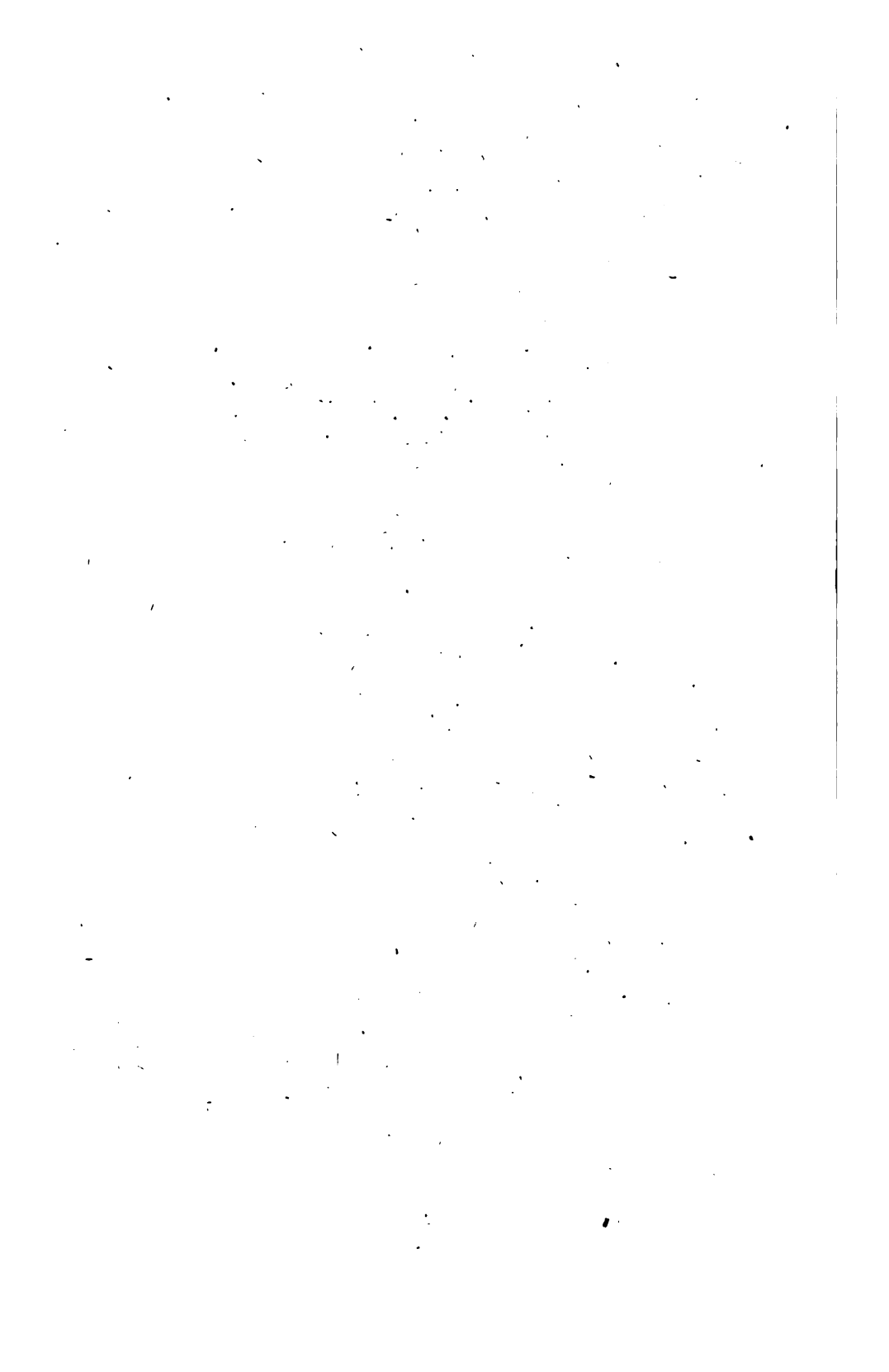
brorum parva civitas, gloria ingens. XXXVIII. Suevorum mores. XXXIX. Semnonum religio. XL. Langobardi. Reudigni. Aviones. Angli. Varini. Eudofes. Suardones. Nuthones. Herthi, seu Terræ matris, commune sacrum. XLI. Hermunduri. XLII. Narisci. Marcomanni. Quadi. XLIII. Marfigni. Gotbini. Osi. Burii. Lygiorum civitates. Arii. Helvecones. Manimi. Elyfii. Nabarvali. Alcis numen. Gotbones. XLIV. Suionum civitates. XLV. Mare pigrum. Æstii succinum legunt. Sitones, quibus femina imperat. XLVI. Peucini. Venedi. Fenni. Eorum feritas & paupertas. Hominum monstra, Hellufii, Oxiones.

Libellum hunc scripsit Tacitus

A. U. C. J. C.

DCCCL. 98. Coff.

{ M. COCCIO Nervâ Aug. IV,
{ M. ULPIO Trajano Cæsare II.

C. C O R N E L I I
T A C I T I

DE SITU, MORIBUS,
ET POPULIS GERMANIÆ
LIBELLUS.

GERMANIA omnis a Gallis Rætisque & Pannoniis, Rheno & Danubio fluminibus, a Sarmatis Dacisque, mutuo metu, aut montibus separatur. Cetera Oceanus ambit, latos finus, & insularum immensa spatia complectens, nuper cognitis quibusdam gentibus, ac regibus, quos bellum aperuit. Rhenus, Ræticarum Alpium inaccessio ac præcipiti vertice ortus, modico flexu, in Occidentem versus, septemtrionali Oceano miscetur. Danubius, molli & clementer edito montis Abnobæ jugo effusus, plures populos adit, donec in Ponticum mare sex meatibus erumpat: septimum enim os paludibus hauritur.

II. Ipsos Germanos indigenas crediderim, minimèque aliarum gentium adventibus & hospitiiis

mixtos : quia nec terrâ olim, sed classibus advehantur, qui mutare fedes quærebant ; & immensus ultrâ, utque sic dixerim, adversus Oceanus raris ab orbe nostro navibus aditur. Quis porrò, præter periculum horridi & ignoti maris, Asiâ, aut Africâ, aut Italiâ relictâ, Germaniam peteret ? informem terris, asperam cælo, tristem cultu aspectuque, nisi si patria sit. Celebrant carminibus antiquis (quod unum apud illos memoriæ & annalium genus est) “ Tuistonem deum, terrâ
 “ editum, & filium Mannum, originem gentis
 “ conditoresque. Manno tres filios adsignant, e
 “ quorum nominibus proximi Oceano Ingævones,
 “ medii Hermiones, ceteri Istævones vocentur.”
 Quidam autem, licentiâ vetustatis, “ plures deo
 “ ortos, pluresque gentis appellationes, Marfos,
 “ Gambrivios, Suevos, Vandalios” affirmant :
 “ eaque vera & antiqua nomina. Ceterùm Ger-
 “ manix vocabulum recens, & nuper additum :
 “ quoniam, qui primi Rhenum transgressi Gallos
 “ expulerint, ac nunc Tungri, tunc Germani vo-
 “ cati sint : ita nationis nomen, non gentis, eva-
 “ luiffe paullatim, ut omnes, primùm a victore,
 “ ob metum, mox a seipsis invento nomine, Ger-
 “ mani vocarentur.” “ Fuisse apud eos & Her-
 “ culem” memorant ; primumque omnium viro-
 rum fortium ituri in prælia canunt.

III. SUNT illis hæc quoque carmina, quorum relatu, quem *Barditum* vocant, accendunt animos, futuræque pugnæ fortunam ipso cantu augurantur: terrent enim, trepidantve, prout sonuit acies. Nec tam voces illæ, quàm virtutis concentus, videntur: adfectatur præcipuè asperitas soni, & fractum murmur, objectis ad os scutis, quò plenior & gravior vox repercussu intumescat. Ceterùm & “Ulixem” quidam opinantur, “longo illo & fabuloso errore in hunc Oceanum delatum, adisse Germaniæ terras, Asciburgiumque, quod, in ripâ Rheni situm, hodièque incolitur, ab illo constitutum, nominatumque ΑΣΚΙΠΥΡΓΙΟΝ. Aram quinetiam Ulixi consecratam, adjecto Laërtæ patris nomine, eodem loco, olim repositam: monumentaque, & tumulos quosdam, Græcis literis inscriptos, in confinio Germaniæ Rætiæque adhuc exstare:” quæ neque confirmare argumentis, neque refellere in animo est: ex ingenio suo quisque demat, vel addat fidem.

IV. IPSE eorum opinionibus accedo, qui “Germaniæ populos nullis aliis aliarum nationum connubiis infectos, propriam, & sinceram, & tantùm suî similem gentem exstitisse” arbitrantur. Unde habitus quoque corporum, quamquam in tanto hominum numero, idem omnibus: truces & cærulei oculi, rutilæ comæ, magna corpora, & tantùm ad impetum valida: laboris atque ope-

rum non eadem patientia : minimèque sitim æstumque tolerare, frigora atque inedia cælo solove adfueverunt.

V. TERRA, etsi aliquantò specie differt, in universum tamen aut silvis horrida, aut paludibus fœda : humidior, quàm Gallias, ventosior, quàm Noricum ac Pannoniam aspicit : satis ferax, frugiferarum arborum impatiens, pecorum fecunda, sed plerumque improcera : ne armentis quidem suus honor, aut gloria frontis : numero gaudent : eæque solæ & gratissimæ opes sunt. Argentum & aurum propitii an irati dii negaverint, dubito. Nec tamen affirmaverim nullam Germaniæ venam argentum aurumve gignere : quis enim scrutatus est ? possessione & usu haud perinde adficiuntur. Est videre apud illos argentea vasa, legatis & principibus eorum muneri data, non in aliâ vilitate, quàm quæ humo finguntur : quamquam proximi ob usum commerciorum aurum & argentum in pretio habent, formasque quasdam nostræ pecuniæ agnoscunt, atque eligunt : interiores simplicius & antiquius permutatione mercium utuntur. Pecuniam probant veterem, & diu notam, Serratos, Bigatosque. Argentum quoque magis, quàm aurum sequuntur, nullâ affectione animi, sed quia numerus argenteorum facilius usui est promiscua ac vilia mercantibus.

VI. NE ferrum quidem superest, sicut ex genere telorum colligitur. Rari gladiis, aut majoribus lanceis utuntur: hastas, vel ipsorum vocabulo *frameas* gerunt, angusto & brevi ferro, sed ita acri, & ad usum habili, ut eodem telo, prout ratio poscit, vel cominus vel eminus pugnent: & eques quidem scuto frameâque contentus est: pedites & missilia spargunt, plura singuli, atque in immensum vibrant: nudi, aut sagulo leves: nulla cultus jactatio: scuta tantum lectissimis coloribus distinguunt: paucis loricae: vix uni alterive cassis, aut galea. Equi non formâ, non velocitate conspicui: sed nec variare gyros, in morem nostrum, docentur. In rectum, aut uno flexu dextros agunt, ita conjuncto orbe, ut nemo posterior sit. In universum aestimanti, plus penes peditem roboris: eoque mixti praeliantur, aptâ & congruente ad equestrem pugnam velocitate peditum, quos ex omni juventute delectos ante aciem locant. Definitur & numerus: centeni ex singulis pagis sunt: idque ipsum inter suos vocantur: & quod primò numerus fuit, jam nomen & honor est. Acies per cuneos componitur. Cedere loco, dummodo rursus intes, consilii quàm formidinis arbitrantur. Corpora suorum etiam in dubiis praeliis referunt. Scutum reliquisse præcipuum flagitium: nec aut sacris adesse, aut concilium inire

ignominioso fas : multique superstites bellorum, infamiam laqueo finierunt.

VII. REGES ex nobilitate ; dūces ex virtute fumunt. Nec regibus infinita, aut libera potestas : & duces exemplo potiùs quàm imperio : si prompti, si conspicui, si ante aciem agant, admiratione præfunt. Ceterùm, neque animadvertere, neque vincire, ne verberare quidem, nisi sacerdotibus permissum : non quasi in pœnam, nec ducis jussu, sed velut deo imperante, quem adesse bellantibus credunt : effigiesque, & signa quædam, detracta lucis, in prælium ferunt. Quodque præcipuum fortitudinis incitamentum est, non casus, nec fortuita conglobatio turmam aut cuneum facit, sed familiæ & propinquitates : & in proximo pignora : unde feminarum ululatus audiri, unde vagitus infantium : hi cuique sanctissimi testes, hi maximi laudatores. Ad matres, ad conjuges vulnera ferunt : nec illæ numerare, aut exigere plagas pavent. Cibosque & hortamina pugnantibus gestant.

VIII. MEMORIÆ proditur quasdam acies, inclinatas jam, & labantes, a feminis restitutas, constantiâ precum, & objectu pectorum, & monstratâ cominus captivitate, quam longè impatientiùs feminarum suarum nomine timent : adeò, ut efficacius obligentur animi civitatum, quibus inter obfides puellæ quoque nobiles imperantur. Inesse

quinetiam sanctum aliquid, & providum putant : nec aut consilia earum aspernantur, aut responsa negligunt. Vidimus, sub divo Vespasiano, Vele- dam, diu apud plerosque numinis loco habitam. Sed & olim Auriniam, & compluris alias venerati sunt, non adulatione, nec tamquam facerent deas.

IX. DEORUM maximè Mercurium colunt, cui certis diebus, humanis quoque hostiis litare fas habent. Herculem ac Martem concessis animalibus placant : pars Suevorum & Ifidi sacrificat. Unde causa & origo peregrino sacro, parum comperi, nisi quòd signum ipsum in modum liburnæ figuratum, docet advectam religionem. Ceterùm, nec cohibere parietibus deos, neque in ullam humani oris speciem adsimulare, ex magnitudine cælestium arbitrantur : lucos ac nemora consecrant, deorumque nominibus appellant secretum illud, quod solâ reverentiâ vident.

X. AUSPICIA, sortesque, ut qui maximè, observant. Sortium consuetudo simplex : virgam, frugiferæ arbori decidam, in furculos amputant, eosque, notis quibusdam discretos, super candidam vestem temere ac fortuitò spargunt : mox, si publicè consulitur, sacerdos civitatis, sin privatim, ipse paterfamilix, precatus deos, cælumque suspiciens, ter singulos tollit, sublato, secundùm impressam antè notam, interpretatur. Si prohibuerunt, nulla, de eâdem re, in eundem diem,

consultatio: sin permiffum, aufpicioꝝ adhuc fides exigitur. Et illud quidem etiam hîc notum, avium voces, volatusque interrogare. Propſium gentis, equoꝝ quoque præſagia ac monitus experiri: publicè aluntur iisdem nemoribus ac lucis, candidi, & nullo mortali opere contacti, quos præſos ſacro curru ſacerdos, ac rex, vel princeps civitatis, comitantur, hinnitusque ac fremitus obſervant. Nec ulli aufpicio major fides, non ſolùm apud plebem, ſed apud proceres, apud ſacerdotes. Se enim miniſtros deoꝝ, illos conſcios putant. Eſt & alia obſervatio aufpicioꝝ, quâ gravium bellorum eventus explorant. Ejus gentis, cum quâ bellum eſt, captivum quoque modo interceptum, cum electo popularium ſuoꝝ, patriis quemque armis committunt: victoria hujus, vel illius, pro præjudicio accipitur.

XI. DE minoribus rebus principes conſultant, de majoribus omnes: ita tamen, ut ea quoque, quorum penes plebem arbitrium eſt, apud principes pertractentur. Coeunt, niſi quid fortuitum & ſubitum inciderit, certis diebus, cum aut inchoatur luna, aut impletur: nam agendis rebus hoc aufpiciſſimum initium credunt. Nec dieꝝ numerum, ut nos, ſed noctium computant. Sic conſtituunt, ſic condicunt: nox ducere diem videtur. Illud ex libertate vitium, quèd non ſimul, nec ut juſſi conveniunt, ſed & alter, & ter-

tius dies cunctatione coëuntium absumitur. Ut turbæ placuit, confidunt armati. Silentium per sacerdotes, quibus tum & coërcendi jus est, imperatur. Mox rex, vel princeps, prout ætas cuique, prout nobilitas, prout decus bellorum, prout facundia est, audiuntur, auctoritate suadendi magis, quàm jubendi potestate. Si displicuit sententia, fremitu aspernantur: sin placuit, frameas concutiant. Honoratissimum adfensûs genus est, armis laudare.

XII. LICET apud concilium accusare quoque, & discrimen capitis intendere. Distinctio pœnarum ex delicto: proditores & transfugas arboribus suspendunt: ignavos, & imbelles, & corpore infames, cœno ac palude, injectâ insuper crate, mergunt. Diversitas supplicii illuc respicit, tamquam scelera ostendi oporteat, dum puniuntur, flagitia abscondi. Sed & levioribus delictis, pro modo, pœna: equorum pecorumque numero convicti multantur: pars multæ regi, vel civitati, pars ipsi qui vindicatur, vel propinquis ejus exsolvitur. Eliguntur in iisdem conciliis & principes, qui jura per pagos vicisque reddunt. Centeni singulis ex plebe comites, consilium simul & auctoritas, adfunt.

XIII. NIHIL autem neque publicæ neque privatæ rei, nisi armati agunt. Sed arma sumere non antè cuiquam moris, quàm civitas suffecturum pro-

baverit. Tum in ipso concilio, vel principum aliquis, vel pater, vel propinquus scuto frameaque juvenem ornant: hæc apud illos toga, hic primus juventæ honos: ante hoc domus pars videntur, mox reipublicæ. Insignis nobilitas, aut magna patrum merita, principis dignationem etiam adolescentulis adsignant. Ceteri robustioribus ac jam pridem probatis aggregantur: nec rubor inter comites aspici. Gradus quinetiam & ipse comitatus habet, judicio ejus, quem sectantur: magnaque & comitum æmulatio, quibus primus apud principem suum locus; & principum, cui plurimi & acerrimi comites. Hæc dignitas, hæc vires, magno semper electorum juvenum globo circumdari, in pace decus, in bello præsidium. Nec solum in sua gente cuique, sed apud finitimas quoque civitates id nomen, ea gloria est, si numero ac virtute comitatus emineat: expetuntur enim legationibus, & muneribus ornantur, & ipsa plerumque fama bella profligant.

XIV. Сум ventum in aciem, turpe principi virtute vinci; turpe comitatui, virtutem principis non adæquare. Jam verò infame in omnem vitam ac probrosum, superstitem principi suo ex acie recessisse. Illum defendere, tueri, sua quoque fortia facta gloriæ ejus adsignare, præcipuum sacramentum est. Principes pro victoriâ pugnant: comites pro principe. Si civitas, in quâ orti sunt,

longâ pace & otio torpeat; plerique nobilium adolescentium petunt ultro eas nationes, quæ tum bellum aliquod gerunt; quia & ingrata genti quies, & facilius inter ancipitia clarescunt, magnumque comitatum non nisi vi belloque tueare: exigunt enim principis sui liberalitate illum bellatorem equum, illam cruentam victricemque frameam. Nam epulæ, & quamquam incompti, largi tamen apparatus pro stipendio cedunt. Materia munificentiae per bella & raptus. Nec arare terram, aut exspectare annum, tam facile persuaseris, quam vocare hostes & vulnera mereri: pigrum quinimmo & iners videtur sudore acquirere, quod possis sanguine parare.

XV. QUOTIENS bella non ineunt, non multum venatibus, plus per otium transigunt, dediti somno, ciboque. Fortissimus quisque ac bellicosissimus nihil agens, delegatâ domûs, & penatium, & agrorum curâ feminis senibusque, & infirmissimo cuique ex familiâ, ipsi hebet: mirâ diversitate naturæ, cum iidem homines sic ament inertiam, & oderint quietem. Mos est civitatibus, ultro ac viritim conferre principibus, vel armentorum, vel frugum, quod pro honore acceptum, etiam necessitatibus subvenit. Gaudent præcipuè finitimarum gentium donis, quæ non modò à singulis, sed publicè mittuntur: electi equi, magna arma, pha-

leræ, torquesque. Jam & pecuniam accipere docuimus.

XVI. NULLAS Germanorum populis urbes habitari, fatis notum est: ne pati quidem inter se junctas sedes. Colunt discreti ac diversi, ut fons, ut campus, ut nemus placuit. Vicos locant, non in nostrum morem, connexis & cohærentibus ædificiis: suam quisque domum spatio circumdat, sive adversus casus ignis remedium, sive incitiâ ædificandi. Ne cæmentorum quidem apud illos, aut tegularum usus: materiâ ad omnia utuntur informi, & citra speciem, aut delectationem. Quædam loca diligentius inlinunt terrâ, ita purâ ac splendente, ut picturam ac lineamenta colorum imitetur. Solent & subterraneos specus aperire, eosque multo insuper fimo onerant, suffugium hiemi & receptaculum frugibus: quia rigorem frigorum ejusmodi locis molliunt: & si quando hostis advenit, aperta populatur: abdita autem & defossâ, aut ignorantur, aut eo ipso fallunt, quòd quærenda sunt.

XVII. TEGUMEN omnibus sagum, fibulâ, aut, si desit, spinâ confertum. Cetera intecti, totos dies juxta focum atque ignem agunt. Locupletissimi veste distinguuntur, non fluitante, sicut Sarmatæ ac Parthi, sed strictâ & singulos artus exprimente. Gerunt & ferarum pelles, proximi ripæ negligenter, ultiores exquisitiùs, ut quibus nullus

per commercia cultus. Eligunt feras, & detracta velamina spargunt maculis pellibusque belluarum, quas exterior Oceanus, atque ignotum mare gignit. Nec alius feminis quàm viris habitus, nisi quòd feminæ sæpiùs lineis amictibus velantur, eosque purpurâ variant, partemque vestitùs superioris in manicas non extendunt, nudæ brachia ac lacertos: sed & proxima pars pectoris patet.

XVIII. QUAMQUAM severa illic matrimonia: nec ullam morum partem magis laudaveris: nam propè soli barbarorum singulis uxoribus contenti sunt, exceptis admodum paucis, qui non libidine, sed ob nobilitatem plurimis nuptiis ambiuntur. Dotem non uxor marito, sed uxori maritus offert. Interfunt parentes & propinqui, ac munera probant: munera non ad delicias muliebres quæsitæ, nec quibus nova nupta comatur; sed boves, & frenatum equum, & scutum cum frameâ, gladioque. In hæc munera uxor accipitur, atque invicem ipsa armorum aliquid viro affert. Hoc maximum vinculum, hæc arcana sacra, hos conjugales deos arbitrantur. Ne se mulier extra virtutum cogitationes, extraque bellorum casus putet, ipsis incipientis matrimonii auspiciis admonetur, venire se laborum periculorumque sociam, idem in pace, idem in prælio passuram aufuramque: hoc juncti boves, hoc paratus equus, hoc

data arma denuntiant. Sic vivendum, sic pereundum : accipere se, quæ liberis inviolata ac digna reddat, quæ nurus accipiant, rursusque ad nepotes referant.

XIX. ERGO septâ pudicitîâ agunt, nullis spectaculorum inlecebris, nullis conviviorum irritationibus corruptæ. Literarum secreta viri pariter ac feminae ignorant. Paucissima in tam numerosâ gente adulteria, quorum poena præfens, & maritis permiffa. Accifis crinibus, nudatam, coram propinquis, expellit domo maritus, ac per omnem vicum verberare agit : publicatæ enim pudicitiae nulla venia : non formâ, non ætate, non opibus maritum invenerit. Nemo enim illic vitia ridet : nec corrumpere & corrumpi, sæculum vocatur. Melius quidem adhuc eæ civitates, in quibus tantum virgines nubunt, & cum spe votoque uxoris femel tranfigitur. Sic. unum accipiunt maritum, quo modo unum corpus, unamque vitam, ne ulla cogitatio ultrâ, ne longior cupiditas, ne tamquam maritum, sed tamquam matrimonium ament. Numerum liberorum finire, aut quemquam ex agnatis necare, flagitium habetur : plusque ibi boni mores valent, quàm alibi bonæ leges.

XX. IN omni domo nudi ac fordidî, in hos artus, in hæc corpora, quæ miramur, excrescunt. Sua quemque mater uberibus alit, nec ancillis ac

nutricibus delegantur. Dominum ac servum nullis educationis deliciis dignoscas. Inter eadem pecora, in eadem humo degunt, donec ætas separet ingenuos, virtus agnoscat. Sera juvenum Venus; eoque inexhausta pubertas: nec virgines festinantur; eadem juvena, similis proceritas: pares validæque miscentur: ac robora parentum liberi referunt. Sororum filiis idem apud avunculum, qui apud patrem honor. Quidam sanctiorem arctioremque hunc nexum sanguinis arbitrantur, & in accipiendis obsidibus magis exigunt; tamquam ii, & animum firmiùs, & domum latiùs teneant. Heredes tamen successoresque sui cuique liberi: & nullum testamentum. Si liberi non sunt, proximus gradus in possessione fratres, patru, avunculi. Quantò plus propinquorum, quò major adfinium numerus, tantò gratiosior senectus: nec ulla orbitatis pretia.

XXI. SUSCIPERE tam inimicitias, seu patris, seu propinqui, quàm amicitias necesse est: nec implacabiles durant. Luitur enim etiam homicidium certo armentorum ac pecorum numero, recipitque satisfactionem universa domus: utiliter in publicum; quia periculosiores sunt inimicitiae juxta libertatem. Convictibus & hospitibus non alia gens effusiùs indulget. Quemcumque mortalium arcere tecto, nefas habetur: pro fortunâ quisque

apparatis epulis excipit. Cùm defecêre, qui modò hospes fuerat, monstrator hospitii & comês, proximam domum non invitati adeunt; nec interest: pari humanitate accipiuntur. Notum ignotumque, quantum ad jus hospitii, nemo discernit. Abeunti, si quid poposcerit, concedere moris: & poscendi invicem eadem facilitas. Gaudent muneribus: sed nec data imputant, nec acceptis obligantur.

XXII. VICTUS inter hospites comis. Statim e somno, quem plerumque in diem extrahunt, lavantur, sæpiùs calidâ, ut apud quos plurimùm hiems occupat. Lauti, cibum capiunt: separatae fingulis sedes, & sua cuique mensa. Tum ad negotia, nec minus sæpe ad convivia procedunt armati. Diem noctemque continuare potando, nulli probrum. Crebræ, ut inter vinolentos rixæ, rarò conviciis, sæpiùs cæde & vulneribus transfinguntur. Sed & de reconciliandis invicem inimicis, & jungendis adfinitatibus, & adfiscendis principibus, de pace denique ac bello plerumque in conviviis consultant: tamquam nullo magis tempore aut ad simplices cogitationes pateat animus, aut ad magnas incalescat. Gens non astuta, nec callida, aperit adhuc secreta pectoris, licentiâ joci. Ergo detecta & nuda omnium mens, postera die retractatur; & salva utriusque temporis ratio est.

Deliberant, dum fingere nesciunt : constituunt, dum errare non possunt.

XXIII. POTUI humor ex hordeo aut frumento, in quamdam similitudinem vini corruptus. Proximi ripæ & vinum mercantur. Cibi simplices : ægestia poma, recens fera, aut lac concretum. Sine apparatu, sine blandimentis expellunt famem. Adversus sitim, non eadem temperantia. Si indulseris ebrietati, suggerendo quantum concupiscunt, haud minùs facilè vitiis, quàm armis vincuntur.

XXIV. GENUS spectaculorum unum, atque in omni cœtu idem. Nudi juvenes, quibus id ludicrum est, inter gladios se, atque infestas frameas, saltu jaciunt. Exercitatio artem paravit, ars decorem : non in quæstum tamen, aut mercedem : quamvis audacis lasciviæ pretium est, voluptas spectantium. Aleam (quod mirere) sobrii inter seria exercent, tantâ lucrandi perdendive temeritate, ut, cùm omnia defecerunt, extremo ac novissimo jactu de libertate & de corpore contendant. Victus voluntariam servitutem adit : quamvis junior, quamvis robustior, alligari se ac venire patitur. Ea est in re pravâ pervicacia : ipsi fidem vocant. Servos conditionis hujus per commercia tradunt, ut se quoque pudore victoriæ exsolvant.

XXV. CETERIS servis, non, in nostrum morem, descriptis per familiam ministeriis, utuntur. Suam quisque sedem, suos penates regit. Fru-

menti modum dominus; aut pecoris, aut vestis, ut colono, injungit : & servus hæcenus paret. Cetera domus officia uxor ac liberi exsequuntur. Verberare servum ac vinculis & opere coercere, rarum. Occidere solent, non disciplinâ & severitate, sed impetu & irâ, ut inimicum, nisi quod impunè. Libertini non multum supra servos sunt, rarè aliquod momentum in domo, numquam in civitate, exceptis dumtaxat iis gentibus, quæ regnantur. Ibi enim & super ingenuos & super nobiles ascendunt : apud ceteros, impares libertini libertatis argumentum sunt.

XXVI. FENUS agitare, & in usuras extendere, ignotum : ideoque magis servatur, quàm si vetitum esset. Agri, pro numero cultorum, ab universis per vices occupantur, quos mox inter se secundùm dignationem partiuntur : facilitatem partiendi camporum spatia præstant. Arva per annos mutant ; & superest ager : nec enim cum ubertate & amplitudine foli labore contendunt, ut pomaria conferant, & prata separent, & hortos rigent : sola terræ seges imperatur. Unde annum quoque ipsum non in totidem digerunt species : hiems, & ver, & æstas intellectum ac vocabula habent : autumnus perinde nomen ac bona ignorantur.

XXVII. FUNERUM nulla ambitio : id solùm observatur, ut corpora clarorum virorum certia

lignis cremantur. Struem rogi nec vestibus, nec odoribus cumulant : sua cuique arma, quorumdam igni & equus adjicitur. Sepulchrum cespes erigit. Monumentorum arduum & operosum honorem, ut gravem defunctis, aspernantur. Lamenta ac lacrimas citò, dolorem & tristitiam tardè ponunt. Feminis lugere honestum est : viris meminisse.

XXVIII. HÆC in commune de omnium Germanorum origine ac moribus accepimus. Nunc singularum gentium instituta, ritusque, quatenus differant, quæ nationes e Germaniâ in Gallias commigraverint, expediam. Validiores olim Gallorum res fuisse summus auctorum divus Julius tradit : eoque credibile est, etiam Gallos in Germaniam transgressos. Quantulum enim amnis obstabat, quominus, ut quæque gens evaluerat, occuparet permutaretque sedes promiscuas adhuc, & nullâ regnorum potentiâ divisas? Igitur inter Hercyniam silvam, Rhenumque & Mœnum amnes, Helvetii, ulteriora Boii, Gallica utraque gens, tenuère. Manet adhuc *Boiemi* nomen, significatque loci veterem memoriam, quamvis mutatis cultoribus. Sed utrùm Aravisci in Pannoniam ab Osis, Germanorum natione, an Osi ab Araviscis in Germaniam commigraverint, cum eodem adhuc sermone, institutis, moribus utantur, incertum est : quia pari olim inopiâ ac libertate, eadem utriusque ripæ bona malaque erant. Treveri

& Nervii circa adfectionem Germanicæ originis ultro ambitiosi sunt, tamquam per hanc gloriam sanguinis, a similitudine & inertia Gallorum separantur. Ipsam Rheni ripam haud dubie Germanorum populi colunt, Vangiones, Triboci, Nemetes. Ne Ubii quidem, quamquam Romana colonia esse meruerint, ac libentius *Agrippinenses* conditoris sui nomine vocentur, origine erubescunt, transgressi olim, & experimento fidei super ipsam Rheni ripam conlocati, ut arcerent, non ut custodirentur.

XXIX. OMNIUM harum gentium virtute præcipui Batavi, non multum ex ripâ, sed insulam Rheni amnis colunt, Cattorum quondam populus, & seditione domesticâ in eas sedes transgressus, in quibus pars Romani imperii fierent. Manet honos, & antiquæ societatis insigne: nam nec tributis contemnuntur, nec publicanus atterit: exempti oneribus & conlationibus, & tantum in usum præliorum sepositi, velut tela atque arma, bellis reservantur. Est in eodem obsequio & Mattiacorum gens. Protulit enim magnitudo populi Romani ultra Rhenum, ultraque veteres terminos, imperii reverentiam. Ita sede finibusque in suâ ripâ, mente animoque nobiscum agunt, cetera similes Batavis, nisi quod ipso adhuc terræ suæ solo & cælo acrius animantur. Non numeraverim inter Germaniæ populos, quamquam trans Rhe-

num Danubiumque confederint, eos, qui Decumates agros exercent. Levissimus quisque Gallorum, & inopiâ audax, dubiæ possessionis solum occupavêre. Mox limite actô, promotisque præfidiis, finus imperii, & pars provinciæ habentur.

XXX. ULTRA hos Catti initium fedis ab Hercynio saltu inchoant, non ita effusis ac palustribus locis, ut ceteræ civitates, in quas Germania patefcit: durant siquidem colles, paullatimque rarefcunt: & Cattos suos saltus Hercynius profequitur simul atque deponit. Duriora genti corpora, stricti artus, minax vultus, & major animi vigor. Multum (ut inter Germanos) rationis ac follertiæ: præponere electos, audire præpositos, nosse ordines, intelligere occasiones, differre impetus, disponere diem, vallare noctem, fortunam inter dubia, virtutem inter certa numerare: quodque rarissimum, nec nisi ratione disciplinæ concessum, plus reponere in duce, quàm in exercitu. Omne robur in pedite, quem super arma ferramentis quoque & copiis onerant. Alios ad prælium ire videas, Cattos ad bellum: rari excursus & fortuita pugna. Equestrium sanè virium id proprium, citò parare victoriam, citò cedere. Velocitas juxta formidinem, cunctatio propior constantiæ est.

XXXI. ET aliis Germanorum populis usurpatum rarâ & privatâ cujusque audentiâ, apud Cattos in consensum vertit, ut primùm adoleverint, cri-

nem barbamque summittere, nec, nisi hoste cæso, exuere votivum obligatumque virtuti oris habitum. Super sanguinem & spolia, revelant frontem; seque “tum demum pretia nascendi retulisse, dignosque patriâ ac parentibus” ferunt. Ignavis & imbellibus manet squalor. Fortissimus quisque ferreum insuper anulum (ignominiosum id genti) velut vinculum gestat, donec se cæde hostis absolvat. Plurimis Cattorum hic placet habitus. Jamque canent insignes, & hostibus simul suisque monstrati: omnium penes hos initia pugnarum: hæc prima semper acies, visu nova. Nam ne in pace quidem vultu mitiore mansuecunt. Nulli domus, aut ager, aut aliqua cura: prout ad quemque venere, aluntur: prodigi alieni, contemptores sui: donec exfanguis senectus tam duræ virtuti impares faciat.

XXXII. PROXIMI Cattis certum jam alveo Rhenum, quique terminus esse sufficiat, Usipii ac Tencteri colunt. Tencteri super solitum bellorum decus, equestris disciplinæ arte præcellunt. Nec major apud Cattos peditum laus, quàm Tencteris equitum. Sic instituere majores, posteri imitantur. Hi lusus infantium, hæc juvenum æmulatione, perseverant senes: inter familiam, & penates, & jura successionum, equi traduntur: excipit filius, non, ut cetera, maximus natus, sed prout ferox bello & melior.

XXXIII. Juxta Tencteros Bructeri olim occurrebant : nunc Chamavos & Angrivarios immigrasse narratur, pulsos Bructeris ac penitus excisis, vicinarum consensu nationum, seu superbiæ odio, seu prædæ dulcedine, seu favore quodam erga nos deorum : nam ne spectaculo quidem prælii invidere : super LX millia, non armis telisque Romanis, sed, quod magnificentius est, oblectationi oculisque ceciderunt. Maneat quæso, duretque gentibus, si non amor nostrî, at certè odium suû : quando, urgentibus imperii fatibus, nihil jam præstare fortuna majus potest, quàm hostium discordiam.

XXXIV. ANGRIVARIOS & Chamavos a tergo Dulgibini, & Chafuari cludent, aliæque gentes haud perinde memoratæ. A fronte Frisii excipiunt. “Majoribus minoribusque Frisiis” vocabulum est, ex modo virium : utræque nationes usque ad Oceanum Rheno prætexuntur, ambiuntque immensos insuper lacus, & Romanis classibus navigatos. Ipsum quinetiam Oceanum illà tentavimus : & superare adhuc Herculis columnas fama vulgavit : sive adiit Hercules, seu quidquid ubique magnificentum est, in claritatem ejus referre consensimus. Nec defuit audentia Druso Germanico : sed obstitit Oceanus in se simul atque in Herculem inquiri. Mox nemo tentavit : sanctiusque ac reverentius visum, de actis deorum credere, quàm scire.

XXXV. HACTENUS in Occidentem Germaniam novimus. In Septemtrionem ingenti flexu redit. Ac primò statim Chaucorum gens, quamquam incipiat a Frisiis, ac partem litoris occupet, omnium, quas exposui, gentium lateribus obtenditur, donec in Cattos usque sinuetur. Tam immensum terrarum spatium non tenent tantùm Chauci, sed & implent: populus inter Germanos nobilissimus, quique magnitudinem suam malit justitiâ tueri: sine cupiditate, sine impotentiâ, quieti secretique, nulla provocant bella, nullis raptibus aut latrociniis populantur. Idque præcipuum virtutis ac virium argumentum est, quòd, ut superiores agant, non per injurias adsequuntur. Prompta tamen omnibus arma, ac, si res poscat, exercitus: plurimum virorum equorumque: & quiescentibus eadem fama.

XXXVI. IN latere Chaucorum Cattorumque, Cherusci nimiam ac marcentem diu pacem illacesciti nutrierunt: idque jucundius, quàm tutius fuit: quia inter impotentes & validos falsò quiescas: ubi manu agitur, modestia ac probitas nomina superioris sunt. Ita qui olim "boni æquique" "Cherusci," nunc "inertes ac stulti" vocantur: Cattis victoribus fortuna in sapientiam cessit. Tracti ruinâ Cheruscorum & Fosi, contermina gens, ad verfarum rerum ex æquo focii, cùm in secundis minores fuissent.

XXXVII. EUMDEM Germaniæ situm proximi Oceano Cimbri tenent, parva nunc civitas, sed gloriâ ingens: veterisque famæ latè vestigia manent, utrâque ripâ castra, ac spatia, quorum ambitu nunc quoque metiaris molem manusque gentis, & tam magni exercitûs fidem. Sexcentessimum & quadragesimum annum Urbs nostra agebat, cùm primùm Cimbrorum audita sunt arma, Cæcilio Metello ac Papirio Carbone consulibus. Ex quo si ad alterum Imperatoris Trajani consulum computemus, ducenti ferme & decem anni colliguntur: tamdiu Germania vincitur. Medio tam longi ævi spatio, multa invicem damna. Non Samnis, non Pœni, non Hispaniæ, Galliæve, ne Parthi quidem sæpiùs admonuere: quippe regno Arsacis acrior est Germanorum libertas. Quid enim aliud nobis, quàm cædem Crassi, amisso & ipse Pacoro, infra Ventidium dejectus Oriens objecerit? At Germani Carbone, & Cassio, & Scauro Aurelio, & Servilio Cæpione, Cn. quoque Manlio fufis, vel captis, quinque simul consulares exercitus populo Romano, Varum, tresque cum eo legiones, etiam Cæsari abstulerunt: nec impunè C. Marius in Italiâ, divus Julius in Galliâ, Drusus ac Nero & Germanicus in suis eos sedibus perculerunt. Mox ingentes C. Cæsaris minæ in ludibrium versæ. Inde otium, donec occasione discordiæ nostræ & civilium armorum, expugnatis legionum

hibernis, etiam Gallias adfectavêre : ac rursus pulsi inde, proximis temporibus triumphati magis, quàm victi sunt.

XXXVIII. Nunc de Suevis dicendum est, quorum non una, ut Cattorum Tencterorumve, gens : majorem enim Germaniæ partem obtinent, propriis adhuc nationibus nominibusque discreti, quamquam in commune *Suevi* vocentur. Insigne gentis obliquare crinem, nodoque substringere. Sic Suevi a ceteris Germanis : sic Suevorum ingenui a servis separantur. In aliis gentibus, seu cognatione aliquâ Suevorum, seu (quod sæpe accidit) imitatione, rarum, & intra juventæ spatium ; apud Suevos, usque ad canitiem, horrentem capillum retro sequuntur, ac sæpe in ipso solo vertice reliquant : principes & ornatiorem habent : ea cura formæ, sed innoxia. Neque enim ut ament amenturve ; in altitudinem quamdam & terrorem, adituri bella, compti, ut hostium oculis, ornantur.

XXXIX. “ VETUSTISSIMOS se nobilissimosque “ Suevorum” Semnones memorant. Fides antiquitatis, religione firmatur. Stato tempore in silvam, auguriis patrum & priscâ formidine sacram, omnes ejusdem sanguinis populi legationibus cœunt, cæsoque publicè homine celebrant barbari ritûs horrenda primordia. Est & alia luco reverentia. Nemo nisi vinculo ligatus ingreditur, ut minor, & potestatem numinis præ se ferens : si

fortè prolapsus est, attolli & insurgere haud licitum : per humum evolvuntur : eoque omnis superstitio respicit, tamquam inde initia gentis, ibi regnator omnium deus, cetera subjecta atque parentia. Adjicit auctoritatem fortuna Semnonum : centum pagis habitantur : magnoque corpore efficitur, ut se Suevorum caput credant.

XL. CONTRA Langobardos paucitas nobilitat : plurimis ac valentissimis nationibus cincti, non per obsequium, sed præliis & periclitando tuti sunt. Reudigni deinde ; & Aviones, & Angli, & Varini, & Eudoses, & Suardones, & Nuithones, fluminibus aut silvis muniuntur : nec quidquam notabile in singulis, nisi quod in commune Herthum, id est, Terram matrem colunt, eamque intervenire rebus hominum, inveni populis, arbitrantur. Est in insulâ Oceani castum nemus, dicatum in eo vehiculum, veste contactum, attingere uni sacerdoti concessum. Is adesse penetrati deam intelligit, vestamque bubus feminis multâ cum veneratione prosequitur. Læti tunc dies, festa loca, quæcumque adventu hospitioque dignatur. Non bella ineunt, non arma fumunt, clausum omne ferrum ; pax & quies tunc tantum nota, tunc tantum amata, donec idem sacerdos fatiatam conversatione mortalium deam templo reddat : mox vehiculum & vestes, &, si credere velis, numen ipsum secreto lacu abluitur. Servi ministrant, quos statim idem

lacus haurit. Arcanus hinc terror, sanctaque ignorantia, quid sit id, quod tantum perituri vident.

XLI. Et hæc quidem pars suevorum in secretiora Germaniæ porrigitur. Propior (ut quo modo paullo antè Rhenum, sic nunc Danubium sequar) Hermundurorum civitas, fida Romanis, eoque solis Germanorum non in ripâ commercium, sed penitus, atque in splendidissimâ Rætiæ provinciæ coloniâ: passim & sine custode transeunt; & cum ceteris gentibus arma modò castraque nostra ostendamus, his domos, villasque patefacimus, non concupiscentibus. In Hermunduris Albis oritur, flumen inclitum & notum olim; nunc tantum auditur.

XLII. Juxta Hermunduros Narisci, ac deinde Marcomanni & Quadi agunt. Præcipua Marcomannorum gloria viresque, atque ipsa etiam sedes, pulsis olim Boiis, virtute parta. Nec Narisci Quadive degenerant. Eaque Germaniæ velut frons est, quatenus Danubio pergitur. Marcomannis, Quadisque usque ad nostram memoriam reges manserunt, ex gente ipsorum, nobile Marobodui & Tudri genus: jam & externos patiuntur. Sed vis & potentia regibus, ex auctoritate Romanâ: rarò armis nostris, sæpiùs pecuniâ juvantur.

XLIII. Nec minùs valent retro Marfigni, Gothini, Osi, Buri: terga Marcomannorum, Quadorumque claudunt: e quibus Marfigni, & Buri fer-

mone cultuque Suevos referunt. Gothinos Gallica, Ofos Pannonica lingua coarguit, non esse Germanos; & quòd tributa patiuntur: partem tributorum Sarmatæ, partem Quadi, ut alienigenis, imponunt: Gothini, quò magis pudeat, & ferrum effodiunt: omnesque hi populi pauca campestrium, ceterum saltus & vertices montium jugumque infederunt. Dirimit enim scinditque Sueviam continuum montium jugum, ultra quod plurimæ gentes agunt: ex quibus latissimè patet Lygiorum nomen in plures civitates diffusum. Valentissimas nominasse sufficiet, Arios, Helveconas, Manimos, Elyfios, Naharvalos. Apud Naharvalos antiquæ religionis lucus ostenditur. Præfidet sacerdos muliebri ornatu: sed “deos, interpretatione Romanâ, “Castorem Pollucemque” memorant. Ea vis numini: nomen *Alcis*: nulla simulacra, nullum peregrinæ superstitionis vestigium: ut fratres tamen, ut juvenes venerantur. Ceterum Arii super vires, quibus enumeratos paullo antè populos antecedunt, truces, insitæ feritati arte ac tempore lenocinantur: nigra scuta, tincta corpora: atras ad prælia noctes legunt: ipsaque formidine atque umbrâ feralis exercitûs terrorem inferunt, nullo hostium sustinente novum ac velut infernum aspectum: nam primi in omnibus præliis oculi vincuntur. Trans Lygios Gothones regnantur, paullo jam adductiùs, quàm ceteræ Germanorum gen-

tes, nondum tamen supra libertatem. Protinus deinde ab Oceano Rugii, & Lemovii: omniumque harum gentium infigne, rotunda scuta, breves gladii, & erga reges obsequium.

XLIV. SUIONUM hinc civitates, ipso in Oceano, præter viros armaque classibus valent: forma navium eò differt, quòd utrimque prora paratam semper adpulsui frontem agit: nec velis ministrantur, nec remos in ordinem lateribus adjungunt. Solutum, ut in quibusdam fluminum, & mutabile, ut res poscit, hinc vel illinc remigium. Est apud illos & opibus honos: eoque unus imperitat, nullis jam exceptionibus, non precario jure parendi: nec arma, ut apud ceteros Germanos, in promiscuo, sed clausa sub custode, & quidem servo: quia subitos hostium incurfus prohibet Oceanus. Otiosæ porro armatorum manus facilè lasciviunt: enimverò neque nobilem, neque ingenuum, ne libertinum quidem armis præponere regia utilitas est.

XLV. TRANS Suionas aliud mare pigrum, ac propè immotum, quo cingi cludique terrarum orbem hinc fides: quòd extremus cadentis jam Solis fulgor in ortus edurat, adeò clarus, ut sidera hebetet. Sonum insuper emergentis audiri, formasque deorum, & radios capitis aspici persuasio adjicit. Illuc usque (& fama vera) tantum natura. Ergo jam dextro Suevici maris litore Æstiorum gentes adluuntur: quibus ritus habitusque

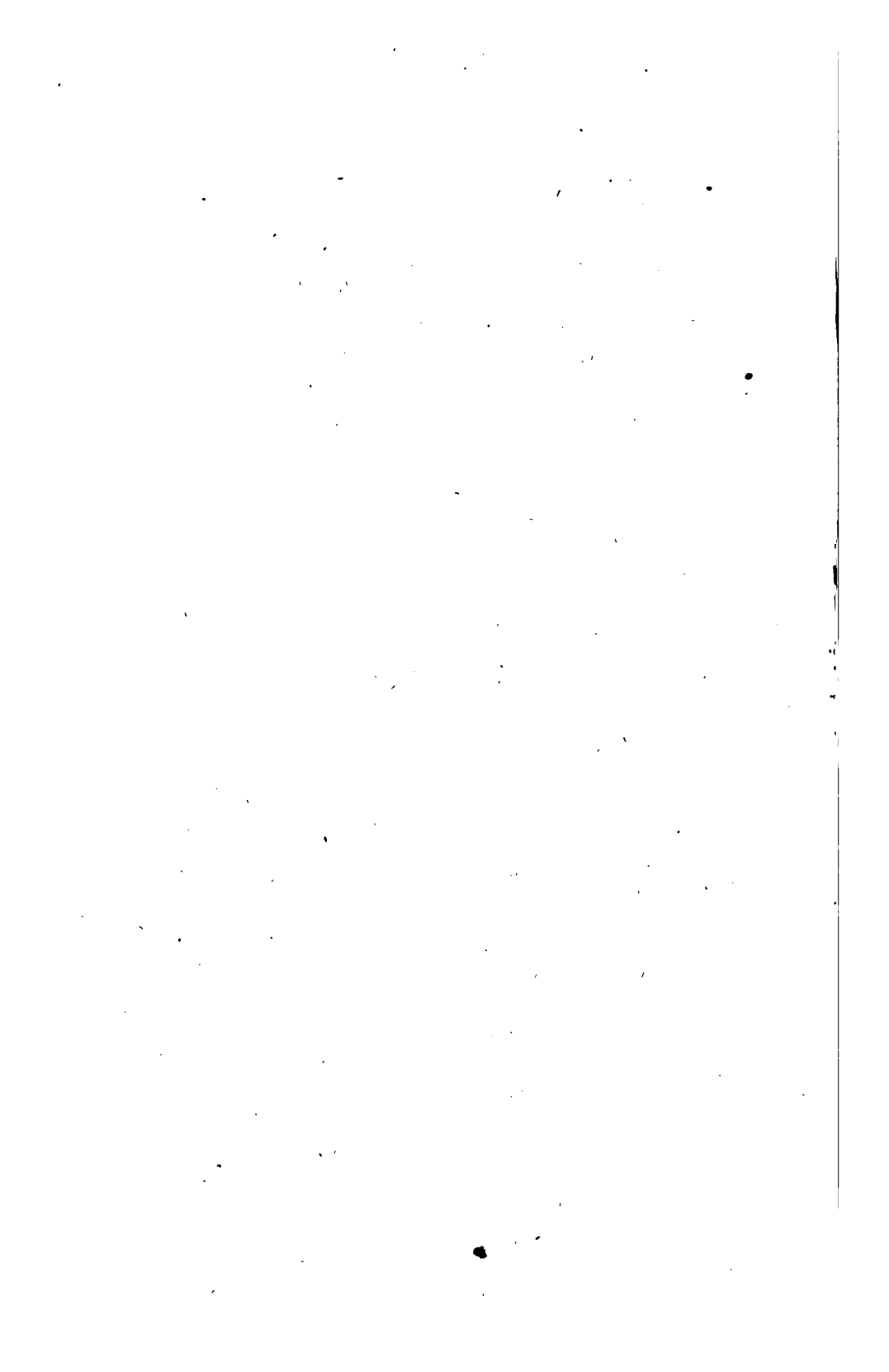
Suevorum, lingua Britannicæ propior. Matrem deum venerantur: insigne superstitionis, formas aprorum gestant. Id pro armis omnique tutelâ: securum deæ cultorem etiam inter hostes præstat. Rarus ferri, frequens fustium usus. Frumenta ceterosque fructus patientiùs, quàm pro solitâ Germanorum inertia, laborant. Sed & mare scrutantur; ac soli omnium succinum, quod ipsi *Glesum* vocant, inter vada atque in ipso litore legunt. Nec, quæ natura, quæve ratio gignat, ut barbaris, quæsitum compertumve. Diu quinetiam inter cetera ejectamenta maris jacebat, donec luxuria nostra dedit nomen: ipsis in nullo usu; rude legitur, informe perfertur, pretiumque mirantes, accipiunt. Succum tamen arborum esse intelligas, quia terrena quædam atque etiam volucris animalia plerumque interlucent, quæ implicata humore, mox durescente materia, cluduntur. Fecundiora igitur nemora lucosque, sicut Orientis secretis, ubi thura balsamaque sudantur, ita Occidentis insulis terrisque inesse crediderim, quæ vicini Solis radiis expressa atque liquentia in proximum mare labuntur, ac vi tempestatum in adversa litora exundant. Si naturam succini admoto igne tentes, in modum tedæ accenditur, alitque flammam pinguem & olentem: mox ut in picem refinamve lentescit. Suionibus Sitionum gentes continuantur. Cetera similes, uno differunt, quòd femina dominatur:

in tantum non modò a libertate, sed etiam a ser-
vitate degenerant. Hic Sueviæ finis.

XLVI. PEUCINORUM, Venedorumque, & Fen-
norum nationes Germanis an Sarmatis adscribam
dubito: quamquam Peucini, quos quidam Bas-
tarnas vocant, fermone, cultu, sede, ac domici-
liis, ut Germani agunt: fordes omnium ac tor-
por: procerum connubiis mixtis, nonnihil in
Sarmatarum habitum foedantur. Venedi multum
ex moribus traxerunt. Nam quidquid inter Peu-
cinos Fennoſque filvarum ac montium erigitur,
latrociniis pererrant. Hi tamen inter Germanos
potiùs referuntur, quia & domos fingunt, & scuta
gestant, & pedum usu ac pernicitate gaudent;
quæ omnia diverſa Sarmatis sunt, in plauftro equo-
que viventibus. Fennis mira feritas, foeda pau-
peras: non arma, non equi, non penates: victui
herba, vestitui pelles: cubile humus: sola in fa-
gittis spes, quas inopiâ ferri, ossibus asperant.
Idemque venatus viros pariter ac feminas alit.
Passim enim comitantur, partemque prædæ pe-
tunt. Nec aliud infantibus ferarum imbriumque
suffugium, quàm ut in aliquo ramorum nexu con-
tegantur: huc redeunt juvenes, hoc senum recep-
taculum. Sed beatius arbitrantur, quàm ingemere
agris, illaborare domibus, suas alienasque fortunas
spe metuque versare. Securi adversus homines,
securi adversus deos, rem difficillimam adsecuti

funt, ut illis ne voto quidem opus effret. Cetera jam fabulofa : “ Hellufios & Oxionas ora hominum vultufque, corpora atque artus ferarum gerere :” quod ego, ut incompetum, in medium relinquam.

B R E V I A R I U M

V I T Æ

CN. JULII AGRICOLÆ.

- I. *IN* scribendâ clarorum virorum vitâ mos.
II. *Pericula.* III. *Tacito animos addit præsens
temporum felicitas.* IV. *Cn. Julii Agricolæ
firps, pueritia: adolescentiæ studia.* V. *Pri-
ma castrorum rudimenta in Britannid.* VI.
*Ejus matrimonium: quæstura: tribunatus ple-
bis: prætura: sacra ædilitas.* VII. *Othoni-
ano bello matrem partemque patrimonii amittit.
In Vespasiani partes transgressus, vicefimæ le-
gioni in Britannid præest.* VIII. *Ibi alienæ
famæ curâ suam promovet.* IX. *Inter patricos
adsciscitur: Aquitaniam regit. Inde consul,
Tacito filiam suam uxorem dat: Britannicæ præ-
ponitur, adjecto pontificatus sacerdotio.* X. *Bri-
tannicæ descriptio.* XI. *Incolarum origo, habi-
tus, sacra, sermo, mores.* XII. *Eorum militia,*

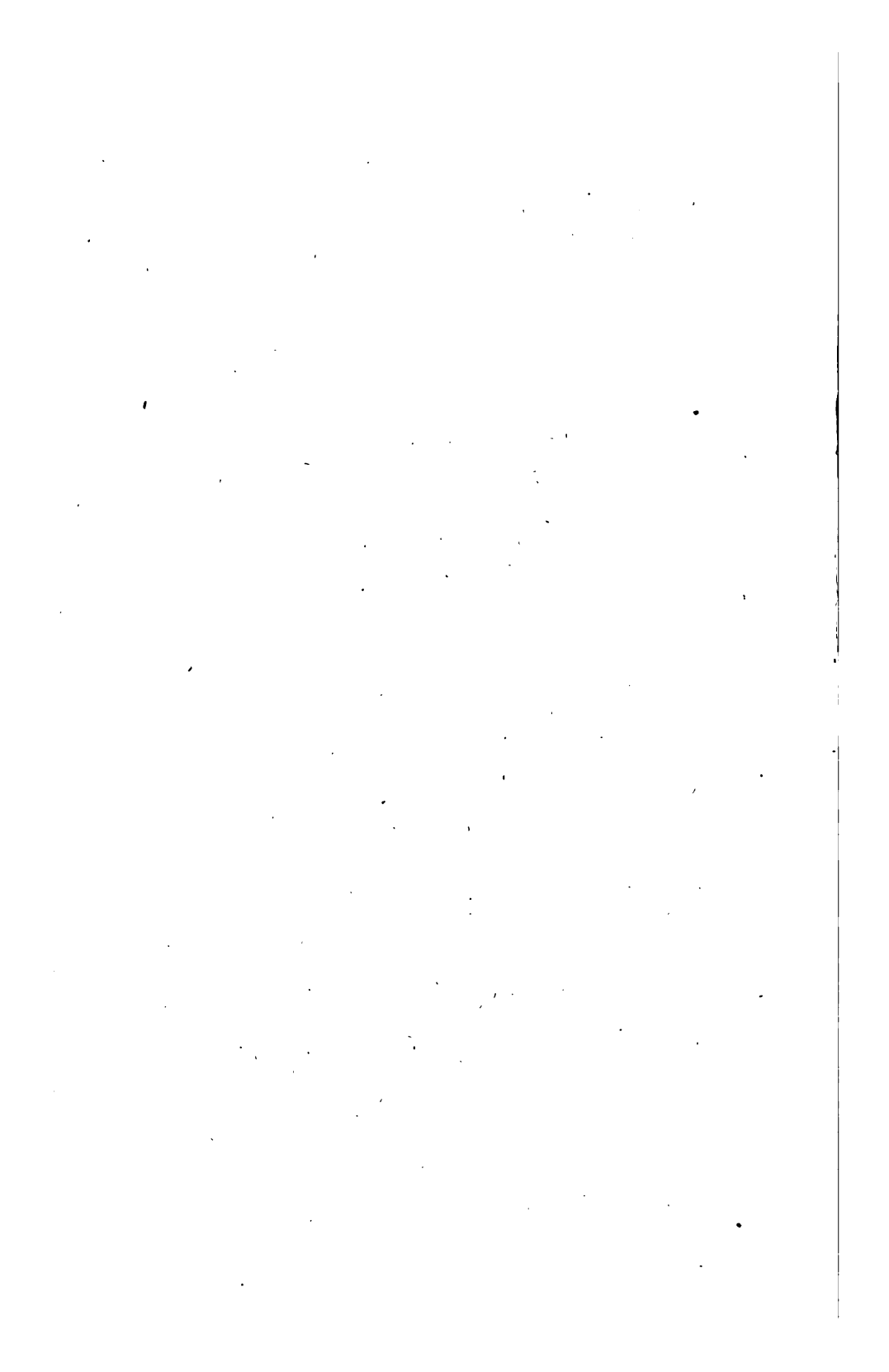
regimen, conuentus: cælum, solum, metalla, margarita. XIII. Victæ gentis ingenium. Cæsarum in Britanniam expeditiones. XIV. Consulares legati Aulus Plautius, Ostorius Scapula, Didius Gallus, Veranius, Suetonius Paullinus. XV. Britanniaë rebellio. XVI. Boudicea, generis regii femina, Britannorum dux. Motum hunc compefcit Paullinus; cui successe Trebellius Maximus & Vettius Bolanus, sed ignavi. XVII. Rem restituunt magni duces, Petilius Cerialis & Julius Frontinus. XVIII. Agricola Britanniaë præfcitur. Victis Ordovicibus, Monam insulam in deditionem recipit. XIX. Præclaræ artes, quibus provinciam regit, bellorum causas amovet. XX. Terrore, clementiâ parta pax. XXI. Liberalibus artibus & voluptatibus molliuntur Britannorum animi. XXII. Novæ gentes apertæ & vastatæ. XXIII. Bello acquisita præfidiis firmantur. XXIV. De occupandâ Hiberniâ consilium. XXV. Civitates trans Bodotriam sitæ explorantur. Motus Caledoniorum. XXVI. In nonam legionem adgrediuntur: cedunt territi. XXVII. Redit tamen animus; conspirantque civitates. XXVIII. Uspiorum cohors mira

casu Britanniam circumveſta. XXIX. Calgacus bellum parat ; montemque Grampium occupat. XXX. Egregia ejus oratio. XXXIII. Romanos quoque adloquitur Agricola. XXXV. Atrox cruentumque prælium. XXXVIII. Penes Romanos victoria. Britanniam circumvehi præcipit Agricola. XXXIX. Domitianus, fronte lætus, pectore anxius, nuntium victoriæ excipit. XL. Triumphalia tamen ornamenta statuatque decerni jubet : condito odio, donec provinciâ decedat Agricola. Is, e Britannia redux, modeſte agit. XLI. Ejus e Principe, ex aulâ pericula. XLII. Excusat ſe ne proconſulatum ſortiatur. XLIII. Moritur, Domitiani veneno, ut fama fuit, interceptus. XLIV. Ejus ætas, forma, honores, opes. XLV. Mortis opportunitas, ante Domitiani atrocitates. Taciti in Agricolam pietas. XLVI. Ex virtute ſolatia, virtutiſque documenta.

Agricolæ vitam ſcripſit Tacitus

A. U. C. J. C.

DCCCL. 97. Coſſ. { M. COCCIO Nervà Aug. III,
 { L. VERGINIO Rufo III.

CN. JULII AGRICOLÆ

V I T A,

S C R I P T O R E

C. CORN. TACITO.

CLARORUM virorum facta moresque posteris tradere antiquitus usitatum, ne nostris quidem temporibus, quamquam incuriosa suorum ætas omisit, quotiens magna aliqua ac nobilis virtus vicit ac supergressa est vitium, parvis magnisque civitatibus commune, ignorantiam recti & invidiam. Sed apud priores, ut agere memoratu digna primum, magisque in aperto erat; ita celeberrimus quisque ingenio, ad prodendam virtutis memoriam, sine gratiâ aut ambitione, bonæ tantum conscientiæ pretio, ducebatur. Ac plerique suam ipsi vitam narrare, fiduciam potius morum, quam adrogantiam arbitrati sunt: nec id Rutilio & Scauro citra fidem, aut obrectationi fuit: adè virtutes iisdem temporibus optimè æstimantur, quibus facillimè gignuntur. At mihi nunc, narraturo vi-

tam defuncti hominis, veniâ opus fuit : quam non petissem, ni cursaturus tam sæva & infesta virtutibus tempora.

II. LEGIMUS, cùm Aruleno Rustico Pætus Thrasea, Herennio Senecioni Priscus Helvidius laudati essent, capitale fuisse : neque in ipsos modò auctores, sed in libros quoque eorum sævitum, delegato triumviris ministerio, ut monimenta clarissimorum ingeniorum in comitio ac foro urerentur. Scilicet illo igne vocem populi Romani, & libertatem senatûs, & conscientiam generis humani aboleri arbitrabantur, expulsis insuper sapientiæ professoribus, atque omni bonâ arte in exilium actâ, ne quid usquam honestum occurreret. Dedimus profectò grande patientiæ documentum : & sicut vetus ætas vidit, quid ultimum in libertate esset ; ita nos quid in servitute, adempto per inquisitiones & loquendi audiendique commercio. Memoriam quoque ipsam cum voce perdidissemus, si tam in nostrâ potestate esset oblivisci, quàm tacere.

III. Nunc demum redit animus : & quamquam, primo statim beatissimi sæculi ortu, Nerva Cæsar res olim dissociabiles miscuerit, principatum ac libertatem, augeatque quotidie felicitatem imperii Nerva Trajanus, nec spem modò ac votum securitas publica, sed ipsius voti fiduciam, ac robur adsumperit : naturâ tamen infirmitatis humanæ,

tardiora sunt remedia, quàm mala; & ut corpora lentè augescunt, citò exstinguuntur, sic ingenia studiaque opprefferis faciliùs, quàm revocaveris. Subit quippe etiam ipsius inertiae dulcedo: & invisà primò desidia, postremò amatur. Quid si, per quindecim annos, grande mortalis ævi spatium, multi fortuitis casibus, promptissimus quisque sævitiâ Principis interciderunt? Pauci, & ut ita dixerim, non modò aliorum, sed etiam nostrî superstites sumus; exemptis e mediâ vitâ tot annis, quibus juvenes ad senectutem, senes propè ad ipsos exactæ ætatis terminos per silentium venimus: non tamen pigebit, vel inconditâ ac rudi voce, memoriâ prioris servitutis, ac testimonium præsentium bonorum composuisse. Hic interim liber honori Agricolæ, foceri mei, destinatus, professione pietatis aut laudatus erit, aut excusatus.

IV. CNÆUS Julius Agricola, veteri & illustri Forojulienfium coloniâ ortus, utrumque avum procuratorem Cæsarum habuit: quæ equestris nobilitas est: pater Julius Græcinus senatorii ordinis, studio eloquentiæ sapientiæque notus, iisque virtutibus iram Caii Cæsaris meritis. Namque Marcum Silanum accusare jussus, & quia abnuerat, interfectus est. Mater Julia Procilla fuit, raræ castitatis: in hujus sinu indulgentiâque educatus, per omnem honestarum artium cultum pueritiam adolescentiamque transegit. Arcebat eum ab inle-

cebris peccantium, præter ipſius bonam integramque naturam, quòd ſtatim parvulus ſedem ac magiſtram ſtudiorum Maſſiliam habuerit, locum Græcâ comitate & provinciali parcimoniâ miſtum, ac bene compoſitum. Memoriâ teneo, ſolitum ipſum narrare, “ ſe in primâ juventâ ſtudium philoſophiæ
 “ acriùs, ultra quàm conceſſum Romano ac ſenatori, hauſſiſſe, ni prudentia matris incenſum ac
 “ flagrantem animum coërcuiſſet :” ſcilicet ſublime & erectum ingenium, pulchritudinem ac ſpeciem excelsæ magnæque gloriæ vehementiùs, quàm cautè, adpetebat : mox mitigavit ratio & ætas : retinuitque, quod eſt difficillimum, ex ſapientiâ modum.

V. PRIMA caſtrorum rudimenta in Britannîâ Suetonio Paullino, diligenti ac moderato duci, adprobavit : electus, quem contubernio æſtimaret. Nec Agricola licenter, more juvenum, qui militiam in laſciviam vertunt, neque ſegniter, ad voluptates & commeatus, titulum tribunatûs & inſcitiam retulit : ſed noſcere provinciam, noſci exercitui, diſcere a peritis, ſequi optimos, nihil adpetere jactatione, nihil ob formidinem recuſare, ſimulque & anxius & intentus agere. Non fanè aliàs exercitator, magiſque in ambiguo Britannia fuit : trucidati veterani, incenſæ coloniæ, interſepti exercitus : tum de ſalute, mox de victoriâ certavère. Quæ cuncta etſi conſiliis ductuque alte-

deinde Britan-
 accepit. Ha-
 m. Sed primò
 ; mox & glo-
 exercitùs in ex-
 copiis ex eventu
 in suam famam
 & ducem, ut mi-
 virtute in obsequen-
 o, extra invidiam,

gatione legionis di-
 os adfcivit, ac deinde
 uit, splendidæ in pri-
 one ac spe consulatùs,
 plerique militaribus in-
 , quia castrensis jurif-
 , ac plura manu agens,
 erceat. Agricola naturali-
 ter togatos, facilè justèque
 apora curarum remissionum-
 ventus ac judicia poscerent,
 verus, & sæpiùs misericors :
 um, nulla ultrà potestatis per-
 & adrogantiam, & avaritiam ex-
 quod est rarissimum, aut facilitas
 ut severitas amorem deminuit. In-
 ue abstinentiam in tanto viro referre,

tus a Galbâ ad dona templorum recognoscenda, diligentissimâ conquisitione fecit, ne cujus alterius sacrilegium respublica, quàm Neronis sensisset.

VII. SEQUENS annus gravi vulnere animum domumque ejus adflixit : nam classis Othoniana, licenter vaga, dum Intemelios (Liguria pars est) hostiliter populatur, matrem Agricolæ in prædiis suis interfecit: prædiaque ipsa, & magnam patrimonii partem, diripuit, quæ causa cædis fuerat. Igitur ad sollempnia pietatis præfectus Agricola, nuntio adfectati a Vespasiano imperii deprehensus, ac statim in partes transgressus est. Initia principatûs, ac statum Urbis Mucianus regebat, admodum juvene Domitiano, & ex paternâ fortunâ tantum licentiam usurpante. Is missum ad delectus agendos Agricolam, integræque ac strenuè versatum, vicesimæ legioni tardè ad sacramentum transgressæ præposuit, ubi decessor seditiosè agere narrabatur : quippe legatis quoque consularibus nimia ac formidolosa erat. Nec legatus prætorius ad cohibendum potens, incertum suo an militum ingenio : ita successor simul & ultor electus, rarissimâ moderatione maluit videri invenisse bonos, quàm fecisse.

VIII. PRÆERAT tunc Britannia Vettius Bolanus, placidius, quàm feroci provinciâ dignum est : temperavit Agricola vim suam, ardoremque compefcuit, ne increceret ; peritus obsequi, eruditus-

que utilia honestis miscere. Brevi deinde Britannia consularem Petilium Cerialem accepit. Habuerunt virtutes spatium exemplorum. Sed primo Cerialis labores modò & discrimina; mox & gloriam communicabat: sæpe parti exercitûs in experimentum, aliquando majoribus copiis ex eventu præfecit: nec Agricola umquam in suam famam gestis exultavit; ad auctorem & ducem, ut minister, fortunam referebat: ita virtute in obsequendo, verecundiâ in prædicando, extra invidiam, nec extra gloriam erat.

IX. REVERTENTEM ab legatione legionis divus Vespasianus inter patricios adscivit, ac deinde provinciæ Aquitaniæ præposuit, splendidæ in primis dignitatis, administratione ac spe consulatûs, cui destinarat. Credunt plerique militaribus ingeniis subtilitatem deesse, quia castrensis jurisdictionis securâ & obtusior, ac plura manu agens, calliditatem fori non exercent. Agricola naturali prudentiâ, quamvis inter togatos, faciliè justèque agebat. Jam verò tempora curarum remissionumque divisa: ubi conventus ac judicia poscerent, gravis, intentus, severus, & sæpiùs misericors: ubi officio satisfactum, nulla ultrâ potestatis persona: tristitiam, & adrogantiam, & avaritiam exuerat: nec illi, quod est rarissimum, aut facilitas auctoritatem, aut severitas amorem deminuit. Integritatem atque abstinentiam in tanto viro referre,

injuria virtutum fuerit. Ne famam quidem, cui etiam sæpe boni indulgent, ostentandâ virtute, aut per artem quæsit: procul ab æmulatione adversus collegas, procul a contentione adversus procuratores: & vincere inglorium, & atteri fordidum arbitrabatur. Minus triennium in eâ legatione detentus, ac statim ad spem consulatûs revocatus est, comitante opinione Britanniam ei provinciam dari: nullis in hoc suis sermonibus, sed quia par videbatur. Haud semper errat fama, aliquando & elegit. Consul egregiæ tum spei filiam juveni mihi despondit, ac post consulatum conlocavit, & statim Britanniæ præpositus est, adjecto pontificatûs sacerdotio.

X. BRITANNIÆ situm populosque, multis scriptoribus memoratos, non in comparationem curæ ingeniive referam; sed quia tum primùm perdomita est: itaque quæ priores nondum comperta, eloquentiâ percoluere, rerum fide tradentur. Britannia, insularum, quas Romana notitia complectitur, maxima, spatio ac cælo in Orientem Germaniæ, in Occidentem Hispaniæ obtenditur: Gallis in Meridiem etiam inspicitur: Septemtrionalia ejus, nullis contrâ terris, vasto atque aperto mari pulsantur. Formam totius Britanniæ Livius veterum, Fabius Rusticus recentium, eloquentissimi auctores, oblongæ scutulæ vel bipenni adsimulavere: & est ea facies citra Caledoniam, unde & in univer-

sum fama est transgressa: sed immensum & enorme spatium procurrentium extremo jam litore terrarum, velut in cuneum tenuatur. Hanc oram novissimi maris tunc primùm Romana classis circumvecta, insulam esse Britanniam affirmavit, ac simul incognitas ad id tempus insulas, quas Orcadas vocant, invenit, domuitque: dispecta est & Thule, quam hætenus nix, & hiems abdebat: sed mare pigrum & grave remigantibus perhibent: ne ventis quidem perinde attolli: credo quòd rariores terræ montesque, causa ac materia tempestatum, & profunda moles continui maris tardiùs impellitur. Naturam Oceani atque æstus neque quærere hujus operis est, ac multi retulère: unum addiderim, nusquam latiùs dominari mare, multum fluminum huc atque illuc ferre, nec litore tenus adcrefcere aut reforberi, sed influere penitus atque ambire, & jugis etiam ac montibus inferi velut in suo.

XI. CETERUM, Britanniam qui mortales initio coluerint, indigenæ an advecti, ut inter barbaros, parum compertum. Habitus corporum varii: atque ex eo argumenta: namque rutilæ Caledoniam habitantium comæ, magni artus, Germanicam originem adseverant. Silurum colorati vultus, & torti plerumque crines, & posita contrà Hispania, Iberos veteres trajecisse, easque sedes occupasse fidem faciunt: proximi Gallis, & similes

sunt: seu durante originis vi; seu, procurrentibus in diversa terris, positio cæli corporibus habitum dedit: in univèrsùm tamen æstimanti, Gallos vicinum solum occupasse, credibile est. Eorùm facta deprehendas, superstitionum persuasione: sermo haud multùm diversus: in depescendis periculis eadem audacia; &, ubi advenère, in detrectandis eadem formido: plus tamen ferociæ Britannii præferunt, ut quos nondum longa pax emollierit: nam Gallos quoque in bellis floruisse accepimus: mox segnitia cum otio intravit, amissâ virtute pariter ac libertate: quod Britannorum olim victis evenit: ceteri manent, quales Galli fuerunt.

XII. IN PEDITÈ robur: quædam nationes & curru præliantur: honestior auriga, clientes propugnant: olim regibus parebant, nunc per principes factionibus & studiis trahuntur: nec aliud adversùs validissimas gentes pro nobis utilius, quàm quòd in commune non consulunt. Rarus duabus tribusve civitatibus, ad propulsandum commune periculum conventus: ita, dum singuli pugnant, universi vincuntur. Cælum crebris imbris ac nebulis fœdum: asperitas frigorum abest. Dierum spatia ultra nostri orbis mensuram: nox clara, & extremâ Britannia parte brevis, ut finem atque initium lucis exiguò discrimine internoſcas. “ Quòd si nubes non officiant, aspici per noctem “ Solis fulgorem, nec occidere & exurgere, sed

“transire” affirmant: scilicet extrema & plana terrarum, humili umbrâ, non erigunt tenebras, infraque cælum & sidera nox cadit. Solum, præter oleam vitemque, & cetera calidioribus terris oriri sueta, patiens frugum, fecundum: tardè mitescunt, citò proveniunt: eademque utriusque rei causa, multus humor terrarum, cælique. Fert Britannia aurum, & argentum, & alia metalla, pretium victoriæ: gignit & Oceanus margarita, sed subfusca ac liventia. Quidam artem abesse legentibus arbitrantur, nam in rubro mari viva ac spirantia saxis avelli, in Britannia, prout expulsa sint, colligi: ego faciliùs crediderim naturam margaritis deesse, quàm nobis avaritiam.

XIII. IPSI Britanni delectum, ac tributa, & iuncta imperii munera impigrè obeunt, si injuriæ absint: has ægrè tolerant, jam domiti ut pareant, nondum ut serviant. Igitur primus omnium Romanorum divus Julius cum exercitu Britanniam ingressus, quamquam prosperâ pugnâ terruerit incolas, ac litore potitus sit, potest videri ostendisse posteris, non tradidisse. Mox bella civilia, & in rempublicam versa Principum arma, ac longa oblivio Britannia etiam in pace. “Consilium” id divus Augustus vocabat, Tiberius “præceptum.” Agitasse Caium Cæsarem de intrandâ Britannia satis constat, ni velox ingenio; mobilis pænitiâ, & ingentes adversus Germa-

niam conatus frustra fuissent. Divus Claudius auctor operis, tranſvectis legionibus auxiliisque, & adſumpto in partem rerum Veſpaſiano : quod initium venturæ mox fortunæ fuit : domitæ gentes, capti reges, & monſtratus fatis Veſpaſianus.

XIV. CONSULARIUM primus Aulus Plautius præpoſitus, ac ſubinde Oſtorius Scapula, uterque bello egregius : redactaque paullatim in formam provinciæ proxima pars Britannæ : addita inſuper veteranorum colonia : quædam civitates Cogiduno regi donatæ (is ad noſtram uſque memoriam fidiſſimus manſit). vetere ac jam pridem receptâ populi Romani conſuetudine, ut haberet inſtrumenta ſervitutis & reges. Mox Didius Gallus parta a prioribus continuit, paucis admodum caſtellis in ulteriora promotis, per quæ fama aucti officii quæreretur. Didium Veranius excepit, iſque intra annum exſtinctus eſt. Suetonius hinc Paullinus biennio proſperas res habuit, ſubactis nationibus, firmatiſque præſidiis : quorum fiducia Monam inſulam, ut vires rebellibus miniſtrantem, adgreſſus, terga occaſioni patefecit.

XV. NAMQUE abſentiâ legati remoto metu, Britanni agitare inter ſe mala ſervitutis, conferre injurias, & interpretando accendere. “ Nihil pro-
“ fici patientiâ, niſi ut graviora, tamquam ex fa-
“ cili tolerantibus, imperentur : ſingulos ſibi olim
“ reges fuiſſe, nunc binos imponi; e quibus lega-

" tus in sanguinem, procurator in bona sæviret :
 " æquè discordiam præpositorum, æquè concor-
 " diam subjectis exitiosam : alterius manus, cen-
 " turiones alterius, vim & contumelias miscere :
 " nihil jam cupiditati, nihil libidini exceptum :
 " in proelio fortiorem esse, qui spoliaret : nunc ab
 " ignavis plerumque & imbellibus eripi domos,
 " abstrahi liberos, injungi delectus, tamquam mo-
 " ri tantum pro patriâ nescientibus : quantum
 " enim transisse militum, si sese Britanni nume-
 " rent ? sic Germanias excussisse jugum ; & flu-
 " mine, non Oceano, defendi : sibi patriam, con-
 " juges, parentes, illis avaritiam & luxuriam cau-
 " sas belli esse : recessuros, ut divus Julius recess-
 " sisset, modò virtutes majorum suorum æmula-
 " rentur ; neve proelii unius aut alterius eventu
 " pavecerent : plus impetûs, majorem constan-
 " tiam penes miseros esse. Jam Britannorum eti-
 " am deos misereri, qui Romanum ducem absen-
 " tem, qui relegatum in aliâ insulâ exercitum de-
 " tinerent : jam ipsos, quod difficillimum fuerit,
 " deliberare : porro in ejusmodi consiliis pericu-
 " losius esse deprehendi, quàm audere."

XVI. Hīs atque talibus invicem instincti, Bou-
 diceâ, generis regii feminâ, duce (neque enim
 sexum in imperiis discernunt) sumpsere universi
 bellum : ac sparsos per castella milites consecrati,
 expugnatis præfidiis, ipsam coloniam invasere,

ut sedem servitutis : nec ullum in barbaris sævitiae genus omisit ira & victoria. Quòd nisi Paullinus, cognito provinciæ motu, properè subvenisset, amissa Britannia foret : quam unius prælii fortuna veteri patientiæ restituit, tenentibus arma plerisque, quos conscientia defectionis, & propius ex legato timor agitabat. Hic cum egregius cetera, adroganter in deditos, &, ut suæ quoque injuriæ ultor, durius consuleret ; missus Petronius Turpilianus, tamquam exorabilior : & delictis hostium novus, eoque pænitiæ mitior, compositis prioribus, nihil ultrà ausus, Trebellio Maximo provinciam tradidit. Trebellius segnior & nullis castrorum experimentis, comitate quâdam curandi provinciam tenuit. Didicere jam barbari quoque ignoscere vitiis blandientibus : & interventus civilium armorum præbuit justam segnitiae excusationem : sed discordiâ laboratum, cum adfuetus expeditionibus miles otio lasciviret. Trebellius, fugâ ac latebris vitatâ exercitûs irâ, indecorus atque humilis, precariò mox præfuit : ac velut pacti, exercitus licentiam, dux salutem : hæc seditio sine sanguine stetit. Nec Vettius Bolanus, manentibus adhuc civilibus bellis, agitavit Britanniam disciplinâ. Eadem inertia erga hostes, similis petulantia castrorum : nisi quòd innocens Bolanus, & nullis delictis invisus, caritatem paraverat loco auctoritatis.

XVII. SED ubi cum cetero orbe Vespasianus & Britanniam recipaverit; magni duces, egregii exercitus, minuta hostium spes: & terrorem statim intulit Petilius Cerialis, Brigantum civitatem, quæ numerosissima provinciæ totius perhibetur, adgressus: multa prælia, & aliquando non incruenta: magnamque Brigantum partem aut victoriâ amplexus, aut bello. Et cum Cerialis quidem alterius successoris curam famamque obruisset, sustinuit quoque molem Julius Frontinus, vir magnus, quantum licebat, validamque & pugnacem Silurum gentem armis subegit; super virtutem hostium, locorum quoque difficultates eluctatus.

XVIII. Hunc Britannicæ statum, has bellorum vices mediâ jam ætate transgressus Agricola invenit, cum & milites, velut omisâ expeditione, ad securitatem, & hostes ad occasionem verterentur. Ordovicum civitas haud multò ante adventum ejus, alam, in finibus suis agentem, propè universam obriverat: eoque initio erecta provincia, & quibus bellum volentibus erat, probare exemplum, aut recentis legati animum opperiri. Tum Agricola, quamquam transacta ætas, sparsi per provinciam numeri, præsumpta apud militem illius anni quies, tarda & contraria bellum inchoaturo, & plerisque custodiri suspecta potiùs videbatur, ire obviam discrimini statuit: contractisque legionum vexillis & modicâ auxiliorum manu,

quia in æquum degredi Ordovices non audebant, ipse ante agmen, quò ceteris par animus simili periculo esset, erexit aciem : cæsâque propè universâ gente, non ignarus instandum famæ, ac, prout prima cessissent, fore univèrsa ; Monam insulam, cujus possessione revocatum Paullinum rebellionè totius Britannia suprà memoravi, redigere in potestatem animo intendit. Sed, ut in dubiis consiliis, naves deerant : ratio & constantia ducis transvexit. Depositis omnibus sarcinis, lectissimos auxiliarium, quibus nota vada, & patrius nandi usus, quo simul seque, & arma, & equos regunt, ita repentè immisit, ut obstupescit hostes, qui classè, qui naves, qui mare expectabant, nihil arduum aut invictum crediderint sic ad bellum venientibus. Ita petitâ pace, ac deditâ insulâ, clarus ac magnus haberi Agricola : quippe cui ingredienti provinciam, quod tempus alii per ostentationem, aut officiorum ambitum transigunt, labor & periculum, placuisset. Nec Agricola, prosperitate rerum in vanitatem usus, expeditionem aut victoriam vocabat, victos continuiffe : ne laureatis quidem gesta profecutus est : sed ipsâ diffimulatione famæ famam auxit, æstimantibus quantâ futuri spe tam magna tacuisset.

XIX. CETERUM animorum provincia prudens, simulque doctus per aliena experimenta, parum profici armis, si injuriæ sequerentur, causas bello-

rum statuit excindere. A se suisque orsus, primam domum suam coercuit; quod plerisque haud minus arduum est, quam provinciam regere. Nihil per liberos servosque publicæ rei: non studiis privatis, nec ex commendatione, aut precibus centurionum milites adscire, sed optimum quemque fidelissimum putare: omnia scire, non omnia exsequi: parvis peccatis veniam, magnis severitatem commodare: nec poenâ semper, sed sæpius pœnitentiâ contentus esse: officiis & administrationibus potius non peccaturos præponere, quam damnare, cum peccassent. Frumenti & tributorum auctiorem æqualitate munerum mollire, circumcis, quæ in quæstum reperta, ipso tributo gravius tolerabantur: namque per ludibrium adfidere clavis horreis, & emere ultro frumenta, ac vendere pretio cogebantur: devortia itinerum & longinquitas regionum indicebatur, ut civitates a proximis hibernis in remota & avia deferrent, donec, quod omnibus in promptu erat, paucis lucrosum fieret.

XX. HÆC primo statim anno comprimendo, egregiam famam paci circumdedit; quæ vel incuriâ, vel tolerantia priorum, haud minus quam bellum timebatur. Sed ubi æstas advenit, contracto exercitu, multus in agmine, laudare modestiam, disiectos coercere: loca castris ipse capere, æstuaria ac silvas ipse prætentare: & nihil interim apud hostes quietum pati, quominus subi-

tis excurfibus popularetur : atque ubi fatis terruerat, parcendo rurfus inritamenta pacis oftentare. Quibus rebus multæ civitates, quæ in illum diem ex æquo egerant, datis obfidibus, iram pofuere, & præfidiis caftellisq; circumdatæ, tantâ ratione curâque, ut nulla antè Britanniæ nova pars inlaccffita tranfierit.

XXI. SEQUENS hietns faluberrimis confiliis abfumpta : namque ut homines difperfi ac rudes, eoque bello faciles, quieti & otio per voluptates adfueferent ; hortari privatim, adjuvare publicè, ut templa, fora, domus extruerent, laudando promptos, & caftigando fegnes : ita honoris æmulatione pro neccffitate erat. Jam verò principum filios liberalibus artibus erudire, & ingenia Britannorum ftudiis Gallorum anteferre, ut qui modò linguam Romanam abnuebant, eloquentiam concupifcerent : inde etiam habitûs noftri honor, & frequens toga : paulatimque difceffum ad delinimenta vitiorum, porticus, & balnea, & convivorum elegantiam : idque apud imperitos “ hu-
“ manitas” vocabatur, cùm pars fervitutis effet.

XXII. TERTIUS expeditionum annus novas gentes aperuit, vaftatis ufque ad Taum (æftuario nomen eft) nationibus : quâ formidine territi hoftes, quamquam confictatum fævis tempeftatibus exercitum, laceffere non aufi : ponendisq; in fuper caftellis fpatium fuit. Adnotabant periti, non ali-

um ducem opportunitates locorum sapientiùs legisse : nullum ab Agricolâ positum castellum aut vi hostium expugnatum, aut pactione ac fugâ desertum. Crebræ eruptiones : nam adversùs moras obsidionis, annuis copiis firmabantur : ita intrepida ibi hiems, & sibi quisque præsidio, irritis hostibus, eoque desperantibus, quia soliti plerumque damna æstatis hibernis eventibus pensare, tum æstate atque hieme juxtâ pellebantur. Nec Agricola umquam per alios gesta avidus interceptit : seu centurio, seu præfectus, incorruptum facti testem habebat. Apud quosdam acerbior in conviciis narrabatur : ut erat bonis comis, ita adversùs malos injucundus : ceterùm ex iracundiâ nihil supererat : secretum & silentium ejus non timeres : honestius putabat offendere, quàm odisse.

XXIII. QUARTA æstas obtinendis, quæ percurrerat, insumpta : ac si virtus exercituum & Romani nominis gloria pateretur, inventus in ipsâ Britannîâ terminus. Nam Clota & Bodotria, diverfi maris æstibus per immensum revectæ, angusto terrarum spatio dirimuntur : quod tum præfidiis firmabatur : atque omnis propior finus tenebatur, summotis velut in aliam insulam hostibus.

XXIV. QUINTO expeditionum anno, nave primâ transgressus, ignotas ad id tempus gentes crebris simul ac prosperis præliis domuit : eamque partem Britannîæ, quæ Hiberniam aspicit, copiis

instruxit, in spem magis, quàm ob formidinem : siquidem Hibernia, medio inter Britanniam atque Hispaniam sita, & Gallico quoque mari opportuna, valentissimam imperii partem magnis invicem usibus miscuerit. Spatium ejus, si Britanniae comparetur, angustius, nostri maris insulas superat. Solum caelumque, & ingenia cultusque hominum haud multum a Britannia differunt : melius aditus portusque per commercia & negotiatores cogniti. Agricola expulsus seditione domestica unum ex regulis gentis exceperat, ac specie amicitiae in occasionem retinebat. Saepe ex eo audivi, legione una & modicis auxiliis debellari obtinerique Hiberniam posse. Idque etiam adversus Britanniam profuturum, si Romana ubique arma, & velut e conspectu libertas tolleretur.

XXV. CETERUM aestate, qua sextum officii annum inchoabat, amplexus civitates trans Bodo-triam sitas, quia motus univrsarum ultra gentium, & infesta hostili exercitu itinera timebantur, portus classe exploravit: quae ab Agricola primùm adsumpta in partem virium, sequebatur egregia specie, cum simul terrâ, simul mari bellum impelleretur, ac saepe iisdem castris pedes, equesque, & nauticus miles, mixti copiis & lætitiâ, sua quisque facta, suos casus attollerent : ac modò “ filvarum “ & montium profunda,” modò “ tempestatum ac “ fluctuum adversa,” hinc “ terra & hostis,” hinc

“ auctus Oceanus” militari jactantiâ compararentur. “ Britannos” quoque, ut ex captivis audiebatur, “ visa classis obstupesciebat, tamquam, “ aperto maris sui secreto, ultimum victis perfigium clauderetur.” Ad manus & arma converſi Caledoniam incolentes populi, paratu magno, majore famâ, uti mos est de ignotis, “ oppugnasse ultro,” castella adorti, metum, ut provocantes, addiderant : “ regrediendumque citra “ Bodotriam, & excedendum potiùs, quàm pellerentur,” ignavi specie prudentium admonebant : cùm interim cognoscit, “ hostes pluribus agminibus inrupturos.” Ac ne superante numero, & peritiâ locorum circumiretur, diviso & ipse in tres partes exercitu incessit.

XXVI. QUOD ubi cognitum hosti, mutato repente consilio, universi nonam legionem, ut maxime invalidam, nocte adgressi, inter somnum ac trepidationem cæsis vigilibus, inrupere. Jamque in ipsis castris pugnabant, cùm Agricola, iter hostium ab exploratoribus edoctus, & vestigiis insectus, velocissimos equitum peditumque adfultare tergis pugnantium jubet, mox ab universis adjici clamorem : & propinquâ luce fulsere signa : ita ancipiti malo territi Britanni : & Romanis redit animus ; ac securi pro salute, de gloriâ certabant : ultro quinetiam erupere : & fuit atrox in ipsis portarum angustiis prælium, donec pulsi hostes ; utro-

que exercitu certante, his, ut tulisse opem, illis, ne eguisse auxilio viderentur: quòd nisi paludes & silvæ fugientes texissent, debellatum illà victorià foret.

XXVII. Cujus constantià ac famà ferox exercitus, " nihil virtuti suæ invium: penetrandam Ca-
" ledoniam, inveniendumque tandem Britannia
" terminum, continuo præliorum cursu," fremebant: atque illi modò cauti ac sapientes, prompti post eventum ac magniloqui erant: iniquissima hæc bellorum conditio est: prospera omnes sibi vindicant, adversa uni imputantur. At Britanni non virtute, sed occasione & arte ducis rati, nihil ex adrogantià remittere, quominus juventutem ar-
marent, conjuges ac liberos in loca tuta transferrent, coetibus ac sacrificiis conspirationem civitatum fancirent: atque ita inritatis utrimque animis discessum.

XXVIII. EADEM æstate cohors Uspiorum, per Germanias conscripta, & in Britanniam transmissa, magnum ac memorabile facinus ausa est. Occiso centurione ac militibus, qui ad tradendam disciplinam immixti manipulis, exemplum & rectores habebantur, tres liburnicas, adactis per vim gubernatoribus, ascendere: & uno remigrante, suspectis duobus eoque interfectis, nondum vulgato rumore, ut miraculum provehebantur: mox hæc atque illà rapti, & cum plerisque Britannorum, sua defension-

tium, prælio congressi, ac sæpe victores, aliquando pulsî, eò ad extremum inopiæ venère, ut infirmifimos fuorum, mox sorte ductos vescerentur : atque ita circumvecti Britanniam, amissis per inscitiam regendi navibus, pro prædonibus habiti, primùm a Suevis, mox a Frisiis intercepti sunt : ac fuère, quos per commercia venumdátos, & in nostram usque ripam mutatione ementium adductos, indicium tanti casûs inlustravit. Initio ætatis Agricola, domestico vulnere ictus, anno antè natum filium amisit. Quem casum neque, ut plerique fortium virorum, ambitiosè, neque per lamenta rursus ac mærorem muliebriter tulit : & in luctu bellum inter remedia erat.

XXIX. IGITUR præmissâ classe, quæ pluribus locis prædata, magnum & incertum terrorem faceret, expedito exercitu, cui ex Britannis fortissimos, & longâ pace exploratos addiderat, ad montem Grampium pervenit quem jam hostes infederant. Nam Britanni, nihil fracti pugnæ prioris eventu, & ultionem aut servitium expectantes, tandemque docti, commune periculum concordiam propulsandum, legationibus & foederibus omnium civitatum vires exciverant. Jamque super triginta millia armatorum aspiciebantur, & adhuc adfluebat omnis juvenus, & quibus cruda ac viridis fenectus, clari bello, ac sua quisque decora gestantes : cum inter plures duces virtute & genere præstans,

nomine Calgacus, apud contractam multitudinem, prœlium poscentem, in hunc modum locutus fertur.

XXX. “ QUOTIENS causas belli & necessitatem
 “ nostram intueor, magnus mihi animus est, ho-
 “ diernum diem, consensumque vestrum, initium
 “ libertatis totius Britanniae fore. Nam & universi
 “ servitutis expertes, & nullae ultra terrae, ac ne
 “ mare quidem securum, imminente nobis classe
 “ Romanâ: ita prœlium atque arma, quae fortibus
 “ honesta, eadem etiam ignavis tutissima sunt.
 “ Priores pugnae, quibus adversus Romanos varia
 “ fortunâ certatum est, spem ac subsidium in nos-
 “ tris manibus habebant: quia nobilissimi totius
 “ Britanniae, eoque in ipsis penetralibus siti, nec
 “ ferventium litora aspicientes, oculos quoque a
 “ contactu dominationis inviolatos habebamus.
 “ Nos, terrarum ac libertatis extremos, recessus
 “ ipse ac sinus famae in hunc diem defendit: nunc
 “ terminus Britanniae patet: atque omne ignotum
 “ pro magnifico est. Sed nulla jam ultra gens,
 “ nihil nisi fluctus & faxes, & infestiores Romani:
 “ quorum superbiam frustra per obsequium &
 “ modestiam effugeris: raptores orbis, postquam
 “ cuncta vastantibus defuere terrae, & mare scu-
 “ rantur: si locuples hostis est, avari: si pauper,
 “ ambitiosi: quos non Oriens, non Occidens, satia-
 “ verit: soli omnium, opes atque inopiam pari

“ affectu concupiscunt : auferre, trucidare, rapere
“ falsis nominibus, *imperium* ; atque ubi solitudi-
“ nem faciunt, *pacem* appellant.”

XXXI. “ LIBEROS cuique ac propinquos suos
“ natura carissimos esse voluit : hi per delectus,
“ alibi servituri, auferuntur : conjuges foreresque
“ etsi hostilem libidinem effugiant, nomine *ami-*
“ *corum* atque *hospitum* polluantur. Bona fortu-
“ nasque in tributum egerunt ; in annonam fru-
“ mentum : corpora ipsa ac manus, filvis ac palu-
“ dibus emuniendis, inter verbera ac contumelias,
“ conterunt. Nata servituti mancipia semel ve-
“ neunt, atque ultro a dominis aluntur : Britannia
“ servitutum suam quotidie emit, quotidie pas-
“ cit. Ac sicut in familiâ recentissimus quisque
“ fervorum & conservis ludibrio est : sic in hoc
“ orbis terrarum veteri famulatu, novi nos &
“ viles in excidium petimur. Neque enim arva
“ nobis, aut metalla, aut portus sunt, quibus exer-
“ cendis refervemur. Virtus porro ac ferocia sub-
“ jectorum ingrata imperantibus : & longinqui-
“ tas ac secretum ipsum, quò tutius, eò suspectius.
“ Ita sublatâ spe veniæ, tandem sumite animum,
“ tam quibus salus, quàm quibus gloria carissima
“ est. Trinobantes, feminâ duce, exurere colo-
“ niam, expugnare castra, ac, nisi felicitas in so-
“ cordiam vertisset, exuere jugum potuere : nos
“ integri & indomiti, & libertatem non in præ-

“fentiâ latûri, primo statim congressu non ostendamus quos sibi Caledonia viros seposuerit ?”

XXXII. “AN eandem Romanis in bello virtutem, quam in pace lasciviam adesse creditis ? Nostris illi dissensionibus ac discordiis clari, vitia hostium in gloriam exercitûs sui vertunt : quem contractum ex diversissimis gentibus, ut secundæ res tenent, ita adversæ dissolvent : nisi si Gallos, & Germanos, & (pudet dictu) Britannorum plerosque, licet dominationi alienæ sanguinem commodent, diutiùs tamen hostes quàm servos, fide & affectu teneri putatis : metus & terror est, infirma vincula caritatis : quæ ubi removeris, qui timere desierint, odisse incipient. Omnia victoriæ incitamenta pro nobis sunt : nullæ Romanos conjuges accendunt : nulli parentes fugam exprobraturi sunt : aut nulla plerisque patria, aut alia est : paucos numero, circum trepidos ignorantia, cælum ipsum, ac mare, & silvas, ignota omnia circumspèctantes, clausos quodammodo ac vinctos dii nobis tradiderunt. Ne terreat vanus aspectus, & auri fulgor atque argenti, quod neque tegit, neque vulnerat. In ipsâ hostium acie inveniemus nostras manus : agnoscent Britanni suam causam : recordabuntur Galli priorem libertatem : deferent illos ceteri Germani, tamquam nuper Usipii reliquerunt. Nec quidquam ultrâ formidinis : vacua cas-

“ tella, ſenum coloniæ, inter malè parentes &
 “ injuſtè imperantes, ægra municipia & diſcor-
 “ dantia: hîc dux, hîc exercitus: ibi tributa &
 “ metalla, & ceteræ ſervientium pœnæ, quas in
 “ æternum proferre, aut ſtatim ulſciſci, in hoc
 “ campo eſt. Proinde ituri in aciem, & majores
 “ veſtros, & poſteros cogitate.”

XXXIII. EXCEPERE orationem alacres, & bar-
 bari moris cantu, & fremitu, clamoribusque diſ-
 ſonis. Jamque agmina, & armorum fulgores, au-
 dentiffimi cujuſque procurſu: ſimul inſtruebantur
 acies: cùm Agricola, quamquam lætum & vix
 munimentis coërcitum militem accendendum ad-
 huc ratus, ita diſſeruit: “ Octavus annus eſt, com-
 “ militiones, ex quo virtute & auſpiciis imperii
 “ Romani, fide atque operâ veſtrâ Britanniam vi-
 “ ciſtis: tot expeditionibus, tot præliis, ſeu forti-
 “ tudine adverſus hoſtes, ſeu patientiâ ac labore
 “ pœne adverſus ipſam rerum naturam opus fuit,
 “ neque me militum, neque vos ducis pœnituit.
 “ Ergo egreſſi, ego veterum legatorum, vos prio-
 “ rum exercituum terminos, finem Britanniæ, non
 “ famâ, nec rumore, ſed caſtris & armis tenemus.
 “ Inventâ Britannia, & ſubaſta. Equidem sæpe
 “ in agmine, cùm vos paludes, montefve, & flu-
 “ mina fatigarent, fortiſſimi cujuſque voces audie-
 “ bam, quando dabitur hoſtis, quando acies? Ve-
 “ niunt e latebris ſuis extruſi: & vota virtuſque

“ in aperto, omniaque prona victoribus, atque
 “ eadem victis adversa. Nam ut superasse tantum
 “ itineris, silvas evasisse, transisse æstuarium, pul-
 “ chrum ac decorum in frontem; ita fugientibus
 “ periculofissima, quæ hodie prosperrima sunt.
 “ Neque enim nobis aut locorum eadem notitia,
 “ aut commeatum eadem abundantia: sed ma-
 “ nus, & arma, & in his omnia. Quod ad me
 “ attinet, jam pridem mihi decretum est, neque
 “ exercitûs, neque ducis terga tuta esse. Proinde
 “ & honesta mors turpi vitâ potior; & incolumitas
 “ ac decus, eodem loco sita sunt: nec inglorium
 “ fuerit, in ipso terrarum ac naturæ fine ceci-
 “ disse.”

XXXIV. “ Si novæ gentes atque ignota acies
 “ constitisset; aliorum exercituum exemplis vos
 “ hortarer: nunc vestra decora recensete, vestros
 “ oculos interrogate. Ii sunt, quos proximo an-
 “ no, unam legionem furto noctis adgressos, cla-
 “ more debellastis: ii ceterorum Britannorum fu-
 “ gacissimi: ideoque tamdiu superstites. Quo-
 “ modo silvas saltusque penetrantibus, fortissimum
 “ quodque animal contrâ ruere, pavida & inertia
 “ ipso agminis sono pelluntur; sic æerrimi Bri-
 “ tannorum jam pridem ceciderunt: reliquus est
 “ numerus ignavorum & metuentium: quos quòd
 “ tandem invenistis, non restiterunt, sed depre-
 “ hensi sunt novissimi: res & extremo metu cor-

“ pora defixère in his vestigiis, in quibus pul-
 “ chram & spectabilem victoriam ederetis. Tran-
 “ figite cum expeditionibus, imponite quinqua-
 “ ginta annis magnum diem, adprobate reipub-
 “ licæ numquam exercitui imputari potuisse, aut
 “ moras belli, aut causas rebellandi.”

XXXV. ET adloquente adhuc Agricolâ mili-
 tum ardor eminebat, & finem orationis ingens ala-
 critas confecuta est, statimque ad arma discursum.
 Instinctos ruentesque ita disposuit, ut peditum
 auxilia, quæ octo millia erant, mediam aciem fir-
 marent: equitum tria millia, cornibus adfunde-
 rentur: legiones pro vallo stetere, ingens victoriæ
 decus citra Romanum sanguinem bellanti, & auxi-
 lium, si pellerentur. Britannorum acies in speciem
 simul ac terrorem editioribus locis constiterat, ita
 ut primum agmen æquo, ceteri per acclive jugum
 connexi velut insurgerent: media campi covina-
 rius & eques strepitu ac discursu complebat. Tum
 Agricola, superante hostium multitudine, veritus,
 ne simul in frontem, simul & latera suorum pug-
 naretur, diductis ordinibus, quamquam porrectior
 acies futura erat, & “ arcessendas” plerique “ le-
 “ giones” admonebant, promptior in spem, &
 firmus adversis, dimisso equo pedes ante vexilla
 constitit.

XXXVI. Ac primo congressu eminus certa-
 batur: simul constantiâ, simul arte Britanni, in-

gentibus gladiis, & brevibus cetris, missilia nostrorum vitare, vel excutere, atque ipsi magnam vim telorum superfundere: donec Agricola tres Batavorum cohortes, ac Tungrorum duas cohortatus est, ut rem ad mucrones ac manus adducerent: quod & ipsis vetustate militiæ exercitatum, & hostibus inhabile parva scuta & enormes gladios gerentibus: nam Britannorum gladii sine mucrone complexum armorum, & in arcto pugnam non tolerabant. Igitur, ut Batavi miscere ictus, ferire umbonibus, ora fœdare, & tractis, qui in æquo obstiterant, erigere in colles aciem cœpère; ceteræ cohortes, æmulatione & impetu commistæ, proximis quosque cædere: ac plerique semineces, aut integri, festinatione victoriæ relinquebantur. Interim equitum turmæ fugère, covinarii peditum se prælio miscuère: & quamquam recentem terrorem intulerant, densis tamen hostium agminibus, & inæqualibus locis hærebant: minimèque equestris ea pugnæ facies erat, cum ægrè diu stantes, simul equorum corporibus impellerentur, ac sæpe vagi currus, exterriti sine rectoribus equi, ut quemque formido tulerat, transversos, aut obvios incurfabant.

XXXVII. Et Britanni, qui adhuc pugnæ expertès summa collium infederant, & paucitatem nostrorum vacui spernebant, degredi paullatim, & circumire terga vincientium cœperant: ni id-

ipsum veritus Agricola quatuor equitum alas, ad subita belli retentas, venientibus opposuisset, quantoque ferocius adcurrerant, tanto acrius pulsos in fugam disjecisset. Ita consilium Britannorum in ipsos versum: transectæque præcepto ducis a fronte pugnantium alæ, averfam hostium aciem invasere. Tum verò patentibus locis grande & atrox spectaculum: sequi, vulnerare, capere, atque eosdem, oblatis aliis, trucidare. Jam hostium, prout cuique ingenium erat, catervæ armatorum paucioribus terga præstare, quidam inermes ultro ruere, ac se morti offerre. Passim arma, & corpora, & laceri artus, & cruenta humus: & aliquando etiam victis ira virtusque: postquam silvis appropinquarunt, collecti, primos sequentium, incautos & locorum ignaros, circumveniebant. Quod ni frequens ubique Agricola, validas & expeditas cohortes indaginis modo, & sicubi arctiora erant, partem equitum, dimissis equis, simul rariores silvas equitem persultare iussisset, acceptum aliquod vulnus per nimiam fiduciam foret. Ceterum, ubi compositos firmis ordinibus sequi rursus videre, in fugam versi, non agminibus, ut prius, nec alius alium respectantes, rari, & vitabundi invicem, longinqua atque avia petiere: finis sequendi nox & satietas fuit: cæsa hostium ad decem millia: nostrorum trecenti sexaginta cecidere: in quibus Au-

lus Atticus, præfectus cohortis, juvenili ardore & ferociâ equi hostibus inlatus.

XXXVIII. Et nox quidem gaudio prædâque læta victoribus: Britanni palantes, mixtoque virorum mulierumque ploratu, trahere vulneratos, vocare integros, deferere domos, ac per iram ultro incendere: eligere latebras, & statim relinquere: miscere invicem consilia aliqua, dein separare: aliquando frangi aspectu pignorum suorum, sæpiùs concitari: fatisque constabat sævisse quosdam in conjuges ac liberos, tamquam misererentur. Proximus dies faciem victoriæ latiùs aperuit: vastum ubique silentium, secreti colles, fumantia procul tecta, nemo exploratoribus obvius: quibus in omnem partem dimissis, ubi incerta fugæ vestigia, neque usquam conglobari hostes compertum, & exactâ jam ætate spargi bellum nequibat, in fines Horestorum exercitum deducit. Ibi acceptis obsidibus, præfecto classis "circumvehi Britanniam" præcepit: datæ ad id vires, & præcesserat terror: ipse peditem atque equites lento itinere, quò novarum gentium animi ipsâ transitùs morâ terrentur, in hibernis locavit. Et simul classis fecundâ tempestate ac famâ Trutulensem portum tenuit, unde proximo latere Britannia lecto omnis redierat.

XXXIX. Hunc rerum cursum, quamquam nullâ verborum jactantiâ epistolis Agricolaë auctum,

ut Dōmitiano moris erat, fronte lætus, pectore anxius excepit. Inerat conscientia, derisui fuisse nuper falsum e Germaniâ triumphum, emptis per commercia, quorum habitus & crines in captivorum speciem formarentur : at nunc veram magnamque victoriam, tot millibus hostium cæsis, ingenti famâ celebrari. Id sibi maximè formidolosum, privati hominis nomen supra Principis attoni : frustra studia fori, & civilium artium decus in silentium acta, si militarem gloriam alius occuparet : & cetera utcumque faciliùs dissimulari, ducis boni Imperatoriam virtutem esse. Talibus curis exercitus, quodque sævæ cogitationis indicium erat, secreto suo satiatus, optimum in præsentia statuit, reponere odium, donec impetus famæ & favor exercitûs languesceret : nam etiam tum Agricola Britanniam obtinebat.

XL. IGITUR “ triumphalia ornamenta, & in-
“ lustris statuæ hondrem, & quidquid pro trium-
“ pho datur,” multo verborum honore cumulata, decerni in senatu jubet, addique insuper opinionem, Syriam provinciam Agricolæ destinari, vacuam tum morte Atilii Rufi consularis, & majoribus reservatam. Credidère plerique libertum ex secretioribus ministeriis missum ad Agricolam, codicillos, quibus ei Syria dabatur, tulisse, cum præcepto, ut, si in Britannia foret, traderentur : eumque libertum in ipso freto Oceani obvium Agri-

colæ, ne appellato quidem eo, ad Domitianum remeasse: sive verum istud, sive ex ingenio Principis fictum ac compositum est. Tradiderat interim Agricola successori suo provinciam quietam tutamque. Ac ne notabilis celebritate & frequentia occurrentium introitus esset, vitato amicorum officio, noctu in Urbem, noctu in palatium, ita ut præceptum erat, venit: exceptusque brevi osculo, & nullo sermone, turbæ servientium immixtus est. Ceterum ut militare nomen, grave inter otiosos, aliis virtutibus temperaret, tranquillitatem atque otium penitus auxit, cultu modicus, sermone facilis, uno aut altero amicorum comitatus: adeo ut plerique, quibus magnos viros per ambitionem æstimare mos est, viso aspectoque Agricolâ, quærent famam, pauci interpretarentur.

XLI. CREBRO per eos dies apud Domitianum absens accusatus, absens absolutus est: causa periculi non crimen ullum, aut querela læsi cujuscumque, sed infensus virtutibus Princeps, & gloria viri, ac pessimum inimicorum genus, laudantes. Et ea infecuta sunt reipublicæ tempora, quæ filii Agricolam non finerent: tot exercitus in Mœsiâ Daciâque, & Germaniâ Pannoniâque, temeritate aut per ignaviam ducum amissi: tot militares viri cum tot cohortibus expugnati & capti: nec jam de limite imperii & ripâ, sed de hibernis legionum & possessione dubitatum. Ita cum damna damnis

continuarentur, atque omnis annus funcribus & cladibus insigniretur, poscebatur ore vulgi dux Agricola: comparantibus cunctis vigorem, constantiam, & expertum bellis animum, cum inertia & formidine eorum. Quibus sermonibus fatis constat Domitiani quoque aures verberatas, dum optimus quisque libertorum amore & fide, pessimi malignitate & livore, pronum deterioribus Principem exstimulabant. Sic Agricola simul suis virtutibus, simul vitiis aliorum, in ipsam gloriam præceps agebatur.

XLII. ADERAT jam annus, quo proconsulatum Asiæ & Africæ fortiretur, & occiso Civica nuper, nec Agricolæ consilium deerat, nec Domitiano exemplum. Accessere quidam, cogitationum Principis periti, qui, "iturus ne effet in provinciam," ultro Agricolam interrogarent: ac primò occultis "quietem & otium" laudare, mox "operam " suam in adprobandâ excusatione" offerre: postremò non jam obscuri, suadentes simul terrentesque, pertraxere ad Domitianum: qui paratus simulatione, in adrogantiam compositus, & audiit preces excusantis, &, cum adnuisset, agi sibi gratias passus est: nec erubuit beneficii invidia: salarium tamen, proconsulari solitum offerri, & quibusdam a seipso concessum, Agricolæ non dedit: sive offensus, non petitus, sive ex conscientia, ne quod vetuerat, videretur emisse. Proprium humani in-

genii est, odisse, quẽm læseris : Domitiani verò natura præceptis in iram, & quò obscurior, eò irrevocabilius, moderatione tamen prudentiãque Agricolaẽ leniebatur : quia non contumaciã, neque inani jactatione libertatis, famam fatumque provocabat. Sciant, quibus moris est illicita mirari, posse etiam sub malis Principibus magnos viros esse : obsequiumque ac modestiam, si industria ac vigor adsint, eò laudis excedere, quò plerique per abrupta, sed in nullum reipublicaẽ usum, ambitiosã morte inclaruerunt.

XLIII. FINIS vitæ ejus nobis luctuosus, amicis tristis, extraneis etiam ignotisque non sine curâ fuit. Vulgus quoque, & hic aliud agens populus, & ventitavere ad domum, & per fora, & circulos locuti sunt : nec quisquam, auditâ morte Agricolaẽ, aut lætatus est, aut statim oblitus est. Augebat miserationem constans rumor, “ veneno interceptum.” Nobis nihil comperti affirmare ausim : ceterum per omnem valetudinem ejus, crebrius, quàm ex more principatûs per nuntios visentis, & libertorum primi, & medicorum intimi venire : sive cura illud, sive inquisitio erat. Supremo quidem die, momenta deficientis per dispositos cursores nuntiata constabat, nullo credente, sic adcelerari, quæ tristis audiret. Speciem tamen doloris animo vultuque præ se tulit, securus jam odii, & qui facilius dissimularet gaudium, quàm

metum. Satis constabat, lecto testamento Agricolæ, quo coheredem optimæ uxori & piissimæ filiæ Domitianum scripsit, lætatum eum, velut honore judicioque: tam cæca & corrupta mens affiduis adulationibus erat, ut nesciret a bono patre non scribi heredem, nisi malum Principem.

XLIV. NATUS erat Agricola, Caio Cæsare, tertium consule, Idibus Junii: excessit sexto & quinquagesimo anno, decimo Kalendas Septembres, Collegâ Priscoque consulibus. Quod si habitum quoque ejus posterius noscere velint, decen-
tior quàm sublimior fuit: nihil metus in vultu: gratia oris supererat: bonum virum facilè crederes, magnum libenter. Et ipse quidem, quamquam medio in spatio integræ ætatis ereptus, quantum ad gloriam, longissimum ævum peregit. Quippe & vera bona, quæ in virtutibus sita sunt, impleverat; & consularibus ac triumphalibus ornamentis prædito, quid aliud adstruere fortuna poterat? Opibus nimis non gaudebat; speciosæ contigerant: filiâ atque uxore superstitibus, potest videri etiam beatus, incolumi dignitate, flore-
fama, salvis adfinitatibus & amicitiiis, futura ef-
fugisse. Nam sicuti durare in hac beatissimi sæ-
culi luce, ac Principem Trajanum videre, quod augurio votisque apud nostras aures ominaba-
tur: ita festinatæ mortis grande solatium tulit,

